

28. maj | 2015

Påvirkningen af Forordning nr. 537/2014 på revisors kvalitetsniveau

Cand.merc.aud afhandling

- The impact of Regulation no. 537/2014 on audit quality

Frederik Tvedeskov Jantzen

Martin Willemoes Riedel

*Copenhagen Business School 2015, Handelshøjskolen
Institut: Institut for Revision og Regnskab
Vejleder: Marianne Z. Svenningsen
Anslag: 276.379*

K a n d i d a t a f h a n d l i n g

Indhold

1.0 Executive summary	3
2.0 Indledende afsnit	4
2.1 Indledning	4
2.2 Problemformulering	6
2.3 Afgrænsning og definitioner	7
2.3.2 Definitioner	8
3.0 Videnskabsteori og metode	9
3.1 Videnskabsteori	9
3.2 Metode	10
3.3 Disposition	11
4.0 Revisions- og rådgivningskvalitet	12
4.1 Dansk regulering af revisionskvalitet	12
4.1.1 Virksomheder af særlig interesse for offentligheden	13
4.1.1.1 Kvantificering af PIE-virksomheder	14
4.1.2 Revisors ekspertise	15
4.1.2.1 Revisors personlige forudsætninger og adfærd	17
4.1.2.2 Revisors faglige kompetence	19
4.1.2.3 God revisorskik og professionel dømmekraft	25
4.1.2.4 Revisionsrisikomodelen	27
4.1.3 Offentlighedens tillidsrepræsentant	29
4.1.3.1 Forventningskløft til revisor	30
4.1.4 Uafhængighed	31
4.1.4.1 Øvrige uafhængighedsfaktorer	34
4.1.4.2 Uafhængighedsvejledningen	35
4.1.5 Kvalitetskontrol	36
4.1.5.1 Intern kvalitetsstyring	36
4.1.5.2 Klient opsyn	37
4.1.5.3 Offentlig kontrol og tilsyn	39
4.1.6 Opsummering	43
4.2 Internationale regulering af revisionskvalitet	43
4.2.1 ISA 220 og ISQC 1	44
4.2.1.1 Elementer i kvalitetsstyringssystem	45
4.2.2 IAASBs Framework	49
4.2.3 Opsummering	51
4.3 Rådgivningskvalitet	52
4.3.1 Dansk regulering	53
4.3.1.1 God rådgivningsskik	53
4.3.1.2 Virksomhedsområdet	54
4.3.1.3 Uafhængighed	56
4.3.2 IESBAs Code of Ethics	56
4.3.3 Opsummering	59
4.4 Delkonklusion på kvalitetsbegrebet	59
5.0 Forordning nr. 537/2014	61
5.1 Baggrund for implementeringen	61
5.2 Kvalitetspåvirkende elementer i forordningen	63
5.2.1 Obligatorisk rotation	64
5.2.1.1 Artikel 17	65
5.2.1.1.1 Forlængelse	65
5.2.2 Begrænsning af ikke-revisionsydelse	68
5.2.2.1 Konkrete forbud	71
5.3 Opsummering	72

6.0 Empiriafsnit.....	74
6.1 Kvalitativ empiri	74
6.1.1 Høringssvar.....	74
6.1.1.1 Høringssvar – rotation.....	75
6.1.1.2 Høringssvar – begrænsning af ikke-revisionsydelse.....	79
6.1.2 Interviews.....	83
6.2 Kvantitativ empiri	86
6.2.1 Rådgivningsydelse.....	86
6.2.1.1 Analyse af PIE-klienters udbetalte honorarer.....	86
6.2.1.2 Analyse af revisionshusenes omsætninger	88
6.2.2 Skift af revisorer.....	89
7.0 Revisionsmarkedet.....	91
7.1 Markedskoncentration.....	91
7.1.1 Markedsudbud	92
7.1.2 Konsekvenser af markedskoncentration.....	94
7.1.3 Efterspørgsel fra PIE-segmentet	96
7.2 Revisorskift blandt Top 100-virksomheder	99
7.2.1 Resultater af analyse	99
7.3 Opsummering.....	102
8.0 Diskussion	103
8.1 Skaber rotationspligt ændret kvalitet?	103
8.1.1 Reel effekt af revisors tidsbegrænsning.....	104
8.1.2 Perspektivering	108
8.2 Skaber begrænsningen i ikke-revisionsydelse ændret kvalitet?.....	109
8.2.1 Den dobbelte agent-problematik.....	109
8.2.2 Klientkendskab i forhold til revisionsrisikomodelen	111
8.2.3 Perspektivering.....	113
8.3 Skaber konkurrenceintensiteten ændret kvalitet?	114
8.4 Kvalitetsteori.....	116
9.0 Konklusion.....	119
10.0 Kildehenvisninger	121
11.0 Bilag.....	124
11.1 Bilagsoversigt.....	124
11.2 Skematiske oversigter.....	125
Bilag 1 – Skema over det oprindelige forslag i forhold til IESBAs Code of Ethics.....	125
Bilag 2 – Skema over det vedtagne forslag i forhold til IESBAs Code of Ethics.....	127
Bilag 3 – Oversigt over interessentgruppernes høringssvar.....	129
11.3 Interviews.....	130
Bilag 4, Referat Carsten Høj Hansen, Deloitte:.....	130
Bilag 5, Referat Jesper Hansen, PwC:.....	134
Bilag 6, Referat Jørgen Valther Hansen, EY:.....	137
Bilag 7, Referat Lars Kiertzner, FSR:.....	143
Bilag 8, Referat Ole C. K. Nielsen, BDO:	146
Bilag 9, Referat Per Ejning Olsen, KPMG:.....	148
Bilag 10, Referat Peter Thor Kellmer, Beierholm:.....	155
11.4 Egne analyser.....	160
Bilag 11 – Fordeling af udbetalte honorarer hos de 100 største danske selskaber.....	160
Bilag 12 – Omsætningsfordeling hos de største revisionshuse.....	164
Bilag 13 – Revisorskift blandt de 100 største selskaber	166

1.0 Executive summary

The background to this thesis is the passing of the European Commission's regulation no. 537/2014, and the public debate caused by the radical changes in the relationship between an auditor and his clients. These restrictions are primarily a mandatory audit firm rotation followed by a fixed maximum period, along with restrictions on auditors' options to offer non-audit services to audit clients. The purpose of this thesis is to analyze the impact of the regulation on the quality of auditors' audit service as well as consultancy service.

Initially it is shown that the concept of quality in relation to the services of auditor in accordance to the Danish and international regulation is both based on independence and professional expertise. Thus, the definition of auditors overall quality is twofold, as it appears that consultancy service cannot be defined by its own, as both independence and professional expertise are perceived as core concepts of auditor's quality. However, qualitative analyses of the consultation responses to the Commission's Green Paper and interviews with Danish audit professionals offer insight into two conflicting interpretations and concordant arguments in relation to above definition of quality.

Abovementioned analysis has revealed the existence of two, in particular, different perspectives on quality. The first is represented by the audit profession, who place great emphasis on the professional expertise, which is perceived as the real quality. The public focuses on the independence, which to them constitutes the core concept of reliability, and hence the primary quality of audit. Moreover, the thesis discusses the two contradictory perspectives using a new theory, in which quality is found when the two concepts "*quality in mind*", defined by the professional expertise and "*quality in appearance*", defined by the independence, are in a state of equilibrium.

The quantitative analysis conducted in the thesis is used to relate to the actual supply and demand situation on the market, and thus evaluate the real impact. It appears, that far from all PIEs will be affected by the regulation as only 40 % exceed the restrictions on non-audit services today. The analysis furthermore shows that the duration of the average audit relationship is shorter than the maximum allowed period.

The conclusion indicates that "*quality in mind*" will be lower due to the decreased client-specific knowledge obtained by the auditor because of the mandatory firm rotation and restriction in non-audit services. On the other hand, quality in appearance will be higher, due to the greater independence of the very same rules. However, independence is only one of the two core concepts of quality, and it is therefore concluded that the result is an unbalance in the quality model.

2.0 Indledende afsnit

2.1 Indledning

Revisionsprofessionen i Danmark er i dag en branche af store og små revisionshuse, som tilbyder en bred palette af ydelser ud over revision, som eksempelvis specialiserede rådgivningsydelser inden for skat og driftsrådgivning. Klienterne er ligeledes meget forskellige og dækker alle industrier og kompleksiteter, fra små regnskabsklasse A-virksomheder til store internationale børsvirksomheder omfattet af regnskabsklasse D.

Årsagen til at revisors virke er særligt interessant er, at netop revisors koordineringsrolle adskiller professionen væsentligt fra andre erhvervsdrivende. Revisor er i udgangspunktet en erhvervsdrivende, som på lige fod med andre erhvervsdrivende tilbyder rådgivningsydelser. Imidlertid er revisor i kraft af Revisorloven tillagt et særligt monopol, som består i retten til at påtage regnskaber.¹ Dette adskiller revisor fra andre erhvervsdrivende, og det er samtidigt årsagen til, at revisor fra hele offentlighedens side tillægges en særlig betydning. Revisor er på baggrund af denne særlige rolle underlagt særlig lovgivning, som alene regulerer revisors adfærd i forbindelse med påtegningen af regnskaber.

Revisorloven fastslår blandt andet, at revisor, når vedkommende virker i denne særlige rolle, er offentlighedens tillidsrepræsentant.² Dette understreger, hvilken vigtighed det omkringliggende samfund tillægger revisors virke.

Revisionsprofessionen er selv meget bevidst om denne situation, hvorfor professionen selv i høj grad fokuserer på at leve op til disse forventninger fra offentlighedens side. Dette fremgår blandt andet via størstedelen revisionsprofessionens frivillige organisering i en fælles organisation, FSR – Danske Revisorer, som har til formål at kommunikere til og debattere med offentligheden om kvalitetsniveauet i revisionsydelserne.

Imidlertid har forventninger hos revisorer og samfund ikke altid været forenelige. Dette kom til syne senest ved den finansielle krise i 2008, hvor der af offentligheden blev stillet spørgsmål ved kvaliteten af revisors arbejde. Dette medførte, at EU-kommissionen besluttede at udarbejde en såkaldt Grøn bog, som debatterede revisors rolle og regulering heraf. Herved begyndte en lang proces, som munde ud i, at Kommissionen udarbejdede et forslag til en forordning, som skulle forhindre, at revisors

¹ Revisorlovens § 1

² Revisorlovens § 16

arbejde i fremtiden kunne udsættes for tilsvarende kritik. Forslaget medførte en del debat, idet flere aktører anså den for at være en for radikal ændring af revisors forhold.

Det endelige resultat blev efter lange politiske forhandlinger, at der vedtoges en forordning, som træder i kraft fra 2016. Denne forordning regulerer i høj grad revisors virke i kraft af den dobbeltrolle der opstår, idet revisionshusene sjældent udelukkende agerer som revisorer.

Det er normalen i revisionsprofessionen, at revisionshusene ligeledes yder rådgivningsydelser som andre erhvervsdrivende rådgivere, og det er netop denne dobbeltrolle, som Kommissionen ønsker at begrænse via forordningen.

Udfordringen ved denne dobbeltrolle er, at der kan opstå tvivl om, hvem revisor egentlig tjener, når der leveres begge typer tjenesteydelser, idet revisor i så fald både er offentlighedens tillidsrepræsentant og klientens sparringspartner. Et væsentligt element af forordningen er på denne baggrund at sikre revisors uafhængighed af klienten, idet Kommissionen anser en afhængighed som værende den største trussel mod revisors særlige rolle som offentlighedens tillidsrepræsentant.

Modstanderne af forordningen hævder på den anden side, at netop denne dobbeltrolle skaber kvalitet for klienterne såvel som samfundet, idet revisor opnår en meget højere grad af klientkendskab herved. Dette medfører, at revisor kan levere revisionsydelser af meget høj kvalitet. Samtidig sikrer den viden, som revisor erhverver, at den rådgivning han leverer er af højere kvalitet, end en helt ekstern rådgiver kunne tilbyde.

Kommissionen ønsker via forordningen særligt at regulere to elementer, som i kommissionens optik udgør væsentlige trusler mod revisors uafhængighed og varetagelse af rollen som offentlighedens tillidsrepræsentant.

Det første element omhandler det tidsmæssige aspekt, idet Kommissionen fremhæver risikoen for, at en revisor i et *langvarigt klientforhold* vil blive mere klientens partner end offentlighedens tillidsrepræsentant. Kommissionen ønsker på baggrund heraf at begrænse denne risiko, men modstanderne påpeger modsat, at revisor først skal opbygge klientkendskab, førend det er muligt at levere helt optimal revisionskvalitet.

Revisors *levering af andre ydelser* end revision til revisionsklienterne anses af Kommissionen for at være en anden betydelig risikofaktor. Dette er begrundet med, at revisor kan risikere at stå i en situation, hvor honorarerne fra andre ydelser langt overstiger honoraret for den lovpligtige revision. I en sådan situation er der en risiko for, at revisor vil fokusere på rollen som klientens sparringspartner, og ikke opretholde et tilstrækkeligt kvalitetsniveau i rollen som offentlighedens tillidsrepræsentant.

Afhandlingens perspektiv er revisionsprofessionen, idet dette perspektiv giver en unik mulighed for at forstå og vurdere elementerne i kvaliteten i revisors revisions- og rådgivningsydelser. Dette skyldes, at kvalitet ikke umiddelbart er tydeligt for eksterne parter, idet disse kun har adgang til det endelige resultat. Modsat eksterne parter har revisor fuld indsigt i processen og slutresultatet, hvorfor kvalitet kan defineres mere præcist fra dette perspektiv. Ydermere giver dette perspektiv mulighed for at betragte og diskutere revisors dobbeltrolle som revisor og rådgiver i et kvalitetsmæssigt perspektiv.

2.2 Problemformulering

På baggrund af ovenstående generelle overvejelser om kvaliteten af revisors rådgivnings- og revisionsydelser samt påvirkningen på disse fra Kommissionens forordning, fremkommer nedenstående problemformulering.

Hvordan påvirker implementering af EU forordningen nr. 537/2014 revisors kvalitetsniveau ved revisions- og rådgivningsydelser?

Problemformuleringen er udarbejdet idet den giver mulighed for at undersøge påvirkningen af et længerevarende klientforhold, samt betydningen af vekselvirkningen ved revisors dobbeltrolle i forhold til kvaliteten af revisions- og rådgivningsydelser.

Til besvarelse af ovenstående problemformulering kræves der en dybere forståelse for, hvilke elementer der udgør god revisions- samt rådgivningskvalitet. Der søges ligeledes en forståelse for, hvilke elementer i forordningen, der påvirker kvaliteten, samt hvordan disse påvirkes af implementeringen. Problemformuleringen søges besvaret med udgangspunkt i følgende underspørgsmål:

- *Hvorledes kan kvalitet ved revisionsydelser defineres?*

Dette underspørgsmål er nødvendigt at besvare for efterfølgende at kunne vurdere, hvordan kvaliteten bliver påvirket af implementeringen af forordningen. Det er formålet heri at finde frem til de elementer, som udgør kvalitetsbegrebet.

- *Hvorledes kan kvalitet ved rådgivningsydelser defineres?*

Det er ligeledes en nødvendighed at definere kvaliteten heraf for at kunne analysere, hvordan implementeringen af forordningen påvirker det.

- *Hvilke elementer i forordningen påvirker kvaliteten?*

Det er afgørende ligeledes at definere de relevante elementer med fokus på rotationspligten og begrænsningen i ikke-revisionsydelse.

- *Vil ikrafttræden af forordningen have effekt på kvalitetsniveauet i det nuværende marked?*

Underspørgsmål har til formål at belyse, hvordan ikrafttræden af forordningen vil påvirke forudsætningerne og mulighederne for at levere kvalitetsydelser til de omfattede klienter i PIE-segmentet.

- *Hvilke forventninger er der til kvalitet i fremtiden på baggrund af implementeringen?*

Dette spørgsmål har til hensigt at fremføre og vurdere argumenter for og imod forordningens regulering af længerevarende klientforhold og dobbeltrollen, for derved at opnå et grundlag til en konklusion på problemformuleringen.

2.3 Afgrænsning og definitioner

Overordnet er afhandlingen blevet afgrænset således, at der tages udgangspunkt i den vedtagne forordning. Forordningen indeholder en række væsentlige elementer, men denne afhandling vil alene behandle de elementer, som berører firmarotation og begrænsningen af ikke-revisionsydelser. Dette betyder, at det ændrede 8. direktiv om revision ikke vil blive inddraget i afhandlingen.³

I relation til dansk lovgivning er afhandlingen centreret omkring Revisorloven, og der inddrages yderligere en række retskilder, som regulerer revisors virke. Disse retskilder er inddraget, idet disse regulerer de fleste aspekter af revisors virke.

Ikke-revisionsydelser behandles i afhandlingen som en samlet kategori, hvorfor der afgrænses fra at foretage analyser af de enkelte konkrete fagprofessioners reguleringer og standarder, eksempelvis juridiske rådgivere.

Teoretisk behandler afhandlingen de tre modeller forventningskløften, agent-principal-teorien samt revisionsrisikomodellen, idet disse benyttes som grundlag for at analysere intentionerne bag eksisterende såvel som nye reguleringer.

Konsekvenserne af den nye regulering vurderes alene i et dansk perspektiv, hvorfor PCAOBs Concept Release fra 2011 og erfaringerne fra Italien ikke vil blive inddraget. Den i afhandlingen behandlede regulering vil få international effekt, idet den gennemføres på EU-niveau og i langt overvejende grad omfatter virksomheder og revisionsnetværk, som er internationale. Dette vælges der på grundlag af afhandlingens begrænsede omfang ikke at tage højde for.

³ Directive 2006/43/EC on statutory audits of annual accounts and consolidated accounts

Slutteligt er afhandlingens perspektiv revisorprofessionen, idet afhandlingen er afgrænset til at undersøge påvirkningen af kvaliteten i revisors ydelser.

2.3.2 Definitioner

I dette afsnit beskrives hvilke grundlæggende begreber og herunder definitioner, som er nødvendige for forståelsen af afhandlingen.

Problemformuleringen søger at undersøge, hvordan EU Forordningen *påvirker* implementeringen. Dette begreb er valgt ud fra en åben tilgang, således at der ikke eksempelvis alene spørges om en *øget* eller *forringet* kvalitet.

I afhandlingen benyttes ligeledes begrebet *rådgivningsydelser* i løbet af afhandlingen. Dette anses i afhandlingen som et synonym for ikke-revisionsydelser.

Begrebet *revisionsydelser* defineres som værende de arbejdsopgaver, hvor revisor afgiver en erklæring med sikkerhed.

Det er ligeledes væsentligt at definere begrebet *kvalitetsniveau*, da det er afgørende for afhandlingens indgangsvinkel, at der ikke er tale om det *oplevede kvalitetsniveau*, som regnskabsbrugerne har blikket rettet imod. Der er derimod tale om det *reelle* kvalitetsniveau set ud fra revisors og derved et professionelt synspunkt, idet dette også omhandler processen til slutresultatet.

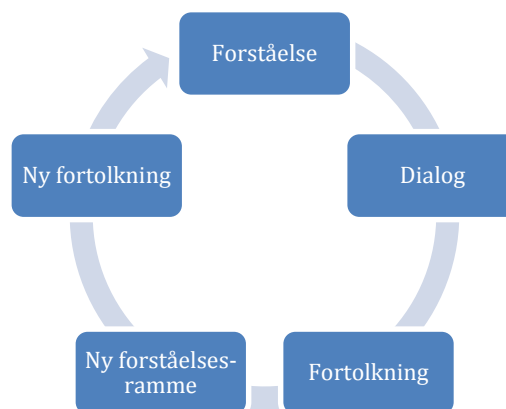
3.0 Videnskabsteori og metode

I dette afsnit behandles metoder og videnskabsteori, som er anvendt i afhandlingen.

3.1 Videnskabsteori

Den videnskabsteoretiske tilgang i denne afhandling er afgørende for at sikre en konsistens, hvorfor det er væsentligt at være bevidst om, hvilket paradigme der lægges til grund for analysen. Et videnskabsteoretisk paradigme beskriver den grundlæggende tankegang, som udvises gennem den metodiske synsvinkel. Der kan ikke peges entydigt på en bestemt teori som værende den rigtige, idet disse varierer afhængig af, hvilket videnskabeligt synspunkt, man udviser.

Denne afhandlings videnskabsteoretiske tilgang er hermeneutikken. Denne videnskabelige tilgang er illustreret i figuren nedenfor.

Kilde: Ib Andersen, s. 197

Denne figur illustrere hermeneutikken som en kontinuerlig spiral, idet tilgangen fremstår som en fremadskridende proces, hvis formål det er at fortolke det undersøgte.⁴ Processen består i, at vi som undersøgere har en forforståelse ved undersøgelsens start. Via dialog og fortolkning vil en ny forståelsesramme blive dannet, idet vores viden vil blive forøget, og dette vil medføre, at vi danner en ny fortolkning af vores undersøgte emne. Denne nye fortolkning udgør herefter vores nye forforståelse, og processen genoptages, idet vi bliver fortsat mere oplyste om emnet ved videre undersøgelser.

Hermeneutikken er udvalgt som videnskabelig tilgang, idet dette muliggør en dybere forståelse af det undersøgte element, fordi denne tilgang tillader, at vi som undersøgere løbende bliver mere oplyste om det undersøgte.

⁴ Ib Andersen, s. 196

3.2 Metode

Begrebet metode er i denne afhandling defineret ”som den eller de undersøgelsesmåder, man vælger at anvende undervejs i en undersøgelsesproces.”⁵ Underafsnittet har med udgangspunkt i denne definition til formål at klarlægge, hvorfor netop den valgte tilgang er benyttet til at besvare problemstillingen samt underspørgsmålene hertil.

Afhandlingens problemstilling, påvirker den valgte tilgang til løsning heraf. Tilgangen er grundlæggende eksplorativ, idet de fremtidige effekter på revisions- og rådgivningsmarkedet vil blive vurderet. Udgangspunktet er, at der endnu ikke findes viden om, hvilket resultat den nye regulering vil medføre, idet kvalitetsbegrebet er bagudrettet, og forordningen endnu ikke er trådt i kraft. Det eksplorative element består i, at afhandlingen ”har til formål at udforske forhold eller fænomener, som er mindre kendte eller måske helt ukendte.”⁶ Den eksplorative tilgang er således en forlængelse af den videnskabelige tilgang, idet vi får mulighed for at fortolke.

National lovgivning og internationale standarder sætter de øverste rammestyringsfaktorer for afhandlingen, idet disse kilder fastlægger rammerne for kvalitetsbegrebet inden for revision og rådgivning. Benyttelsen af disse kilder har til formål at identificere de grundlæggende elementer, som udfylder kvalitetsbegrebet, og herved give mulighed for fortolkning af vores for forståelse.

Dataindsamlingen har været styret af afhandlingens undersøgelsesdesign, hvilket kan defineres som ”den måde, hvorpå vi udforsker det fænomen, der er genstand for undersøgelsen” eller ”den kombination af fremgangsmåder, vi benytter ved indsamling, analyse og tolkning af data.”⁷

De indsamlede data er af såvel kvantitativ som kvalitativ form, men der er en klar hovedvægt på kvalitative data, idet det undersøgte emne ikke let kan kvantificeres. Der er benyttet både primære og sekundære datakilder.⁸

Sekundær data omfatter gennemgang af relevante danske reguleringer og internationale standarder samt EU-regulering. Baggrunden herfor er, at det netop er disse tekster, som ideelt set udtrykker status quo og den fremtidige virkelighed, hvorved en eksplorativ undersøgelse af disse giver mulighed for at danne en ny forståelsesramme. Disse data er videre blevet understøttet af analyser af forskellige aktørers udmeldinger om deres forventninger til effekterne. Disse aktørers holdninger er fundet via gennemgang og analyse af historiske dokumenter som eksempelvis høringssvarene fra EU-

⁵ Ib Andersen, s. 17

⁶ Ib Andersen, s. 22

⁷ Ib Andersen, s. 107

⁸ Ib Andersen, s. 152

lovgivningsprocessen samt via de enkelte aktørers udmeldinger. I denne sammenhæng har der været øget fokus på aktørernes interesser således, at der er taget højde for subjektive og objektive argumenter i afhandlingen.

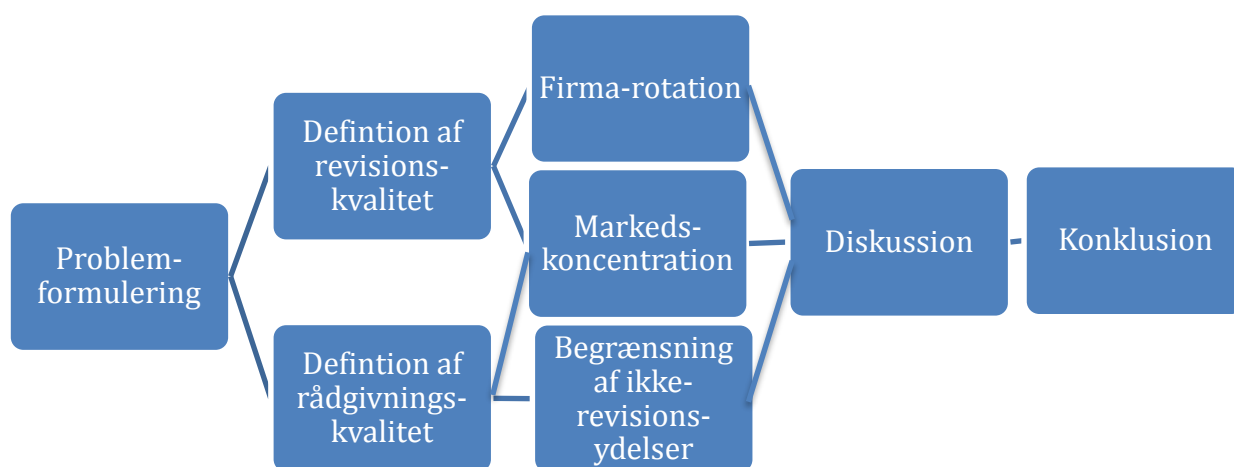
De primære data benyttet i afhandlingen til besvarelse af problemformuleringen omfatter interviews med en række nøglepersoner samt kvantitative analyser af revisionshonorarer og revisorudskiftning i de 100 største danske virksomheder. Denne empiri er blevet indsamlet, idet vi herved får mulighed for at skabe en forståelse af den kommende regulerings omfang. Vi har valgt de 100 største virksomheder i Danmark, idet disse alle er i det segment af virksomheder, som bliver påvirket af forordningen. Samtidig er det vores forforståelse, at disse virksomheder i mange henseender er trendsættere for andre virksomheder.

Ovenstående metode danner samlet set det bedste grundlag for at kunne besvare problemstillingen, idet der er tages udgangspunkt i sekundær empiri til at definere kvalitetsbegrebet, derefter analyse af det reelle indhold i forordningen, hvor egne interviews giver afhandlingen en anden indgangsvinkel, for derefter at analysere og diskutere påvirkningen heraf i forhold til kvalitetsniveaet gennem egne foretagende analyser.⁹

Metodetriangulering har til formål at øge validiteten i afhandlingen ved at kombinere og sammenligne flere forskellige metoder og data. Disse dataindsamlingsteknikker supplerer hinanden, hvorved der opnås den effekt, at svagheder og styrker opvejer hinanden. Resultaterne af afhandlingens analyse styrkes herved.

3.3 Disposition

Nedenfor er afhandlingens disposition visualiseret.

⁹ Ib Andersen, s. 164ff

4.0 Revisions- og rådgivningskvalitet

Dette afsnit har til formål at belyse, hvorledes reguleringen af revisors arbejde i Danmark er, idet det herved bliver muligt at identificere hvilke elementer, der udgør kvaliteten i revisionsydelse. Afsnittet har således til formål at besvare de to første underspørgsmål, som omhandler en definition af kvalitet i henholdsvis revisions- og rådgivningsydelse.

Strukturen i afsnittet er tredelt, idet der herved opstår en bedre forståelsesmæssig sammenhæng mellem de inddragne kilder. Afsnit 4.1 og 4.2 undersøger henholdsvis dansk og international regulering af revisor med det formål at blive i stand til at besvare det første underspørgsmål ved at fremkomme med en definition på revisionskvalitet. Det andet underspørgsmål besvares via afsnit 4.3, som undersøger en definition på rådgivningskvalitet.

Den ovenstående opdeling af afsnittet er begrundet i, at vi forventer, at en undersøgelse af disse kilder vil gøre os i stand til at fremkomme med en definition på kvalitet i henholdsvis revisions- og rådgivningsydelse, hvorved vi kan besvare vores to første underspørgsmål. Det umiddelbare fokus på dansk regulering skyldes, at denne kilde anses som den primære kilde til en definition af revisionskvalitet i dansk sammenhæng, men det er vurderet, at dette ikke kan stå alene, idet revisionsprofessionen er global. Vi har derfor ydermere medtaget en undersøgelse af den internationale regulering af revisionskvalitet, idet vi herved forventer at kunne præcisere en definition yderligere.

Reguleringen af rådgivning er behandlet selvstændigt i afsnit 4.3, idet der ikke eksisterer en tilsvarende grad af regulering på dette område. Imidlertid findes en række regler og standarder, som vi vil udlede en definition af.

Det er væsentligt at være opmærksom på, at lovgiver såvel som standardsætter gensidigt har benyttet hinanden som inspirationskilde, hvorfor der umiddelbart er en række indholdsmæssige overlap i disse regelsæt.

4.1 Dansk regulering af revisionskvalitet

Formålet med dette afsnit er at give baggrundsviden til at besvare det første underspørgsmål ved at fremkomme med en definition på kvalitet ved revisionsydelse.

Udgangspunktet for hele afsnittet er en fortolkning af Revisorloven (RL), idet denne lov udgør den helt grundlæggende regulering af revisors virke i Danmark, hvorfor det er forventet, at elementer af revisionskvalitet kan udledes heraf.¹⁰

¹⁰Lov 2008-06-17 nr. 468 om godkendte revisorer og revisionsvirksomheder

RL § 1, stk. 4 og 5 fastslår, at loven finder anvendelse for revisorer og revisionsvirksomheder omfattet af henholdsvis RL §§ 3, 10 og 11 samt § 13. RL § 3 vil blive belyst nedenfor i afsnit 4.1.2, idet kravene til revisor anses som væsentlige for definitionen af revisionskvalitet, hvorimod de øvrigt anførte bestemmelser ikke vurderes at være væsentlige for denne definition.

Fastlæggelsen af RL anvendelsesområde i § 1, stk. 2 og 3 er ligeledes væsentligt for en definition af revisionskvalitet, idet dette medfører en afgrænsning af definitionen. Anvendelsesområdet er negativt afgrænset, idet RL alene finder anvendelse på erklæringer med sikkerhed. Det fremgår således indirekte af § 1, stk. 2 og 3, at erklæringer uden sikkerhed, og som alene er til hvervgivers eget brug ikke er omfattet af RL.

De efterfølgende afsnit er inddelt efter de af RL bestemmelser, som vurderes at være bærende i forbindelse med kvalitetsbegrebet for revisionsydelser, idet det alene er disse bestemmelser, som er relevante i forhold til at kunne fremkomme med en definition på revisionskvalitet.

Der tages i de efterfølgende underafsnit udgangspunkt i begreber som; revisors ekspertise, offentlighedens tillidsrepræsentant, uafhængighed, kvalitetskontrol samt offentligt tilsyn. Ydermere behandles definitionen af PIE-virksomheder/virksomheder af særlig interesse for offentligheden, idet forordningens bestemmelser primært omfatter dette klient-segment.

4.1.1 Virksomheder af særlig interesse for offentligheden

Dette afsnit er særlig relevant for afhandlingens problemstilling, idet forordningens ordlyd udelukkende træder i kraft for virksomheder af særlig interesse for offentligheden. EU Kommissionen har foretaget en afgrænsning, som derved kun kommer til at påvirke kvaliteten for en andel af det samlede revisionsmarked. Dette afsnit har til formål at definere, hvilke revisionsklienter, der kan inddrages herunder.

I RL § 21, stk. 3 benævnes *virksomheder af særlig interesse for offentligheden*, hvilket er relevant, da der herved er særlige krav til foranstaltninger for at opretholde revisors uafhængighed.

Begrebet omfatter børsnoterede virksomheder, statslige virksomheder og foreninger omfattet af kapital- eller formuekrav ligeledes kommuner og regioner efter lovændringen i år 2007.¹¹

Foruden ovennævnte selskaber bliver revisionsklienter ligeledes omfattet af definitionen, såfremt to af følgende kvantitative kriterier overstiges på to af hinanden følgende år. Disse kriterier omfatter følgende:

- Medarbejderstab på 2.500 personer,
- Balancesum på 5 milliarder kroner, eller

¹¹ KPMG Indsigt i revisorloven, side 150, Lov nr. 510 af 6. juni 2007

- En nettoomsætning på 5 milliarder kroner¹²

Overstiger revisionsklienten to af følgende kriterierne i lovens § 21, stk. 3, ved eksempelvis hvis selskabet har en medarbejderstab på over 2.500 personer og eksempelvis en nettoomsætning på 5 mia. kr., er der krav om offentliggørelse yderligere oplysninger. Revisor skal i revisionsprotokollerne yderligere oplyse, hvilke andre ydelser der er foretaget for den reviderende virksomhed og dennes dattervirksomheder. Der skal ydermere oplyses specifikt, hvilke foranstaltninger, der er iværksat for at mindst eventuelle trusler mod revisors uafhængighed, jf. § 24, stk. 6.¹³ Det vurderes, at disse krav har til hensigt at sikre uafhængighed og derved opretholde et højt kvalitetsniveau og status som værende *offentlighedens tillidsrepræsentant*.

4.1.1.1 Kvantificering af PIE-virksomheder

Idet begrebet er af afgørende betydning for, hvilke klienter og revisionsfirmaer der bliver omfattet af implementeringen af EU Forordningen, vil der i dette afsnit søges et kvantitativt estimat af disse virksomheder af offentlig interesse, fremadrettet benævnt PIE-selskaber.¹⁴ En kvantificering af begrebet vil kunne illustrere, hvor mange revisionsklienter forordningen vedrører for derved at kunne afgøre, om der kan konkluderes en påvirkning på det samlede kvalitetsniveau.

Erhvervsstyrelsen har angivet et estimat på, hvor mange revisionsklienter, der er omfattet af RL § 21, stk. 3, hvilket illustreres nedenfor til brug i den fremadrettede analyse vedrørende virkningerne af implementeringen af EU-forordningen.

Den forventede andel af PIE-revisionsklienter, der bliver omfattet af tvungen ekstern rotation af revisionsvirksomheder samt begrænsning i købet af ikke-revisionsydelser fra den lovpligtige revisor, forventes potentielt i Danmark at være op til 1.000 virksomheder, ifølge Erhvervsstyrelsen.¹⁵ Der kan tilsyneladende ikke gives et entydigt antal på omfanget heraf, da selv Erhvervsstyrelsen ikke kan angive et klart defineret antal. En partner fra Deloitte angiver, at man forventer at definitionen omfatter i omegnen af 1.100 danske selskaber, hvorfor et egentligt tal ikke kan præsenteres, men derimod en indikation.¹⁶ Dette tal skal ses i sammenhæng med det totale antal reviderede regnskaber, der i Danmark var 184.358 stk. i år 2012.¹⁷ Væsentligt at bemærke, at PIE-klienterne til gengæld er betydelige virksomheder målt på omsætning og antal medarbejdere.

¹² Revisorloven § 21, stk. 3

¹³ KPMG – Indsigt i revisorloven, side 147

¹⁴ Public Interest Entities

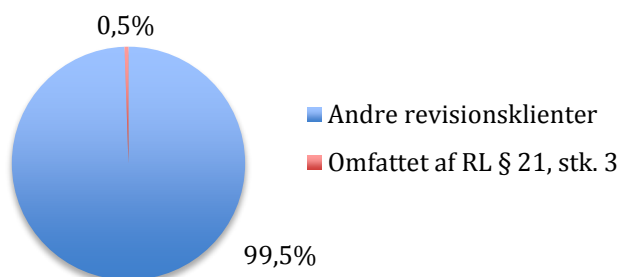
¹⁵ Erhvervsstyrelsen.dk, ”Enklere regler”

¹⁶ Berlingske Business: ”Nye revisionsregler kan koste dyrt”

¹⁷ FSR, ”Revision og årsregnskaber”, side 5

FSR har foreslået, at man foretager en ændring i den danske afgrænsning af PIE-virksomheder, idet der er væsentlig flere virksomheder, som bliver omfattet i dag i forhold til, hvad der var hensigten ifølge høringsvaret til revisorloven i 2003. FSR påpeger, at kriterierne bør ændres, idet der ikke er nogen faglig begrundelse for, hvorfor en virksomhed får status som PIE, blot omsætningen er fem mia. kr. eller derover. Grænserne er vilkårligt fastsat, hvorfor FSR argumenterer for, at disse kriterier bør ændres. Der argumenteres derimod for, at der indføres skærpede regler som tilknytning til den eksisterende partnerrotation eller begrænsning af andre ydelser. Disse skærpede regler kan eksempelvis være en mere lempelig PIE-definition, og til gengæld en skærpelse af de resterende. Er myndighederne ikke åbne herfor, bør man iflg. FSR som minimum foretage en korrektion af grænserne for, hvornår man er omfattet af PIE-reglerne. FSR er fokuseret på debatten for at få reduceret definitionen af PIE-virksomhederne, hvilket resulterer i at en sådan korrektion bør følge parallelt med forøgelsen af grænserne i årsregnskabsloven, således at satserne er på samme niveau.¹⁸ Der kan på baggrund heraf fremhæves, at PIE-virksomhederne ikke udgør en stor andel af det samlede antal virksomheder, men at visse interessenter argumenterer for, at der alligevel bør foretages en reduktion heraf fremadrettet.¹⁹ PIE-definitionen betyder, at implementeringen af EU Forordningen berører et fåtal af virksomheder.

Andel af PIE-revisionsklienter

4.1.2 Revisors ekspertise

Et væsentligt element i vurderingen af kvalitetsniveauet for udførte revisionsydelser er revisors ekspertise, idet dette er den umiddelbare indikator af revisionskvalitet. Ekspertise er imidlertid et begreb som ikke umiddelbart lader sig definere, hvorfor dette begreb i det følgende afsnit vil blive undersøgt.

Ordet ekspertise er i Den Danske Ordbog defineret som ”*stor viden eller dygtighed inden for et bestemt, især fagligt område.*” Denne definition er rammende for lige præcis den forståelse, der er

¹⁸ ”Den danske afgrænsning af PIES bør ændres”, FSR 8. april 2015

¹⁹ ”Notat om afgrænsning af virksomheder af offentlig interesse”, FSR, 6. marts 2015

omkring begrebet ekspertise i forbindelse med revisors virke, men det egentlige indhold af begrebet fremgår ikke. Der fremgår ingen steder direkte, hvordan samfundet definerer denne ekspertise hos revisor, men en egnet definition kan udledes ved at analysere den relevante del af dansk lovgivning vedrørende revisorers virke, idet de kriterier som fremsættes heri kan siges at beskrive de minimumskrav som samfundet stiller til revisors virke.

De særlige krav til revisors ekspertise har baggrund i RL § 5, som giver revisorprofessionen monopol på titlen som statsautoriseret revisor, og dermed monopol på at afgive påtegninger på regnskaber og andre erklæringer med sikkerhed efter RL § 1, stk. 2. Samfundet stiller derfor større krav til revisorer end andre konsulenter.

Den ekspertise, som forventes fra revisor, kan udledes af RL § 16, stk. 1 og stk. 3. RL § 16, stk. 1 stiller krav om, at revisor udviser integritet, objektivitet, fortrolighed, professionel adfærd, professionel kompetence og fornøden omhu ved udførelsen af opgaver efter RL § 1, stk. 2.

Tilsvarende stiller RL § 16, stk. 3 krav om, at revisor ligeledes ved udførelsen af RL § 1, stk. 3 udviser professionel kompetence og fornøden omhu til trods for, at revisor ved denne type opgaver ikke er forpligtet som offentlighedens tillidsrepræsentant. Gennemgående skal revisor altså udvise professionel kompetence og fornøden omhu i alle typer opgaver. Integritet, objektivitet samt professionel adfærd er alle elementer af revisors professionelle dømmekraft, som vil blive gennemgået i de efterfølgende afsnit. De to begreber professionel kompetence og fornøden omhu viser, at der ligeledes stilles krav om et fagligt kompetenceniveau hos revisor samt, at dette forventes generelt i revisors virke.

Det faktum, at RL § 16, stk. 3 også stiller krav om faglige kompetencer i opgaver efter RL § 1, stk. 3, er interessant, idet det betyder, at revisor skal handle professionelt og i overensstemmelse med faglige standarder fuldt på line med opgaver efter RL § 1, stk. 2, hvorimod revisor ikke er underlagt krav om bl.a. kvalitetskontrol og uafhængighed ved denne type opgaver.²⁰

I de nedenstående afsnit opdeles og gennemgås ekspertise i tre elementer, som er revisors personlige forudsætninger og adfærd, revisors faglige kompetence og revisors professionelle dømmekraft. Denne opdeling er valgt, idet disse tre elementer hver for sig beskriver forskellige aspekter af de forventninger samfundet har til revisor, hvorved det er muligt at definere kvalitet i revisionsydelse ud fra disse.

²⁰ Karnov Online, Revisorloven, note 65

4.1.2.1 Revisors personlige forudsætninger og adfærd

Grundlaget for at vurdere de krav, der stilles til revisors faglige kompetence, er RL § 3, som omhandler de personlige forudsætninger for godkendelse som revisor. Begrundelsen for dette er, at det ud fra disse krav er muligt at udlede, at revisors karakter skal udtrykke en god adfærd i sig selv. RL § 3, stk. 1 opstiller en række forudsætninger, som skal være opfyldt, for at en person kan godkendes som revisor. RL § 3, stk. 1, nr. 1 og nr. 2 er af personlig karakter og vedrører vedkommendes bopæl samt myndighed. Reglen i RL § 3, stk. 1, nr. 1 betyder således, at en dansk godkendt revisor kan være bosat uden for Danmark, såfremt virket udøves via en godkendt revisionsvirksomhed efter RL § 13.²¹ Kravet i RL § 3, stk. 1, nr. 2 om at vedkommende er myndig og ikke under værgemål eller samværgemål, har til formål at sikre, at personer som godkendes er personligt ansvarlig og at vedkommende kan retsforfølges.²² Disse krav er suppleret med RL § 3, stk. 5, nr. 1 og nr. 2, som omhandler tilfælde hvor vedkommende i kraft af tidligere handlinger ikke forventes at være i stand til at handle troværdigt som offentlighedens tillidsrepræsentant. RL § 3, stk. 5, nr. 1 vedrører tilfælde, hvor vedkommende er tidligere dømt for strafbare forhold, som giver anledning til at vurdere, at der er en nærliggende fare for, at vedkommende vil misbruge hvervet som godkendt revisor. Det skal hertil bemærkes, at der alene er tale om kriminalitet som kan have indvirkning på virket som godkendt revisor, for eksempel grove berigelses- og erklæringsforbrydelser, mens eksempelvis sædelighedsforbrydelser ikke indeholder denne risiko.²³

RL § 3, stk. 5, nr. 2 berører alene vedkommendes almene omdømme vedrørende dennes erhvervsvirke. Denne regel er udformet som et forsvarligheds-kriterium, der giver adgang til at nægte godkendelse, såfremt der foreligger grundlag til at antage, at hvervet som offentlighedens tillidsrepræsentant ikke vil blive varetaget på forsvarlig måde, hvorved sikres en opretholdelse af standarden i revisionsprofessionen. Denne vurdering afhænger derfor alene af, hvorvidt vedkommendes tidligere adfærd – også uden for vedkommendes erhvervsvirke, påvirker forventningerne til denne, eksempelvis alkoholmisbrug.²⁴ I praksis ses det imidlertid, at denne bestemmelse alene anvendes ved strafbare forhold som falder uden for RL § 3, stk. 5, nr. 1, eksempelvis ved bødestraf for groft uagtsomt skattesvig²⁵, psykisk sygdom eller grove lovovertrædelser, som ”påvirker omdømmet i en sådan grad, at beskikkelse ikke bør ske”, idet disse personlige forhold ikke vurderes at være i overensstemmelse med god revisorskik.²⁶

²¹ Karnov Online, Revisorloven, note 11

²² Langsted et al, side 257

²³ Langsted et al, side 258f

²⁴ Karnov Online, Revisorloven, note 19

²⁵ Langsted et al, side 259f

²⁶ Bet. 1478/2006, s. 125

Kvalitetsniveauet i revisionsprofessionen opretholdes således ved, at personer, som ikke forventes at kunne leve op til dette niveau, nægtes godkendelse.

De ovennævnte regler, som opstiller et minimumsniveau for revisors personlige adfærd, skal ses i sammenhæng med bestemmelserne i RL § 3, stk. 1, nr. 3 og nr. 6. Disse regler betyder, at en godkendt revisor under hele sit virke opfylder betingelserne i RL § 3, stk. 1, nr. 1-3 og nr. 6, jævnfør RL § 7, stk. 1. Er dette ikke tilfældet bortfalder godkendelsen, og vedkommende slettes af det offentlige register og mister retten til at benytte titlen som statsautoriseret, jævnfør RL § 9, stk. 1. De relevante bestemmelser fremgår af RL § 6 – 9, som omhandler deponering, bortfald og fratagelse af godkendelse. Formålet er at sikre, at godkendte revisorer er økonomisk ansvarlige og uafhængige i deres virke som revisorer.

Dette sker først og fremmest ved, at en person ikke kan godkendes, såfremt vedkommende er under rekonstruktionsbehandling eller konkurs. Denne regel er til for at forhindre, at en person som godkendes ikke er økonomisk i ufare, idet dette vil åbne for den risiko, at der opstår afhængighed i klientforhold. Reglen er ydermere suppleret af RL § 3, stk. 5, nr. 3, som medfører nægtelse, såfremt ansøgeren har en forfalden gæld til det offentlige på 50.000 kr. eller derover. Denne regel er skabt for at sikre, at revisor kan handle økonomisk uafhængigt, idet en forfalden gæld til det offentlige på 50.000 kr. eller derover indikerer, at vedkommende ikke er i stand til at handle økonomisk forsvarligt. En godkendt revisor skal opfylde et tilsvarende krav, hvor grænsen af offentlig gæld imidlertid er hævet til 100.000 kr., jvf. RL § 9, stk. 2

Den økonomiske ansvarlighed er ydermere sikret over for omverden via RL § 3, stk. 1, nr. 6 og stk. 4, idet disse bestemmelser opstiller krav om, at godkendte revisorer tegner både en garantiforsikring samt en ansvarsforsikring.²⁷ Kravet om forsikring dækker både opgaver efter RL § 1, stk. 2 og stk. 3. Dette krav til revisors sikkerhedsstilling medfører, at en revisors arbejde udstyres med en yderligere grad af sikkerhed og troværdighed over for det omgivende samfund, idet der åbnes for mulighed for at kompensere regnskabsbrugere og klienter såfremt revisor ikke leverer den forventede kvalitet. Forsikringen indeholder ikke i sig selv en forøgelse af kvalitetsniveauet, men tilbyder alene regnskabsbrugere og klienter en højere grad økonomisk sikkerhed.

Samlet har disse bestemmelser til formål at sikre, at personer som godkendes som revisorer er økonomisk uafhængige og personligt ansvarlige.²⁸

RL § 8 oplister en række bestemmelser, som giver Erhvervsstyrelsen adgang til midlertidigt at fratage en revisors godkendelse. Dette drejer som om tre typer situationer, hvoraf den første er den før omtalte

²⁷ BKG 2008-06-26 nr. 661 Godkendte revisorerers garantistillelse og ansvarsforsikring, § 4, stk. 1 og §8, stk. 3 og stk. 4

²⁸ Langsted et al, side 257

gæld efter RL § 9, stk. 2. De to andre situationer, som er beskrevet i RL § 8, stk. 2, har begge til formål at sikre, at revisor opfylder kravene til faglig kompetence og kvalitet. RL § 8, stk. 2, nr. 2 åbner for, at Erhvervsstyrelsen fratager en godkendelse, såfremt revisor ikke har fulgt den lovpligtige efteruddannelse efter RL § 4 og dermed ikke længere opfylder forventningerne og kravene til faglig kompetence. Imidlertid kan Erhvervsstyrelsen ifølge RL § 8, stk. 3 som alternativ til umiddelbar fratagelse fastsætte en frist for gennemførelse af manglende efteruddannelse, såfremt revisor kun mangler en mindre del. Fristen bør muliggøre, at revisor stadig praktiserer mens han gennemfører den manglende efteruddannelse, således at denne ikke skal foregå på fuldtid, idet ideen med bestemmelsen netop er at undgå fratagelse.²⁹

Fratagelse efter RL § 8, stk. 2, nr. 1 sker i tilfælde, hvor revisor nægter at lade sig underkaste af kvalitetskontrol efter RL § 29, hvilket er mere udførligt behandlet i afsnit 4.1.5.

Såfremt en tidligere godkendt person igen opfylder betingelserne samt ønsker at få genoptaget sin godkendelse, kan dette ske efter RL § 6, stk. 3 samt RL § 9, stk. 2 og stk. 3. Indholdet svarer til kravene for at bevare godkendelse. Ydermere skal den faglige kompetence være i orden, hvorfor det kræves, at en tidligere godkendt revisor enten har efteruddannet sig på lige linje med godkendte revisorer eller, at vedkommende består en særlig prøve, jævnfør RL § 9, stk. 3. Herved sikres, at godkendte revisorer uanset karriereforløb altid besidder den nødvendige professionelle kompetence i overensstemmelse med RL § 16, stk. 1 og stk. 3.

4.1.2.2 Revisors faglige kompetence

Kvalitetsniveauet i revisionsydelser kan udledes direkte af revisors faglige kompetencer, idet disse skal være til stede i et tilstrækkeligt stort omfang, såfremt revisor skal levere kvalitetsydelser i overensstemmelse med samfundets forventninger. Revisors faglige kompetence er den mest umiddelbare beskrivelse af revisors ekspertise.

Udgangspunktet for revisors faglige kompetence er som ovenfor nævnt kravet i RL § 16, stk. 1 og stk. 2 om, at revisor udviser professionel kompetence. Det er derfor nærliggende at undersøge, hvorledes en person opnår et tilstrækkeligt højt fagligt niveau til at kunne blive godkendt. Dette niveau kræves bevidst af ansøgere ved beståelse af en særlig eksamen som foreskrevet i RL § 3, stk. 1, nr. 4. Denne særlige eksamen bekræfter, at lovgiver ønsker, at godkendte revisorer har opnået et bestemt minimumsniveau af faglighed, førend de godkendes. Erhvervsstyrelsen har i medfør af RL § 33, stk. 6 bemyndigelse til at fastlægge de nærmere bestemmelser vedrørende den særlige eksamen, herunder betingelserne for indstilling, afholdelse og bedømmelse. Erhvervsstyrelsen har på denne baggrund udstedt Eksamensbekendtgørelsen, hvoraf de væsentligste bestemmelser som omhandler

²⁹ Karnov Online, Revisorloven, note 35

revisors professionelle kompetencer vil blive gennemgået nedenfor. § 1, stk. 1 i bekendtgørelsen klarlægger, at den særlige eksamen består af en tredelt skriftlig prøve samt en mundtlig prøve. Intentionen med bekendtgørelsen er fra lovgivers side tydeligt at kræve et højt fagligt niveau for godkendte revisor, hvilket fremgår af såvel prøveformen som betingelser for indstilling.³⁰

Bekendtgørelsens § 2 og § 3 beskriver betingelserne for indstilling til den særlige eksamen. § 2 opstiller to krav, som er en kvalificerende kandidatexamen samt tre års erfaring. Kravet om tre års erfaring vil blive behandlet i det efterfølgende afsnit om revisors professionelle dømmekraft.

Forudsætninger og teoretisk uddannelse

Kravene til den kvalificerende kandidatuddannelse er beskrevet i Eksamensbekendtgørelsens § 2, stk. 1. Det fremgår heraf, at der jævnfør § 2, stk. 1, litra a kræves, at revisor som et led i sin teoretiske uddannelse har bestået revisorkandidateksamen (cand.merc.aud.). Herved sikrer lovgiver, at godkendte revisorer har opnået et grundlæggende og alsidigt fagligt niveau således, at de er i stand til at levere revisionsydelser der lever op til den af lovgiver forventede kvalitet. Bekendtgørelsen åbner i § 2, stk. 1, nr. 1, litra b imidlertid ydermere for, at andre kandidatexamener ligeledes kan anses som tilstrækkelige, såfremt sådanne kandidatgrader opfylder de i § 3 opstillede betingelser. Det fremgår af § 3, stk. 1, at en sådan kandidatgrad i meget høj grad skal være identisk med en revisorkandidat. Det fremgår at såvel adgangskrav som det faglige indhold som minimum skal tilsvare en revisorkandidat, hvilket naturligvis reelt indsnævrer muligheden for personer med andre kandidatgrader godkendes. Alene kravet i § 3, stk. 1, nr. 2 om, at 60 ECTS-point skal omhandle fag i revision, regnskab, skat og erhvervsret, medfører, at antallet af alternative uddannelser er begrænset. Ud fra denne tankegang kan det konkluderes, at formålet i langt overvejende grad er at åbne for, at personer med udenlandske kandidatgrader, som indholdsmæssigt ækvivalerer cand.merc.aud., kan indstilles til den særlige eksamen.

Sammenholdes ovenstående krav og intentioner, kan det fortolkes som et ønske fra lovgivers side om, at godkendte revisorer skal have et højt teoretisk grundniveau inden for relevante fagområder. Ydermere skal det nævnes, at det har været hævdet, at de danske krav til denne teoretiske grunduddannelse går ud over direktivets minimumskrav, samt at dette ifølge Lars Kiertzner formentligt er korrekt.³¹ Imidlertid vil dette ikke medføre en reduktion af kravene, idet udviklingen i udlandet ligeledes går mod højnelse af kravene, idet alle områder at revisors virke bliver mere

³⁰ BKG 2013-12-11 nr. 1408 om revisoreksamen for statsautoriserede revisorer m.v.

³¹ Langsted et al, side 41

komplekst. Ydermere er det nødvendigt at revisor er på omgangshøjde med sine klienter, hvilket i mange praktiske situationer kræver en kandidatgrad.³²

Særlig eksamen

Opfylder en person de ovenfor stående krav om teoretisk baggrund, kan vedkommende indstilles til den skriftlige del af revisoreksamen.

Den skriftlige eksamen er som ovenfor anført opdelt i tre separate moduler, A, B og C, jævnfør § 1, stk. 1. Indholdet af disse tre moduler er fastsat i § 6, hvoraf det af stk. 1 fremgår, at *prøven skal godtgøre kandidatens praktiske duelighed inden for de områder, som hører under statsautoriserede revisors virkefelt*. Den valgte formulering af, at det er den *praktiske duelighed* som testes betyder, at fokus ikke er på et teoretisk niveau ved prøverne. Intentionen med denne eksamen er, at vurdere, hvorvidt personer som ansøger om godkendelse har tilegnet sig den teoretiske og praktiske ballast som er nødvendig for at udvise professionel kompetence.

Emnerne der udprøves er etik og uafhængighed, hvilket dækker god revisorskik, selve det revisionsfaglig område samt erklæringer med sikkerhed samt andre fagområder, som har betydning for revisors virke, eksempelvis skatte- og selskabsret. Intentionen fra lovgivers side er, at udprøve ansøgere i disse emner, med det resultatet at det bekræftes, at godkendte revisorer bør kende til god revisorskik samt, at godkendte revisorer er i stand til at agere kompetent og fagligt korrekt.³³

Samtlige moduler skal være bestået for at den skriftlige prøve er bestået inden for en periode på 4 år, jævnfør § 4, stk. 2. Er den skriftlige prøve ikke bestået inden for denne frist, skal ansøgeren bestå de forældede moduler på ny jævnfør § 4, stk. 2. Dette er i tråd med de ovenfor nævnte intentioner med udprøvningen, idet det betyder, at en ansøger alene kan godkendes, såfremt vedkommende har bevist at besidde en reel faglig kompetence og ikke forældet viden.

Reglerne for selve bedømmelsen er fastsat i § 7 og § 9. Det fremgår af § 9, stk. 2, at de skriftlige prøver bedømmes af en eksaminator samt en censor, som begge skal være statsautoriserede revisorer, jævnfør henholdsvis § 9, stk. 1, 2. pkt. og § 9, stk. 2, 2. pkt.. Ved afviklingen af den mundtlige prøve deltager yderligere en censor, som ikke må være statsautoriseret revisor, jævnfør § 9, stk. 3.

Baggrunden for at vælge denne bedømmelsesform er, at dette sikrer, at praktiserende godkendte revisorer skal godkende, og derved reelt stå inde for, at nye revisorer som godkendes, er egnede. Det sikres herved, at alene personer som er i stand til at leve op til de faglige minimumskrav samt agere i overensstemmelse med professionel adfærd bliver godkendt.

³² Langsted et al, side 41

³³ BKG 2013-12-11 nr. 1408 om revisoreksamen for statsautoriserede revisorer m.v. § 6

Det understreges af § 7, at der alene testes for at sikre, at godkendte revisor lever op til et fagligt minimumsniveau af kompetence, idet der alene anvendes ”bestået” og ” ikke bestået” som karakter ved bedømmelsen. Formålet er derved ikke at vurdere ”hvor dygtig” den enkelte revisor er, men alene hvorvidt vedkommende er egnet til at virke som godkendt revisor. Det bekræftes herved, at en ansøger er i stand til at opfylde de faglige minimumskrav der forventes fra medlemmer af revisionsprofessionen, og dermed er i stand til at levere kvalitetsydelser.

Efteruddannelse

Som ovenfor anført skal en godkendt revisor under hele sit virke udvise professionel kompetence, jævnfør RL § 16, stk. 1 og stk. 3, hvilket ud over den nødvendige baggrund ydermere kræver at revisor vedligeholder sin kompetence, hvilket understøttes af RL § 4. En godkendt revisor har jævnfør RL § 4, stk. 1 pligt til at deltage i et efteruddannelsesprogram, som sikrer at de faglige kompetencer vedligeholdes *på et tilstrækkeligt højt niveau*. Denne bestemmelse er en følge af artikel 13 i det 8. direktiv³⁴, og bemyndiger i RL § 4, stk. 2, 1. pkt. Erhvervsstyrelsen til at fastsætte de nærmere regler herom, hvilket Erhvervsstyrelsen har udnyttet til at udstede Efteruddannelsesbekendtgørelsen.^{35 36}

Indholdet og ordlyden af RL § 4, stk. 1 er overført næsten identisk til bekendtgørelsens § 1, som beskriver det som formålet med efteruddannelseskravet, at godkendte revisorer *til stadighed vedligeholder sin teoretiske viden, sine faglige kvalifikationer og sin viden om kravene til offentlighedens tillidsrepræsentant på et tilstrækkeligt højt niveau*.

Kravet til efteruddannelsen er beskrevet i bekendtgørelsens § 2. Det fremgår af § 2, stk. 1, at en godkendt revisor skal deltage i mindst 120 timers efteruddannelse over en treårig periode. De treårige perioder løber i faste intervaller fra 1. januar 2009, jævnfør § 3.

Kravet om 120 timers efteruddannelse over tre år skal ydermere ses i sammenhæng med FSRs anbefaling om, at godkendte revisorer efteruddanner sig 20 timer årligt.³⁷ Der er her ikke tale om et krav, men alene en anbefaling til medlemmer, med både det formål at sikre opdateret faglig kompetence og at medvirke til, at kun et fåtal af revisorer ikke vil kunne opfylde kravet om 120 timer over tre år.

I § 2, stk. 2 fastlægges de indholdsmæssige afgrænsninger af efteruddannelsesprogrammet, hvori det fremgår, at efteruddannelsen skal have *et passende fagligt niveau (masterniveau) inden for samme fagområder, som kræves for at bestå eksamen som godkendt revisor*. Samtidigt er det i bestemmelsen

³⁴ Karnov Online, Revisorloven, note 23

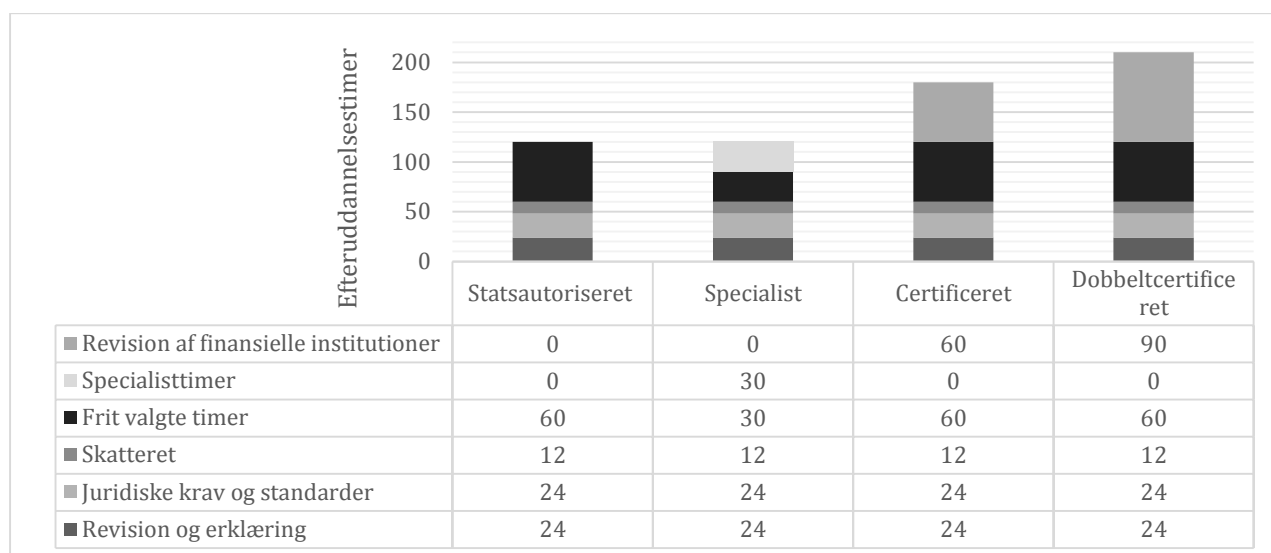
³⁵ BKG 2013-12-11 nr. 1406 om obligatorisk efteruddannelse af godkendte revisorer

³⁶ Langsted et al, side 42

³⁷ FSR.dk, ”Obligatorisk efteruddannelse”

efter udtrykket *et passende fagligt niveau* i parentes noteret, at dette niveau minimum er på masterniveau. Efteruddannelse kræves derfor på mindst samme niveau, som de godkendte revisorer oprindeligt har tilegnet sig den grundlæggende teoretiske baggrund. Intention fra lovgiver er, at enhver praktiserende godkendt revisor gennem hele sit virke opfylder minimumskravene.

Figuren nedenfor illustrerer, hvorledes efteruddannelsestimerne fordeles for forskellige typer af godkendte revisorer.

Minimumsfordelingen af de 120 efteruddannelsestimer er ligeledes fastsat i § 2, stk. 2, nr. 1 - 3 for en række væsentlige fagområder. § 2, stk. 2, nr. 1 fastsætter et minimumsantal på 24 timer inden for revision- og erklæring, § 2, stk. 2, nr. 2 fastsætter et minimumsantal på 24 timer inden for juridiske krav og standarder for udarbejdelse af regnskaber m.v., og § 2, stk. 2, nr. 3 fastsætter et minimumsantal på 12 timer inden for skatteret. Formålet med denne fordeling er at sikre, at godkendte revisorer besidder en bred og opdateret faglig kompetence, således at vedkommende vil være i stand til at levere kvalitet i sine ydelser.

Såfremt de ovenstående minimumskrav er opfyldt, har en godkendt revisor 60 timers efteruddannelse over tre år efter frit valg. Disse 60 timer er reguleret i § 2, stk. 3, 1. pkt., hvoraf det fremgår, at de skal være relateret til de fagområder, som er nævnt i § 2, stk. 2, afhængigt af revisors individuelle behov. Intentionen hermed er, at en godkendt revisor sammensætter disse 60 timer, på en sådan måde, at vedkommende bliver bedst muligt i stand til at varetage sit hverv. Det bør derfor tilstræbes, at efteruddannelsens frie timer sammensættes optimalt for den individuelle revisor, idet dette vil sikre den højst mulige kvalitet for klienterne.³⁸ Imidlertid gælder der ifølge § 2, stk. 3, 2. pkt. en begrænsning for de frie 60 timer, såfremt den godkendte revisor er specialist. I dette tilfælde skal

³⁸ Langsted et al, side 42

minimum 30 af de valgfrie timer være relateret til dette fagområde, eksempelvis skatteret.³⁹ Herved sikres en endnu højere grad af kvalitet i de ydelser revisor leverer inden for sit speciale.

Et interessant og nyt aspekt til efteruddannelseskravet er, at Erhvervsstyrelsen delvist har udnyttet bemyndigelsen i RL § 4, stk. 2, 2. pkt. til at udstede regler om yderligere krav vedrørende efteruddannelse for revisorer som servicerer PIE-virksomheder.

Der er ved gennemførelsen af lov nr. 617 af 12. juni 2013 nu indført, at revisorer som betjener klienter, som er omfattet af RL § 21, stk. 3, nr. 4 skal opnå en særlig certificering samt vedligeholde denne faglig kompetence. Denne regulering er en følge af finanskrisen og en række bankkrak, i særdeleshed Tønder Bank.⁴⁰ Allerede i 2008 var der imidlertid fremsat et lovforslag om differentierede krav til revisorer, afhængigt af om disse havde klienter omfattet af RL § 21, stk. 3.⁴¹ Forslaget blev ikke vedtaget, idet man i stedet nu har indført mulighed for at stille videregående krav til denne gruppe af revisorer, idet det er mere acceptabelt at øge kravene for virksomheder af offentlig interesse end at reducere dem for andre typer af virksomheder.⁴²

De videregående krav til efteruddannelse for denne særlige gruppe revisorer fremgår af bekendtgørelsens §§ 4 – 7. Det fremgår af § 4, stk. 1, at der er tale om certificeringer fra Finanstilsynet i medfør af § 199, stk. 1, 1. pkt. i lov om finansiel virksomhed, én rettet mod revision af penge- og realkreditinstitutter og én rettet mod revision af forsikringsselskaber og tværgående pensionskasser. En godkendt revisor med en af disse certificeringer skal leve op til et yderligere krav på 60 timers efteruddannelse inden for revision af finansielle virksomheder over en treårig periode. Der er til forskel fra det almindelige efteruddannelseskrav et årligt minimum på 15 timer, jævnfør § 4, stk. 1. Disse revisorer fritages imidlertid også fra specialistkravet i § 2, stk. 3, 2. pkt.

En revisor som er godkendt til begge typer af klienter skal opfylde de særlige krav for begge certificeringer, men fritages for den generelle del af efteruddannelsen efter § 5, jævnfør § 4, stk. 2.

Lovgivers intention er at markere, at der ved denne type virksomheder er tale om komplekse opgaver, hvor der kræves en ekstra stor faglig kompetence for at levere en tilfredsstillende kvalitet. Idet certificeringerne endnu ikke i praksis reelt har nået at virke, vides det endnu ikke om de vil have den ønskede effekt. Det kan dog antages, at en række revisorer vil specialisere sig på netop dette felt, med den konsekvens at de er i stand til at levere en højere kvalitet ved denne type klienter end ikke-certificerede revisorer. Imidlertid risikeres det, at denne klienttype vil blive koncentreret på en lille

³⁹ FSR.dk, ”Obligatorisk efteruddannelse”

⁴⁰ Langsted et al, side 43f

⁴¹ Langsted et al, side 42

⁴² Langsted et al, side 42

gruppe revisorer. Uanset udfaldet er tendensen i retning af særligt certificerede revisorer interessant, især når det medtages i betragtningen, at bemyndigelsen kun er delvist udnyttet. Hjemmelen giver ydermere mulighed for, at servicering af andre typer klienter omfattet af RL § 21, stk. 3 ligeledes skal kræves certificering.⁴³ Der kan eksempelvis stilles krav om certificering og særlig efteruddannelse for børsnoterede klienter, statslige aktieselskaber, kommuner eller særligt store virksomheder.

Den faglige kompetence kan på baggrund af ovenstående fastslås at være bærende for revisionskvaliteten. Såfremt denne kompetence ikke er til stede, vil en given person ikke være i stand til at levere revisionskvalitet. Imidlertid kan den faglige kompetence ikke stå alene, idet denne kun sikrer, at revisor teoretisk set kan levere revisionskvalitet.

4.1.2.3 God revisorskik og professionel dømmekraft

God revisorskik er en del revisors ekspertise, idet dette begreb omfatter revisors samlede virke og handlinger. Det fremgår af RL § 16, stk. 1, at revisor skal udvise den nøjagtighed og hurtighed, som opgavens beskaffenhed tillader det. Der fremhæves ydermere begreber som integritet, objektivitet, fortrolighed, professionel adfærd, professionel kompetencer og fornøden omhu ved udførelsen af revisionsopgaver som et led i at opretholde god revisorskik.

God revisorskik fremgår som et klart defineret begreb, idet begrebet i bemærkningerne til den daværende revisorlov i 1984 angives som en slags ”generalklausul”. Dette indikerer, at man fra lovgivers side, har haft til hensigt at definere det mere klart, men uden at man har fastsat en snæver grænse for anvendelse af bestemmelsen.⁴⁴

Begrebet god revisorskik kan på denne baggrund umiddelbart beskrives som en moralsk målestok, som domstolene kan fortolke i overensstemmelse med retsopfattelsen på det tidspunkt, hvor en problemstilling aktualiseres. Begrebet anses derfor for værende et normsæt, som angiver hvad normal adfærd er ved udøvelse af revisionserhvervet. Oprindeligt var revisor som helhed omfattet af god revisorskik i sit virke, men ved lovændringerne i år 2003 og 2008 blev begrebet indsnævret, således at det kun er gældende ved erklæringer med sikkerhed.⁴⁵ Det er dog væsentligt at pointere, at begrebet stadigvæk benyttes som en moralsk målestok for revisors adfærd i øvrige sammenhænge, hvorfor en revisionsopgave ikke nødvendigvis er af høj kvalitet, blot ved overholdelse af god revisorskik.⁴⁶

Det er imidlertid svært at definere kvalitet konkret ud fra begrebet god skik, men begrebet muliggør en udledning af det mere konkrete begreb professionel dømmekraft.

⁴³ Karnov Online, Revisorloven, note 25

⁴⁴ Füchsel et al., side 47

⁴⁵ Füchsel et al., side 46f

⁴⁶ Riise et al, side 220 ff.

Revisors professionelle dømmekraft

Det tredje og sidste element af revisors ekspertise er den professionelle dømmekraft. Dette er umiddelbart et abstrakt begreb, som ikke fremgår direkte af nogen regulering. Begrebet professionel adfærd er imidlertid yderst vigtigt i vurderingen af kvalitet, og af denne årsag vil dette begreb blive søgt defineret i dette afsnit. Det skal imidlertid hertil bemærkes, at en definition af begrebet professionel adfærd i sig selv ville indebære et større akademisk projekt, hvorfor begrebet her alene vil blive defineret på et overordnet plan.

Begrebet professionel dømmekraft er som ovenfor nævnt ikke direkte beskrevet i dansk regulering, og det nærmeste er kravene i RL § 16, stk. 1, 2. pkt. og 3. pkt. samt stk. 3, 1. pkt.. Det fremgår af disse bestemmelser, at revisor i hele sit virke skal udvise fornøden omhu. Ydermere fremgår det af RL § 16, stk. 1, at revisor ved opgaver efter RL § 1, stk. 2 *skal udføre opgaverne i overensstemmelse med god revisorskik, herunder udvise den nøjagtighed og hurtighed, som opgavernes beskaffenhed tillader*. Lovteksten fremhæver desuden en række elementer som ligeledes er omfattet af god skik, hvoraf kravet om, at revisor skal udvise professionel adfærd er interessant i denne sammenhæng.

Sammenhængen med begreberne god revisorskik og professionel dømmekraft er slående, idet der er tale om mere eller mindre abstrakte begreber. Professionel dømmekraft er imidlertid et abstrakt element af god revisorskik, og kan bedst beskrives som værende revisors ”mavefornemmelse” i en given situation. Professionel dømmekraft er altså en subjektiv beslutning, som revisor træffer ved en given situation, og denne beslutning skal i høj grad forventes at flugte med en objektiv beslutning, som der kan forventes efter god revisorskik. Dette kan eksempelvis dreje som om revisors vurdering af opgavens beskaffenhed og planlægning derefter. Den abstrakte del af begrebet dækker især kravet i RL § 16, stk. 1 om professionel adfærd. Denne adfærd er ikke reguleret, og bygger alene på en forventning om, at revisor handler i overensstemmelse med god revisorskik.

Idet det ud fra ovenstående har vist sig meget svært at definere selve begrebet og indholdet af professionel dømmekraft, vil det blive vurderet, hvorledes en person skal tilegne sig denne professionelle dømmekraft. Udgangspunktet vil her blive taget i RL § 3, stk. 1, nr. 5, som stiller krav om minimum tre års erhvervserfaring inden for revision og regnskab. Dette fortolkes således, at lovgiver anser det for en tilstrækkelig tidsperiode for en person, til at tilegne sig en professionel dømmekraft.

Det skal imidlertid bemærkes, at Erhvervsstyrelsen ifølge RL § 3, stk. 3 er bemyndiget til at dispensere for kravet i RL § 3, stk. 1, nr. 5. Denne dispensationsadgang er som en følge af det 8. direktiv begrænset, således at der højest kan dispenseres for ét års erhvervserfaring, og alene såfremt vedkommende har udført opgaverne under instruktion af en person, der opfylder betingelserne for at

opnår godkendelse.⁴⁷ Hjemlen er primært rettet mod personer, som har opsamlet erhvervserfaring i alsidige funktioner som kan ækvivalere arbejde på et godkendt revisionskontor, for eksempel stats- eller kommunale revisionskontorer eller interne revisionsafdelinger.⁴⁸

Denne dispensationsadgang ændrer dermed i realiteten ikke ved lovgivers krav om tre års erfaring. Kravet om tre års erhvervserfaring er ydermere udvidet ved, at der kræves at de skal være udført under tilsyn af en godkendt revisor i en godkendt revisionsvirksomhed, jævnfør § 3, stk. 2. Det væsentlige er, at vedkommende reelt har virket med en funktion, som i høj grad er lig revisor. Forsimplet kan det siges, at vedkommende for at have opbygget tilstrækkelig professionel dømmekraft skal have været i lære som revisor i tre år.

Tilsvarende krav stilles i bekendtgørelsen om revisoreksamens § 2, stk. 1, nr. 2, hvori det ydermere fastlægges, at mindst ét af disse år skal være foregået efter beståelse af revisorkandidateksamen samt, at mindst to år må være maksimalt tre år gammel.

Disse bestemmelser understreger vigtigheden af erhvervserfaring for at kunne agere professionel, og dermed udvise professionel dømmekraft. Intentionen er, at revisorer forinden beskikkelse har praktiseret revision, hvorved de har haft mulighed for at udvikle og opøve en professionel dømmekraft. Samtidig sikrer tilsynet fra godkendte revisorer en afsmitningseffekt, således professionel dømmekraft i videst muligt omfang videregives til kommende revisorer gennem opsyn og vejledning. Herved sikres at professionens viden videregives til kommende revisorer.

4.1.2.4 Revisionsrisikomodellen

Revisionsrisikomodellen er medtaget i denne afhandling, idet den er velegnet til beskrive kvalitet ved revisionsydelser. Modellen er velegnet til dette formål, idet den ene faktor, opdagelsesrisikoen, er et direkte udtryk for revisors ekspertise. Imidlertid er klientrisikoen, som forklares nedenfor, en indirekte indikator, idet opdagelsesrisikoen kun kan fastsættes korrekt, såfremt revisor via sin professionelle dømmekraft kan fastsætte klientrisikoen korrekt.

Modellen benyttes ved, at revisor, før en opgave påbegyndes, vurderer hvilke områder som er særligt risikofyldte, og på baggrund heraf tilrettelægger udførelsen på en sådan måde, at det samlede risikoniveau nedsættes til et acceptabelt niveau.⁴⁹ Modellen er alene en logisk sammenhæng og ikke en eksakt formel, og selve vurdering afhænger af revisors professionelle dømmekraft.

Revisionsrisikomodellen er opstillet nedenfor:

$$RR = IR \times KR \times OR$$

⁴⁷ Karnov Online, Revisorloven, note 17

⁴⁸ Karnov Online, Revisorloven, note 13

⁴⁹ Eilifsen et al, s. 76f

Det fremgår af modellen ovenfor, at revisionsrisikomodellen består af tre komponenter, som sammen angiver revisionsrisikoen (RR) for en opgave. RR angiver risikoen for, at en erklæring ikke er retvisende.⁵⁰

Den første komponent er den iboende risiko (IR), som er defineret som risikoen for, at der opstår væsentlige fejl uden hensyntagen til interne kontrolforanstaltninger hos klienten. Denne risiko afhænger alene af klienten og driften af denne, hvorfor revisor må vurdere IR på baggrund af erfaring med den pågældende klient og lignende opgaver således, at denne risiko minimeres.

Kontrolrisikoen udgør den anden komponent i revisionsrisikomodellen. Denne komponent betegner risikoen for, at klientens interne kontrolsystemer ikke opfanger og korrigerer væsentlige fejl.⁵¹

Revisor skal i sin vurdering af KR vurdere effektivitet og tilstrækkelighed af klientens interne kontroller samt foretage test af kontroller i nødvendigt omfang. På baggrund af disse handlinger og revisors professionelle dømmekraft kan revisor tilrettelægge revisionen således, at denne risikokomponent minimeres.

IR og KR behandles til tider som en samlet risiko, klientrisikoen, idet begge risici hidrører fra klienten og revisor kun har begrænset eller ingen indflydelse på dem.⁵²

Det skal bemærkes, at hvor revisor ikke har nogen indflydelse på IR, har revisor en indirekte indflydelse på KR. Dette skyldes, at revisor, når han identificerer ineffektive eller manglende kontroller, kan vejlede klienten om, hvorledes dette kan udbedres i fremtiden. Det er imidlertid frivilligt for klienten at efterleve denne vejledning.

Den sidste risikokomponent er opdagelsesrisikoen (OR), som udtrykker det inverse forhold af klientrisikoen, idet OR afhænger af revisors handlinger. OR kan beskrives som et "sikkerhedsnet" revisor skal tilrettelægge således, at RR nedsættes på baggrund af revisors vurdering af klientrisikoen.⁵³

OR er den mest interessante komponent i forbindelse med kvalitet, idet denne komponent udtrykker revisors vurdering. OR er direkte styret af revisor og dennes handlinger ved revisionens udførelse, hvorfor den udtrykker kvalitetsniveauet, idet revisor skal fastsætte et passende niveau i forhold til klientrisikoen. Både klientrisikoen og OR er baseret på revisors professionelle dømmekraft, men hvor OR i høj grad er et udtryk for ekspertisen er klientrisikoen alene en beskrivelse af dømmekraften.

⁵⁰ Eilifsen et al, s. 76

⁵¹ Eilifsen et al, s. 77

⁵² Eilifsen et al, s. 78

⁵³ Eilifsen et al, s. 78

4.1.3 Offentlighedens tillidsrepræsentant

Det er qua revisors dobbeltrolle ved udførelse af både erklæringsopgaver og ikke-revisionsydelse relevant at undersøge, hvad begrebet *offentlighedens tillidsrepræsentant* dækker over. Der synes umiddelbart at ske en interessekonflikt ved udførelse af begge opgavetyper samtidig.

I RL § 16, stk. 1, 1. Pkt. fremgår det, at revisor under udførelse af de revisionshandlinger, som er nævnt under § 1, stk. 2, skal agere offentlighedens tillidsrepræsentant. Samtidig fremgår det af RL § 3, stk. 5, 2. pkt., at revisor kan få frataget sin godkendelse alene af den årsag, at revisor har udvist en adfærd, der er grund til at antage, at den pågældende ikke vil kunne varetage opgaven som offentlighedens tillidsrepræsentant.

På baggrund heraf må det konkluderes, at begrebet offentlighedens tillidsrepræsentant er et kvalitetsbegreb i sig selv, da myndighederne har sanktionsbeføjelser over for revisorer og revisionsvirksomheder.⁵⁴

Der er i RL § 16 fastslået, at revisor ikke alene skal betjene sine klienter, men derimod er hovedopgaven, at revisor skal udføre en grad af kontrolfunktion for samfundet. Det er afgørende for revisors virke og formål i samfundet, at disse agerer som offentlighedens tillidsrepræsentant. Det er naturligt at såfremt revisor skal repræsentere offentlighedens interesser, og ikke sin klients, er et vigtigt parameter, at revisor har et uafhængigt klientforhold. I de tilfælde, hvor revisor ikke er uafhængig kan regnskabsbrugerne ikke have tillid til, at det foreliggende regnskab udviser et retvisende billede.

Bestemmelsen i RL § 16 fastslår, at revisor skal udføre sit arbejde for klienten, med henblik på, at de eksterne interessenter kan opnå et retvisende billede af virksomheden – også selvom dette retvisende billede kan være modsigende i forhold til ledelsens interesser. Det er væsentligt at pointere, at revisor ikke skal fungere som en indirekte myndighedskontrol, men derimod udelukkende uafhængigt af klientens ledelse og med hensyntagen til samtlige eksterne interessenters behov, herunder investorer m.fl.

Det konkluderes på baggrund heraf, at begrebet *offentlighedens tillidsrepræsentant* ikke inkluderer yderligere pligter for revisor. Det er således defineret som et overordnet begreb, som beskriver revisors formål i samfundet. Begrebet har derfor i sig selv ikke en reel betydning i forhold til kvalitetsbegrebet. Hertil er det væsentligt at bemærke, at der i betænkning 1411/2002 understreges, at begrebet offentlighedens tillidsrepræsentant ikke har en retslig virkning, som *god revisorskik* har.⁵⁵

⁵⁴ KPMG – Indsigt i revisorloven, side 70

⁵⁵ Bet. 1441/2002, A.st., s. 51.

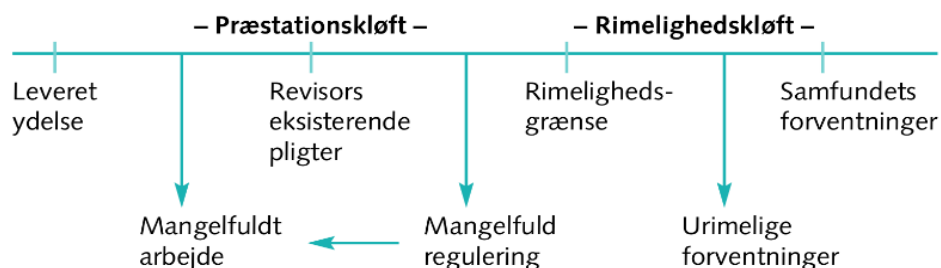
4.1.3.1 Forventningskløft til revisor

Der søges en yderligere uddybning af vigtigheden af revisors rolle som offentlighedens tillidsrepræsentant, hvilket søges forklaret gennem forventningskløften.

Det er en generel opfattelse, at revisor afgiver påtegninger med fuldkommen sikkerhed, hvilket ikke er tilfældet. I tilfælde af fejl og mangler, hvor regnskabet ikke viser et retvisende billede, bliver blikkene rettet mod revisor for at ansvarspådrage denne. Der er i de senere år derfor opstået en kritik af revisorerne, hvilket er årsagen til, at Kommissionen har udarbejdet Grønbogen – Læren om krisen. Man erkender fra Kommissionens side, at der eksisterer en forventningskløft i samfundet for, hvad revisor skal udøve, og hvad markedet forventer at revisor udøver.⁵⁶

Interessenterne og regnskabsbrugerne har ikke samme forudsætninger for at kunne tolke på de udførte revisionshandlinger, hvorfor dette *gab* opstår. Forventningskløften bliver derimod større, når der under finanskrisen gik mange virksomheder konkurs, idet det er regnskabsbrugernes opfattelse, at revisor aflægger revisionspåtegning med fuldkommen sikkerhed.

I relation til forventningskløften er det afgørende at skelne mellem rimelighedskløften, og præstationskløften.

Kilde: Kiertzner et al. (2007) s. 15

Rimelighedskløften er det misforhold der er mellem samfundets forventninger, og hvad der med rimelighed kan forventes af revisor. Som ovenfor anført rettes fokus mod revisors arbejde, når et regnskab med påtegning senere viser sig ikke at være retvisende. Ud fra et praktisk synspunkt ses rimelighedskløften i situationer, hvor revisor har fastsat et væsentlighedsniveau og udvælger sine revisionshandlinger derudfra. Revisor fravælger derfor samtidig også handlinger, som visse regnskabsbrugere kan finde nødvendige for revisionen.

Præstationskløften udtrykker det misforhold, der kan opstå mellem det arbejde, som revisor udfører og det arbejde, som revisor er retligt forpligtet til at udføre. Præstationskløften udtrykker samlet forskellen mellem det arbejde revisor udfører, og de forventninger, der stilles til det udførte arbejde. Teorien pointerer vigtigheden af revisors virke, men også de afgørende problemstillinger, der er forbundet med samfundets syn på revisor. Det er samlet set denne forventningskløft, man ønsker at

⁵⁶ ”Grønbog – Revisionspolitik: Læren af krisen” (10), side 5

minimere ved at højne den oplevede kvalitet af revisor, da man fremadrettet håber på at kunne minimere antallet af konkurser mv. Årsagen til de nye reguleringer kan derfor iflg. teorien findes ved, at der er forskellige forventninger, som skaber et gab. Dette gab vurderes af EU Kommissionen for stort, hvorfor reguleringerne skal være med til at nedbringe dette.

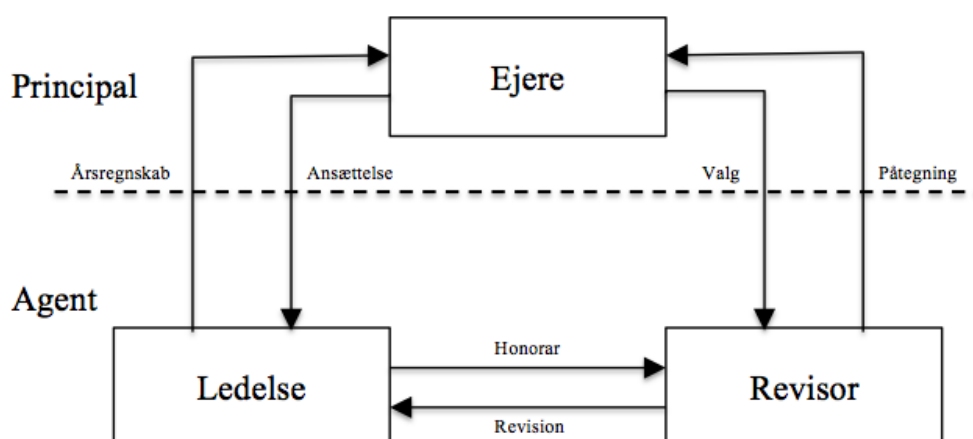
Rimelighedskløften kan mindskes ved at oplyse eksterne interessenter bedre om, hvad en revisionspåtegning reelt udtrykker. Præstationskløften kan mindskes ved en forøgelse af revisors kompetencer samt opstilling af udførlige standarder og love, som herved sikrer, at revisor er oplyst om, hvad samfundet forventer.

4.1.4 Uafhængighed

Uafhængighed er et omfattende begreb i relation til revisors erhvervsmæssige udøvelse, idet det er en naturlig del til at kunne opfylde begrebet som offentlighedens tillidsrepræsentant. Overordnet kan man argumentere for, at uafhængighedsbegrebet er opdelt i fem regelsæt; Revisorloven, Uafhængighedsbekendtgørelsen, Uafhængighedsvejledningen, etiske regler for revisorer og internationale standarder.⁵⁷

Formålet med dette afsnit er at fastlægge uafhængighedens væsentlighed i forbindelse med revisors arbejde. I afsnittet analyseres Revisorlovens, Uafhængigheds- bekendtgørelse og vejledning, hvorimod de internationale standarder analyseres i selvstændigt afsnit.

Forud for undersøgelsen af revisors uafhængighed præsenteres først den teoretiske problemstilling i forhold til uafhængigheden. Idet revisors erhverv er at varetage offentlighedens interesse, er valgt af virksomhedens ejere på generalforsamlingen, men samtidig er aflønnet af virksomhedens ledelse skabes der naturligt nogle interessekonflikter, hvilket skitseres i Agent-Principal-teorien.⁵⁸

Kilde: Egen tilvirkning; Elm-Larsen, side 215

⁵⁷ Sudan et al, side 70

⁵⁸ Elm-Larsen, side 215

Teorien afspejler at både ledelsen og revisor arbejder i ejernes interesser. Ledelsen har ansvaret for den finansielle rapportering, og revisoren har ansvaret for at verificere rapporteringen ved at afgive en revisionspåtegning på regnskabet. Teoriens incitament er, at ledelsen skal give så korrekt rapportering som mulig, da de er ansat af ejerne. Det er eksistensen af revisor, som giver ledelsen et overvejende incitament til at udarbejde korrekte data, idet revisors opgave er at kontrollere ledelsen. Desto bedre revisor derved kender ledelsens forretningsgange og måde på at drive virksomhed, desto dybere indsigt har revisor derved i virksomheden.

Problemstillingen opstår ved, at revisor honoreres af ledelsen, for hvilke revisor skal kunne dokumentere sin uafhængighed. En mulig fremadrettet konflikt er, at der er risiko for, at ledelsen og revisor begynder at indgå i et samarbejde. Revisoren skal dog kunne maksimere sit udbytte på længere sigt, hvorfor dette ikke synes at være et reelt problem, da det samtidig også vil være et brud på uafhængigheden.⁵⁹ Et sådant samarbejde forebygges eksempelvis ved at differentiere aflønningen, idet ledelsen ofte er incitamentaflønnet ud fra virksomhedens resultat, hvorimod revisoren er aflønnet uafhængigt af virksomhedens resultater, hvilket sikrer at begge agenter ikke har samme incitament.

Der søges i efterfølgende svar på afsnittets spørgsmål; at fastlægge væsentligheden af revisors uafhængighed ved revisionsopgaver.

På baggrund af afsnit 4.1.2.3 om god revisorskik, kan det konkluderes, at RL § 16, stk. 1 ikke angiver en definition på kvalitetsbegrebet, men derimod angiver revisors samfundsmæssige ansvar – at være offentlighedens tillidsrepræsentant. Det er ikke angivet nærmere, hvad dette begreb indebærer, ud over, at revisor betjener ledelsen i regnskabsbrugernes interesse.

Der søges på baggrund heraf yderligere i revisorloven, for nærmere at kunne definere, hvad god revisorskik er. Revisor skal ifølge lovens § 2 udføre sit arbejde i overensstemmelse med det tilsyneladende overordnede begreb *god revisorskik*. Da revisorerne er pålagt at følge disse etiske retningslinjer for at leve op til begrebet, kan dette siges at være indirekte lovfæstet.⁶⁰ RL § 11 omtaler specifikt revisors uafhængighed, hvilket er nært tilknyttet det etiske princip om objektivitet. Det synes på baggrund heraf relevant at analysere, hvilken indflydelse uafhængighed har på kvalitetsbegrebet. Revisors uafhængighed er foreskrevet i revisorlovens kapitel 4, og er et af revisors hovedkarakteristika. Det blev tidligere fastslået, at revisor handler i egenskab som offentlighedens tillidsrepræsentant, hvorfor et afgørende begreb for at kunne handle herudfra er *objektivitet* og dermed *uafhængighed*. Det vil være en umulighed for revisor at handle i regnskabsbrugernes interesse, hvis

⁵⁹ Elm-Larsen, side 218

⁶⁰ Bøg et al, side 36

der foreligger et afhængighedsforhold til klienten. På baggrund heraf synes det relevant at analysere, hvad der ifølge lovens rammer fastlægges herved.

Årsagen til uafhængighedens store fokus og relevans for revisors ageren er, at det tilføjer revisionsmæssige erklæringer en højere grad af troværdighed over for regnskabsbrugerne. Der er således tilmed reguleret i RL § 24 en konkret uafhængighed, der gælder for revisor.⁶¹ Bestemmelsen opstiller en række situationer i stk. 3, hvor revisor ikke kan være afhængig af sin klient – heraf den konkrete uafhængighed. Dette gælder, når revisors uafhængighed påvirkes af;

- Egen interesse,
- Selvrevision,
- Partiskhed,
- Nære relationer (personlige/familiære)
- Intimidering.

Disse konkrete situationer, hvor der stilles spørgsmålstejn til uafhængigheden, foreligger ligeledes i uafhængighedsbekendtgørelsens § 2, hvor der yderligere defineres, hvilke personer i klientens virksomhed, som revisor eksempelvis ikke må have et personligt forhold til. Det gælder eksempelvis hvis familiemedlemmet besidder en ledende stilling, eller hvor vedkommende har beslutningskompetencer.⁶²

Grundlæggende anfægter bestemmelsen, at der ikke foreligger uafhængighed, såfremt der er en økonomisk afhængighed, eller såfremt revisor leverer andre ydelser, end dem i RL § 1, stk. 2 nævnt. Det betyder således, at revisor ikke er uafhængig, hvis denne leverer en erklæring med sikkerhed, og samtidig leverer en rådgivningsydelse. Stk. 3 i loven angiver dog forhold, hvor denne uafhængighed kan overskrides, og sker dette, skal revisor enten foretage sikkerhedsforanstaltninger for at mindske truslerne eller afstå opgaven.

Væsentligt her er, at revisor ikke må udføre opgaver efter RL § 1, stk. 2, dvs. erklæringer med sikkerhed, der vedrører virksomheder omfattet af RL § 21, stk. 3, eksempelvis børsnoterede virksomheder, hvis der er tale om selvrevision eller egeninteresse. I praksis betyder dette, at såfremt revisor har medvirket med bogføringen hos en børsnoteret kunde, kan revisor ikke samtidig foretage revision af regnskabet. Revisor må derimod gerne udføre revision efter RL § 1, stk. 2, selvom denne har assisteret ved bogføringen hos eksempelvis et ApS, såfremt revisor træffer de fornødne sikkerhedsforanstaltninger, hvorved uafhængighedsforholdet statueres.

⁶¹ Riise et al, side 66-70

⁶² Uafhængighedsbekendtgørelsens § 2, stk. 1, nr. 1, litra b

Uafhængigheden betragtes ud fra et juridisk perspektiv som en konkret uafhængighed, men i praksis betragtes denne som værende en general uafhængighed.⁶³ Denne betragtning opstår i FSR's vedtægters § 5, som forbyder sine medlemmer at udøve aktiviteter udover virksomhedsområdet; *"rådgivning og assistance inden for områder, som naturligt ligger indenfor revisionsvirksomhedernes arbejdsområder, og som er dækket af statsautoriserede revisors uddannelse eller af virksomhedens øvrige kompetencer"*. På baggrund heraf konkluderes det, at revisors uafhængighed er af væsentlig betydning, når kvalitetsniveauet for en given revisionsopgave skal vurderes. Uafhængighedskriteriet er en væsentlig faktor for revisor at overholde, idet selv den oplevede uafhængighed kan være truet på trods af, at revisor udfører opgaver indenfor general betragtningen. Udfører revisor eksempelvis godkendt rådgivningsopgaver tæt knyttet til regnskabsmæssige problemstillinger, kan den oplevede uafhængighed være truet, når samme revisor derefter reviderer selskabet.

Den konkrete definition på tilstrækkelig opfyldelse af uafhængighedskriteriet mangler fortsat, hvorfor der søges i andre kilder, for at kunne definere dette mere entydigt.

4.1.4.1 Øvrige uafhængighedsfaktorer

Foruden de i § 24, stk. 2 nævnte situationer, der er påvirkende for revisors uafhængighed er der ligeledes bestemmelser i lovens kapitel 4, som regulerer rotation samt revisors vederlag.

I RL § 25 fastlægges det, at reviderede selskaber omfattet af lovens § 21, stk. 3, virksomheder af særlig offentlig interesse, skal sikre at den eller de revisorer, der underskriver revisionspåtegningen, senest 7 år efter, at de er udpeget til opgaven, udskiftes for en periode af mindst 2 år. Denne bestemmelse kaldes partnerrotation, og gælder for virksomheder, som har værdipapirer optaget til handel på et reguleret marked, statslige aktieselskaber, kommuner m.fl.⁶⁴

Dette krav om partnerrotation gælder specifikt virksomheder af offentlig interesse, hvor reglerne er mere omfattende. Denne partnerrotation har til formål at sikre, at uafhængigheden til disse revisionsklienter, da lovgiver har vurderet uafhængigheden mere afgørende hos de klienter, fremfor ved øvrige revisionspligtige klienter, idet denne bestemmelse finder sted. Dette er på trods af, at eksempelvis investorer hos mindre revisionsklienter ligeledes skal kunne stole på informationerne i regnskaberne, og at disse giver et retvisende billede.

Denne bestemmelse af opstrammet i forhold til tidligere lov herom, som ligeledes stilles et kriterium, hvilket nu ses i lovens § 21, stk. 5. Tidligere skulle først to parametre overskrides, hvorefter

⁶³ Riise et al., side 69

⁶⁴ RL § 25

rotationspligten trådte i kraft. Denne har man i imidlertid afskaffet, hvilket statuerer rotation for flere virksomheder.⁶⁵

En anden væsentlig uafhængighedsfaktor, omtalt i lovens § 24 og nærmere uddybet i § 26, er revisorens vederlag for opgaven. Der er i loven et maksimumkrav for, hvor stor en andel et revisionshonorar må udgøre af revisors samlede omsætning. En revisionsvirksomhed må ikke i hvert af fem på hinanden følgende regnskabsår have en større andel af sin omsætning end 20 pct. hos samme kunde. Revisors vederlag må heller ej være betinget af andre forhold, eller modtage et højere honorar, end der kan anses for rimeligt. Væsentligt at bemærke er ligeledes, at denne bestemmelse også gælder på andre leverede ydelser leveret til klienten, jf. bestemmelsens stk. 3. En sådan begrænsning har til hensigt at begrænse risikoen for revisors økonomiske afhængig, hvilket er benævnt i § 24.

4.1.4.2 Uafhængighedsvejledningen

Denne vejledning forholder sig alene til RL § 24 samt uafhængighedsbekendtgørelsen. Vejledningen indeholder de overvejelser, som revisor bør gøre sig i forbindelse med vurdering af uafhængighed. Den skal ses som en endnu uddybning på basis af Uafhængighedsbekendtgørelsen.

Der er grundlæggende to begreber, som revisor skal opfylde for at kunne erklære sig uafhængig. Revisor skal dels være uafhængig 1) i opfattelse og 2) i fremtoning, hvilket oprindeligt stammer fra IESBA.

At revisor skal være uafhængig i sin opfattelse betyder, *"at revisor udtrykker en konklusion uden at være påvirket af indflydelse, der kompromitterer en professionel dømmekraft, og dermed tillader en person at agere med integritet og udøve objektivitet og professionel skepsis."*⁶⁶ En sådan uafhængighed vil således blive brudt, hvis eksempelvis revisor har egeninteresse. Det kan blandt andet forekomme, hvis revisor reviderer et nært familiemedlems virksomhed, eller hvis der for revisor forekommer en utilbørlig afhængighed af det totale honorar.

At revisor skal være uafhængig i sin fremtoning betyder, *"at revisor skal undgå fakta og omstændigheder, der er så betydelige, at en fornuftig og velinformeret tredjemand, efter afvejning af alle de specifikke fakta og omstændigheder, sandsynligvis vil konkludere, at et revisionsteam integritet, objektivitet eller professionelle skepsis var blevet kompromitteret."*⁶⁷ Sidstnævnte definition betyder, at revisor ikke er uafhængig, når der foreligger omstændigheder, der kan vække tvivl hos en

⁶⁵ KPMG, Indsigt i revisorloven, side 171

⁶⁶ Sudan et al, side 76

⁶⁷ Sudan et al, side 76

velinformeret tredjemand. Det kunne eksempelvis være forehold som egenkontrol (selvrevision), hvor det af regnskabet fremgår, at revisor har assisteret med såvel bogføring som revisionen.

Kan revisor ikke fremstå uafhængig ud fra disse parametre eller opstille passende sikkerhedsforanstaltninger, skal revisor afstå fra opgaven. Vælger revisor alligevel at påtage sig opgaven, kan revisor risikere fremadrettet at blive ekskluderet fra FSR efter én eller flere kvalitetskontroller med alvorlig fejl. Dette er omtalt i FSR's 17 forslag til fremadrettet af forbedre kvaliteten ved revisionsopgaver.⁶⁸ Idet medlemsskabet af FSR anses for værende en kvalitetsstempel fra foreningens side, må dette således have afgørende betydning for revisor, om hvorvidt man besidder medlemskab eller ej. Viser det sig derimod ikke at være afgørende for revisors profession at være medlem af FSR, har dette tiltag ingen betydning for kvaliteten.

På baggrund heraf kan det konkluderes, at det er et væsentligt kriterium for at kunne opfylde begrebet at være *offentlighedens tillidsrepræsentant*. Revisor er tvunget til løbende at vurdere sin uafhængighed for hver opgave, der påtages, da det er et bærende element for revisors virke. Det konkluderes derfor yderligere, at uafhængigheden hos revisor skal være opfyldt, før der er tale om tilstrækkelig kvalitet. Stilles der tvivl til uafhængigheden må dette sidestilles med en tvivl på den samlede kvalitet af revisionsopgaven.

4.1.5 Kvalitetskontrol

I de foregående afsnit er kvalitet i revisionsydelser blevet behandlet i relation til den danske regulering på området, idet det her forventes at kunne fastslås, at kvalitetsniveauet kræves opretholdt løbende af revisor. I denne sammenhæng er det naturligt og interessant ligeledes at betragte, hvorledes der føres kontrol og tilsyn med at revisorer lever op til det forventede minimumsniveau af kvalitet. Omdrejningspunktet for denne regulering skal findes i RL kapitel 6 og 9 samt en række enkeltbestemmelser i samme lov.

4.1.5.1 Intern kvalitetsstyring

Det bærende element i opretholdelsen af kvalitet i revisionsydelser er lagt hos revisor selv. Dette fremgår af RL § 28, stk. 1, som stiller krav om, at revisionshuse skal have et internt kvalitetsstyringssystem. Implicit i bestemmelsen indgår en antagelse om, at et en forudsætning for godkendelse af en revisionsvirksomhed efter § 13 er tilstedeværelsen af et sådant kvalitetsstyringssystem.⁶⁹ RL indeholder ikke nærmere præcisering af udformningen og indholdet af et kvalitetsstyringssystem, og Erhvervsstyrelsen har ikke udnyttet hjemlen i RL § 28, stk. 2 til at

⁶⁸ FSR, "Styrket kvalitet i revisionsbranchen"

⁶⁹ Karnov Online, Revisorloven, note 122

fastsætte regler herom.⁷⁰ Det påkrævede kvalitetsstyringssystem kan på denne baggrund bedst beskrives som ”et detaljeret regelsæt for oprettelsen af et sæt af forretningsgange og kontroller, som har til formål at sikre kvaliteten i det udførte arbejde i revisionsvirksomheder.”⁷¹

Kravene til dette system vil ifølge Karnovs note 122 normalt afhænge af revisionsvirksomhedens størrelse og arten af opgaver, som denne udfører. Væsentligt er imidlertid det faktum, at der i denne sammenhæng alene differentieres i kravet til opbygning af et kvalitetsstyringssystem, idet dette skal være egnet til at afdække risici og opretholde kvalitetsniveauet i den enkelte virksomhed. Kravene til et kvalitetsstyringssystem er derfor det samme til både store og små revisionsvirksomheder.⁷²

I forbindelse med revisionshusenes interne kvalitetsstyring skal gennemsigthedsrapporterne efter RL § 27 behandles, idet disse rapporter medfører interne overvejelser i forbindelse med kvalitet såvel som mulighed for eksterne parter bedømmelse af revisionshusenes kvalitetsniveauer. Bestemmelsen stiller krav om, revisionsvirksomheder, som udfører revisionsydelser efter RL § 1, stk. 2 for klienter omfattet af RL § 21, stk. 3, skal udarbejde en særlig rapport. Denne særlige rapport skal indeholde informationer om ni punkter med det formål, at udeforstående kan vurdere den overordnede kvalitet i de udførte revisionsydelser. Det skal imidlertid bemærkes, at denne gennemsigthedsrapport udarbejdes af revisionsvirksomheden selv, og at de indeholdte informationer alene skal præsenteres på et overordnet niveau. Indholdet giver udefrakommende mulighed for at foretage en umiddelbar vurdering af revisionsvirksomheden ud fra udførte opgaver med erklæring med sikkerhed for PIE-klienter. RL § 27, stk. 1, nr. 5 er imidlertid den mest interessante, idet der heri stilles krav om, revisionsvirksomheden skal beskrive sit interne kvalitetsstyringssystem. Denne bestemmelse kan benyttes udfyldende for RL § 28, idet det af Karnovs noter fremgår, hvilke elementer et kvalitetssystem minimum skal omfatte. Systemet skal ifølge disse noter omfatte såvel politikker for uafhængighed, etik samt opgaveudførelse og overvågning.⁷³ Denne beskrivelse vil give udefrakommende et indblik i revisionsvirksomhedens stillingtagen til og behandling af kvalitet, idet de førnævnte elementer beror på den professionelle dømmekraft, således at vedkommende sættes i stand til at vurdere niveauet heraf.

4.1.5.2 Klient opsyn

Kvalitetsniveauet vurderes naturligvis først og fremmest af hele ejerkredsen på klienternes generalforsamling, idet ejerne i denne situation ifølge Selskabslovens § 144 har mulighed for at vælge

⁷⁰ Karnov Online, Revisorloven, note 124

⁷¹ Riise et al., side 43

⁷² Riise et al., side 43

⁷³ Karnov Online, Revisorloven, note 118

en ny revisor, såfremt den fungerende ikke har leveret en revisionsydelse som levede op til deres krav.⁷⁴

Klientens løbende opsyn med kvaliteten i de leverede revisionsydelser foregår imidlertid primært via den løbende kommunikation mellem den daglige ledelse og revisor samt bestyrelsens revisionsprotokoller, som er reguleret efter RL § 20 og § 21. Dette aspekt af kontrollen med kvaliteten i de af revisor leverede ydelser illustrerer principal-agent-problematikken omtalt ovenfor i afsnit 4.1.4, idet der her er tale om ejernes kontrol af revisor i agentrollen.

Det fremgår af § 20, stk. 2 og stk. 3, at det væsentligste formål er at sikre, at bestyrelsen er vidende om revisors arbejde. Herved sikres en direkte kommunikation fra revisor til de af ejerkredsen indsatte bestyrelsesmedlemmer. Bestyrelsesmedlemmerne kan på baggrund af bestyrelsesprotokollerne foretage løbende evalueringer af, hvorvidt revisor udfører arbejdet på et tilfredsstillende niveau. Kvalitetsniveauet bliver via disse bestyrelsesprotokoller og den løbende kommunikation med ledelsen udsat for konstant opsyn fra klientens side, således at revisor som minimum må leve op til disse parterers forventninger, som i høj grad vil være identiske med samfundets. Revisors indholdet af bestyrelsesprotokollerne bliver underlagt et skærpede krav i RL § 21, såfremt den reviderede virksomhed er omfattet af RL § 21, stk. 3.

Børsnoterede klienter er ydermere tillagt et decideret kontrolorgan for revisionen efter RL § 31, idet disse klienter skal etablere et revisionsudvalg. Revisionsudvalget skal bestå af medlemmer af bestyrelsen, som ikke samtidigt er i medlemmer af direktionen. Ydermere stilles i RL § 31, stk. 1, 3. pkt. krav om, at mindst ét af disse medlemmer er både uafhængig og regnskabskyndig. Vurderingen foretages ifølge Karnovs note 133 af den samlede bestyrelse. Intentionen med at stille videregående krav til mindst ét af revisionsudvalgets medlemmer er, at denne person vil være i stand til løbende at kontrollere revisors arbejde såvel som klientens eget kontrol- og rapporteringssystem.

Revisionsudvalgenes tvungne arbejdsopgaver er oplistet i bestemmelsens stk. 2, hvoraf det fremgår, at disse opgaver omhandler overvågning og kontrol af revisor og dennes ydelse. Ydermere skal revisionsudvalget overvåge virksomhedens egne interne kontroller. Herved sikres, at der i børsnoterede virksomheder er et løbende fokus og en kontrol af revisionens udførelse.

Kvaliteten i revisors ydelser sikres herved via ejernes, principalens, kontrol af revisor i rollen som agent. Denne kontrol mindsker revisors incitament til at levere en ydelse, hvor kvaliteten kan betegnes som dårlig, idet dette ville blive opdaget.

⁷⁴ Lovebekendtgørelse 2011-04-11 nr. 322 om aktie- og anpartsselskaber (Selskabsloven)

4.1.5.3 Offentlig kontrol og tilsyn

Udgangspunktet for det offentlige tilsyn med godkendte revisorer er RL § 29, stk. 1, hvoraf det fremgår, at godkendte revisionsvirksomheder og godkendte revisorer har pligt til at underkaste sig kvalitetskontrol. Herved forhindres at revisorer eller revisionsvirksomheder kan undgå kvalitetskontrol ved at nægte at medvirke. Imidlertid risikeres det, at revisionsvirksomheder som ikke forventer at kunne bestå en kvalitetskontrol afregistrerer revisionsvirksomheden i registret nævnt i RL § 2, således er pligten til kontrol undgået. Dette medfører imidlertid, at virksomheden ligeledes må ophøre sit virke som godkendt revisionsvirksomhed.

Det fremgår af bestemmelsens stk. 4, at revisionsvirksomheder, der underkastes kontrol, skal give kontrollanterne uhindret adgang til oplysninger samt give bistand, hvilket betyder, at selv tavshedspligten efter RL § 30 ikke er gældende.⁷⁵ En revisionsvirksomhed kan på denne baggrund ikke formå at skjule bestemte opgaver for kontrollen, idet dette ultimativt kan medføre, at Erhvervsstyrelsen fratager godkendelsen efter RL § 8, stk. 2, nr. 1. Denne bestemmelse er imidlertid ikke udtømmende for sanktionering ved mildere grader af hindring, f.eks. vil ikke alle tilfælde af mangelfuld bistand kunne sidestilles med nægtelse.⁷⁶

Kontrollens regelmæssighed har ligeledes betydning, idet dette medfører, at incitamentet til at sjeske eller bevidst udføre dårlig kvalitet mindskes, da risikoen for at blive opdaget i løbet af en periode er væsentlig. Alle revisionsvirksomheder skal kontrolleres senest hvert 6. år, mens kravet for revisionsvirksomheder som reviderer PIE-virksomheder er skærpet til hvert 3. år, jf. RL § 29, stk. 3. Regelmæssigheden er derved med til at opretholde kvalitetsniveauet i revisionshusene.

En i et kvalitetsmæssigt perspektiv interessant bestemmelse er RL § 29, stk. 2, idet det heraf fremgår, at et konkret element i en kvalitetskontrol skal være en vurdering af det interne kvalitetsstyringssystemet i revisionshusene, jvf. § 28, stk. 1.

Herved opnås at revisionsvirksomhedernes kvalitetsstyringssystemer vurderes fra tre perspektiver. Først og fremmest vurderes kvalitetssystemerne ved opbygning og løbende drift af revisionsvirksomhederne selv. Dernæst vurderes de af klienterne i kraft af gennemsigtighedsrapporter, idet disse vil have mulighed for årligt at vurdere revisionsvirksomhedernes kvalitetsstyringssystemer. Revisionsvirksomheder tvinges ligeledes selv ved denne lejlighed til at vurdere deres egne systemer årligt. Slutteligt vurderes kvalitetssystemerne ved kvalitetskontrollerne, hvorved sikres at de lever op til de forventede mindstekrav.

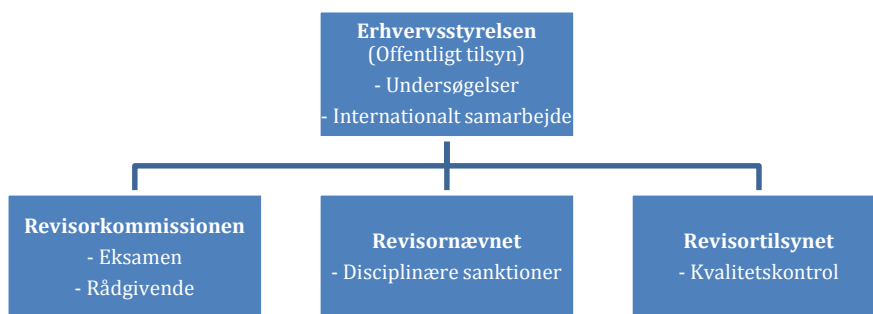
⁷⁵ Karnov Online, Revisorloven, note 129

⁷⁶ Langsted et al, side 257

Kontrollens aktører

Selve opbygningen af det offentlige tilsyn vil blive gennemgået på et overordnet niveau nedenfor, idet dette er et væsentligt element i at forstå, hvorledes kvalitet vurderes.

Det danske tilsynssystem er opbygget med Erhvervsstyrelsen som øverste myndighed, hvorunder der er tre ben. Figuren nedenfor illustrerer denne opbygning.

Kilde: Riise et al, side 68

Erhvervsstyrelsen er, som det fremgår af figuren ovenfor, den øverste ansvarlige myndighed, jævnfør § 32, stk. 1. Bestemmelsen oplister Erhvervsstyrelsens ansvar i denne sammenhæng i fem punkter, herunder kvalitetskontrol, eksamen samt disciplinære sanktioner. Imidlertid er det væsentligt at bemærke, at styrelsen udøver sit tilsyn indirekte ved at nedsætte de i figuren tre nævnte organer samt fastsætter forretningsordenerne for disse, hvorfor Erhvervsstyrelsen ikke kan gribe direkte ind i tilsynsvirksomheden.⁷⁷ Erhvervsstyrelsens direkte beføjelser omfatter varetagelse af samarbejde med udenlandske myndigheder samt undersøgelser efter RL § 37-42.⁷⁸

Revisorkommissionen nedsættes med det formål at fungere som rådgivende organ for Erhvervsstyrelsen samt for afholdelse af eksamen for statsautoriserede revisorer. Sammensætningen af kommissionen er interessant i et kvalitetsmæssigt perspektiv, idet Erhvervsstyrelsen ifølge § 33, stk. 1, 2. pkt. nedsætter en kommission på en formand og 10 medlemmer. Heraf skal to være forretningskyndige og tre være særligt sagkyndige inden for skatteret, skifteret og nationaløkonomi, mens de resterende fem skal være godkendte revisorer, jævnfør RL § 33, stk. 1, 2. pkt. Hverken formanden, de fag- eller sagkyndige må ifølge § 33, stk. 1, 3. pkt. være godkendte revisorer, hvilket indebærer, at disse ikke inden for en periode på tre år må have været ansat i eller drevet godkendt revisionsvirksomhed.⁷⁹ Denne sammensætning sikrer, at revisorkommissionen i sit virke har et stærkt fokus på revisionskvalitet fra regnskabsbrugernes perspektiv, hvortil medlemmerne af revisionsprofessionen kan spille ind. Teoretisk opnås en balance i forhold til forventningskløften, idet

⁷⁷ Karnov Online, Revisorloven, note 136

⁷⁸ Füchsel et al, side 85

⁷⁹ Karnov Online, Revisorloven, note 140

bedømmelsen af kvalitetsniveauet i en given sag afgøres på baggrund af begge parter forventninger. Ikke-revisorerne vil ved afgørelsen tage udgangspunkt i samfundets forventninger, mens revisorerne vil tage udgangspunkt i revisors eksisterende pligter. Via dialog mellem de to grupper vil rimelighedsgrænsen derved kunne fastlægges, og der opstår herved et forventet minimumsniveau af revisionskvalitet.

Revisornævnet er i høj grad reguleret på tilsvarende måde som revisorkommissionen. Det fremgår af § 43, stk. 1, 2. pkt., at nævnet skal bestå af en formand, som er dommer og mindst seks medlemmer, som er godkendte revisor samt mindst seks repræsentanter for regnskabsbrugerne, som ikke inden for de seneste tre år har været revisorer. Denne sammensætning af revisornævnet har et tilsvarende formål som sammensætningen af revisorkommissionen, som er, at definere rimelighedsgrænsen i forskellige situationer, og derved ideelt set fjerne forventningskløften.

Revisornævnets opgave er ifølge bekendtgørelsens § 1, stk. 1 at behandle klager over at godkendte revisorer tilsidesætter pligter ved udøvelse af opgaver omfattet af RL § 1, stk. 2 og stk. 3. Når revisornævnet skal træffe beslutninger, er det i kvalitetsperspektivet interessant, at der som minimum ud over formanden eller en næstformand skal deltage lige mange godkendte revisorer og repræsentanter for regnskabsbrugerne, jævnfør bekendtgørelsens § 4, stk. 1. Denne balance sikrer, at revisornævnets afgørelse tager højde for såvel regnskabsbrugernes forventninger til korrekt adfærd fra revisors side som revisorstandens interne faglige normer og standarder. Medvirken af en dommer som formand sikrer afgørelsernes juridiske basis.

Det væsentlige i denne sammenhæng er at være opmærksom på, at en definition af rimelighedsgrænsen ikke er mulig, såfremt der er ubalance i sammensætningen, når der træffes beslutninger. Såfremt der deltager flere medlemmer af den ene faggruppe end den anden, vil dette teoretisk set medføre en afgørelse, som er mere subjektiv for den mest indflydelsesrige gruppe. Det vil eksempelvis være tilfældet, hvis der er overtal af ikke-revisorer, idet afgørelsen så ville falde ud skrapere end den egentlige rimelighedsgrænse.

Revisornævnets sanktionsmuligheder er tildeling af advarsler eller pålæggelse af bøde, jævnfør RL § 44, stk. 1, samt ved grovere og gentagne overtrædelser frakendelse af godkendelse i en periode på seks måneder og op til fem år. Disse afgørelser offentliggøres ifølge bekendtgørelsens § 13, stk. 1 på nævnets hjemmeside, hvorved offentligheden har adgang til at se, hvilke revisorer som ikke anses at have ydet tilstrækkelig kvalitet. Dette sikrer opretholdelse af kvalitetsniveauet, idet offentligheden får mulighed for at være bevidste om hvilke revisorer, der leverer ydelser, som ikke er i overensstemmelse med rimelighedsgrænsen. Ydermere sikrer offentliggørelsen, at

revisionsprofessionen selv vil være opmærksomme på at udføre opgaver i overensstemmelse med rimelighedsgrænsen, idet professionens medlemmer ellers vil blive hængt ud.

Selve kvalitetskontrollen udøves af det tredje ben, som er revisortilsynet. S sammensætningen af tilsynet følger samme princip som for revisornævnet og revisorkommissionen. Dette betyder jævnfør RL § 34, stk. 1 og bekendtgørelsens § 1, stk. 1, at der udpeges en formand, som ikke er revisor, samt fire repræsentanter for regnskabsbrugerne og fire revisorer. Herved opnås den ovenfor omtalte balance.

Formålet for revisortilsynets virke fremgår af RL § 34, stk. 3, 1. pkt., og omhandler sikring af kvalitetskontrollens udførelse efter lovens regler. Revisortilsynet udsteder årligt ”Retningslinjer for gennemførelse af kvalitetskontrol og rapportering herom”, som fastlægger, hvorledes årets kvalitetskontrol skal afvikles. Det interessante i denne sammenhæng er opdeling i kvalitetskontroller hos henholdsvis revisionsvirksomheder, som udfører opgaver for PIE-virksomheder, og revisionsvirksomheder, som ikke udfører denne type opgaver. Denne opdeling er interessant, idet den fremhæver, at der er forskellige krav og forventninger i kvalitetsmæssig henseende til disse to klientgrupper.

Revisionsvirksomheder, som ikke udfører opgaver for PIE-virksomheder, kontrolleres af kvalitetskontrollanter, som udpeges af Erhvervsstyrelsen i overensstemmelse med RL § 35, stk. 1. Det fremgår af denne bestemmelse, at disse kontrollanter skal have tilstrækkelig faglig uddannelse og relevant erfaring til at udføre kvalitetskontrollen, hvorfor praktiserende godkendte revisorer kan antages, jævnfør retningslinjerne pkt. 1. Dette betyder, at revisortilsynet har det overordnede ansvar for kontrollens gennemførelse, men i praksis udføres kontrollen af professionen selv. Herved opnås en konsistent opfattelse internt i professionen af kvalitet samtidigt med, at Erhvervsstyrelsen på vegne af samfundet sikrer, at professionen lever op til forventningerne i forhold til kvalitet.

I de tilfælde hvor revisionsvirksomheder afgiver andre erklæringer med sikkerhed efter RL § 1, stk. 2 for PIE-virksomheder, er kontrollanterne jævnfør RL § 35, stk. 5 ansat af Erhvervsstyrelsen, således, at hele kontrollen i dette tilfælde er ekstern. Herved opnås sikkerhed for, at kontrollanterne er helt uafhængige af revisionsprofessionen. Ydermere sikres det, at der er konsistens i fortolkningen af kvalitetskravene for denne klientgruppe, hvorfor der vil være mindre risiko for subjektive skøn.

Afsluttende kan det fastslås, at kvalitetsniveauet opretholdes via de mange kontrolfunktioner, som er gennemgået ovenfor. Særligt det faktum, at den daglige kontrol er placeret hos revisor er interessant, idet dette betyder, at revisor selv må vurdere og opretholde kvalitetsniveauet via sin professionelle dømmekraft.

4.1.6 Opsummering

Den danske regulering sætter store krav til revisors virke, samt krav til at relevante lovgivninger og standarder bliver overholdt, hvilket er første forudsætning for opretholdelse af en tilfredsstillende kvalitet. Der stilles yderligere store krav til revisors faglighed, hvilket konkluderes ud fra det omfattende uddannelses- og certificeringssystem. Dette høje krav til revisors faglighed skal revisor ligeledes opretholde i hele sin tid som værende offentlighedens tillidsrepræsentant, hvilket der føres tilsyn med løbende fra offentligheden og fagorganisationers side. Dette tilsyn er medvirkende til, at revisor er forpligtet til løbende at levere et acceptabelt kvalitetsniveau.

Der er ligeledes et efteruddannelseskrav til revisor, som bevirker, at revisor har pligt til at lade sig være opdateret inden for sit fag. En høj faglighed hos revisor og et grundlæggende kendskab til den pågældende klient, er medvirkende til at opdagelsesrisikoen formindskes.

Et grundelement for at kunne levere kvalitet er at udvise god revisorskik, som i en overvejende grad styres af uafhængighedskriteriet. At revisor skal være uafhængig er hele fundamentet ved at kunne agere som offentlighedens tillidsrepræsentant, hvilket fremgår af agent-principal-teorien. Lovgivningen angiver imidlertid ikke, hvornår uafhængigheden er tilfredsstillende, men i bekendtgørelsen og vejledningen opstilles en negativ afgrænsning af situationer, hvor uafhængigheden er utilfredsstillende. Indenfor disse rammer er det op til revisor i kraft af sin professionelle dømmekraft selv at vurdere, hvornår der ikke længere foreligger uafhængighed.

Det er derved grundlæggende uafhængigheden og faglig ekspertise, der er de grundlæggende elementer bag kvalitetsbegrebet gennem dansk regulering.

4.2 Internationale regulering af revisionskvalitet

I tidligere afsnit blev den nationale regulering inden for kvalitet ved revisors arbejde belyst.

Det er gennem den nationale regulering fastslået, at revisors kvalitet primært vurderes ud fra dennes afhængighed til klienten samt revisors dømmekraft. Disse elementer er ikke direkte målbare i forhold til kvalitetsbegrebet, hvorfor revisionskvaliteten i dette afsnit belyses gennem de internationale standarder. Det blev nævnt i indledningen hertil, at lovgiver og standardsætter har fungeret som inspirationskilde, hvorfor dette afsnit har til formål at præsentere de forhold, der indgår i vurderingen af revisionskvaliteten set fra standardsætters side. Formålet er at kunne give et mere entydigt svar på, hvad der indgår i revisionskvalitet, for på baggrund deraf i efterfølgende afsnit at kunne analysere, hvilken påvirkning implementeringen af EU fordringen har på disse faktorer.

De internationale standarder, ISA'erne, er en vejledning til revisor, som redegøre for, hvordan visse revisionshandlinger skal udføres. Standarderne giver ligeledes revisor en guideline til, hvordan

vedkommende skal agere i visse situationer. Formålet er, at de skal anses for værende retningslinjer for revisorer ved de mest almene revisionshandlinger og, hvor disse ikke er tilstrækkelige, skal revisor gøre brug af god revisorskik og sin professionelle dømmekraft. Kravet om at revisor, skal overholde de internationale standarder kommer fra FSR, og gælder således kun foreningens medlemmer. Det vil sige, at det kun er 81 % af de danske revisorer, som er pålagt brugen af disse standarder.⁸⁰

4.2.1 ISA 220 og ISQC 1

I dette kapitel analyseres begge internationale standarder, sideløbende idet de overvejende støtter op om samme indhold og formål. ISA 220 berører ”Kvalitetsstyring ved revision af regnskaber”, hvor ISQC 1 berører ”Kvalitetsstyring i firmaer, som udfører revision og review af regnskaber, andre erklæringsopgaver med sikkerhed samt beslægtede opgaver”. ISQC 1 angiver, at der skal foreligge kvalitetsstyringer på firmaniveau, hvor det er angivet, at revisionsfirmaerne skal etablere kvalitetssikringsprocedurer internt, hvorimod ISA 220 angiver kvalitetsforholdene ved den enkelte opgave hos den opgaveansvarlige partner. ISA 220 bygger på forudsætningen om, at revisionsfirmaet er omfattet af reglerne i ISQC 1, eller reguleringer som stiller tilsvarende krav til revisionsfirmaet. ISQC 1 hjemler, at det er op til revisionsvirksomhederne alene at efterleve de krav, der er relevante i forhold til de leverende ydelser.⁸¹ I standardens afsnit 16 er der oplistet seks elementer, som samlet udgør et kvalitetssikringssystem. *”Firmaer skal etablere og opretholde et kvalitetsstyringssystem, der indeholder politikker og procedurer, der behandler hvert af de følgende elementer”*:

- (a) Ledelses ansvar for kvalitet i firmaet
- (b) Relevante etiske krav
- (c) Accept og fortsættelse af klientforhold og specifikke opgaver
- (d) Menneskelige ressourcer
- (e) Opgavens udførsel
- (f) Overvågning

Formålet for ISQC 1 og ISA 220 anses at dække over samme formål på henholdsvis firma- og opgaveniveau. Dette underbygges i ISA 220’s formål, som er angivet i dets afsnit 6, som værende: *”Revisors mål er at implementere kvalitetssikringsprocedurer på opgaveniveau, der giver en høj grad af sikkerhed for”*:

- (a) at revisionen overholder faglige standarder samt relevante krav i lov og øvrig regulering, og
- (b) at revisors erklæring er passende efter omstændighederne.

⁸⁰ FSR, ”Styrket kvalitet i revisionsbranchen”, side 7

⁸¹ ISQC 1, afsnit 14

En gennemgang af ISA 220 angiver hovedsageligt samme elementer til kvalitetsstyringssystemerne, hvorfor det er de seks hovedområder fra ISQC 1, der i nedenstående afsnit analyseres med henblik på at kunne definere kvalitetsbegrebet yderligere.

4.2.1.1 Elementer i kvalitetsstyringssystem

Grundlæggende skal revisionsvirksomheden etablere og dokumentere sine politikker og procedurer, der behandler hvert af efterfølgende elementer.⁸²

(a) Ledelsesansvar for kvalitet i firmaet

Afsnit 18-19 i standarden angiver overordnet, at ledelsen i revisionsfirmaet har ansvaret for kvaliteten. Ledelsen har derved ansvaret for at etablere politikker og procedurer, der fremmer den interne kultur, hvor dette er afgørende for kvaliteten samt har ansvaret for at ledende medarbejdere har tilstrækkelig erfaring til at udvikle passende politikker og procedurer til opretholdelse af kvalitetsstyringssystemet.

Denne del af standarden giver ikke i sig selv en definition på, hvad kvalitet er, men blot at revisionsfirmaerne har pligt til at implementere politikker og procedurer, der fremmer den interne kultur gennem et internt kontrolsystem. Det vurderes ikke at give yderligere værdi, da disse elementer ikke er målbare for, hvornår dette krav er tilstrækkeligt opfyldt.

(b) Relevante etiske krav

Kravet i standardens afsnit 20-25 angiver, at revisionsfirmaerne skal etablere politikker og procedurer, der opretholder relevante etiske krav.

Firmaet skal blandt andet etablere procedurer, der sikrer at revisors uafhængighed til klienten er opretholdt. Ses denne standard i sammenhæng med RL § 24, stk. 3, som angiver forhold som truer uafhængigheden, er det disse trusler denne standard forsøger at gardere sig imod.

I standardens afsnit 22 er der oplistet konkrete forhold, som den ledende partner skal overholde, før disse procedurer er tilstrækkelige opretholdt. Den ansvarlige partner har pligt til at videregive relevante oplysninger om opgaver, for at sætte firmaet i stand til at vurdere den eventuelle overordnede indvirkning på uafhængighedskravene. Det er ligeledes en pligt for øvrige medarbejdere straks at informere om forhold, der truer uafhængigheden.

Det betyder i praksis, at det er partnerens ansvar at give relevante oplysninger, hvorved den enkelte medarbejder kan vurdere sin uafhængighed – det er derfor ikke partnerens ansvar at tjekke medarbejderne på teamets uafhængighed.

⁸² ISQC 1, afsnit 17

Dette afsnit angiver ikke specifikke krav til, hvilke krav der opretholdes, for at sikre uafhængigheden. Der lægges blot op til, at firmaerne skal have udført politikker og procedurer, som kan opretholde denne uafhængighed, som ligeledes er et krav i den danske regulering gennem *god revisorskik*, hvor revisor skal opretholde sin objektivitet.

(c) Accept og fortsættelse af klientforhold og specifikke opgaver

Revisionsfirmaet skal, ifølge afsnit 26-28 i standarden, etablere politikker og procedurer, der sikrer at firmaet kun påtager sig opgaver, hvor de er kompetente til at udføre opgaven, opfylder de etiske krav samt at klienten har integritet. Dette indebærer blandt andet, at revisorfirmaet skal være opmærksom på, klienten ikke har været involveret i hvidvaskning eller anden kriminel aktivitet.

Der er oplistet en række konkrete krav for, hvad disse politikker og procedurer skal indeholde for at være tilstrækkelige. Revisorfirmaet skal blandt andet indhente *”de oplysninger, som det efter omstændighederne anser for nødvendige, før firmaet accepterer en opgave for en ny klient...”*. Det er eksempelvis væsentligt for revisionsfirmaet at vurdere, om klienten er begyndt at udtrække forretningsaktiviteter til et område, hvor firmaet ikke har den fornødne ekspertise.⁸³

Derudover skal revisionsfirmaet konstatere, om der er en mulig interessekonflikt ved opgaveaccepten.⁸⁴ Vælger revisor at acceptere opgave, selvom der er konstateret problemstillinger, skal den ansvarlige revisor dokumentere, hvordan problemstillingerne er blevet løst. I praksis kan der være tale om, at revisor ikke længere er uafhængig i forhold til klienten, hvilket er et brud på de etiske regler. En måde at løse problemstillingen på, kan eksempelvis være, at udtage den pågældende revisor fra teamet på den konkrete opgave, hvor vedkommende er afhængig.

Det er afgørende at vurdere, hvilke krav der egentlig er til revisor i denne henseende for senere at kunne identificere, hvad der udgør revisionskvalitet og forordningens påvirkning herpå.

I det første krav er det blot krævet, at revisor *efter omstændighederne* skal indhente oplysninger om kunden. Der er fra standardsætters side derfor ikke givet en konkret vejledning til, hvilke informationer eller dokumenter, der er nødvendige for revisor. Det lægges derfor op til i det andet krav, at revisor skal bruge sin professionelle dømmekraft til at vurdere om opgaven skal accepteres i disse situationer. Det betyder i praksis, at har revisor ikke de fornødne kompetencer til at identificere de relevante problemstillinger, kan dette føre til en accept af et kundeforhold på forkert grundlag.

⁸³ ISQC 1, A21

⁸⁴ ISQC 1, afsnit 26

Det tredje krav angiver derimod et mere konkret krav til revisor; såfremt der er konstateret konkrete problemstillinger, skal revisor kunne dokumentere, hvordan disse er løst, såfremt revisor trods konflikter har accepteret opgaven.⁸⁵

(d) Menneskelige ressourcer

Standardens afsnit 29-32 angiver, at revisionsfirmaet skal etablere politikker og procedurer, der giver en sikkerhed for, at de har tilstrækkeligt personale med de fornødne kompetencer, der er nødvendige for at kunne udføre opgaven i overensstemmelse med faglige standarder, som derved giver den opgaveansvarlige partner mulighed for at afgive erklæringer, der er passende efter omstændighederne.

Det er i denne standard heller ikke fyldestgjorte retningslinjer for revisor, da der henvises til den professionelle dømmekraft for at vurdere, hvornår der er tale om *fornødne kompetencer*.

Der er derimod angivet en vejledning til at kunne opretholde kompetencerne hos firmaets personale. Standarden angiver konkret, at for at kunne opretholde kompetencen hos medarbejderne, er det afgørende at der er en betydeligt omfang af fortsat faglig udvikling, så personalet har optimale betingelser for at vedligeholde sine færdigheder.⁸⁶

Der sættes på baggrund heraf lighedstegn mellem fortsat udvikling og kompetencer ved revisors arbejde. I standarden angives ligeledes en række metoder, hvorpå revisionsfirmaet har mulighed for at opretholde denne kompetence, som løbende udvikler medarbejderne.

Det gælder blandt andet:

- faglig uddannelse
- løbende faglig udvikling, herunder uddannelse
- joberfaring
- vejledning fra mere erfarne medarbejdere, f.eks. andre medlemmer af opgaveteamet
- uddannelse i uafhængighed for personale, hvortil der stilles krav om uafhængighed.⁸⁷

Det må på baggrund heraf konkluderes, at erfaring, uddannelse og generel løbende udvikling for revisor er en væsentlig faktor for opretholdelse af de fornødne faglige kompetencer. Det skaber derved kvalitet i revisionsopgaver ved at revisor bliver uddannet og forbedret løbende. Et væsentligt parameter til at forøge kvaliteten i en erklæringsopgave er ligeledes revisorens joberfaring – jo mere erfaring, jo bedre må kvaliteten ifølge standarden alt andet lige være.

⁸⁵ ISQC 1, afsnit 27

⁸⁶ ISQC 1, A26

⁸⁷ ISQC 1, A25

(e) Opgavens udførelse

Grundlæggende skal revisor ifølge afsnit 32-47 i standarden, udføre sit arbejde i overensstemmelse med de faglige standarder og øvrig regulering, hvorfor der skal etableret politikker og procedurer, der sikrer dette krav, som skal omfatte:

- (a) forhold, der er relevante for at fremme konsistensen i kvaliteten af opgaveudførelse,
- (b) ansvar for tilsyn, og
- (c) ansvar for gennemgang.⁸⁸

Forhold der kan fremme konsistensen i kvaliteten kan være implementering af skriftlige manualer, som angiver en standarddokumentation samt branchevejledning ved specifikke forhold, som revisor skal være opmærksom på i visse brancher. Disse vejledninger kan sikre konsistensen ved overholdelse af relevante standarder, samt passende dokumentation for det udførte arbejde, tidsmæssige placering samt omfanget af gennemgangen.⁸⁹

Der stilles ligeledes et krav til tilsyn og gennemgang af det udførte arbejde. For at opretholde et højt kvalitetsniveau fastlægges politikkerne og procedurerne ud fra det princip, at arbejde udført af mindre erfarende medlemmer af teamet gennemgås af mere erfarende medlemmer af teamet.⁹⁰ Dette er en del af det kvalitetsstyringssystem, som revisionsfirmaerne har krav på at implementere, hvilket ligeledes er angivet i standardens afsnit 57-59, som er analyseret i tidligere afsnit 4.1.5.1.

Det kan på baggrund heraf konkluderes, at erfaringer og kompetencer er hovedelementer i kvalitetsbegrebet ifølge den internationale standard, selvom der ikke gives en entydigt definition herpå.

(f) Overvågning

Der er ligeledes et krav til revisionsfirmaet i afsnit 48-58 som angiver, at det skal dokumentere sin overvågning af dets kvalitetsstyringssystemer, som RL § 28 angiver skal være tilstede. Dette skal foretages løbende og dokumenteres overfor firmaets personale ved løbende kontroller. Dette er medvirkende til at opretholde et effektivt kvalitetssikringssystem, men angiver ikke isoleret en definition af kvalitetsbegrebet ved revisionsopgaver.

⁸⁸ ISQC 1, afsnit 32

⁸⁹ ISQC 1, A32

⁹⁰ ISQC 1, afsnit 33

4.2.2 IAASBs Framework

I dette afsnit vil IAASBs ”A Framework for Audit Quality – Key elements that create an environment for audit quality” udgivet i februar 2014 blive undersøgt, idet dette dokument er udgivet netop for at diskutere revisionskvalitet. Intentionen er at undersøge, om det er muligt at fremkomme med en præcis definition på revisionskvalitet på baggrund af IAASBs diskussion af rammerne for denne kvalitet.

Det fremgår, at IAASB har en tredelt vision vedrørende revisionskvalitet ved udgivelsen af dette dokument, som er at øge opmærksomheden på elementerne som danner revisionskvalitet, samt herved at opfordre til diskussion og dialog om emnet, med det formål at øge kvaliteten. Allerede ved visionen fremhæver IAASB at frameworket ikke skal betragtes som en substitut til revisionsstandarder, love eller etik.⁹¹ Frameworket hverken kan eller skal altså betragtes som et bindende forskrift, men skal benyttes som et debatoplæg, og det vil blive behandlet ud fra denne vinkel.

IAASB har uddybet den ovennævnte vision i forordet til dokumentet. Det fastslås på første linie, at *”Financial information should be relevant, timely and reliable to meet the need of user.”*⁹² Regnskabsbrugerne vil ofte have et ønske om, at regnskabstal bekræftes i forhold til disse dimensioner, og det kan ske via en ekstern revisors arbejde. Det er i denne sammenhæng, at forventningen til kvalitet i revisionsydelsen opstår, idet regnskabsbrugerne forventer at revisor udfører opgaven på en sådan måde, at de kan have tillid til det godkendte regnskab.⁹³ Imidlertid konkluderer IAASB, at begrebet revisionskvalitet er et yderst kompleks begreb, som ikke har en universalt anderkendt definition.⁹⁴ På denne baggrund har IAASB udarbejdet et appendiks, hvori organisationen gennemgår kompleksiteten og de mange modstridende opfattelser og forventninger, som begrebet skal leve op til og finde en balance imellem.

IAASB konkluderer i punkt 2 i appendikset, at selve formålet med at udføre revisionen på regnskaber er at tilføre dem en højere grad af sikkerhed således, at regnskabsbrugerne kan have tillid til det fremlagte regnskab.⁹⁵ Denne sikkerhed måles imidlertid ofte med en vurdering af, hvorvidt regnskabet giver et retvisende billede af den faktiske virksomhed. IAASB konkluderer på den baggrund, at regulering ikke kan bruges som en reel målestok for kvalitet i revisionsopgaver, idet nationale reguleringer i overvejende grad alene stiller krav om at regnskaber er retvisende, og idet standarder som eksempelvis ISA’erne alene udstikker retningslinier og rammer for denne vurdering.⁹⁶

⁹¹ IAASB Framework, side 1

⁹² IAASB Framework, side 2

⁹³ IAASB Framework, side 2

⁹⁴ IAASB Framework, side 36

⁹⁵ IAASB Framework, side 36

⁹⁶ IAASB Framework, side 36

IAASB fremkommer på baggrund heraf i punkt 5 med følgende konklusion: *"Audit is therefore a discipline that relies on competent individuals using their experience and applying integrity, objectivity, and professional skepticism to enable them to make appropriate judgments that are supported by the facts and circumstances of the engagement."*⁹⁷ Dette skal forstås således, at kvalitet i revisionsopgaver skabes ved den enkelte revisors vurderinger og skøn, hvorfor der ultimativt er fokus på revisors professionelle dømmekraft. Herved hævdes det, at kvalitet er unikt i den enkelte opgave, og skabt af den individuelle revisor, hvorfor det er stort set umuligt at opstille en præcis definition. Denne vurdering af kvalitet er ydermere påvirket af en række faktorer, som besværliggør beskrivelsen af kvalitet i den enkelte opgave. IAASB opstiller i punkt 6 fire situationer, som påvirker vurderingen af kvalitet, betragtet fra interessenterne forskellige perspektiver.⁹⁸

Det første element som IAASB berører, omhandler risikoen for uopdagede væsentlige mangler ved et regnskab. Såfremt sådanne mangler eksisterer i et regnskab, men ikke opdages, kan det betragtes som dårlig kvalitet. På den anden side fremhæver IAASB, at mangel på opdagelse af væsentlige mangler kan skyldes at de ikke er til stede. Fravær af opdagede væsentlige mangler er derfor ikke et tegn på lav kvalitet. Tilsvarende gælder det, hvis disse mangler bevidst er skjult for revisor som led i svindel, idet en revision alene har til formål at give et retvisende billede og ikke en bekræftelse. Netop denne balance for revisor mellem at finde passende revision bevis og vurdere det retvisende billede medfører en indbygget risiko for at overse mangler, hvilket ikke i sig selv kan benyttes som argument for dårlig kvalitet.⁹⁹

Dernæst påpeger IAASB, at hver enkelt revisionsopgave er unik, hvorfor der altid vil være tale om skøn vedrørende vurderingen af passende revisionsbevis. Denne vurdering afhænger i hver enkelt revisionsopgave af den enkelte revisors skøn af bl.a. klientens størrelse, art og kompleksitet. Samtidigt fremhæves det, at revisor er afhængig af honorarerne fra klienterne for at skabe profit, hvilket på kort sigt kan give revisor incitament til at begrænse sit arbejde og dermed sine omkostninger. Imidlertid er revisors omdømme væsentligt på lang sigt, idet en høj grad af uopdagede mangler til dels kan betragtes som værende forårsaget af lav kvalitet, hvilket klienterne ikke vil være villige til at betale for.¹⁰⁰

Interessenternes perspektiv har ligeledes stor betydning for vurderingen af kvaliteten i en udført revisionsopgave. Dette afhænger i høj grad af, såvel de enkelte interessenters involvering i og adgang til information om revisionsprocessen, som den betydning de tillægger revisionen. Vurderingen af

⁹⁷ IAASB Framework, side 36

⁹⁸ IAASB Framework, side 36f

⁹⁹ IAASB Framework, side 37

¹⁰⁰ IAASB Framework, side 37

revisionens betydning afhænger af, i hvor høj grad alle interessenter har direkte adgang til og kontakt med revisor og dennes handlinger. I virksomheder, hvor denne adgang kun er til stede i begrænset omfang for eksterne interessenter som for eksempel investorer, vil de fleste eksterne interessenter anse revisionen for at øge tilliden til regnskabet samt udfordre ledelsen. Ud fra disse interessenters perspektiv kan kvalitet øges ved at tilføre flere ressourcer, idet revisor anses som værende en troværdig kontrollant. Modsat har ledelsen en ønske om, at revisionen afvikles billigt muligt, idet der alene er tale om en omkostning. Det er her revisors rolle at afbalancere forholdet mellem ledelsens og de eksterne interessenters ønsker ved at udføre efficient, effektiv, betimelig revision til et rimeligt honorar. Dette er imidlertid subjektive vurderinger for samtlige aktører.¹⁰¹

Slutteligt fremhæver IAASB, at udførelsen og resultatet af en revision kun i begrænset omfang er transparent for omverdenen. Dette skyldes ifølge IAASB, at processer ofte er transparente for dem der udfører handlingerne, og for dem som de udføres overfor. Imidlertid formår revisorer kun i lav grad at kommunikere denne del af revisionen ud til eksterne interessenter, hvorfor disse eksterne interessenter ikke kan vurdere kvaliteten direkte. På dette punkt støtter IAASB forslag om, at revisionsprofessionen skal åbne sig mere i forhold til kommunikation til tredjemand, idet det herved vil give adgang til at vurdere kvaliteten såvel som at forstå selve revisionen.¹⁰²

Det kan på baggrund af gennemgangen af IAASBs framework konkluderes, at revisionskvalitet indeholder mange facetter, hvoraf særligt relationerne og interaktionerne med andre interessenter er væsentligt. Imidlertid må det ligeledes konkluderes, at det heller ikke er muligt at fremkomme med en præcis og konkret definition på revisionskvalitet på baggrund af IAASBs framework.

4.2.3 Opsummering

De internationale standarder opstiller ikke i sig selv en definition af, hvad der udgør kvalitet men fastslår alene, at kvalitetsbegrebet er opfyldt, når revisors arbejde er udført i overensstemmelse med reguleringerne i standarderne. Begreberne *god revisorskik* og *revisors professionelle dømmekraft*, er gennemgående i fortolkningen af standarderne.

Det er revisors uafhængighed der overvejende henvises til i reguleringen, som direkte er påvirket af de forretningsgange der er i revisionsfirmaerne. Er der ikke etableret nødvendige procedurer til iagttagelse heraf, vil revisor ikke kunne identificere sin eventuelle afhængighed, hvorfor opgaven kan være løst på forkert grundlag.

Det er et krav, at revisor skal etablere de nødvendige politikker og forretningsgange, men definitionen af *nødvendige forretningsgange* er overladt til revisors professionelle dømmekraft. Standarderne

¹⁰¹ IAASB Framework, side 38

¹⁰² IAASB Framework, side 38

anfører, at kompetente medarbejdere i revisionsfirmaerne er en overvejende definition af kvalitetsbegrebet, hvilket styres gennem løbende udfordring og uddannelse.

Revisionskvalitet kunne ikke yderligere opgøres i et direkte målbart forhold på baggrund af de internationale standarder, hvorfor der søgtes i IAASBs framework for at undersøge, hvad der konkret udgør kvalitet ved revisionsopgaver, for at analysere dets påvirkning af implementeringen af EU forordningen. Ligeledes var det ikke muligt at definere revisionskvalitet præcist via IAASBs framework, men dette understøtter via dets diskussion vigtigheden af troværdighed overfor eksterne interessenter.

Samlet har undersøgelsen af den internationale regulering ikke medført konkret ny viden i forbindelse med en definition af revisionskvalitet. Dette skyldes i høj grad, at nationale lovgiver har benyttet den internationale regulering som inspiration og grundlag.

4.3 Rådgivningskvalitet

I dette afsnit foretages en belysning af revisors rolle som rådgiver samt forventningerne hertil. Formålet hermed er at definere kvalitet i forbindelse med revisors rådgivningsydelser og derved besvare afhandlingens andet underspørgsmål gående på en definition af rådgivningskvalitet, idet en sådan definition er nødvendig for en vurdering af forordningens effekt. Fokus er rettet mod at udlede en definition på og en målestok af kvalitet for disse rådgivningsydelser via national regulering, internationale standarder samt andre kilder, som udtrykker det omgivende samfunds forventninger til den leverede rådgivningsydelse. Dette omfatter ud over de førnævnte kilder i særlig grad IESBAs Code of Ethics for Professional Accountants, idet dette dokument udtrykker en global tilgang til revisors ageren.

Denne fremgangsmåde har til formål at definere kvalitet af revisors rådgivningsydelser ved at tage udgangspunkt i de forventninger, som der er til revisor i kraft af denne autorisation.

I afsnittet vil rådgivningsydelser og de i forordningen omtalte ikke-revisionsydelser blive behandlet som værende stort set identiske, idet den fælles karakteristika er, at disse ydelser som udgangspunkt ikke er en del af den lovpligtige revision, men tillægsydelser uden sikkerhed.

Typemæssigt dækker begrebet rådgivningsydelser over en bred palet af forskelligartede ydelser, som imidlertid ikke indeholder erklæringssikkerhed. Skatterådgivning, regnskabsassistance og – rådgivning, erhvervsjuridisk rådgivning samt ledelsesrådgivning er alle rådgivningsydelser, som revisor ofte leverer, hvorfor disse er repræsentative elementer af begrebet rådgivningsydelser.

4.3.1 Dansk regulering

I dette afsnit vil relevant regulering blive belyst, med det formål at identificere om lovgiver opstiller en definitioner på kvalitet og krav i forbindelse med revisors rådgivningsydelse på samme måde som ved revisionsydelse.

Udgangspunktet for denne redegørelse er i lighed med tidligere RL, som er den væsentligste regulering af revisors adfærd. Det fremgår allerede af § 1, stk. 2 og stk. 3, at denne lov alene regulerer revisors virke i form af erklæringer med sikkerhed eller som ikke er beregnet til hvervgivers eget brug. På denne baggrund kan det fastslås, at RL ikke opstiller krav til eller definerer kvalitetsniveauet i revisors rådgivningsydelse. Imidlertid forventes det, at RL indeholder forventninger til revisors virke af en så generel karakter, at disse forventninger ligeledes kan antages at kunne anvendes analogt på forventningerne til revisors virke som rådgiver.

Det kan eksempelvis forventes, at valget af revisor som rådgiver er truffet på baggrund af, at revisor allerede leverer revisionsydelse til klienten. Klienten har på denne baggrund mulighed for at vurdere revisors adfærd, og der vil opstå en naturlig forventning til levering af tilsvarende kvalitet ved rådgivningsydelse.

Forventningerne til revisors ekspertise vil være væsentligt for valget af revisor som rådgiver. Klienten kan generelt ikke forvente, at en rådgiver besidder et bestemt professionelt niveau, men på netop dette punkt adskiller revisor sig som rådgiver. Revisor adskiller sig fra de fleste andre rådgivere, idet klienten ved valg af revisor som rådgiver ved, hvilket fagligt minimumsniveau revisor skal opfylde i sit virke som revisor. En klient kan af denne årsag have en forventning til det faglige niveau hos revisor som rådgiver inden for områderne revision, regnskab samt skatteret og erhvervsret, idet disse er reguleret via RL. Det skal her fremhæves, at revisor ikke er underlagt denne regulering i sit virke som rådgiver men, at der alene er tale om en indirekte virkning i kraft af reguleringen af revisors virke.

4.3.1.1 God rådgivningsskik

RL § 16, som omhandler god revisorskik, regulerer i lighed med resten af RL alene selve revisionsydelsen, men eksistensen af dette begreb lægger op til overvejelser om der findes en pendant som vedrører god rådgivningsskik.

Tidligere var dette tilfældet, idet et udvalg under FSR i 1987 havde udarbejdet et regelsæt for god rådgivningsskik, som dannede grundlag for først revisionsvejledning nr. 15 og senere vejledning om rådgivning, 2000 samt Vejl. 2006-03-01RS.¹⁰³ Rådgivning falder som ovenfor nævnt ikke længere under det område af revisors virke, som reguleres men det faktum, at der tidligere eksisterede et

¹⁰³ Langsted et al, side 313f

begreb som hed god rådgivningsskik betyder, at revisor ligeledes forventes at agere efter en række normer, når der ydes rådgivningsydelser. Dette er til trods for, at dette område ikke er underlagt formel regulering.

Effekten af et begreb som god rådgivningsskik er i praksis meget begrænset. Dette er i overvejende grad forårsaget af manglen på standarder og retlig regulering, idet standarder opstiller et ideal i givne situationer, som en faktisk handling kan måles op imod. Denne fremgangsmåde er ikke mulig grundet manglende regler, hvorfor god rådgivningsskik i stedet må finde sin definition ud fra eventuelle domstols afgørelser ved erstatningssager. I disse situationer forventes det, at domstolene vil lægge vægt på ordet ”skik” således, at en norm vil blive krævet alment udbredt i professionen, førend overtrædelse sanktioneres med erstatning. Ligeledes må det forventes, at domstolene generelt er tilbageholdende med at udforme normer inden for revisor-professionen via erstatningsafgørelser.¹⁰⁴

Det kan ud fra det ovenstående fastslås, at der er et begreb som omhandler god rådgivningsskik for revisorer men, at dette begreb er meget vanskeligt at definere, idet der ikke er konkret regulering på området. Imidlertid kan begrebet god rådgivningsskik antages i høj grad at være tilsvarende til RL § 16 i den forstand, at revisor næppe vil handle i strid med begrebet, såfremt opgaver udføres efter de i bestemmelsen nævnte krav. Dette omfatter for eksempel kravet i RL § 16, stk. 3 om, at revisor ved udførelsen af opgaver skal udvise professionel kompetence og fornøden omhu. Det skal endnu en gang bemærkes, at dette ligeledes alene vil være en forventning fra klienten, som ikke kan støtte ret på denne bestemmelse ved rådgivningsydelser.

Et element som god rådgivningsskik ikke omfatter, er rollen som offentlighedens tillidsrepræsentant efter RL § 16, stk. 1, 1. pkt.. Årsagen hertil er naturligvis, at revisor i rollen som rådgiver ikke udarbejder en erklæring med sikkerhed eller til brug for tredjemand, men alene kommunikerer med hvervgiver.

4.3.1.2 Virksomhedsområdet

På et punkt er revisors virke som rådgiver imidlertid direkte reguleret. Dette er tilfældet i forbindelse med uafhængighedsbestemmelsen i § 24, idet revisor risikerer at komme i en række dilemmaer, såfremt revisor samtidigt virker som revisor og rådgiver for en klient.

Udgangspunktet er, at revisor frit kan udøve andre erhverv sideløbende med revision, idet RL alene regulerer virket som vedrører afgivelse af erklæringer med sikkerhed. Denne brede frihed er imidlertid i praksis blevet væsentligt begrænset ved, at revisionshusene selv har interne regler som sætter snævrere rammer for revisors fri erhvervsudøvelse. Ydermere indeholdt FSRs vedtægter tidligere i § 5, stk. 1 en bestemmelse, som definerede godkendte revisorers virksomhedsområde som

¹⁰⁴ Langsted et al, side 314

revisionspåtegninger og afgivelse af erklæringer med sikkerhed. Bestemmelsens stk. 2 udvidede området til ydermere at omfatte ”rådgivning og assistance inden for områder, som naturligt ligger inden for revisionsvirksomhedens arbejdsområder, og som er dækket af statsautoriserede revisorers uddannelse eller af virksomhedens øvrige kompetencer”.¹⁰⁵

Virksomhedsområdet afgrænsedes herved til selve revisionsopgaven som kerneydelsen for en revisionsvirksomhed, men åbnede for muligheden til ligeledes at yde en række andre ydelser. Disse andre ydelser afgrænsedes herefter i form af en generalklausul om, at rådgivning alene kunne ydes inden for områder, som er dækket af uddannelsen eller virksomhedens øvrige kompetencer. Denne afgrænsning betød, at revisorer kunne yde rådgivning inden for revision, regnskab, skat samt erhvervsret. Imidlertid åbnede bestemmelsen for yderligere rådgivningsområder, såfremt revisionsvirksomheden besad andre kompetencer. Dette kunne eksempelvis være rådgivning om finansielle eller juridiske forhold, såfremt revisionsvirksomheden havde viden herom, hvilket ville være tilfældet, hvis der var ansat en person med den relevante fagekspertise, for eksempel en jurist. Virksomhedsområdet for revisorer blev på baggrund heraf alene begrænset af bestemmelsen for revisionsvirksomheder, som ikke var i stand til at ansætte sig til eller på anden måde tilegne sig den nødvendige viden. Imidlertid indeholdt bestemmelsen det væsentlige aspekt, at professionen selv forsøgte at afgrænse sit virkeområde, således at revisor var i stand til at bibeholde den traditionelle rolle som en ekstern person, som ikke agerede selvstændigt i det generelle erhvervsliv. Ydermere søgte professionen at sikre, at revisorer alene beskæftigede sig med fagområder, hvori de var kompetente.¹⁰⁶

Dette regelsæt kan antages at blive håndhævet i praksis, hvorfor virksomhedsområdet er relevant for vurderingen af rådgivningskvalitet. Revisor kan som ovenfor beskrevet udøve rådgivningsvirksomhed, men det er væsentligt at opdele udøvelsen heraf i to forskellige grupper. Den første gruppering omfatter rådgivningsydelser for tredjemand, og i disse tilfælde er revisor overordnet set stillet på lige fod med andre rådgivere. I kvalitetsperspektivet er den anden gruppe langt mere interessant, idet denne gruppe omfatter ydelse af rådgivningsydelser til revisionsklienter.

Revisor og klient kan i udgangspunktet frit indgå aftaler om ydelse af rådgivning, men dette modificeres af uafhængighedsreglerne.¹⁰⁷

¹⁰⁵ Füchsel et al, side 39f

¹⁰⁶ Füchsel et al, side 41

¹⁰⁷ Langsted et al, side 272

4.3.1.3 Uafhængighed

RL § 24, stk. 1 fastslår, at revisor for at være uafhængig ikke må afgive erklæringer med sikkerhed og samtidig deltage i eller tage medansvar for beslutninger for samme klient. Imidlertid er revisor ikke herved afskåret fra at give sin mening tilkende i rådgivningsanliggender.¹⁰⁸ Revisor kan yde rådgivning til revisionsklienten, blot skal revisor iagttage sig og sikre opfyldelse af samtlige krav til virket som revisor, i særdeleshed vedrørende sikring af uafhængigheden til klienten. Uafhængigheden anses som værende væsentlig, idet påtagelse af både revisions- og rådgivningsydelser skaber en risikofaktor. Denne risikofaktor består i, at revisor i rollen som rådgiver er en aktiv beslutningstager hos klienten, og at revisor senere i rollen som revisor skal godkende disse beslutninger.

Det fremgår af det ovenstående i dette underafsnit, at det ikke er muligt selvstændigt at definere kvalitetsniveauet i revisors rådgivningsydelser efter samme metode, som ved revisionsydelser. Dette skyldes, at rådgivningsydelsen ikke på samme måde kan betragtes som et selvstændigt element af revisors ydelser, men skal ses i sammenhæng med revisionsydelserne, idet det netop er disse som er særegne for revisors virke. Uafhængighed er det eneste konkrete element med betydning for udøvelsen og kvaliteten af såvel revisions- som rådgivningsydelserne.

Udøvelsen af rådgivningsydelser er ikke underlagt offentligt tilsyn og kvalitetskontrol efter RL, idet disse ydelser falder uden for lovens anvendelsesområde. Imidlertid omfattes disse ydelser af revisionshusenes egne interne kontrolsystemer, jævnfør ISQC 1.¹⁰⁹ Herved opnås kontrol af, at rådgivningsydelserne ikke udøves i strid med reguleringen til sikring af kvalitet af revisionsydelserne, eksempelvis vedrørende uafhængighed.

Slutteligt skal fremhæves, at de internationale standarder, ISA'erne, ligeledes heller ikke behandler revisors rolle som rådgiver, men alene har fokus på rollen som revisor.

4.3.2 IESBAs Code of Ethics

Dette afsnit vil behandle IESBAs Code of Ethics for Professional Accountants, idet dette dokument kan medvirke til at belyse kvalitetsaspektet ved revisors rådgivningsydelser og besvare afhandlingens andet underspørgsmål, som søger en definition af rådgivningsydelser. Imidlertid søges en mere konkret definition end i de ovenstående afsnit, hvor dette har vist sig vanskeligt.

IESBA er en selvstændig organisation under IFAC, som arbejder med at udvikle og udstede etiske standarder for revisorer på globalt plan, med det formål at forbedre revisionskvaliteten.¹¹⁰ IESBA angiver selv sit formål som værende at tjene den offentlige interesse ved at udstede etiske standarder

¹⁰⁸ Langsted et al, side 166

¹⁰⁹ Langsted et al, side 167

¹¹⁰ Ifac.org, "About IESBA"

af høj kvalitet for revisorer. IESBAs langsigtede vision med dette virke er, at der opstår et internationalt sæt af etiske standarder, idet dette vil øge revisionskvaliteten.¹¹¹

Idet FSR er medlem af IFAC, er FSRs medlemmer bundet af IESBAs standarder.¹¹² IESBAs Code of Ethics er således aktuelt for autoriserede danske revisorer.

Code of Ethics er senest opdateret i 2014, og der vil blive taget udgangspunkt i denne version.

Regelsættet er opdelt i tre afsnit, hvor det første afsnit Part A – General Application of the Code omhandler grundlæggende begreber i relation til revisors etiske adfærd. Part B – Professional Accountants in Public Practice, som er det andet afsnit, omhandler revisors i dennes virke, når revisor er autoriseret og, når revisor reelt kan omfattes af begrebet offentlighedens tillidsrepræsentant. Det sidste afsnit, Part B – Professional Accountants in Business, omhandler personer, som varetager regnskabsfunktioner i en mere bred forstand.

Part B er det væsentligste i forbindelse med en mere konkret definition af kvalitetsbegrebet i forbindelse med revisors rådgivningsydelser, men Part A indeholder ligeledes interessante informationer.

IESBA har i Part A, Section 100.1 fremhævet, at årsagen til udarbejdelsen af Code of Ethics er revisors særlige rolle, idet denne rolle indeholder en accept fra offentligheden af, at revisor handler i dennes interesse. Revisor kan på denne baggrund derfor ikke betragtes som en almindelig erhvervsdrivende, idet han ikke betjener en enkelt klient eller hvervgiver, men handler i offentlighedens interesse.

Part B tillægges en særlig interesse, idet dette afsnit konkret omhandler revisors etik i forbindelse med virket som offentlighedens tillidsrepræsentant. Afsnittet omhandler mange aspekter af revisors virke, herunder bl.a. udpegelse, interessekonflikt og objektivitet, men i denne afhandling vil fokus være rettet mod betydningen af uafhængighedsbestemmelserne i Section 290 Independence – Audit and Review Engagements og Section 291 Independence – Other Assurance Engagements. Disse to sections er i høj grad identiske, hvorfor udgangspunktet er, at der alene vil blive henvist direkte til Section 290, idet denne section omhandler etik ved revisionsydelser, hvorimod Section 291 omhandler etik ved afgivelse af andre erklæringer med sikkerhed.

Overordnet er Section 290 organiseret i to dele, hvoraf den første del omhandler generelle elementer af uafhængighed ved afgivelse af revisionspåtegningen, og den anden del, fra Section 290.100 og frem, behandler konkrete situation i forbindelse med denne opgave.

¹¹¹ Handbook of the Code of Ethics for Professional Accountants, 2014 Edition, s. 1

¹¹² FSR, "Danske revisorerers internationale medlemsskaber"

Selve kravet om uafhængighed fremsættes af IESBA i Section 290.4, hvor dette krav begrundes med, at revisionsydelsen udføres i den offentlige interesse.

Uafhængigheden opdeles af IESBA i (a) *Independence of Mind* og (b) *Independence in Appearance*.¹¹³ Uafhængighed efter (a) betegnes som den situation, at revisor ikke bliver påvirket på en sådan måde, at han ikke er i stand til udøve professionel dømmekraft, og berører således den reelle uafhængighed af revisor. (b) betegner derimod den situation, at en velinformeret og fornuftig tredjepart kan bringes i tvivl om revisors uafhængighed. I tilfælde af (b) vil revisor ifølge IESBA ikke være uafhængighed. IESBA understreger hermed, at revisor ikke blot skal være reelt uafhængig, men at dette ligeledes skal være tydeligt for enhver.

Section 290.7 i Code of Ethics klarlægger, hvorledes revisor skal forholde sig til at sikre uafhængighed ved revisionsydelse. Det beskrives heri, at revisor skal gennemgå tre trin for at sikre, at han er uafhængig af klienten i overensstemmelse med Section 290.6.

Disse tre trin er: (a) Identifikation af trusler mod uafhængigheden, (b) Vurdering af de identificerede truslers betydning og (c) Opstille sikkerhedsforanstaltninger, som er tilstrækkelige til at eliminere eller reducere truslerne til et acceptabelt niveau.¹¹⁴

IESBA udtrykker herved, at sikringen af uafhængighed beror på revisors professionelle vurdering. Ydermere understreger IESBA, at revisor er den ansvarlige person, som skal handle for at sikre uafhængigheden i en revisionsydelse.

Det er ydermere væsentligt at bemærke, at IESBA anser det for muligt at sikre uafhængigheden ved at opstille tilstrækkelige sikkerhedsforanstaltninger. Dette betyder, at revisor kan stå i en situation som kan true uafhængigheden efter Section 290.6, men at såfremt den relevante trussel kan fjernes eller reduceres via sikkerhedsforanstaltninger, vil revisor kunne anses for at være uafhængig.

Det fremgår af de tre trin i Section 290.7 (a)-(c), at hovedreglen i Code of Ethics er, at revisor kan imødegå trusler mod uafhængigheden. Imidlertid fremgår det af Section 290.7, andet afsnit, at der kan forekomme situationer, hvor revisor i kraft af sin professionelle dømmekraft vurderer, at truslerne ikke kan imødegås. I disse tilfælde foreskriver Section 290.7, andet afsnit, at revisor skal eliminere forholdene eller omstændighederne som er årsag hertil. Er dette heller ikke muligt, skal revisor afslå revisionsopgaven.

En sådan situation kan eksempelvis opstå, hvis et medlem af revisionsteamet har familiære forbindelser til et medlem af klientens ledelse. I denne situation vil revisionsteamet ikke være uafhængigt efter Section 290.6 (b), idet en fornuftig og velinformeret tredjemand ikke vil anse teamet

¹¹³ Handbook of the Code of Ethics for Professional Accountants, 2014 Edition, s. 47, Part B, Section 290.6

¹¹⁴ Handbook of the Code of Ethics for Professional Accountants, 2014 Edition, s. 47, Part B, Section 290.7

for at være uafhængigt efter Section 290.6 (a), idet denne uafhængighed er tydeligt truet. Revisionsteamets uafhængighed kan sikres ved, at det pågældende medlem af teamet udskiftes, hvorved truslen mod uafhængigheden fjernes. Kan det pågældende medlem ikke udskiftes, kan revisionsteamet ikke påtage sig den pågældende opgave.

IESBAs behandling af konkrete situationer som truer de etiske standarder, vil ikke blive behandlet i dette afsnit, men indgår i den senere behandling af forordningens påvirkning.

4.3.3 Opsummering

På baggrund af ovenstående kan konkluderes, at en definition af revisors rådgivningsydelse er særdeles udfordrende. Dette skyldes i høj grad det faktum, at denne type ydelser stort set ikke behandles selvstændigt i såvel national som international regulering. Rådgivning indgår ligeledes alene i forordningen som et eksternt element, som ikke har forbindelse til selve revisionsydelsen. Generelt kan det fastslås, at kvalitet primært betragtes som et element, der via påvirkning af revisors uafhængighed kan påvirke revisionskvaliteten. Rådgivning kan ud fra dette perspektiv betragtes som en tillægsydelse til revisionen, som er revisors kerneydelse. Kommissionen og de interessegrupper som ikke ønsker denne tillægsydelse fokuserer på, at revisor risikerer at komme i konfliktfyldte dilemmaer vedrørende sin egen rolle i arbejdet for en klient, såfremt revisor besidder begge roller. Dette er afstedkommet af, at der kan sås tvivl om revisors uafhængighed, særligt såfremt rådgivningshonorarerne blive væsentligt større end revisionshonorarerne, idet dette kan skabe en risiko for, at der opstår en formodning hos tredjemand om, at revisors hovedinteresse er rådgivningsopgaven.

Modstanderne mod regulering på dette punkt påpeger, at rådgivningsydelsen medfører øget kvalitet for udførelsen af revisionsopgaverne, idet revisor tilegner sig større kendskab til klienter og brancher. Ydermere hævdes det, at denne diversitet af ydelser sikrer talenter til revisionsbranchen, hvilket øger kvalitetsniveauet.

Slutteligt kan det bemærkes, at der er en højere krav til revisors standard som rådgiver, end til rene rådgivere. Denne holdning har grundlag i klienternes viden om, at revisor skal leve op til en række krav i sit hovedvirke, og det forventes, at revisor ligeledes efterlever en række af disse højere standarder ved udførelsen af rådgivningsydelser.

4.4 Delkonklusion på kvalitetsbegrebet

Formålet med de ovenstående afsnit var at blive i stand til at definere kvalitet i forbindelse med revisions- og rådgivningsydelser, således at de to første underspørgsmål til problemformuleringen kunne besvares. Forventningen var, at det ville være muligt at fremkomme med to individuelle definitioner for revisions- og rådgivningsydelser, men som det fremgår, er dette reelt ikke muligt.

Årsagen hertil er, at revisors rådgivningsydelser ikke kan behandles som en homogen ydelsesgruppe på samme måde, som det er tilfældet ved revisionsydelser. Begrebet rådgivning dækker til forskel fra begrebet revisionsydelse over mange forskellige fagområder, som alle har egne krav og standarder for kvalitet. Ydermere er graden af regulering forskellig for hvert af disse fagområder, og især på dette punkt adskiller revisionsydelsen sig, idet denne i kraft af internationale standarder og nationale love er reguleret i høj grad. På denne baggrund konkluderes det, at der ikke kan udvikles to individuelle kvalitetsdefinitioner til at besvare de to første underspørgsmål, men at disse to ydelser skal ses i sammenhæng. Der kan ikke opstilles en kvalitetsdefinition for rådgivningsydelser, idet rådgivningsydelser ikke er en direkte følge af revisors virke. Revisionsydelser kan derimod direkte defineres i forbindelse med revisors virke, idet denne type ydelser er unikke for revisors virke. De to første underspørgsmål vil derfor blive besvaret samlet.

En kvalitetsdefinition af revisionsydelser på baggrund af de ovenstående afsnit vil være baseret på, at revisor skal være kompetent, hvilket kræver, at den nødvendige ekspertise er til stede. Vigtigheden af revisors ekspertise fremgår særligt ved brug af revisionsrisikomodellen, idet OR udtrykker revisors faglige kompetencer, mens klientrisikoen udtrykker den professionelle dømmekraft og god skik. Disse elementer er nødvendige, såfremt revisor skal være i stand til at levere kvalitet. Imidlertid består revisionskvalitet ikke af ekspertise alene, idet kvalitet ligeledes er udtrykt ved varetagelse af rollen som offentlighedens tillidsrepræsentant. Dette kræver, at revisor ydermere er uafhængig i en sådan grad, at en velinformeret tredjemand ikke kan være i tvivl herom jvf. Agent-principal-teorien.

Revisors rådgivningsydelser kan som nævnt ikke defineres selvstændigt, men skal ses i sammenhæng med revisionsydelser, idet rådgivningsydelserne kan påvirke elementer i kvalitetsdefinitionen for revision. Dette drejer sig i særlig høj grad om uafhængigheden, idet ydelse af rådgivning kan komme i konflikt med IESBAs *independence in appearance*-begreb. Rådgivningskvalitet kan derfor mest rammende defineres ved revisors etik og moral ved klientforhold.

Det interessante ved denne delkonklusion er, at der fremkommer to elementer, som definerer uafhængighed i forhold til to forskellige perspektiver. Grundlæggende beskriver ekspertise kravene for at kunne levere kvalitet, hvorimod uafhængighed snarere beskriver kvalitet for modtagerne.

5.0 Forordning nr. 537/2014

Dette afsnit har til formål at klarlægge hvilke elementer, der er de mest centrale i forhold til implementeringen af Forordningen, da afhandlingens underspørgsmål søger at identificere de elementer i forordningen, der påvirker kvalitetsniveauet. I de efterfølgende afsnit belyses disse elementer, for at vurdere hvorledes disse kan påvirke kvaliteten af revisors ydelser.

Det centrale ved en forordning frem for et direktiv er, at ved gennemførelse af en forordning kan dens indhold træde i kraft i hvert EU medlemsland, uden at den først skal implementeres selvstændigt gennem national lovgivning.¹¹⁵ Forordningen træder udelukkende i kraft for virksomheder af særlig offentlig interesse, hvorfor definitionen heraf hentes fra afhandlingens afsnit 4.1.1. Afsnittet indledes ved at klarlægge, hvilken proces EU Kommissionens forslag til forordningen har medført, hvorefter den egentlige analyse foretages.

5.1 Baggrund for implementeringen

Det er væsentlig for forståelsen af tankerne bag implementeringen af EU Forordningen at fastslå, hvilken påvirkning de bagvedliggende processer har haft på den endelige vedtagende forordning.

Det er på baggrund af EU-kommissionens Grønbog i 2010, at grundstenen til forordningen blev skabt. Grønbogen med titlen ”Læren af krisen” (Grønbog10), refererer til finanskrisen og det efterfølgende behov for at stabilisere finanssystemet. Der er set adskillelige konkurser og bankkrak, hvorfor der offentligt stilles spørgsmålet til revisor; hvordan kunne dette overses? Derudover inkluderes også Kommissionens Grønbog fra 1996, ”Den lovpligtige revisors rolle, stilling og ansvar” (Grønbog96), som første gang satte fokus optimering af revisors erhverv og uafhængighed. Fokusset blev dengang skabt, da man mente, at en manglende fælles holdning til revisors rolle, stilling og ansvar har en negativ indflydelse på kvaliteten af revisionen.¹¹⁶

Der tillægges revisor en væsentlig rolle som medvirkende årsag til den økonomiske krise, idet der er givet blanke revisionspåtegninger på selskaber, som efterfølgende pludseligt er lukket grundet vanskelige finansielle forhold. En grundig revision fremadrettet er nøglen til at kunne identificere og undgå lignende forhold, hvorfor EU Kommissionen har set sig nødsaget til at stramme reglerne for revisors virke.¹¹⁷ Afhandlingens formål, er som indledningsvist beskrevet, at identificere, hvorvidt disse tiltag påvirker revisors samlede kvalitetsniveau.

¹¹⁵ FSR, Fremtidens revisionspolitik, 28/3-2012

¹¹⁶ ”Grønbog – Den lovpligtige revisors rolle, stilling og ansvar” (96), pkt. 1.2

¹¹⁷ ”Grønbog – Revisionspolitik: Læren af krisen” (10), side 4

EU-kommissionen understreger samtidig vigtigheden i revisors afgørende samfundsrolle, hvilket resulterer i, at dette ikke blot er et branchespecifikt problem, men et samfundsproblem på EU-niveau. Denne opfattelse stemmer overens med den nationale regulering i afsnit 4.1.4 om agent-principal teorien, som netop fremhæver, at revisor er offentlighedens tillidsrepræsentant.

EU-kommissionen er opmærksom på, at revisors arbejde er at give erklæring for at regnskabet giver et retvisende billede i overensstemmelse med gældende regler. Det er revisors formål at give erklæring med *rimelig sikkerhed*, for at det pågældende regnskab er uden væsentlig fejlinformation, som følge af svig eller fejl.¹¹⁸ Det er væsentlig at pointere, at der ved begrebet *rimelig sikkerhed* ikke stilles en absolut garanti, men derimod en høj sikkerhed. Det er for revisor ikke muligt at give en absolut garanti, da man arbejder ud fra et fastsat væsentlighedskriterium.

Der hersker ingen tvivl omkring revisors formål og ageren på markedet i Grønbog10, men der lægges alligevel op til diskussion af eventuelle forbedringer fremadrettet.

Grønbog10 præsenterer tre væsentlige hovedemner, der er blevet diskuteret forud for implementeringen af EU-forordningen. Første overordnet punkt, der truer revisors uafhængighed, er længerevarende klientforhold, hvorfor man ikke blot mener, at rotation på partnerniveau er tilstrækkeligt, men at det også skal implementeres på virksomhedsniveau.

Et forhold der tillige truer revisors uafhængighed er iflg. Grønbog10 revisors mulighed for at levere ikke-revisionsydelser til sine klienter. I henhold til artikel 22 i direktivet bør der ikke leveres revisionstjenester i tilfælde, som ville få "en objektiv, fornuftig og velinformeret tredjepart til at konkludere, at revisorens eller revisionsfirmaets uafhængighed er bragt i fare."¹¹⁹ Idet dette er implementeret gennem et EU-direktiv, har det været op til de enkelte medlemslande at implementere det i nationale reguleringer. Et medlemsland som eksempelvis Frankrig har indført et totalt forbud, hvorfor man i Grønbog10 lagde op til diskussion, hvorvidt dette også skulle implementeres på forordningsniveau.

Et tredje væsentligt forhold, som EU-kommissionen har lagt op til diskussion, er konkurrencesituationen på revisionsmarkedet. I Grønbog10 fastslås at Big Four-revisionsfirmaerne dominerer markedet indenfor de børsnoterede selskaber, herunder også PIE-klienter. I forhold til afhandlingens problemformulering, må det antages at være kvalitetspåvirkende, hvis en udbyder forlader revisionsmarkedet, når markedet for PIE-klienter kun domineres af fire i forhold til, hvis der var ti udbydere. Bekymringen fra EU er, at en koncentration på markedet, vil føre til ophobning af systemiske risici, hvilket kan forstyrre det nuværende marked. Det vil være problematisk for

¹¹⁸ Grønbogen10, side 6

¹¹⁹ Grønbogen10, side 13

investortilliden, hvis et af store revisionsfirmaer måtte lukke, hvorfor der er behov for at finde metoder, hvorpå denne risiko kan reduceres.¹²⁰

Det kan af Grønbog10, som er baggrunden for den implementerede forordning, konkluderes, at hovedelementerne er forslaget om tvungen rotation, begrænsningen i ikke-revisionsydelser samt problemstillingen i forhold til markedsconcentrationen.

Det er disse centrale elementer i forordningen, der vil være i fokus i den efterfølgende analyse af høringssvarene til Grønbog10 kombineret med den endelige besluttede forordning. Det er afgørende at lægge vægt på, at der analyseres på baggrund af forordningens ordlyd, og ikke ud fra den danske fortolkning heraf, da lovfortolkningen endnu ikke har fundet sted for danske interesser.

5.2 Kvalitetspåvirkende elementer i forordningen

Dette afsnit har til formål at belyse, hvorledes den tvungne rotation og begrænsningen i ikke-revisionsydelser påvirkes af den kommende EU-forordning. Forordningen har størst fokus på disse to elementer foruden markedsconcentrationen, hvorfor disse bliver påvirket af implementeringen af forordningen. Påvirkningen af markedsconcentrationen behandles selvstændigt i afsnit 7.0. I de efterfølgende afsnit bruges dette afsnit til at konkludere, hvordan disse ændringer påvirker revisors samlede kvalitetsniveau.

Forordningens artikel 2 foreskriver, at den kun omfatter PIE-virksomheder, hvorfor forordningen allerede begrænser omfanget af påvirkede revisionsklienter væsentligt.

Dette stiller umiddelbart et spørgsmål til forordningens formål, hvilket er beskrevet i forordningens nr. 34: ”...*reduktion af risikoen for en potentiel interessekonflikt som følge af det eksisterende system, hvor den »reviderede virksomhed vælger og betaler revisoren«*”. Det er af EU Kommissionen derved fastlagt, at denne interessekonflikt umiddelbart kun er afgørende for kvalitetsniveauet ved revisionsklienter af særlig offentlig interesse. Man vurderer i så fald fra kommissionens side, at kvalitetsniveauet ved øvrige revisionsklienter ikke er af samme væsentlighed.

Det vurderes ligeledes af EU Kommissionen, at tilsynet af revisorer, der udfører revision af virksomheder af offentlig interesse, ikke i en tilstrækkelig grad kan opfyldes af medlemsstaterne.¹²¹

Forordningen vedrører nogle væsentlige selvstændige synspunkter og forslag, hvorfor disse analyseres særskilt i de efterfølgende afsnit med henblik på de tre fokusområder. Fokusset vil være rettet mod, hvad EU Kommissionens hensigt var med forordningen, den fastlagte forordning samt interessenterne synspunkter og argumenter hertil.

¹²⁰ Grønbogen, Læren af krisen, side 17

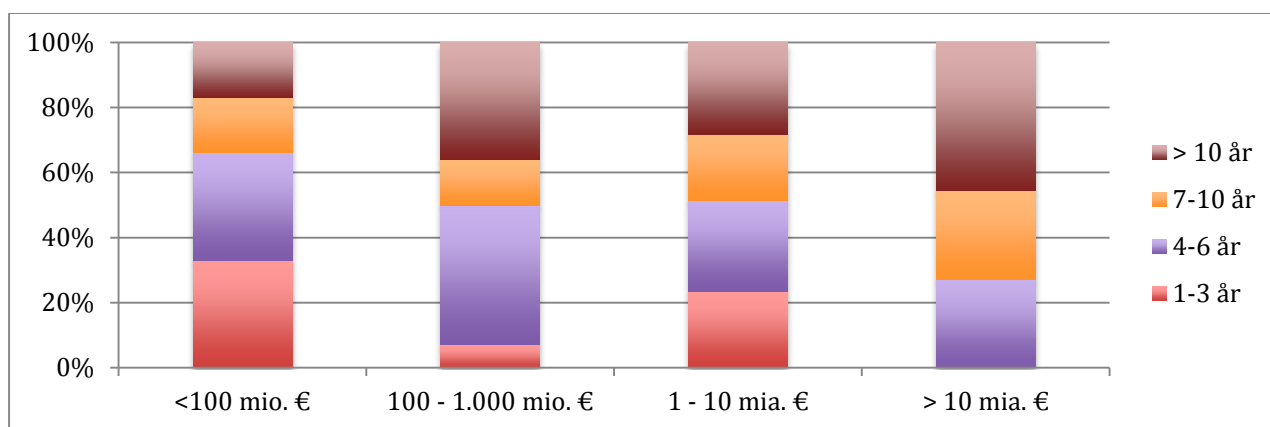
¹²¹ EU-forordningens nr. 34, betragtning for vedtagelse

5.2.1 Obligatorisk rotation

En betragtning for implementeringen af forordningen, herunder rotationspligten, er iflg. EU Kommissionen, at det vil forhindre risikoen for familiær stilling, som derved vil styrke uafhængigheden for revisorer og revisionsfirmaer. Det er vigtigt at regulere, at revisorer og revisionsfirmaer kun må varetage en revisionsopgave for samme klient i en vis periode.¹²²

Dette synspunkt påpeges af Grønbog10, hvor man mener, at en virksomhed, der har udnævnt samme revisionsfirma i adskillige år, forekommer uforeneligt i forhold til de ønskede standarder for uafhængighed – også selvom den nuværende bestemmelse regulerer, at der skal forekomme en intern partnerrotation.¹²³ Det påvises ydermere en undersøgelse fra år 2006, som anførte, at over halvdelen af de adspurgte virksomheder, har haft samme revisor i mere end syv år, og 31 % anførte, at deres revisor ikke var blevet udskiftet i over 15 år.¹²⁴

Væsentligt er dog at se nærmere på opdelingen af, hvilke typer virksomheder, der er udvalgt som respondenter i denne analyse. De underliggende analyser fra år 2006 viser, at det kun er 1/3 af virksomheder under 100 mio. euro har haft deres revisor i over 6 år. Interessant er det, at jo længere man bevæger sig ud ad x-aksen på tabellen, jo mere stiger omsætningen, men også varigheden af revisor.

Kilde: Egen tilvirkning, inspiration fra Goethe Universität¹²⁵

I Grønbog10 argumenterer man derfor for en obligatorisk rotationsordning, som begrænser revisors tilknytning til den enkelte revisionsklient. Hele revisionsfirmaet anses derfor ikke for værende uafhængige efter en længerevarende periode, og derfor skal udskiftes. EU Kommissionen anerkender dog, at der vil ske et tab af viden som følge af rotationen, hvilket man tilsyneladende ikke tillægger samme værdi, som uafhængighedskriterierne.¹²⁶ Kommissionen har lagt op til at undersøge fordele

¹²² EU-Forordning, nr. 21, betragtning for vedtagelse

¹²³ Grønbogen10, side 12

¹²⁴ Grønbogen10, side 12, note 22

¹²⁵ Goethe Universität, Study on the Economic Impact of Auditors' Liability Regimes, Side 43

¹²⁶ "Grønbog – Revisionspolitik: Læren af krisen" (10), side 12

og ulemper ved rotationsordningen, hvorfor disse argumenter analyseres sideløbende med forordningen og bestemmelsen bag rotationsordningen.

EU Kommissionen angiver en betragtning for implementering af forordningen, at den anses for værende et middel til at styrke revisorens eller revisionsfirmaets uafhængighed og til at forøge revisionskvaliteten. Teoretisk argumenterer EU Kommissionen for, at sker der ingen skift af revisorfirmaet, foreligger der et afhængighedsforhold, som derved truer kvaliteten af revisionen. Kommissionen påpeger dog følgende alternativer for at forlænge den maksimale tilladte varighed for revisor; at have regelmæssige og mere åbne obligatoriske udbud af revisor eller udpegelse af mere end én revisor hos virksomheder af offentlig interesse.¹²⁷

5.2.1.1 Artikel 17

Udgangspunktet for rotationsordningen og den begrænsning af revisors virke i PIE-virksomhederne findes i EU-forordningens artikel 17. Denne bestemmelse angiver, at revisionsklienten skal have samme revisor i mindst 1 år, og som udgangspunkt kan denne udvælgelse maksimalt vare i 10 år. Anses denne bestemmelse i relation til førmtalte diagram af, hvor mange virksomheder der vil blive berørt heraf, synes dette umiddelbart at vedrøre omtrent halvdelen af virksomhederne. Alene ud fra denne bestemmelse kan det umiddelbart konkluderes, at implementeringen af forordningen vil have indflydelse på en stor andel af virksomhederne.

Der er ud over denne bestemmelse ligeledes en mulighed for de enkelte medlemsstater at forlænge minimumsperioden, samt forkorte den maksimale tilladte periode, hvor sidstnævnte vil anses for værende skærpede omstændigheder. For at sikre en yderligere foranstaltning til opretholdelse af uafhængighedskriteriet, er der ligeledes artiklens stk. 3 fremført en bestemmelse, som begrænser revisor efter endt periode, at varetage lovpligtig revision i en periode på fire af de efterfølgende år. Dette betyder i praksis, at revisionsfirmaet får en såkaldt cool-off-periode, hvor det ikke er lovligt at varetage revisionsopgaver. Det giver dog revisionsfirmaet fri mulighed for at yde rådgivningsydelser, men har revisor til hensigt at blive genvalgt efter cool-off-perioden, er det afgørende, at der ikke er foretaget rådgivningsopgaver i strid med begrænsningerne herom.

5.2.1.1.1 Forlængelse

Der er imidlertid en afgørende bestemmelse i artikel 17, stk. 4, som giver en yderligere og væsentlig mulighed for forlængelse af den enkelte revisors varighed hos samme klient. Bestemmelsen kan uanset de af medlemsstaterne fastlagte maksimale perioder forlænge klientforholdet såfremt med;

¹²⁷ Forordningsbetragtning, nr. 21

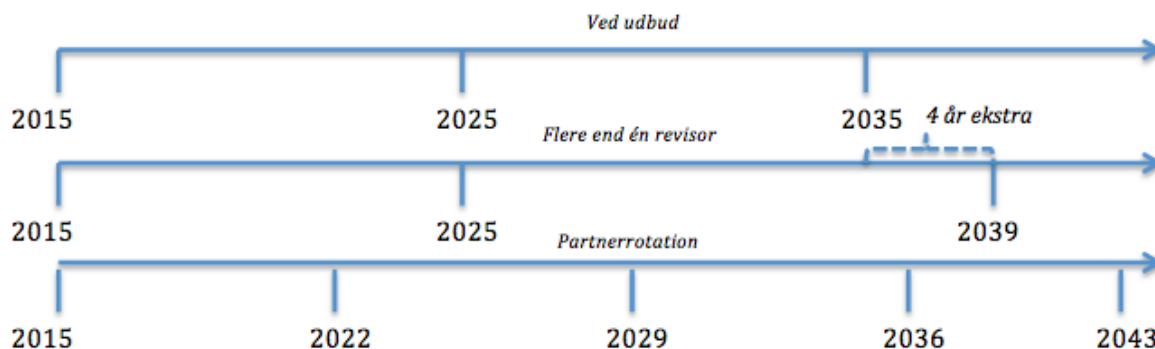
- 20 år, såfremt der er foretaget en udbudsrunde efter artikel 16, stk. 2-5, eller
- 24 år, såfremt der har været knyttet mere end én revisor samtidig, som begge udfører erklæringsopgaver efter artikel 28 i direktiv 2006/43/EF.

Sidstnævnte mulighed for forlængelse af det valgte revisionsfirma betyder i praksis, at såfremt revisionsklienten har vedtaget revisionen udført af to revisionsfirma, da mener Kommissionen at uafhængigheden er tilstrækkelig opfyldt, således at de kan varetage opgaven i 24 år. Det er umiddelbart modsigende, at Kommissionen mener at uafhængigheden bliver styrket ved mere end én revisor, da det samtidig strider imod uafhængighedsbestemmelserne at have et så langt klientforhold. En årrække på 24 år, er en så lang periode, at argumenterne for rotationsordningen, som siger, at det mindsker revisors incitament til ikke at handle i interessenternes interesse, tilsidesættes. Revisor har over en længerevarende periode netop større incitament til dette, hvilket følger af revisors etiske regler.

Det er heri defineret, at et længerevarende klientforhold kan være en trussel mod uafhængigheden. Desto længerevarende tilknytningen er, desto mere afhængig kan revisor risikere at være, og desto større kan incitamentet være til at varetage ledelsens interesser fremfor investorernes. Dette udlignes til dels gennem de internationale partnerrotationsregler, men der stilles stadigvæk spørgsmålstejn herved; firmarotationen er implementeret med begrundelsen, at partnerrotationen ikke beskytter uafhængigheden tilstrækkeligt – omvendt er det partnerrotationen, der er årsag til at beskytte den manglende uafhængighed, der er ved et længerevarende revisorforhold på eksempelvis 20 år, jf. revisors etiske regler, som netop siger at en længerevarende tilknytning til samme revisor skader uafhængigheden.

På baggrund heraf stemmer de faktiske forhold ikke sammen med argumenterne og de oprindelige tanker bag rotationsordningens artikel 17. Formålet var oprindeligt at øge uafhængigheden, hvor man argumenterede for en maksimal periode på 10 år, hvilket ikke stemmer overens med de faktiske forhold, at man nu kan have samme revisorer i op til 24 år.

For at illustrere tidsspændet og muligheder for forlængelse er der i nedenstående graf forsøgt at overskueliggøre dette. Ydermere sammenlignes med den eksisterende partnerrotationsordning.

Illustrationen viser, at det er muligt at forlænge varigheden for revisor med op til 20 år, hvis dette sker efter en udbudsrunde, og op til 24 år, hvis det sker som led af, at der er to revisorer tilknyttet samme klient.

Det fremgår af grafen, at der over en periode på 24 år sker udskiftning af den ansvarlige partner minimum tre gange, hvilket må antages at opfylde uafhængighedskriterierne, idet revisionsfirmaerne samtidig er pålagt at udføre gennemsiglighedsrapporter, som sikrer at alle foranstaltninger er overholdt. Dette krav tillægges tilsyneladende ikke større værdi af Kommissionen, hvorfor man på trods heraf, alligevel har implementeret forordningen med en varighed af revisor op til 24 år. Kommissionen har derfor fortsat en mistro til, at revisorfirmaet kan opretholde sin uafhængighed, selvom den ansvarlige partner bliver pålagt at blive udskiftet oftere end selve revisionsfirmaet. På baggrund heraf konkluderes, at Kommissionen ikke mener, at der er skabt tilstrækkelig uafhængighed.

EU Kommissionen konkluderer indirekte, at det skaber større sikkerhed at have to revisorer tilknyttet samme klient, idet man tillader en længere varighed, hvis dette er aktuelt. Denne opfattelse stemmer ikke umiddelbart overens med, at man i Danmark har afskaffet kravet om to eller flere revisorer hos PIE-virksomhederne.¹²⁸ En afskaffelse af en sådan bestemmelse indikerer, at der ikke i national ret tillægges større værdi i forhold til uafhængigheden. Dette stemmer ikke overens med EU Kommissionens argument om, at rotationspligten skaber en forbedret uafhængighed. EU Kommissionen argumenterer ikke direkte for, hvorfor joint audit kan medføre en forlængelse af den tilladte periode, men det kan i forhold til Agent-Principal-teorien begrundes i, at der ved tiltrædelse af to revisorer er en dobbelt kontrol, hvorfor opdagelsesrisikoen derfor er lavere hos revisorerne, da risikoen for opdagelse er større.

¹²⁸ Afsnit 6.2.2

Ifølge bestemmelsen i stk. 4, omhandlende muligheden for forlængelse op til 24 år, er eneste krav hertil blot, at man i den reviderede virksomhed har tilknyttet to revisorer til den lovpligtige revision samt påtegning heraf. Denne bestemmelse skal vurderes nærmere for, at konkludere dens afgørende betydning for markedet og branchen. For at dette kan fastslås endeligt, er det nødvendigt at vurdere de eventuelle meromkostninger, som virksomhederne bliver pålagt ved aflønning af to revisorer fremfor én.

På baggrund af denne bestemmelse kan der alligevel stilles spørgsmålstejn til, i hvor høj grad denne rotationspligt forhøjer kvalitetsniveauet, idet det er muligt, i en vis grad at tilsidesætte denne rotationspligt. Man har indirekte fra Kommissionen side i den mellemliggende periode fra udgivelse af Grøn bog10 og til vedtagelsen måtte indse, at rotationsordningen ikke helt skaber den forventede kvalitetsforbedring. Dette konkluderes yderligere på baggrund af, at man i det oprindelige forslag i år 2011 præsenterede en nedre grænse for varighed af revisor på 2 år, samt en øvre grænse på maksimalt 6 år. Begge disse værdier er blevet lempet væsentligt, idet den nedre grænse i den endelige forordning er på kun ét år, og den øvre grænse er forøget til 10 år – med mulighed for endnu en forlængelse. Kommissionen rammer derved ikke ligeså mange virksomheder, som var hensigten i år 2011, hvorfor det må konkluderes, at de er gået på kompromis.

I øjeblikket har kun en af de 100 største virksomheder i Danmark to revisorer. I fremtiden forventes dette at blive forøget, såfremt den enkelte virksomhed vurderer tabet af revisors viden så stort, at denne ikke kan undværes. Omvendt står det til gengæld virksomheden frit for at lade sig rådgive af tidligere revisor, idet revisor efter artikel 17, stk. 3 kun er begrænset ift. at foretage lovpligtig revision.

5.2.2 Begrænsning af ikke-revisionsydelser

Revisor har, som nævnt i rådgivningsafsnittet, traditionelt været en af virksomhedernes fortrukne rådgivere, særligt på baggrund af den høje ekspertise og det kendskab, som er blevet opbygget ved udførelsen af den lovpligtige revision. Kommissionens forslag blev derfor ikke kun modtaget med kritik fra revisorer, men ligeledes fra de omfattede klienter i PIE-segmentet. Dette skyldes, som gennemgået oven for en forventning om øgede omkostninger samt lavere kvalitet i såvel revisions- som rådgivningsydelser.

Kommissionens oprindelige forslag var mere radikalt end den endelige vedtagne forordning, hvorfor kommissionens intentioner tydeligst fremgår, hvis disse to tekster sammenlignes.

Ikke-rådgivningsydelser er i det oprindelige forslag primært reguleret i Art. 10. Det fastslås i stk. 1, at en revisor ud over lovpligtig revision må udføre en række ”relaterede finansielle ydelser”. Dette begreb er defineret i stk. 2, hvor en række ydelser omfattet heraf oplistes. Disse tilladte relaterede

finansielle ydelser omfatter revision eller gennemgang af delårsregnskaber samt erklæringer med sikkerhed, jævnfør Art. 10, stk. 2. Intentionen ved at tillade denne type ydelser er kommissionens antagelse om, at disse ydelser skaber direkte merværdi i forbindelse med revisionsydelsen. Disse ydelser skal derfor inkluderes i honoraret under lovpligtig revision, idet de kan betragtes som en del heraf. Imidlertid skal det bemærkes, at kommissionen fremsatte ønske i Art. 9, stk. 2 om en begrænsning om, at honoraret for relaterede finansielle ydelser maksimalt udgør et beløb svarende til 10 % af revisionshonoraret.

I den endelige vedtagne forordning er dette element udgået, og der fokuseres i stedet for tilladte ydelser alene på forbudte ikke-revisionsydelser. Dette skal sammenholdes med Art. 10, stk. 3 i det oprindelige forslag, hvori forbudte ikke-revisionsydelser oplistes. Denne opstilling lægger op til en regelbaseret tilgang til ikke-revisionsydelser, hvor tilgangen tidligere var principbaseret. Herved undgås det, at revisor selv skal foretage en vurdering, hvorved Kommissionen opnå kontrol på dette område.

Det er værd at bemærke, at de i det oprindelige forslags Art.10, stk. 3 nævnte ydelser svarer til en indirekte implementering af IESBAs Code of Ethics, hvilket fremgår af Bilag 1.

Forslaget er imidlertid en drastisk indgriben over for revisionshuse, som indgår i netværk, idet Art. 10, stk. 3 indeholder en bestemmelse om, at et revisionshus ikke må yde ikke-revisionsydelser til en PIE-klient, som revideres af en netværksvirksomhed i en anden medlemsstat. Denne bestemmelse har sigte på at øge konkurrencen på det europæiske revisionsmarked, idet dette i særlig grad vil ramme de store internationale netværk, som reviderer internationale klienter med aktiviteter i flere medlemsstater.

I den vedtagne forordning indgår dette forslag i Art. 5, stk. 4 i en væsentligt lempeligere version, hvor der kræves godkendelse fra revisionsudvalget hos klienten efter en passende vurdering af trusler og sikkerhedsforanstaltninger. Denne bestemmelse er i tråd med det udbredte ønske i høringssvarene om, at revisionsudvalgene tildeltes mere ansvar i forhold til ikke-revisionsydelser. Det vedtagne forslag indarbejder herved ligeledes indholdet af Art. 10, stk. 4, som omhandler revisors egen vurdering og sikring af uafhængighed ved ydelse af ikke-revisionsydelser inden for netværk til klienter i tredjeland.

Den mest kontroversielle bestemmelse i det oprindelige forslag vurderes at være Art. 10, stk. 5, som opstiller et totalt forbud mod at yde ikke-revisionsydelser til PIE-klienter. Forbuddet aktualiseres ifølge Art. 10, stk. 5, såfremt et revisionshus har mere end en tredjedel af sine årlige revisionsindtægter for PIE-klienter, samt indgår i et netværk, hvis samlede revisionsindtægter er på

over 1,0 mio. euro i den europæiske union. Følgen af at denne bestemmelse ville blive aktualiseret er, at revisionshuset ikke må yde ikke-revisionsydelser til PIE-klienter eller tilhøre et netværk, som tilbyder denne type ydelser til dette klient-segment. Ydermere forbydes i Art. 10, stk. 5, litra c-e krydsejerskab med revisionshuse eller andre virksomheder, som yder ikke-revisionsydelser til PIE-klienter. Kommissionens intention med denne ejerskabsbegrænsninger at sikre, at de omfattede revisionshuse ikke blot omlagde selskabsstrukturen. Ønsket var skabelse af ”rene” revisionshuse inden for det europæiske PIE-segment. Opsplitning af denne type i henholdsvis revisions- og rådgivningsvirksomheder er tidligere set ved bl.a. Arthur Andersen og Andersen Consulting, og i nyere tid ved indførelsen af SOX i USA.¹²⁹

Art. 10, stk. 5 er i særlig grad rettet mod Big 4, som alle måtte forventes at være omfattet af bestemmelsen. Denne bestemmelse udgik helt af den endeligt vedtagne forordning, idet den var for kontroversiel. Heraf kan udledes, at uafhængigheden anses for at være sikret i tilstrækkelig grad inden for netværk.

Slutresultatet i det vedtagne forslag blev som ovenfor skitseret en minimusliste, der i Art. 5, stk. 1, litra a-k udtømmende oplister forbudte ikke-revisionsydelser og som er gennemgået i det efterfølgende afsnit. Dette må imidlertid stadig vurderes at være yderst indgribende på markedet.

Slutteligt skal behandles bestemmelserne vedrørende honorarer, idet disse ligeledes søges benyttet til at regulere revisionshusenes udbud af ikke-revisionsydelser til PIE-klienter.

Der er i det endeligt vedtagne forslag i Art. 4, stk. 2 opstillet en bestemmelse om, at honoraret for ikke-revisionsydelser højst må udgøre et beløb svarende til 70 % af de gennemsnitlige revisionshonorar, som er blevet betalt i de seneste tre regnskabsår. Herved søges revisionshusenes udbud af ikke-revisionsydelser begrænset, idet revisionshonoraret bliver hovedindtægtskilde for revisionsklienter omfattet af PIE-bestemmelserne.

Et yderst interessant aspekt af denne bestemmelse er, at denne 70 %-begrænsning nulstilles, såfremt der ikke ydes ikke-revisionsydelser i et enkelt regnskabsår.¹³⁰ Intentionen med denne bestemmelse kan være, at revisor bliver i stand til at servicere en klient ved særlige omstændigheder, eks. en due-diligence, således at transaktionen kan gennemføres uden, at klienten undervejs må skifte rådgiver. Imidlertid betyder dette, at revisor som hovedregel må afstå fra at fungere som fast rådgiver. Idet 70 %-begrænsningen ellers aldrig nulstilles.

¹²⁹ Seifrouio et al., side 56

¹³⁰ FSR, ”Den kommende revisorlovgivning – Nyt fra EU-fortolkningen i Transposition Workshops”

Ydermere er det væsentligt, at lovkrævede ydelser og erklæringer med sikkerhed ikke skal medtælles som ikke-revisionsydelser.¹³¹

5.2.2.1 Konkrete forbud

I dette underafsnit behandles de ikke-revisionsydelser, som er blevet forbudt i forordningens Art. 5. Bilag 2 indeholder en skematisk oversigt over de forbudte ikke-revisionsydelser i Art. 5. Det fremgår ydermere af dette bilag, hvorvidt forbuddene er omfattet af IESBAs Code of Ethics.

Forordningen opnår ikke en fuld harmonisering i alle medlemsstater, idet Art. 5, stk. 3 indeholder en række member state options. Disse member state options er mulige for skatterådgivning omfattet af Art. 5, stk. 1, andet afsnit, litra a, nr. i) og nr. iv)-vii) samt vurderingsydelser omfattet af Art. 5, stk. 1, andet afsnit, litra f.

Det er endnu uvist, hvorvidt disse muligheder for at lempe forordningens virkningsfelt vil blive benyttet i Danmark.¹³² Imidlertid er Danmark kendt for at implementere EU-regulering i høj grad, hvorfor dette ligeledes lægges til grund i afhandlingen. Dette betyder, at afhandlingen behandler disse ydelser ud fra en forventning om, at forbuddene implementeres fuldt ud i Danmark.

I forbindelse med de forbudte ydelser er det ydermere interessant, at forordningen kategoriserer de oplyste ydelser i Art. 5, stk. 5, tredje afsnit, litra a) og litra b). Denne kategorisering fastslår, at ydelser omfattet af Art. 5, stk. 1, andet afsnit, litra b), c) og e) altid vil påvirke uafhængigheden, hvorfor revisor aldrig kan udføre disse for revisionsklienter.

De omfattede ydelser er deltagelse i ledelsesbeslutninger, bogføring samt udformning og gennemførelse af interne kontroller og risikostyring. Årsagen til at Kommissionen ønsker definitivt at forbyde disse ydelser er, at de altid vil medføre selvrevision for revisor.

De resterende ydelser er omfattet af Art. 5, stk. 5, tredje afsnit, litra b), og anses for at påvirke revisors uafhængighed. Dette er imidlertid kun i en sådan grad, at disse trusler kan imødegås med sikkerhedsforanstaltninger.

Oplistningen indeholder imidlertid en række udfordringer i forbindelse med fastlæggelse af den egentlige effekt, idet ikke alle de oplyste begreber er præcise og klare. Dette skaber usikker, idet dette skaber tvivl om, hvorvidt revisionshusenes ydelser er omfattet eller ej.

Uklarheden afklares ikke direkte af Kommissionen, men er indgået i en dialog med de enkelte landes nationale myndigheder via afholdelse af såkaldte transnationale workshops.¹³³

¹³¹ FSR, "Den kommende revisorlovgivning – Nyt fra EU-fortolkningen i Transposition Workshops"

¹³² FSR, "Den kommende revisorlovgivning – Nyt fra EU-fortolkningen i Transposition Workshops"

¹³³ FSR, "Den kommende revisorlovgivning – Nyt fra EU-fortolkningen i Transposition Workshops"

Det er imidlertid stadig uklart, hvad eksempelvis begrebet ”Generel rådgivning” i Art. 5, stk. 1, andet afsnit, litra g), nr. i) dækker over. Det antages af FSR, at dette begreb skal dække bredere end det tilsvarende begreb i IESBAs Code of Ethics, som forbyder, at revisor fungerer som revisionsklientens ”chefjurist”. Rækkevidden er imidlertid ikke fastslået.¹³⁴

Art. 5, stk. 1, andet afsnit, litra i) indeholder på tilsvarende vis en kilde til tvivl, idet det bl.a. er uvist, hvorvidt due diligence er omfattet. Umiddelbart kan bestemmelsen fortolkes således, men under forhandlingsforløbet var det intentionen, at denne type ydelse blev fritaget.¹³⁵

Forordningens forbud indeholder samlet en del uklarheder, som gør det svært at fastslå, hvorledes effekten bliver for de enkelte ydelser. Dette bliver først muligt, når der er opnået en større grad af klarhed. Ydermere er det nødvendigt for denne vurdering at vide, hvorledes Danmark vil forholde sig til udnyttelse af member state options.

Sammenholdes de omfattede ydelser med IESBAs Code of Ethics, er det iøjefaldende, at langt hovedparten er omfattet af dette kodeks. Såfremt de mulige member state options ikke udnyttes bliver forordningens bestemmelser imidlertid mere strikse end IESBAs Code of Ethics, der placerer hovedansvaret på revisors skøn.

Skatteydelser omfattet af Art. 5, stk. 1, andet afsnit, litra a) er eksempelvis kun potentielt omfattet og dermed forbudt af IESBAs Code of Ethics, såfremt de vurderes at påvirke revisors uafhængighed.¹³⁶

Det kan konkluderes, at IESBAs Code of Ethics allerede i høj grad har reguleret de af forordningen forbudte ydelser på en sådan måde, at revisors uafhængighed blev sikret.

5.3 Opsummering

Den forudindtaget hypotese om, at en rotationspligt og en begrænsning af ikke-revisionsydelser, skaber en påvirkning på kvalitetsniveauet holder umiddelbart stik. Kommissionen tillægger ligeledes markedskoncentrationen en stor værdi i forhold til kvaliteten af revisors ydelser, hvorfor denne indgangsvinkel synes interessant at undersøge i de efterfølgende afsnit, da dette umiddelbart har en større værdi i forhold til kvalitetsbegrebet end først antaget.

Kommissionen har oprindeligt foreslået en rotation af revisor efter 6 år, hvilket efter påvirkninger fra interessenter er blevet vedtaget til 10 år, med en forlængelse op til 20 år. Kommissionens oprindelige hensigt var at forbedre kvaliteten gennem uafhængigheden, hvorfor det med de vedtagende regler lægger op til en diskussion heraf. Væsentligt at bemærke er også, at Kommissionen ikke tillægger partnerrotationen en afgørende betydning, idet denne regel fortsat eksisterer fremadrettet.

¹³⁴ FSR, ”Den kommende revisorlovgivning – Nyt fra EU-fortolkningen i Transposition Workshops”

¹³⁵ FSR, ”Den kommende revisorlovgivning – Nyt fra EU-fortolkningen i Transposition Workshops”

¹³⁶ FEE Policy statement, s. 3

Kommissionen har ligeledes indført en regel, som giver mulighed for forlængelse indtil 24 år, såfremt der er tilknyttet mere end én revisor. Dette er som udgangspunkt modsigende i forhold til de oprindelige regler om kravet herom, som tidligere er afskaffet i dansk regulering, hvorfor dette ligeledes lægges op til en diskussion af den reelle påvirkning heraf.

Begrænsningen af ikke-revisionsydelser kan umiddelbart konkluderes at styrke uafhængigheden af revisor, idet den forhindrer, at revisor bliver praktisk afhængig af klienten. I forhold til begrænsningen i ikke-revisionsydelser har denne problemstilling dog allerede været reguleret gennem IESBA, hvor der blev krævet en vurdering af revisor af de enkelte ydelser i de pågældende situationer. Fremadrettet er der fremstillet en enten/eller mulighed for revisor, hvilket tages op til diskussion omkring den reelle påvirkning på kvalitetsniveauet.

6.0 Empiriafsnit

Dette empiriafsnit har til formål at underbygge besvarelsen af det fjerde underspørgsmål, som søger at identificere den reelle påvirkning på kvalitetsniveauet i revisionsprofessionen.

På baggrund af de forrige afsnit i afhandlingen er de kvalitetsbærende elementer af revisors virke identificeret, og gennemgangen af forordningen har klarlagt, hvordan disse kan blive påvirket. I kraft af dette afsnit bliver det muligt at vurdere, hvilken effekt forordningen reelt vil få.

6.1 Kvalitativ empiri

I dette afsnit gennemgås den kvalitative empiri, som inddrages i afhandlingen.

Der benyttes to kvalitative kilder, som er sekundær data i form af hørings svar, og primærdata i form af interviews. Hørings svarene er benyttet, idet de giver adgang til faglige holdninger og argumenter for og imod forordningen. Interviewene er benyttet, idet disse indeholder informationer, som er specifikke for danske forhold.

6.1.1 Hørings svar

I afhandlingen indgår en analyse af hørings svarene til den oprindelige Grønbog10 og Grønbog 96.

I forbindelse med analyse af hørings svarene er det vigtigt at være opmærksom på, at hørings svarene udtrykker interessegruppers subjektive synspunkter og holdninger. De fremførte argumenter kan derfor ikke benyttes som objektive fakta, men skal behandles med en kildekritisk tilgang. Tages interessegruppernes intentioner med i betragtningen af deres argumentation, bliver det muligt at identificere en række grundlæggende argumenter, som er gennemgående for flere interessegrupper. Disse gennemgående argumenter kan herefter opdeles og sammenlignes, således at der opstår en diskussion for og imod forordningen.

I afhandlingen er taget udgangspunkt i det af Kommissionen udarbejdede resume af samtlige cirka 700 hørings svar, idet der herved opnås et bredt fundament, som anskuer og diskuterer den nye regulering og dens effekter fra flere vinkler.

Analysen af hørings svarene har således muliggjort, at afhandlingen kan inddrage en stor mængde kvalitativ data. Resultatet heraf er, at afhandlingen ikke blot behandler effekten af den nye regulering på et teoretisk grundlag, men ydermere kan relatere dette til den faktiske verden.

Analysen af hørings svarene gav et indblik i, at der foruden rotationspligten og begrænsningen i ikke-revisionsydelse ligeledes er stort fokus på markeds koncentrationen. Markeds koncentrationen kan ligeledes have en indflydelse på kvalitetsniveauet, hvorfor dette ligeledes bliver behandlet i afhandlingen. Der er udelukkende taget højde for de hørings svar, der vedrører disse tre

problemstillinger. Disse er samlet i et skema i bilag 1, for at anskueliggøre overblikket over interessenterne holdninger og synspunkter.

6.1.1.1 Høringssvar – rotation

Den oprindelige tanke med forordningen, og implementering af en rotationsordning, var først og fremmest at sikre en større uafhængighed, således at regnskabsbrugerne kan opretholde en høj sikkerhed og tiltro hertil. Ved en dybere betragtning af Grønbog10 ses det ligeledes, at en anden væsentlig årsag til rotationspligten er skabt med det formål at øge konkurrencen på markedet, fordi man af finanskrisen har lært, at de store virksomheder selv bærer en risiko for at kunne gå konkurs.¹³⁷ Samfundet har tidligere været af den overbevisning, at nogle selskaber er for store til at dreje nøglen om – krisen har ændret denne opfattelse, idet risikoen også er ved de store selskaber. Denne øjenåbner relaterer Kommissionen ligeledes til revisionsbranchen, at markedsconcentrationen bærer en systemisk risiko.¹³⁸ Årsagen til implementeringen skyldes således ikke udelukkende et ønske om at øge tiltroen til revisors arbejde gennem højere kvalitet gennem et forbedret uafhængighedsforhold. Det er fra Kommissionens side ligeledes et ønske at øge konkurrencen på revisionsmarkedet således, at det ikke kun er Big 4, der har de største markedsandele. Man har ønsket, at det ligeledes skal være muligt for de mindre revisionsvirksomheder at kunne byde på en opgave. Dette kan imidlertid skabe visse komplikationer, idet det kan være svært for de mindre revisionsfirmaer at tilbyde tiltrækkelig ekspertise, jf. afsnit 4.1.2.

Revisionsprofessionen har udtalt sig i forhold til denne tvungen rotation, og indtager overvejende en afvisende holdning til en obligatorisk tvungen rotation. Hovedsageligt bakker branchen op om regelmæssige udbudsrunder, hvortil det er op til klienten, hvorvidt man vil gøre brug af revisorskifte. En tvungen udbudsrunde vil sikre, at flere revisionsfirmaer får mulighed for at kunne præsentere deres ekspertise, hvilket vil sikre en højere konkurrence på markedet, end den man kender til i dag. Revisorfirmaet kan på baggrund heraf ikke nødvendigvis vide sig sikker op til en udbudsrunde, men udviser revisoren professionelle kompetencer over for klienten, har vedkommende en større chance for at blive.

I sådanne tilfælde er det naturligvis nødvendigt, at det ikke pludseligt bliver den daglige ledelse, der foretager sådanne beslutninger. En situation kunne således være, at revisor hjælper ledelsen med at dække over fortrolige informationer, hvorfor ledelsen ikke agter at udskifte revisoren på trods af en

¹³⁷ ”Grønbog – Revisionspolitik: Læren af krisen” (10), side 4

¹³⁸ ”Grønbog – Revisionspolitik: Læren af krisen” (10), side 17

obligatorisk udbudsrunde og forsøger at omgå dette. Det er afgørende, at udbudsrunderne ligesom det er tilfældet i dag med revisionsudvalg følger Agent-Principal teorien.

Big 4 revisionsfirmaerne mener entydigt, at det vil svække kvaliteten at indføre en tvungen rotation, idet der i tiltrædelsesperioden ikke er tilstrækkeligt kendskab til klienten. Der fortabes således en viden, som ligeledes underbygges af interview med LK fra FSR. Han mener, at kvaliteten vil falde året før rotationen, da revisor ”slapper af” i forhold til de foregående år. Den tiltrædende revisor kan ikke opretholde samme professionelle skepsis, idet man først skal lære virksomheden at kende.¹³⁹

Markedet af revisorer for små og mellemstore virksomheder er overraskende også imod forordningen på trods af, at Kommissionen argumenterer for at det vil øge konkurrencen. Denne kategori af revisorer får ifølge Kommissionen derved muligheder for at trænge ind på markedet. De små og mellemstore revisorer mener derimod, at det vil svække revisionskvaliteten samt øge omkostningerne, idet revisor er nødsaget til at tilegne sig den viden, som den daværende revisor besidder.¹⁴⁰ Dette sker på trods af, at de små og mellemstore revisionshuse ikke mener, at dette skaber en sikkerhed for at kunne løse koncentrationsproblemet på PIE-markedet.

Et eksempel på, hvorfor markedsconcentrationen ikke udbedres ved at implementere en tvungen rotation er, når en PIE-virksomhed skal vælge ny revisor. Virksomhed af offentlig interesse er som hovedregel overvejen større koncerner, hvilke kræver særlige kompetencer og menneskelige ressourcer for at kunne udføre en tilstrækkelig revision. Markedet af mulige revisorer for eksempelvis de største koncernselskaber er yderst begrænset, hvilket er indsnævret til Big 4.¹⁴¹ En tvungen rotation vil således resultere i, at der blot roteres blandt de fire store revisionsfirmaer, når den maksimale periode er overholdt. Rotationen vil derfor ifølge professionen, kun være fordelagtigt til at forbedre revisionskvaliteten gennem større uafhængighed, men det vil ikke løse problemstillingen omkring markedsconcentrationen, hvilket er et centralt element i Grønbog10.

Nogle små og mellemstore revisionsfirmaer mener derimod, at en tvungen rotation er et vigtigt redskab til både at øge konkurrencen og uafhængigheden. Alligevel mener denne gruppe, at det udelukkende bør ske i forhold til revisionspligtige virksomheder, der har interesse for offentligheden. Dette argument kan mødes med en kritisk stillingtagen, idet dette umiddelbart kan betragtes som værende begrundet i de mellemstore revisionshuse økonomiske ønsker. Imidlertid har den samme gruppe som det er nævnt ovenfor, fastslået, at konkurrenceforholdene vil forblive uændrede.

¹³⁹ Bilag 7, LK

¹⁴⁰ Summary of Responses – Green Paper – Audit policy: Lessons from the Crisis

¹⁴¹ Berlingske Business Magasin, 27.02.2015, s. 64: ”Hvem reviderer top 100?”

Andre interessenters argumenter for/imod

Ifølge Dansk Erhverv, som har foretaget en medlemsundersøgelse, svarer hele 96 %, at de er overvejende enig i, at man skal kunne beholde sin revisor, så længe man ønsker.¹⁴² Samtidig svarer 20 % af samme respondenter, at det vil give en bedre revision, hvis revisorfirmaet udskiftes med jævne mellemrum.¹⁴³

Disse svar indikerer, at der er en uoverensstemmelse i forhold til, hvad man reelt ønsker, og hvad der umiddelbart er det mest fordelagtige. En del af medlemmerne i Dansk Erhverv mener tilsyneladende, at virksomhederne skal have lov til selv at bestemme varigheden af revisor på trods af, at Kommissionen er af den overbevisning, at løbende udskiftning skaber en højere kvalitet af revisionen. Samlet set er det kun 9 % af respondenterne, der er for en obligatorisk rotation, som begrænser varigheden. Svarene i denne undersøgelse bærer præg af, at der er usikkerhed på, hvad de reelle holdninger er, idet der ikke er konsistens i svarene.

Foreningen for danske revisorer, FSR, er derimod overvejende imod den obligatoriske rotation. Man er i foreningen derimod tilhænger af det nuværende regelsæt, som betyder, at den ansvarlige partner på opgaven skal udskiftes hvert 7. år ved revisionsklienter af særlig interesse for offentligheden. Umiddelbart er der heller ikke konsistens i FSR's udtalelser, idet man er tilhænger af rotation af partneren, da det forøger uafhængigheden, men er imod rotation af hele firmaet. FSR nævner ikke yderligere omkring revisors uafhængighed som argument for at være imod rotationsordningen, hvorfor det må konkluderes, at FSR også mener, at det vil øge uafhængigheden. I FSR lægges derimod vægt på, at implementeringen af forordningen med henblik på at opnå øget konkurrence på revisionsmarkedet, derimod vil medføre tab af virksomhedsspecifik viden, hvilket *ikke* er med til at øge kvaliteten. FSR pointerer samtidig, at en tvungen rotation medfører unødige omkostninger, når revisionsfirmaet skal udskiftes.¹⁴⁴

Nedenfor er samlet branchens argumenter imod implementeringen;

- Valgfriheden til valg af revisor begrænses.
- Tvungen skift er ikke nødvendigvis i ejernes interesse, hvis revisor besidder specifikke kompetencer.
- Skift af revisorfirma øger omkostningerne for virksomhederne.

¹⁴² FSR – ”Fremtidens revision”, side 12

¹⁴³ FSR – ”Fremtidens revision”, side 13

¹⁴⁴ FSR – ”Fremtidens revision”, side 22

Ifølge Goethe Universität undersøgelse baseret på høringssvarene til Grønbog10, er 71 % af respondenterne imod den tvungen rotation. Denne statistik er fraseret revisorerne, hvorfor den anses for værende mere pålidelig.¹⁴⁵ Dette betyder, at de øvrige interessenter har tillagt valgfriheden af revisor samt de økonomiske konsekvenser større værdi frem for den øgede uafhængighed. Forordningen er alligevel vedtaget af EU Kommissionen, selvom man er klar over disse ulemper, da man har tillagt uafhængighedskriteriet højst værdi. Man har derimod fra kommissionens side forsøgt at indgå et kompromis, da man ved det oprindelige forslag ikke har tillagt ulemperne stor nok værdi, hvorfor den endelige vedtagende forordning er væsentlig lempet i forhold til forslaget, jf. afsnit 5.2.1.1.1 om forlængelse.

Anskues implementeringen af rotationsordningen ud fra et økonomiske perspektiv viser analyser, at initialomkostningerne kan stige med op til 20 % ved implementeringen heraf, idet kendskabet til klienten bliver mindre. Det må på baggrund heraf konkluderes, at disse omkostninger sandsynligvis overstiger fordelene ved ordningen og begrænsningen af revisor.¹⁴⁶

En konklusion i rapporten er ligeledes, at der årene inden ny revisor tiltræder vil være flere forbehold i regnskaberne. Nuværende revisor har større incitament til at angive revisionspåtegninger med forbehold for at sikre sit ansvar fremadrettet. Dette incitament har revisor ikke, hvis vedkommende ikke kan forudsige et revisorskift. Denne stigning i antallet af forbehold i revisionspåtegningerne kan antageligt også blot være en afledt effekt af, at revisor det sidste år har større incitament til at afgive korrekte påtegninger, da vedkommende ikke vil risikere at blive afsat på denne baggrund. Det kan herved diskuteres, om der reelt er sket en kvalitetsforbedring det sidste år, hvis revisionspåtegningerne muligvis er mere pålidelige, hvorimod det blot er den oplevede kvalitet, der har en negativ påvirkning.

Forøgelsen af revisionspåtegninger stemmer alt andet lige ikke overens med formålet for udgivelsen af Grønbog10, idet man ønsker en større tiltro til revisor efter konsekvenserne af finanskrisen. Det kan alt andet lige ikke forbedre tiltroen til revisors arbejde, såfremt regnskabsbrugerne oplever et stigende antal revisionspåtegninger med forbehold, såfremt disse forbehold udelukkende skyldes, at revisor skal sikre sig imod et eventuelt efterfølgende erstatningskrav.

En rapport fra Bocconi konkluderer, at rotationsordningen formindsker udvalget af revisorer, da det vil være ét revisionsfirma mindre, som kan konkurrere om kunden.¹⁴⁷ Dette argument er imod EU Kommissionens oprindelige hensigt med indførelsen af rotationen, som skulle øge konkurrencen. I

¹⁴⁵ FSR – ”Fremtidens revision”, side 22

¹⁴⁶ FSR – ”Fremtidens revision”, side 22

¹⁴⁷ Unibocconi.eu, ”Mandatory Audit Firm Rotation: the Best Quality Comes with the Last Term”

praksis er markedet i forvejen snævert, set i forhold til PIE-virksomhederne, hvorfor konklusionen i analysen må anses at være pålidelig.

6.1.1.2 Høringssvar – begrænsning af ikke-revisionsydelser

Idet det på baggrund af afsnit 4.3 ikke er muligt at definere kvalitet i rådgivningsydelser med grundlag i den danske og internationale regulering, vil Grønbøgerne og forarbejderne til den endelige forordning bliver undersøgt med det formål at fastslå, hvorvidt begrebet rådgivning her fastlægges i en kvalitetsmæssig sammenhæng.

Gennemgås Grønbog10 og Grønbog96 fremgår det, at rådgivning ikke har været tildelt nogen selvstændig rolle. Rådgivning behandles alene overfladisk i Grønbog10, hvori der blot henvises til det 8. direktivs artikel 22, der i høj grad er identisk med RL § 24, som omhandler uafhængighed. Det fastslås i Grønbog10, at der ikke er et generelt forbud i EU imod, at revisorer yder rådgivning til deres klienter, men artikel 22 foreskriver, at der ikke bør leveres ydelser i tilfælde, hvor dette kan lede til, at en objektiv, fornuftig og velinformeret tredjemand konkluderer, at revisors uafhængighed er truet.¹⁴⁸

Kommissionen udtrykte imidlertid et ønske om at skærpe uafhængighedsbestemmelsen, med det formål at omdanne revisionsvirksomhederne til *”rene revisionsvirksomheder, der minder om kontrolenheder”*.¹⁴⁹ Begrundelsen herfor er, at revisor herved ikke har nogen forretningsinteresser i den klient, som er genstand for kontrol. Dette ønskes anfægtes af Lars Bo Langsted, som blandt andet argumenterer imod et totalt forbud af udøvelse af rådgivningsydelser, idet sådanne ydelser ikke kan påvirke uafhængigheden, såfremt de leveres til klienter, som ikke samtidigt er revisionsklienter.¹⁵⁰

Kommissionens ønske er eksplicit fremhævet som spørgsmål nr. 19. Her stilles spørgsmålet på følgende måde: *”Bør der være forbud mod levering af tjenester uden for revisionsområdet? Bør forbuddet gælde for samtlige firmaer og deres klienter, eller kun for visse institutionstyper som f.eks. systemiske finansielle institutioner?”*.¹⁵¹ Det fremgår heraf, at kommissionen stiller spørgsmålstejn til, om andre ydelser end revision påvirker kvalitetsniveauet.

Kommissionens holdninger er yderligere uddybet i Grønbog96. Der fremføres argumentet for, at det bør være tilladt at yde andre ydelser end revision, idet man formoder, at revisor herved opnår en bedre forståelse af klient samt transaktion, hvilket naturligvis vil lede til en øget kvalitet af

¹⁴⁸ ”Grønbog – Revisionspolitik: Læren af krisen” (10), side 12

¹⁴⁹ ”Grønbog – Revisionspolitik: Læren af krisen” (10), side 12

¹⁵⁰ ”Må revisor være konsulent?”, Jyllands-Posten, 12. december 2011, Erhverv, side 10

¹⁵¹ ”Grønbog – Revisionspolitik: Læren af krisen” (10), side 14

revisionsydelserne. Modargumentet er, at et mangeartet udbud af ydelser vil skade objektiviteten over for den enkelte klient, hvorfor der må opstilles sikkerhedsforanstaltninger imod denne risiko.¹⁵²

I punkt 4.13 i Grønbog96 angives, at sådanne sikkerhedsforanstaltninger kunne bestå i en begrænsning af muligheden for at udøve andre ydelser end revision og nært beslægtede områder. Kommissionen argumenterer her for et totalt forbud, idet denne sikkerhedsforanstaltning helt ville forhindre risikoen for at revisors uafhængighed blev påvirket. Hertil bemærker kommissionen imidlertid, at en sådan sikkerhedsforanstaltning let omgås ved at benytte datterselskaber eller associerede selskaber til at levere disse ydelser.¹⁵³ Dette viser, at kommissionen på tidspunktet har anset et total forbud mod at yde andre ydelser end revision som den eneste reelle metode til at sikre kvaliteten i revisionsydelserne.

I erkendelse af, at et total forbud kan være svært at opnå støtte til, har kommissionen understreget vigtigheden af revisors uafhængighed i punkt 4.14 i Grønbog10, hvori der kræves, at revisor sikrer, at han selv eller hans firma ikke er involveret i klienternes ledelsesbeslutninger. Dette er i overensstemmelse med de nuværende uafhængighedsregler.

Respondenter

Det fremgår ved gennemgang af høringssvarene, at der generelt er støtte til holdningen om revisor som en uafhængig kontrollant. Dette fremgår blandt andet af resumeet af høringssvarene, hvor Big 4 virksomhederne lægger væsentlig vægt på, at uafhængighed er et urokkeligt princip i revisions miljøet.¹⁵⁴ Imidlertid er der stor uenighed om, hvorvidt den nuværende regulering sikrer dette i tilstrækkelig grad.

Det er netop præsenteret, at Kommissionens standpunkt kan opsummeres til, at enhver økonomiske interesse ud over selve revisionsydelsen – herunder ydelse af rådgivning – er kontraproduktivt i forhold til revisionskvalitet. Kommissionen anser derfor ”rene” revisionsvirksomheder som den ideelle løsning.¹⁵⁵ Dette forslag møder imidlertid en stærk modstand fra hovedparten af de indsendte høringssvar.¹⁵⁶ Goethe Universität opgør den samlede modstand til 45 %, mens kun 5 % støtter forslaget ubetinget. Hertil skal imidlertid lægges 42 %, som delvist støtter forslaget.¹⁵⁷ Denne store gruppe ønsker alene regulering for PIE-klienter. I denne sammenhæng er det ydermere yderst

¹⁵² ”Grønbog – Den lovpligtige revisors rolle, stilling og ansvar” (96), side 20

¹⁵³ ”Grønbog – Den lovpligtige revisors rolle, stilling og ansvar” (96), side 20

¹⁵⁴ Summary of Responses – Green Paper – Audit policy: Lessons from the Crisis, side 14

¹⁵⁵ Goethe Universität, side 28

¹⁵⁶ Summary of Responses – Green Paper – Audit policy: Lessons from the Crisis, side 18

¹⁵⁷ Goethe Universität, side 28

interessant, at støtten og modstanden udgør henholdsvis 15 % og 70 % hvis der ses bort for revisorernes høringssvar.¹⁵⁸

Generelt vurderes modstanden mod et forbud af ikke-revisionsydelser på denne baggrund at være meget stærk, i særlig grad uden for revisionsprofessionen, hvilket antyder, at brugerne var tilfredse med den eksisterende tilstand.

Grupperes høringssvarene fremgår det, at de stærkeste støtter til forslaget fokuserer på styrkelsen uafhængighedselementet ved revisionsydelsen. Det mest ekstreme standpunkt indtages af konkurrerende udbydere af rådgivningsydelser, f.eks. advokater og skatterådgivere, som ikke mener, at revisorer bør tilbyde nogen form for rådgivning.¹⁵⁹ Det fremgår ikke af resuméet, at høringssvarene fra denne interessegruppe fremkommer med saglige argumenter, hvorfor det ikke antages, at denne interessegruppe har haft intentioner om at medvirke til forbedring af revisionskvaliteten, men i overvejende grad har baseret sin holdning på egen økonomisk interesse.

Små og mellemstore revisionshuse

De små og mellemstore revisionshuse yder sammen med akademikere en mere kvalificeret støtte for forslaget. Den først nævnte gruppe fokuserer i særlig grad på, at uafhængighed bedst sikres ved ikke at levere rådgivningsydelser, men de ønsker, at et forbud alene skal omfatte PIE-klienter. Denne begrænsning bygger de på den argumentation, at ydelse af netop rådgivning til mindre klienter er essentielle for små revisionshuse.¹⁶⁰ Gruppen støtter overordnet en styrkelse af revisionskvaliteten via øget uafhængighed, men dette alene på segmentet med PIE-klienter, hvor disse revisionshuse ikke forventes at være synderligt aktive.

Akademikere

De akademiske respondenter har en mere nuanceret holdning, og fokuserer på uafhængigheden. Denne gruppe påpeger, at den ideelle situation ville være et total ophør af andre ydelser end revision, idet dette ville fjerne enhver risiko for påvirke revisors uafhængighed. Et forbud mod at udøve rådgivning til revisionsklienter kunne opnå meget af den samme effekt samtidigt med, at markeds- og transaktions-specifik viden blev bevaret i revisionshusene. Samtidig bemærkes det, at forskning tyder på, at en række rådgivningsydelser ikke påvirker uafhængigheden negativt. En sikring som der

¹⁵⁸ Goethe Universität, side 28

¹⁵⁹ Summary of Responses – Green Paper – Audit policy: Lessons from the Crisis, side 20

¹⁶⁰ Summary of Responses – Green Paper – Audit policy: Lessons from the Crisis, side 19

er stor opbakning til er, at revisionsudvalgene hos klienter skal godkende rådgivningsydelser før de igangsættes.¹⁶¹

Respondenterne ser en klar tendens til, at revisionshusene ikke benytter den virksomheds-, markeds- og transaktionsspecifikke viden som tilegnes via rådgivningsydelser til at øge kvalitetsniveauet, men derimod primært til at sænke omkostningsniveauet. Samtidig er der en klar holdning i denne gruppe til, at rådgivningsydelser påvirker uafhængigheden negativt. Gruppen anbefalede på denne baggrund en maksimal grænse for rådgivningsydelser til revisionsklienter på 25 % af revisionshonoraret.¹⁶²

Investorer

Investorerne har oplistet tre punkter, som de anser som betydende for kvaliteten. Disse omhandler forbud mod ydelser, som ikke har naturlig forbindelse til revisionsydelsen, sikkerhedsforanstaltninger samt bedre og tydeligere kommunikation om den udførte revision. Der foreslås udarbejdelse af en liste over tilladte og forbudte ydelser, idet dette ville skabe øget transparens og konsistens på markedet.¹⁶³

Myndigheder

De offentlige myndigheder lægger sig op ad denne holdning, idet disse anser en opstilling af forbudte ydelser som en løsning. Generelt modsætter de offentlige myndigheder sig et totalt forbud, idet de anser bredden af ydelser som værende en væsentlig faktor i levering af revisionskvalitet. Det bemærkes, at der i PIE-virksomheder bør overdrages ansvar til revisionsudvalgene vedrørende godkendelse af rådgivningsydelser.¹⁶⁴

Big 4 og regnskabsaflæggere

Slutteligt udgøres modstanden mod forbud af rådgivningsydelser af Big 4 samt regnskabsaflæggerne. Regnskabsaflæggerne er modstandere af en begrænsning, idet de frygter, at revisionshusenes multidisciplinaritet vil forsvinde, hvorved revisionskvaliteten vil mindske. Idéen om adskillelse af klienttyperne i henholdsvis revisions- og rådgivningsklienter støttes delvist.¹⁶⁵

Big 4 virksomhederne støtter forslaget om at overlade ansvar for godkendelse af rådgivningsydelser til revisionsudvalgene. Imidlertid er disse parter imod en begrænsning, idet de mener, at det vil fratage revisionshusene deres økonomiske uafhængighed, da de bliver mere afhængige af revisionsydelserne. Ydermere vil dette blot være yderligere byrder som pålægges klienterne.¹⁶⁶

¹⁶¹ Summary of Responses – Green Paper – Audit policy: Lessons from the Crisis, side 20

¹⁶² Summary of Responses – Green Paper – Audit policy: Lessons from the Crisis, side 20

¹⁶³ Summary of Responses – Green Paper – Audit policy: Lessons from the Crisis, side 19

¹⁶⁴ Summary of Responses – Green Paper – Audit policy: Lessons from the Crisis, side 20

¹⁶⁵ Summary of Responses – Green Paper – Audit policy: Lessons from the Crisis, side 21

¹⁶⁶ Summary of Responses – Green Paper – Audit policy: Lessons from the Crisis, side 18

6.1.2 Interviews

Det er for afhandlingens dybde vurderet væsentligt at få uddybet holdningerne til implementeringen af forordningen gennem interviews med kompetente og relevante interessenter i den danske revisionsprofessionen. Disse interviews er foretaget med henblik på at få uddybet høringssvarene, således at iagttagelser heraf kan anses for værende mere pålidelige, idet det ikke blot er referater, der ligger til grund.

Interviewene er skabt på baggrund af åbne spørgsmål gennem en semistruktureret spørgeteknik, for ikke at præge respondenterne til at udtrykke en bestemt holdning.¹⁶⁷ Denne spørgeteknik er benyttet, idet den har tilladt, at interviewpersonerne har kunnet tilføje nye inputs, som ikke på forhånd var planlagt, samtidig med at alle på forhånd fastlagte emner blev berørt.

Interviewguiden er struktureret således, at det vurderes bedst muligt at kunne svare på problemformuleringens fem underspørgsmål. Spørgsmålene til interviewpersonerne er stillet som følge:

- *Hvordan definerer du revisionskvalitet?*
- *Hvordan vil rotationspligten påvirke kvaliteten?*
- *Hvordan definerer du rådgivningskvalitet?*
- *Hvordan er samspillet mellem revision og rådgivning?*
- *Hvilket konsekvenser har forordningen for revisionsmarkedet?*

Det første spørgsmål søger derfor at definere revisionskvalitet, for derefter at spørge dem, hvordan de forventer dette vil blive påvirket af forordningens regler. Disse to spørgsmål er direkte pendant til underspørgsmål et og fire. I forhold til rådgivning spørges der først, hvordan god rådgivning defineres, derefter hvilken relation rådgivning har til revision, som besvarer underspørgsmål to og fire. Samspillet mellem revision og rådgivning spørges der ind til, idet vi i analysen heraf fandt frem til, at disse to begreber er sammenhængende. Det syntes ligeledes interessant at få indblik i revisionsprofessionens forventninger til de fremtidige konkurrencemæssige forhold, idet dette forventes at kunne påvirke markedet og derved kvaliteten, idet dette har direkte relation til problemformuleringens underspørgsmål fem.

Interviewpersonerne er omhyggeligt udvalgt, idet der taget udgangspunkt i FSRs kvalitetsudvalg. Denne indgangsvinkel har været døråbner til blandet andre Big 4, som vurderes afgørende for problemformuleringen, idet det er disse revisionshuse der bliver direkte påvirket af forordningen, da

¹⁶⁷ Ib Andersen, s. 169

de betjener størstedelen af PIE-klienterne. Der er ligeledes søgt interviewpersoner i niveauet lige under Big 4, BDO og Beierholm, idet det netop er disse revisionshuse, som forordningen er tiltænkt at give mere plads til på markedet. Der er ligeledes foretaget interview hos FSR, idet denne brancheorganisation repræsenterer hovedparten af alle godkendte revisorer. Dette skaber en nuance til de øvrige interviews, som kan forventes at udtale sig under hensynstagen til konkurrencemæssige synspunkter. Interviewpersonerne er kort præsenteret i dette afsnit, og de tilhørende referater er vedlagt i bilag 2.

Carsten Høj Hansen (CHH) blev interviewet, idet han er partner i reputation & risk hos Deloitte samt medlem af FSRs etikudvalg, hvorfor han har arbejdet indgående med betydningen af forordningen. PwC var repræsenteret ved Jesper Hansen (JH), som er independence-partner og ansvarlig for vurdering af uafhængighedsspørgsmål, hvorfor han ligeledes har et stort fokus på virkningen af forordningen.

Interviewpersonen fra EY var Jørgen Valther Hansen (JVH), som er risk management partner, hvorfor han ligeledes arbejder med forberedelserne af forordningens ikrafttræden og betydningen heraf.

Den sidste interviewperson fra Big 4 var Per Ejning Olsen (PEO), som i kraft af sin funktioner som partner i KPMG og viceformand i FSRs kvalitetsudvalg har indsigt i forordningen og dens effekter. Ole C. K. Nielsen (OCKN), som er senior partner i BDO og formand for FSRs kvalitetsudvalg, blev interviewet, idet han kan bibringe et perspektiv fra et stort revisionshus, som ikke tilhører Big 4, såvel som argumenter fra den bredere debat af de forventede effekter af forordningen.

Peter Thor Kellmer fra Beierholm lod sig interviewe, idet han via sin funktion som partner i et stort revisionshus, som ikke tilhører Big 4, kan belyse dette perspektiv yderligere.

Chefkonsulent Lars Kiertzner fra FSR blev interviewet, idet han i sit virke i FSR repræsenterer samtlige medlemsvirksomheder, hvorfor han kunne medvirke til at belyse emnet i et bredere perspektiv.

Interviewpersonerne var enige om, at revisionskvalitet defineres ved, at revisor skal overholde relevante standarder. Dette bevirker, at revisor skal foretage visse sikkerhedsforanstaltninger, opretholde sin faglige ekspertise, uafhængighed m.v. Disse svar overraskede ikke umiddelbart, men interessant var vigtigheden i, at revisor efter endt revision og overholdelse af standarder, ligeledes skal besidde evnen til at se det hele på et helikopterplan, hvilket udgør den professionelle skepsis. Alle interviewpersonerne tillægger denne evne en stor værdi, når revisionen skal være af høj kvalitet, hvorfor en overholdelse af relevante standarder ikke i sig selv angiver kvalitet, men derimod en

forudsætning for god kvalitet. *”Revisionen kan være udført korrekt, men mangler den professionelle dømmekraft, er der tale om fejl ved revisionen.”*¹⁶⁸

I forhold til rådgivningskvalitet var det ligeledes entydigt, at der ikke er samme standarder, der definerer dette. Der ligges herved større værdi på, at kunden er tilfreds med ydelsen. Samtidig ligger flere interviewpersoner vægt på, at en god rådgivning skal skabe værdi for klienten – hvor værdi ikke nødvendigvis betyder et økonomisk udbytte. En god rådgivning kan ligeså vel være en opdagelse af en manglende skattebetaling, hvor klienten ved opdagelsen heraf undgår et problem med skattevæsenet. *”Hovedregelen for god rådgivning og derved også god kvalitet er, at man skal tilføre kunden værdi - ikke nødvendigvis en besparelse eller merindtjening, men også undgåelse af problemer.”*¹⁶⁹ Alle de adspurgte revisionshuse har implementeret omfattende systemer, som sikrer at de korrekte uafhængighedsforanstaltninger er truffet i forbindelse med tiltrædelse af revisionsopgaver.

I direkte tilknytning til høringssvarene er interviewpersonerne ligeledes adspurgte, hvordan de mener, at implementeringen af rotationspligten påvirker kvalitetsniveauet de første år og sidste år af revisionen. Svarene herpå var entydige ved, at rotationspligten ikke skaber en øget kvalitet, idet der sker tab af en væsentlig viden for at kunne opretholde denne professionelle skepsis. Et andet gennemgribende argument er, at revisor ligeledes i afståelsesåret ikke vil tillægge revisionen de nødvendige ressourcer, hvorfor visse forhold hos klienten kan overses. *”... man mangler kendskab til virksomhedens processer og kompleksiteter, og mange af disse virksomheder er vidt forgrenede med mange mennesker, og som revisor skal man kende til disse.”*¹⁷⁰

Idet der i høringssvarene er argumenteret, at der fortabes viden ved ikke både at kunne yde revision og rådgivning er interviewpersonerne blevet adspurgte omkring samspillet herimellem. Hovedparten af interviewpersonerne mener, at revisionskvaliteten vil falde, idet kendskabet til klienten formindskes. Visse respondenter indikerer også, at revision ikke udelukkende er kerneydelsen, men der er dog ingen som ikke vil anerkendes som revisionshuse fremadrettet, selvom den største marginale fortjeneste ligger i rådgivningsydelse. De lader det derfor fremadrettet være op til klienten om, hvorvidt der ønskes rådgivning eller revision. Fælles for alle respondenterne er, at man tror, der sker en opsplitning af ydelserne, som derved vil have en negativ effekt på revisionskvaliteten.

¹⁶⁸ Bilag 5, JH

¹⁶⁹ Bilag 8, OCKN

¹⁷⁰ Bilag 9, PEO

”Nogle rådgivningsydelser har en tæthed til revisionsydelser, eks. udarbejdelse af skatteopgørelsen. Tilsvarende er der andre ydelser som har lavere relevans.”¹⁷¹

Det er ligeledes anskuet, at bekymringer omkring markedsstrukturen fremadrettet vil påvirke revisionsfirmaerne og derved muligvis også kvaliteten af ydelserne. På baggrund heraf er interviewpersonerne ligeledes adspurgt, hvordan de forventer konkurrencen på markedet.

Fælles for svarene er her, at man ikke tror det løser markedskoncentrationen for PIE-klienter. De store revisionshuse tror ikke på, at konkurrencen øges fra de mellemstore revisionshuse. *”Det koster noget at holde et maskineri i gang i forbindelse med PIE-kunder, så det begrænser væsentligt for mindre revisionshuse at kunne byde ind.”¹⁷²* Interessant er at de mellemstore revisionshuse erkender, at de ikke besidder tilstrækkelig ressourcer til at kunne betjene PIE-klienter, og siger samtidig at man ikke forventer at ville investere heri. *”Kvalitetskravene er så ekstremt høje, at det kræver en kæmpe organisation.”¹⁷³*

6.2 Kvantitativ empiri

I dette afsnit præsenteres og gennemgås de tre kvantitative analyser, som er udført i afhandlingen. Formålet med de udførte analyser er at vurdere, hvordan revisionsprofessionen og PIE-segmentet i Danmark vil blive berørt af den nye regulering.

6.2.1 Rådgivningsydelser

Der er til brug for dette i afsnit 7.1 udarbejdet to kvantitative undersøgelser, som begge belyser fordelingen af omsætningen for revisorydelser. Den ene undersøgelse omhandler fordelingen hos de 100 største danske virksomheder, mens den anden undersøgelse omhandler de største revisionshuses omsætnings sammensætninger.

6.2.1.1 Analyse af PIE-klienters udbetalte honorarer

Den førstnævnte undersøgelse, som er vedlagt som Bilag 11, er lavet med udgangspunkt i en liste fra Berlingske Business Magasin over de 100 største danske virksomheders revisorvalg.¹⁷⁴

Udvælgelsen af disse 100 virksomheder er statisk set ikke korrekt i forhold til repræsentativ udvælgelse, som bedst opnås ved tilfældig udvælgelse af totalpopulationen. Der er derfor i stedet foretaget en stratificeret udvælgelse af virksomhederne. Herved er sikret, at en udvalgt type

¹⁷¹ Bilag 6, JVH

¹⁷² Bilag 4, CHH

¹⁷³ Bilag 10, PTK

¹⁷⁴ Berlingske Business Magasin, 27.02.2015, s. 64: ”Hvem reviderer top 100?”

undersøgelsesenheder indgår i undersøgelsen.¹⁷⁵ I denne afhandling er valgt en disproportional stratificering, idet alene de 100 største danske virksomheder er undersøgt, og denne undersøgelse benyttes til at fremkomme med en generel vurdering om hele PIE-segmentet. Den udarbejdede liste er af denne årsag suppleret med en analyse af honorarfordelingen for samtlige børsnoterede virksomheder i Danmark, som er udarbejdet af FSR.¹⁷⁶ Herved opnås en mere balanceret og bredere udvælgelse, hvor unoterede PIE-virksomheder, som ikke er blandt de 100 største i Danmark imidlertid ikke indgår.

De senest offentliggjorte regnskaberne fra disse virksomheder er blevet gennemgået via databasen Navne & Numre Erhverv, og oplysningerne om betalte honorarer til den generalforsamlingsvalgte revisor fordelt på ydelse er aflæst. Honorarerne er opgjort på de fire typer ydelser *Lovpligtig revision*, *Andre erklæringsopgaver*, *Skatterådgivning* samt *andre ydelser*. Det skal bemærkes, at enkelte af de undersøgte virksomheder ikke offentliggør revisionshonorarerne med hjemmel i ÅRL § 96, stk. 3, hvorfor der i den endelige analyse alene indgår 93 virksomheder.

Formålet med udarbejdelsen af denne opgørelse er at muliggøre et kvalificeret bud på, hvor stor en andel af de danske PIE-klienterne, der vil blive påvirket af begrænsningen af rådgivningsydelser leveret af revisor. Idet de enkelte ydelser ikke er udspecificerede, antages alle honorarer i kategorien *Andre erklæringsopgaver* at være ydelser som indeholder sikkerhed, hvorfor honorarerne falder under gruppen af tilladte ydelser. Disse ydelser behandles på baggrund af dette ræsonnement som en samlet kategori med *Lovpligtig revision*.

Kategorien antages ud fra et tilsvarende ræsonnement at være rådgivningsydelser, som vil falde under rådgivningsbegrænsningen. *Skatterådgivning* betragtes ligeledes som en del af denne kategori. På baggrund af denne opdeling af de udbetalte honorarer er der udført en beregning af, hvor stor en andel rådgivningsydelserne udgør af beløbet for ydelser, som indeholder sikkerhed. Herefter kan det aflæses, hvor mange af de undersøgte klienter som vil blive påvirket af begrænsning af rådgivningsydelser til et beløb svarende til 70 % af de tilladte ydelser, jvf. Forordningens Art. 4, stk. 2. Det skal her bemærkes, at denne begrænsning på 70 % ifølge forordningens tekst skal opgøres på grundlag af de gennemsnitlige revisionshonorar i en periode på de seneste tre regnskabsår, hvilket ikke er tilfældet i den udarbejdede analyse i Bilag 11, der alene baseres på det seneste regnskabsår. Dette valg er truffet, idet det alene har været ønsket at vurdere i hvilket omfang forordningens regler vil påvirke PIE-segmentet i Danmark. Begrundelsen for en treårig periode er, at der opstår en

¹⁷⁵ Ib Andersen, s. 111f

¹⁷⁶ Analyse – Honorarer til børsnoterede selskabers revisorer (2013), FSR

udglatningseffekt over tid således, at klienterne i enkelte år har mulighed for at benytte revisor i usædvanlige opgaver, eksempelvis due-diligence, uden at dette begrænses af bestemmelsen i Art. 4, stk. 2.¹⁷⁷

Samlet giver denne analyse mulighed for at vurdere, i hvor høj grad forordningens bestemmelser vil blive aktualiseret for danske PIE-klienter.

6.2.1.2 Analyse af revisionshusenes omsætninger

Den anden opgørelse, som er vedlagt som Bilag 12, er udarbejdet på baggrund af de gennemsigthedsrapporter, som revisionshusene ifølge RL § 27 skal udarbejde, såfremt det betjener PIE-klienter. Denne analyse er udført, idet det herved bliver muligt at belyse, i hvor høj grad de største danske revisionshuse er afhængige af henholdsvis revisions- og rådgivningsydelser.

Det har via de senest offentliggjorte gennemsigthedsrapporter været muligt at opstille et skema over fordelingen af revisionshusenes omsætninger på de samme fire kategorier som ovenfor. Opgørelsen er udarbejdet med udgangspunkt i Berlingske Business Magasins liste over de 20 største revisionshuse i Danmark, idet det primært er disse som betjener PIE-klienter.¹⁷⁸ Det skal her bemærkes, at der er revisionshuse uden for gruppe af de 20 største, som betjener PIE-klienter, for eksempel RIR Revision men, at dette er en lille gruppe, hvorfor disse revisionshuse ikke indgår.

Der skal ydermere gøres opmærksom på, at gennemsigthedsrapporterne ikke er fra samme år, idet enkelte af revisionshusene ikke har betjent PIE-klienter i det seneste regnskabsår.

Efter offentliggørelsen af de benyttede gennemsigthedsrapporter har der fundet to fusioner sted. Der er i tabellen taget højde for fusionen mellem EY og KPMG ved en simpel addition af omsætningstallene fra de respektive huse før fusionen. Dette er imidlertid ikke retvisende, og de fremkomne omsætningstal bliver for høje, hvilket imidlertid er den bedst egnede metode til at belyse omsætningssammensætningen.

Ydermere er der ikke taget højde for spaltningen af AP Statsautoriserede Revisorer og den delvise fusion med Grant Thornton, hvorfor disse huse indgår med omsætningstal og –fordelinger fra før denne begivenhed.

Det skal slutteligt bemærkes, at der over de seneste to regnskabsår alene er 12 revisionshuse blandt de 20 største revisionshuse i Danmark, som har betjent PIE-klienter.

¹⁷⁷ Bilag 7 og 9

¹⁷⁸ Berlingske Business Magasin (27.02.2015), s. 63: ”Revisorguide: Danmarks 20 største revisionshuse”

6.2.2 Skift af revisorer

Der er i forhold til afhandlingens afsnit 7.2 foretaget en analyse af, hvor ofte de 100 største virksomheder i Danmark skifter deres revisor, da det er relevant for at kunne vurdere, hvor mange revisionsklienter – og derved revisionsfirmaer – der reelt bliver omfattet af implementeringen. Dette er afgørende for at kunne besvare underspørgsmålet om, hvorvidt rotationsreglerne vil få effekt på den nuværende kvalitetsniveau. Analysen er vedlagt i Bilag 13.

De udvalgte virksomheder karakteriseres alle som værende PIE-virksomheder, hvorfor de bliver omfattet af implementeringen af forordningens pligter og begrænsninger.

Det har ikke været muligt at fremskaffe data, som belyser antallet af revisorskift – hverken på instituttet på Copenhagen Business School, Erhvervsstyrelsen eller FSR. Dataindsamlingen er derfor sket ved egen tilvirkning. Det er taget udgangspunkt i top 100 af danske virksomheder, som alle er PIE-virksomheder, og derfor omfattet af implementeringen af EU Forordningen. Det har dog alene været muligt at fremskaffe data på 89 af disse virksomheder.

I analysen er ligeledes medtaget data omkring, hvor mange af virksomhederne, der i den analyserede periode på 20 år, har haft mere end én revisor. Dette synes ligeledes relevant, idet hvis en virksomhed har flere end én revisor tilknyttet, kan den obligatoriske periode udvides med yderligere fire år – op til 24 år samlet set.

Væsentligt er det i analysen at bemærk, at en relativ stor andel af de udvalgte virksomheder har haft flere en én revisor i perioden. Dette skyldes imidlertid et krav i den danske årsregnskabslov, som først krævede at børsnoterede virksomheder og statslige virksomheder skal have to revisorer til og med år 2004.¹⁷⁹ Denne bestemmelse har medført, at en stor del af virksomhederne tidligere har haft, men i år 2005 afskåret brugen af to revisorer. Det kan herudfra konkluderes, at virksomhederne og lovgiver ikke har anset det som værende værdiforøgende at have to revisorer tilknyttet.

I relation til den foretaget analyse er det væsentligt at gøre opmærksom på de bias og valg, der er truffet forud for beregningerne.

En andel af de udvalgte selskaber har haft to revisorer i perioden, hvor der i få tilfælde er sket et skift af den hovedrevisor, men ikke medrevisor. Den anden revisor kan derfor have været tilknyttet i længere tid, end analysen umiddelbart viser. Dette er dog kun tilfældet ved få selskaber, hvorfor det alligevel vurderes pålidelige i forhold til at kunne give en indikation. I forbindelse med afskaffelsen af tidligere bestemmelse i årsregnskabsloven vedr. brug af to revisorer, har størsteparten af

¹⁷⁹ Årsregnskabslovens § 165, stk. 6, med reference til ÅRL (1996) § 61 C

selskaberne afstået deres medrevisor, hvilket ikke er medtaget som værende et revisorskift. Der er heller ikke tale om et skift af revisor i forbindelse med fusioner af revisionsfirmaerne. Det vil sige, at der eksempelvis ikke er tale om et revisorskift fra det gamle KPMG til EY, hvis skiftet finder sted i år 2013/2014, hvorimod der antages at være tale om et revisorskift, hvis skiftet finder sted til KPMG 2014 eller andre. Denne antagelse sker på baggrund af, at KPMG 2014 anses for værende et nyt revisionsfirma, hvilket kræver et aktivt valg, og derfor ikke sker som led i en fusion.

En anden øvrig fejkilde er, at visse regnskaber ikke går tilbage til år 1995, som er udgangspunktet for analysen, hvorfor nogle selskaber udviser et 0-skift, da eksistensen eksempelvis kun har været i en kortere periode. Ligeledes er visse holdingselskaber i opgørelsen stiftet efter år 1995, hvorfor der er taget udgangspunkt i driftsselskabets revisor og skiftet heraf.

7.0 Revisionsmarkedet

I afsnittene om forordningen og høringssvarene observeredes det, at kommissionen har implementeret forordningen med et stort fokus på forøgelse af konkurrencen på revisionsmarkedet. De væsentlige argumenter i høringssvarene er rettet mod konkurrenceperspektivet, hvorfor et afsnit om dette emne er væsentligt for afhandlingen. Samtidig benyttes de fremkomne analyser til at besvare det fjerde underspørgsmål, som omhandler påvirkningen af den samlede professions kvalitetsniveau på baggrund af forordningen.

Af høringssvarene er der en overvejende bekymring vedrørende markedskoncentrationen, idet visse interessenter tillægger den systemiske risiko for en eventuel konkurs en stor betydning. Man erkender, at der er et problem i markedsstrukturen blandt toppen af markedet, idet der vil opstå fundamentale udfordringer, såfremt der kun eksisterer tre store revisionshuse. Dette er årsagen til, at hovedparten af interessenterne generelt er bekymrede for om, hvorvidt konkurrencen er tilstrækkelig for de største revisionsklienter. Big 4 mener ikke, at de dominerer markedet, men de berører samtidig ikke direkte problematikken for så vidt angår et fravær af en Big 4-deltager.

Formålet med afsnittet er således at analysere markedsstrukturen for til sidst at svare på, hvordan dette påvirker det samlede kvalitetsniveau jævnfør afhandlingens problemformulering og udgangspunkt. Afsnittet har ligeledes til formål at analysere, hvor ofte virksomhederne skifter revisorer, for derved at kunne vurdere konsekvenserne af den obligatoriske firmarotation. Det er formålet for afsnittet at analysere virksomhedernes brug af rådgivning, for at kunne afgøre omfanget af rådgivningsbegrænsningens påvirkning. Sidstnævnte har til formål efterfølgende at vurdere, hvordan rådgivningsbegrænsningen påvirker den samlede kvalitet, samt revisionsfirmaernes incitament til bevidst at tilvælge rådgivningsydelserne fremfor revisionsydelserne.

7.1 Markedskoncentration

Formålet med dette underafsnit er at vurdere den nuværende markedskoncentration på revisionsmarkedet, idet dette er en forudsætning for at kunne fastslå, hvorvidt konkurrencen og kvaliteten vil blive påvirket af den nye regulering. Fokuset vil i høj grad være rettet mod de største revisionsvirksomheder, som betjener klienter af særlig offentlig interesse, idet den nye regulering primært omfatter disse klienter.

Den valgte fremgangsmåde i dette underafsnit er kvantitative analyser, som er beskrevet i afsnit 6.2.1, idet denne fremgangsmåde giver den bedste mulighed for at beskrive revisionsprofessionen i Danmark. De udførte kvantitative analyser benyttes til at belyse karakteristika for professionen

generelt og for de mest interessante aktører. Dette vil danne grundlaget for en senere vurdering af, hvilken effekt den nye regulering vil medføre.

7.1.1 Markedsudbud

I dette afsnit beskrives det danske revisionsmarked og de væsentligste aktører på dette marked i forbindelse med betjening af PIE-klienter. Formålet er at vurdere, hvor væsentlig en andel rådgivningsydelser udgør af revisionshusenes drift, og derved hvilken betydning den nye regulering vil have herpå. Effekten på kvaliteten af revisionsydelserne kan ligeledes afledes af denne analyse.

Afsnittet danner grundlag for den senere vurdering af, hvorvidt den nye regulering vil påvirke konkurrencen på markedet og derved den kvalitet, som bliver leveret til PIE-klienterne.

Det fremgår af Bilag 12, at i særlig grad de tre største revisionshuse skiller sig ud på baggrund af størrelsen af deres samlede omsætninger, men at såvel BDO som Beierholm ligeledes er store og bemærkelsesværdige revisionshuse. Hertil skal nævnes, at KPMG, som internationalt er en del af Big 4, fremgår længere nede på listen, men dette er forårsaget af, at KPMG i Danmark er ved at opbygge en ny organisation. KPMG gennemgår en voldsom vækst og har fokus rettet mod betjening af PIE-klienter, hvorfor dette revisionshus inden for en kortere årrække igen vil kunne betragtes som en del af Big 4, omend KPMG i det samlede billede alene vil være en stor spiller på markedet.

På baggrund heraf kan revisionsprofessionen kategoriseres i fire kategorier, som er *Big 4*, *Store*, *Mellemstore* og *Små revisionshuse*.

De små revisionshuse vil ikke blive inddraget i denne afhandling, idet de ikke betjener PIE-klienter. På baggrund af analysen i Bilag 12 vil der i det efterfølgende blive redegjort for de væsentligste karakteristika for de tre resterende kategorier af revisionshuse, idet afhængigheden af de to opgavetyper herved kan identificeres.

Det fremgår af Bilag 12, at *skatterådgivning* fylder væsentligt mere hos Big 4 end hos de øvrige aktører i markedet. Gennemsnitligt har et revisionshus i Big 4 14,0 % af sin omsætning inden for skatterådgivning, hvilket er mere end gennemsnittet for alle revisionshusene i undersøgelsen. Det er interessant, at såvel store som mellemstore revisionshuse alle har en omsætningsandel for skatterådgivning, som er mindre end gennemsnittet.

KPMG er i en særlig position, idet omsætningen på skatterådgivning i den senest gennemsigthedsrapport er angivet til 0 kr.¹⁸⁰, hvilket antages at skyldes, at denne omsætning er placeret i datterselskabet KPMG ACCOR Tax. Reelt antages det, at KPMG på baggrund af sit

¹⁸⁰ Transparency Report (2015), KPMG, s. 20

internationale netværk har en omsætning på dette område, som er på et niveau som er tilsvarende til de tre andre medlemmer af Big 4.

På kategorien *andre ydelser*, som i høj grad omfatter rådgivningsydelser, er det iøjefaldende, at den gennemsnitlige omsætningsfordeling for alle revisionshuse i undersøgelsen er 40,6 %, hvilket fremhæver, at rådgivning er en væsentlig del af revisionshusenes omsætning. Det er imidlertid interessant, at PwC og EY-KPMG har en mindre del af omsætningen inden for denne kategori. Samtidig kan det aflæses, at de Mellemstore revisionshuse har en væsentlig andel af omsætningen på denne kategori med et gennemsnit på 45,8 %.

Beregnes et samlet gennemsnit for disse to kategorier, fremgår det, at den gennemsnitlige omsætningsfordeling på rådgivningskategorien er 49,6 %. Syv af de tolv revisionshuse har en omsætningsfordeling, som er højere end dette gennemsnit.

Revisionsvirksomhederne kan på baggrund af ovenstående karakteriseres som værende økonomisk set lige så afhængige af at tilbyde andre ydelser som af revision. Det gælder generelt og uanset størrelsen af revisionshusene, hvor alene Beierholm falder ud med en omsætningsandel på 27,0 %. De tre største revisionshuse skiller sig ud ved en større grad af skatterådgivning, men herudover er revisionshusene relativt ens.

Lovpligtig revision udgør for langt hovedparten af de undersøgte revisionsvirksomheder en væsentlig omsætningskategori på gennemsnitligt 41,5 %, og seks revisionshuse ligger over dette gennemsnit. Der er imidlertid intet tydeligt mønster i disse seks revisionshuse, som tilhører alle tre kategorier.

Andre erklæringsopgaver, som indeholder sikkerhed, udgør den gennemsnitligt mindste omsætningskategori med 8,9 %. I denne kategori omsætter fire revisionshuse mere end gennemsnittet. Beierholm, som er stor, omsætter for 30,4 %, mens de tre andre revisionshuse, som er mellemstore, omsætter i intervallet 15,1-16,6 %. Imidlertid omsætter såvel de resterende mellemstore som BDO for væsentligt mindre end gennemsnittet, hvorfor dette ikke er en karakteristika som er specifik for disse størrelseskategorier.

På baggrund af ovenstående må det fastslås, at samtlige revisionshuse er afhængige af at tilbyde andre ydelser end ydelser med sikkerhed og at den eneste tydelige karakteristika, som adskiller en kategori af revisionshuse, er skatterådgivning, som er vigtigere for Big 4 end professionen generelt.

De væsentligste karakteristika er i stedet størrelsen af omsætningerne samt antallet af ansatte, idet der her ses væsentlige forskelle.

Antallet af ansatte er en indikator for i hvor høj grad, det enkelte revisionshus besidder specialiserede kompetencer, eksempelvis legal services.¹⁸¹ De specialiserede kompetencer kan være inden for revisionsydelser, men skatterådgivning og andre rådgivningsydelser vil i højere grad muliggøres ved specialistafdelinger.

Det faktum, at Big 4 reviderer 99 af de 100 største danske virksomheder, understreger, at størrelse og internationalt netværk er en forudsætning for at kunne betjene PIE-klienter. Den sidste klient blandt de 100 største betjenes af BDO.¹⁸²

Revisionsprofessionen er generelt dynamisk med mange fusioner, opkøb samt udbrud.¹⁸³ Dette har imidlertid hidtil primært fundet sted blandt mindre og mellemstore revisionshuse, men fusionen mellem KPMG og EY i 2014 skabte yderligere dynamik i alle dele af professionen, idet en væsentlig aktør på markedet herved forsvandt. Effekterne af denne type dynamik er gennemgået mere udførligt i afsnittet nedenfor.

Forståelsen af den ovenfor gennemgåede dynamik på udbudssiden af revisionsmarkedet er essentiel for muligheden for at kunne vurdere påvirkningen af kvaliteten på baggrund af den nye regulering. Dette skyldes, at der, som det fremgår ovenfor, alene er et begrænset antal udbydere til stede, som kan forventes at være i stand til at betjene PIE-klienter med et tilstrækkeligt højt kvalitetsniveau. Samtidig udtrykker de to store revisionshuse alene en behersket lyst til at deltage i konkurrence på dette marked, hvorfor fokus i særlig høj grad rettes mod Big 4.¹⁸⁴ PEO forklarer, at bevæggrunden for en sådan stillingtagen i høj grad skyldes, at det er meget svært at opbygge en samlet kultur i et revisionshus, som betjener såvel PIE- som ikke-PIE-klienter.¹⁸⁵

På denne baggrund er det interessant at belyse, hvorledes revisionskvaliteten ville blive påvirket, såfremt revisionsprofessionen i Danmark blev udsat for et chok. Dette kunne eksempelvis være en situation, hvor et medlem af Big 4 forsvandt, hvilket faktisk kortvarigt var tilfældet i Danmark efter fusionen mellem EY og KPMG.

7.1.2 Konsekvenser af markedskoncentration

Før finanskrisen ansås nogle virksomheder som værende store til at gå konkurs. Dette var den overbevisning mange havde, men krisen gav et andet indblik, hvorfor det er afgørende at belyse konsekvenserne, såfremt et af de verdens store revisionsfirmaer pludseligt skulle lukke. Konkursen af Arthur Andersen har ligeledes bevist, at selv et anerkendt revisionshus, har en potentiel risiko for

¹⁸¹ Berlingske Business Magasin (27.02.2015), s. 58

¹⁸² Berlingske Business Magasin (27.02.2015), s. 66

¹⁸³ Signatur (nr. 1, 2015), s. 25

¹⁸⁴ Bilag 8, OCKN og Bilag 10, PTK

¹⁸⁵ Bilag 9, PEO

at gå konkurs. Det vurderes derfor væsentligt at afgøre, hvilke konsekvenser dette kan have fremadrettet for revisionsmarkedet, idet ovenstående afsnit 7.1.1 netop har fremhævet, at markedet er domineret af særligt 4-6 store, som besidder tilstrækkelige kompetencer til at kunne betjene PIE-virksomhederne.

En eventuel indskrænkning af udbuddet på markedet kan have en effekt på kvaliteten af revisionsydelserne. Dette afsnit analyseres med udgangspunkt i en af Goethe Universitäts analyser fra år 2006.¹⁸⁶

Der vil naturligvis ske en omrokering af udbudssiden på revisionsmarkedet, såfremt et af de fire store revisionshuse måtte forlade markedet. En del af omsætningen fra det lukkede revisionshus ville naturligvis tilfalde de mellemstore revisionsfirmaer, men størstedelen af de store og mere omfattende klienter ville med stor sandsynlighed vælge et af de tilbageværende tre store revisionsfirmaer. Dette skyldes, at det kræver væsentlige kompetencer at kunne betjene en PIE-klient; ressourcer som mange af de mellemstore revisionsfirmaer ikke besidder. De mellemstore revisionsfirmaer vurderes ydermere at være tilbageholdende i forhold til at investere i de fornødne kompetencer, der skal til for at betjene en PIE-klient. Det kræver således nogle andre og mere omfattende kompetencer, som ikke kan finansieres ved blot at have et par PIE-klienter, idet dette først bliver rentabelt ved adskillige klienter. Dette kan få de mellemstore revisionsfirmaer til at være tilbageholdende med sådanne investeringer, hvilket ligeledes underbygges af CHH; ”... *det koster noget at holde et maskineri i gang i forbindelse med PIE-kunder, så det begrænser væsentligt for mindre revisionshuse at kunne byde ind.*”¹⁸⁷

LK fra FSR vurderer ligeledes, at det på nuværende tidspunkt kun er de fire-seks største revisionshuse, der har kompetencerne til at kunne betjene en PIE-klient. Argumentet for at de mindre og mellemstore revisionshuse ikke har mulighed for at byde på opgaven er, at det er krav for eksempelvis at være certificeret til at revidere finansielle institutioner, samt væsentlige krav til efteruddannelse. Det kan derfor fremkomme som en umulighed for mindre revisionsfirmaer at opnå tilstrækkelige efteruddannelsestimer på én eller få af disse kundetyper. Det afskærer derfor i praksis disse revisionsfirmaer fra at byde herpå.¹⁸⁸

Et andet væsentligt punkt som afskærer de mindre revisionshuse fra at byde på sådanne opgaver, er den obligatoriske partnerrotation. Det er derfor ikke tilstrækkeligt for revisionsfirmaet at have én certificeret partner, som har de fornødne efteruddannelsestimer. Revisionsfirmaet er tvunget til at

¹⁸⁶ Goethe Universität, Study on the Economic Impact of Auditors' Liability Regimes, side 134

¹⁸⁷ Bilag 4, CHH

¹⁸⁸ Bilag 7, LK

have mindst to certificerede revisorer for at kunne tilbyde revision til finansielle klienter, da revisorerne skal arbejde skiftende perioder. Det er hovedårsagen til, at det ikke er rentabelt kun at besidde få af denne typer PIE-klienter, og da revisionsbranchen oplever et pres på indtjeningen, vælger man højst sandsynligt ikke disse investeringer.¹⁸⁹

En anden væsentlig latent risiko der eksisterer er, at udbuddet på revisionsmarkedet forringes. Det værste scenarie i forhold til tilliden til revisionsbranchen er, hvis revisorer fra et konkursramt revisionsfirma vælger helt at forlade branchen. Dette kan medføre, at revisorer fra de øvrige revisionsfirmaer også vælger at forlade branchen på grund af usikkerheden, hvorved offentligheden også kan miste tilliden til branchen. Dette vil således skabe en ubalance i udbuddet og efterspørgslen på markedet, hvor den eneste måde at genoprette balancen på ifølge Goethe Universität er en stor stigning i prisen.¹⁹⁰ En prisstigning vil således være årsag til, at udbuddet af revisorer stiger til niveau med efterspørgslen. Er det ikke muligt pga. markedsforholdene at foretage denne prisstigning, vil der ske en svækkelse af kvaliteten på revisionsydelserne, idet udbuddet er for lavt, hvorfor den enkelte revisor har flere klienter at skulle betjene – hvilket alt andet lige må have en direkte effekt på kvalitetsniveauet af opgaven.

I forhold til kapitalmarkedsaspekterne ved en konkurs af et Big 4 revisionsfirma er problematikken en svækket tillid til revisor samt en forsinkelse på markedet. Indtræder en eventuel konkurs umiddelbart forud for regnskabsaflæggelsen bliver dette udskudt, indtil en ny revisor er fundet. I den mellemliggende periode kan investorer være tilbageholdende med at træffe beslutninger, hvorfor dette vil kunne afspejles som en pludselig pause i markedet. I forhold til kvaliteten af revisors ydelser kan denne mistillid til branchen resultere i en lavere oplevet kvalitet. Internt i revisionsbranchen kan der ligeledes være mindre fokus på at opretholde det fornødne kvalitetsniveau, hvis der derimod er fokus på et internt kriseberedskab for at overleve.

7.1.3 Efterspørgsel fra PIE-segmentet

I dette underafsnit analyseres, hvorledes rådgivningsbegrænsningen vil påvirke de 100 største virksomheder i Danmark samt 175 børsnoterede danske virksomheder.

Grundlaget for denne analyse er Bilag 11 og FSRs analyse af revisionshonorarerne i børsnoterede virksomheder.¹⁹¹

De to datasæt indeholder overlap, idet virksomhederne i opgørelsen over de 100 største virksomheder indeholder såvel unoterede som børsnoterede virksomheder. Resultatet af at benytte begge analyser

¹⁸⁹ Bilag 7, LK

¹⁹⁰ Goethe Universität, Study on the Economic Impact of Auditors' Liability Regimes, Side 135

¹⁹¹ FSR – "Analyse: Honorarer til børsnoterede selskabers revisorer" (2013)

er, at afhandlingen kan fremkomme med en konklusion på baggrund af 241 danske PIE-virksomheders udbetalte honorarer. Det fremgår af afsnit 4.1.1.1, at antallet af PIE-virksomheder i Danmark anslås til 1.000-1.100. Dette betyder, at afhandlingens konklusion er baseret på en analyse af 21,9-24,1 % af samtlige PIE-klienter, hvilket er en betydelig præcision. Dette store antal af PIE-virksomheder er netop årsagen til, at begge analyser er blevet benyttet.

Alene er ingen af analyserne tilstrækkelige, idet de analyserede virksomheder i hver af analyserne statistisk set ikke er repræsentative. FSRs analyse behandler alene børsnoterede virksomheder, hvilket kun er en ud af fem mulige definitioner i RL § 21, stk. 3, hvorfor denne analyse langt fra tager højde for hele PIE-segmentet. Styrken ved denne analyse er imidlertid, at børsnoterede virksomheder findes i forskellige størrelser, hvorfor det bliver muligt at inddrage klienternes størrelse og formodede kompleksitet i analysens konklusioner. Dette er begrundelsen for at medtage FSRs opdeling i Caps, idet disse udtrykker forskellige markeds kapitaliseringer. Analysen opnår herved en stor spredning i størrelsen og den formodede kompleksitet af PIE-virksomheder.

Analysen af de udbetalte honorarer i de 100 største danske virksomheder er begrundet i, at den opnår indblik i forskellige ejerskabsformer, eksempelvis børsnoteret, fonds- eller statsejerskab. Herved undgås det, at ejerskabsformen har indvirkning på analysens konklusion.

Begge analyser er bredt sammensat på baggrund af brancher, således at dette ikke bliver en faktor, som påvirker analyserne.

Sammenstillingen af de to analyser medfører, at de fremkomne diskussioner bliver mere præcise for PIE-segmentet i bred forstand. Imidlertid medfører den statistiske skævhed, at bl.a. kommunale og regionale interessentskaber ikke omfattes af nogen af analyserne.

Tabellen nedenfor viser den gennemsnitlige fordeling af de udbetalte honorarer til den generalforsamlingsvalgte revisor i de børsnoterede danske virksomheder.

	Lovpligtig revision	Andre erklæringsopgaver	Skatterådgivning	Andre ydelser
LargeCap	58 %	6 %	14 %	21 %
MidCap	65 %	7 %	14 %	13 %
SmallCap	65 %	6 %	6 %	23 %
I alt	64 %	6 %	9 %	21 %

Kilde: Analyse – Honorarer til børsnoterede selskabers revisorer (2013), FSR, s. 3

Nedenfor fremgår de tilsvarende tal fra undersøgelsen af de 100 største danske virksomheder.

	Lovpligtig revision	Andre erklæringsopgaver	Skatterådgivning	Andre ydelser
Top 100	46,5 %	6,6 %	18,9 %	28,0 %

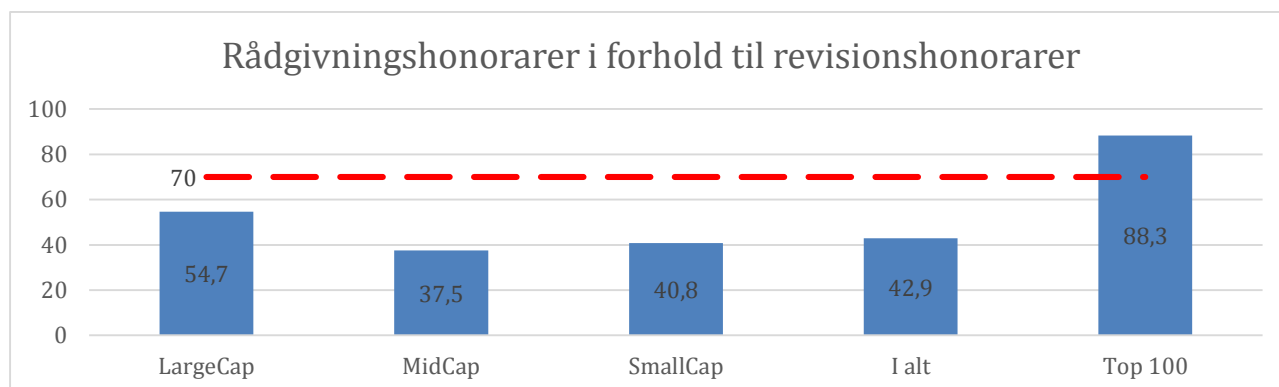
Andre erklæringsopgaver udgør en relativt lille del af omsætningen, uanset hvilken type virksomhed der er tale om, og de vurderes på denne baggrund ikke at være interessant.

Den lovpligtige revision udgør cirka 2/3 af de udbetalte honorarer for børsnoterede virksomheder uanset markedskapitalisering, mens dette tal er lavere blandt de 100 største virksomheder. Dette betyder, at børsnoterede virksomheder gennemsnitligt benytter den generalforsamlingsvalgte revisor til en relativt mindre andel rådgivning end de 100 største virksomheder.

Et interessant aspekt er, at de største virksomheder benytter en højere andel af skatterådgivning. Dette ses for såvel MidCap som LargeCap og i særlig høj grad for de 100 største virksomheder. Årsagen hertil antages at være, at disse virksomheder i høj grad er internationale, hvorfor de oftere står i komplekse skattemæssige situationer.

De 100 største virksomheder benytter 28,0 % af revisorhonorarerne på andre ydelser, som primært dækker over rådgivning. Dette tal er væsentligt over gennemsnittet for børsnoterede virksomheder på 21 %. Det er interessant, at LargeCap og SmallCap virksomheder benytter en større andel af revisorhonorarerne på andre ydelser end MidCap virksomheder.

Benyttes samme tilgang til de fire kategorier af revisorhonorarer som ovenfor i afsnit 7.1.1, kan det beregnes, hvor stor en andel rådgivningsydelser udgør af revisionshonorarerne i det pågældende regnskabsår. Beregningerne fremgår af søjlediagrammet nedenfor.

Det fremgår af denne tabel, at børsnoterede virksomheder i gennemsnit benytter en mindre del af revisorhonoraret til rådgivning end 70 % begrænsningen. Denne begrænsning er imidlertid overskredet blandt de 100 største virksomheder med 18,3 procentpoint.

Gennemsnitligt vil denne begrænsning i rådgivningsydelserne umiddelbart ramme de største PIE-klienter.

Denne forskel giver anledning til overvejelser om, hvorvidt ejerskabsstrukturen medfører har betydning for brugen af revisor som rådgiver. En oplagt hypotese er, at privatejede virksomheder vil gøre brug af revisor som rådgiver i en højere grad, idet det vil være mere overskueligt for privatpersoner kun at have kontakt til en rådgiver frem for flere forskellige og indbyrdes uafhængige. På dette grundlag udførtes en gennemgang af de 100 største virksomheder, hvor virksomhederne blev opdelt i to grupper, som overskrider 70 % begrænsningen i henholdsvis høj og lav grad, defineret ved

henholdsvis en andel af rådgivning over 90 % eller under 50 %. Heraf kan det konkluderes, at der ikke umiddelbart kan spores et mønster i overskridelse af 70 % begrænsningen på baggrund af ejerskabsform. En høj grad af brug af revisor som rådgiver antages derfor at være en aktiv beslutning fra virksomhedens side.

Optælles antallet af virksomheder blandt de 100 største virksomheder, som vil blive omfattet af rådgivningsbegrænsningen på 70 %, fremgår det, at 40 ud af de 93 virksomheder vil blive omfattet. Dette svarer til, at 43,0 % af PIE-virksomhederne vil blive påvirket.

Det kan på baggrund heraf konkluderes, at 70 % begrænsningen for rådgivningsydelser vil have en effekt på PIE-segmentet.

Analysen af de 100 største virksomheder viser på denne baggrund, at forordningen vil få betydning for revisionsmarkedet, idet en større andel af de omfattede klienter vil blive ramt. Dette fremgår ikke af FSRs analyse af børsnoterede virksomheder, der umiddelbart ikke vil blive påvirket. Vores analyser viser, at et bredt udsnit af virksomheder vil blive omfattet, hvilket forventes at gælde generelt.

7.2 Revisorskift blandt Top 100-virksomheder

Dette afsnit har til formål at analysere markedet med henblik på at fastslå, hvor ofte de reviderede selskaber foretager et skift af revisor. Dette er afgørende i forhold til at analysere konsekvenserne for ikrafttræden af forordningen og den tvungne rotation af revisorfirmaerne.

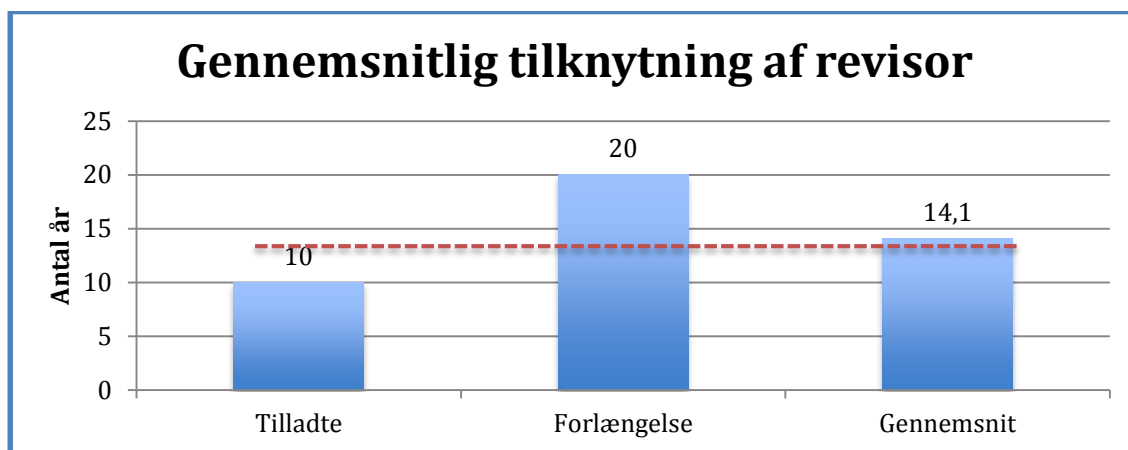
Det er tidligere blevet præsenteret, at Kommissionens argument for indførelsen af den obligatoriske firmarotation var, at over halvdelen af revisionsklienterne har haft samme revisor i mere end seks år, hvilket anses som en trussel mod revisors uafhængighed. I analysen af indholdet i den vedtagende forordning viste det sig, at det er muligt at forlænge revisors varighed med op til 20 år, hvis der opretholdes en udbudsrunde – og yderligere op til 24 år, såfremt der er tilknyttet to revisionshuse.

Intentionen fra kommissionen var at begrænse varigheden af revisors tilknytning til klienten, hvorfor det synes interessant at analysere, hvor ofte virksomhederne skifter revisor for derved at konkludere, hvordan den vedtagende forordningen har effekt på kvaliteten. Flere af høringssvarene hævder, at det skader kvaliteten, at foretage en udskiftning senest hvert 10. år. Idet periodens varighed nu er væsentlig længere, er det væsentligt at analysere, hvilke konsekvenser dette bevirker.

7.2.1 Resultater af analyse

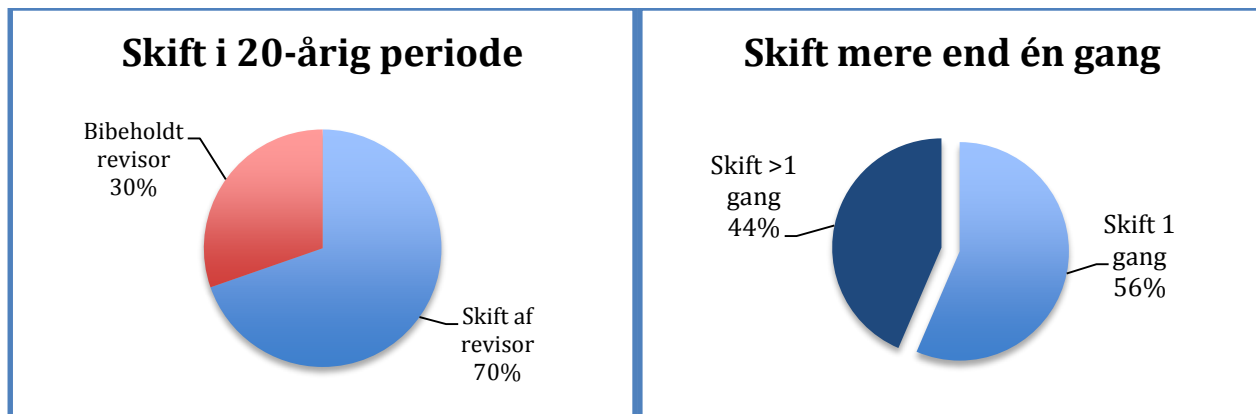
Resultatet af analysen af varigheden af revisors tilknytning til nogle af de største virksomheder i Danmark udviser grundlæggende, at revisor overskrider den maksimale tilladte periode på 10 år. Opnår revisorfirmaet derimod forlængelse af den maksimale periode gennem obligatoriske

udbudsrunder i op til 20 år, viser sig derimod et andet billede. Den gennemsnitlige tilknytning af revisor i den udvalgte population viser sig at være på omtrent 14 år, hvilket er illustreret i nedenstående graf.¹⁹²

Det må på baggrund af denne konklusion i analysen for tolkes sådan, at rotationselementet i forordningen ikke rammer størstedelen af selskaberne. Det ønskede kvalitetsforbedrende parameter i form af øget uafhængighed anses ligeledes for værende uden forholdsmæssig værdi.

En anden del af analysen viser, at op til 69,7 % af datamængden har udskiftet deres revisor én eller flere gange i løbet af den 20-årige periode.¹⁹³

Væsentligt er at pointere, at af den betragtelige andel af selskaberne, der har skiftet revisor, har en betydelig mængde heraf ligeledes udskiftet deres revisor mere end blot én gang. Af dette kan det konkluderes, at der ikke blot sker udskiftning på grund af særtilfælde, men derimod snare grundet forretningsmæssige dispositioner. Det fremgår af den tilhørende graf, at op imod 43,5 % af virksomhederne har skiftet revisor mere end én gang i løbet af analyseperioden.¹⁹⁴

¹⁹² Bilag 13

¹⁹³ Bilag 13

¹⁹⁴ Bilag 13

Det er essentielt for analysen at bemærke, at der er taget udgangspunkt i en analyseperiode på 20 år frem for den absolutte maksimale periode på 24 år, såfremt revisionsklienten har mere end én revisor. En forlængelse af analyseperioden vil bevirke, at der ville være foretaget endnu flere revisorskift. Det er ikke uvæsentligt at mange selskaber fremadrettet vil gøre brug af to revisorer, idet 41,6 % af selskaberne i perioden har haft to revisorer.¹⁹⁵ Der er derfor mange selskaber, som tidligere har haft to revisorer, hvorfor det forventes, at de ligeledes også vil kunne tilpasse sig dette fremrettet. Der er bevidst ikke taget udgangspunkt i dette som en mulig argumentation for en analyseperiode på 24 år, idet hovedparten af de reviderede selskaber har været tvunget til at benytte to revisorer i kraft af den tidligere lovgivning.

Det blev ovenfor konkluderet, at en stor andel af selskaberne udskifter deres revisorer løbende og i mange tilfælde ofte, hvorfor det synes relevant at undersøge, hvilke årsager der kan være til, at de revisionspligtige selskaber udskifter revisor.

Den primære årsag til at et selskab skifter revisor er, at interne regler foreskriver dette. Analysen fra Goethe Universität viser, at 24% af selskaberne skifter revisor af denne årsag.¹⁹⁶ Årsagsforklaringen til revisorskift skal ikke findes i de mest sandsynlige parametre, som er manglende tilfredshed med kvalitetsniveauet eller for høj pris. Disse svarmuligheder er kun repræsenteret ved henholdsvis 4 % og 8 %. En mulig forklaringen herpå er højst sandsynligt, at selskaber af offentlig interesse har til hensigt at undgå dårlig omtale i medierne, hvis der skabes konflikter på baggrund af manglende opfyldelse af uafhængighedsreglerne.

Konklusionen på analysen af revisorskift er, at det ikke vil påvirke kvaliteten af revisionen – herunder uafhængighedskriteriet - idet størstedelen af selskaberne har en regelmæssig udskiftning af revisor oftere end den maksimalt tilladte periode. Der ses, at virksomhederne har fokus på løbende udskiftning af revisor, hvorfor forordningen ikke vil medføre, at hovedparten af selskaberne udskifter revisor oftere.

Anses det for værende et problem af den andel af selskaberne, som ikke har skiftet revisor i perioden på 20 år, er det fortsat en mulighed for at forlænge perioden yderligere op til 24 år, hvilket bevirker at en større andel har skiftet i tidsrummet. Det formodes derfor ikke at have nogen påvirkning på kvalitetsniveauet, idet flere af selskaberne ligeledes har erfaring med at have tilknyttet to revisorer, hvorfor det fremadrettet blot vil kræve en administrativ tilpasning.

¹⁹⁵ Bilag 13

¹⁹⁶ Goethe Universität, Study on the Economic Impact of Auditors' Liability Regimes, Side 58

7.3 Opsummering

Det kan af analysen af revisionsmarkedet opsummeres, at rådgivningsydelserne udgør en stor andel af efterspørgslen hos revisionsklienten. Revisionsfirmaerne er i overvejende grad afhængige af at kunne tilbyde andre ydelser end lovpligtig revision, hvorfor disse ikke anskues som værende "rene revisionshuse". Komplexiteten af de efterspurgte ydelser begrænser markedsudbuddet til primært Big 4 når der tages hensyn til PIE-klienterne, hvorfor der er systemiske risici forbundet med det nuværende marked. Grundet kompleksiteten og de store ressourcer der er forbundet ved betjening af PIE-klienter, forventes dette udbud ikke at være stigende fremadrettet. Markedsudbuddet er fremadrettet stadigvæk meget koncentreret, hvorimod analysen viser, at en del af efterspørgslen af revisor til ikke-revisionsydelser vil blive påvirket. Visse af de 100 største selskaber bliver fremadrettet omfattet er 70% begrænsningen, hvilket i overvejende grad omfatter ikke-børsnoterede selskaber. Dette kan fremadrettet bevirke, at de omfattede selskaber helt fravælger den nuværende revisor som rådgiver, da man ikke ønsker at være begrænset heraf.

Analysen af revisorskift viser, at blandt de 100 største selskaber er gennemsnitstilknytningen af den nuværende revisor 14 år. Størstedelen af disse selskaber har ligeledes skiftet revisor mere end én gang de seneste 20 år, hvilket oftest skyldes, at selskaberne har implementeret interne regler. Dette betyder grundlæggende, at forordningen ikke kommer til at vedrøre hovedparten af PIE-klienterne og derved ikke opnår den ønskede effekt.

8.0 Diskussion

Dette afsnit har til formål at diskutere nogle af de væsentligste problemstillinger, som er iagttaget i løbet af tidligere afsnit i afhandlingen, idet dette er nødvendigt for at besvare det femte underspørgsmål. De berørte nedenstående emner tages op til diskussion, idet det er observeret, at de anvendte kilder har forskellige opfattelser af, hvorvidt disse emner skaber kvalitet i revisors ydelser eller ej. Der gives ikke et entydigt svar i tidligere afsnit omkring, hvorvidt der sker en ændring i revisors kvalitet på revisions- og rådgivningsydelser. I dette afsnit foretages derfor en diskussion af de synspunkter, der tidligere er blevet præsenteret ved benyttelse af det anvendte empiri.

Det er tidligere konkluderet, at uafhængighed udgør en væsentlig del af kvalitetsbegrebet. Dette kan umiddelbart ikke stå alene, hvorfor det skal ses i relation med revisors ekspertise.

Det gennemgribende spørgsmål i dette afsnit er på baggrund heraf, om man ved rotationspligten og begrænsningen i ikke-revisionsydelser kan udlede en ændret kvalitet på baggrund af forordningen.

De efterfølgende afsnit berører hovedoverskrifterne i forordningen; rotationsperiode, begrænsningen af ikke-revisionsydelser samt konkurrencen på markedet, idet sidstnævnte kan have en indflydelse på den samlede kvalitet.

8.1 Skaber rotationspligt ændret kvalitet?

Den del af den danske og internationale regulering som bliver direkte påvirket af rotationspligten, er uafhængighedsbestemmelserne. Disse bestemmelser er grundlæggende for revisors virke, hvilket ligeledes er skitseret teoretisk gennem agent-principal-teorien, hvor revisor fremtræder som en tilsynsmand. På baggrund heraf er revisors uafhængighed et grundlæggende fundamentalt krav, hvilket Kommissionen ligeledes ønsker af styrke ved implementeringen af forordningen.

Der er grundlæggende delte meninger omkring påvirkningen af rotationspligten i forhold til kvaliteten af revisors ydelser. Ifølge den præsenterede teori konkluderes det, at jo større uafhængighed revisor har, jo større tillid må der alt andet lige være fra offentligheden. Anses kvalitetsniveauet udelukkende ud fra et teoretisk synspunkt, anses en større uafhængighed for være medskabende til en kvalitetsforøgelse, hvilket ligeledes opbygges gennem revisors erfaring og kendskab.¹⁹⁷ Væsentligt er dog at bemærke, at der kun er tale om, at det er den oplevede kvalitet, der er stigende og ikke den reelle. Det vil kun anses for værende en øget uafhængighed, set fra investorernes synspunkt.¹⁹⁸ En

¹⁹⁷ Afsnit 4.1.2

¹⁹⁸ FSR, "Fremtidens revision", april 2012, side 23

afhængighed til en klient *kan* påvirke kvaliteten af en revisionsopgave, men gør det ikke nødvendigvis.

Kommissionen berører ligeledes gennem Grønbo10 – Læren af krisen, at det er tilliden til revisor, der er svækket efter finanskrisen, hvorfor uafhængigheden skal øges gennem rotationspligten for derved at genoprette tilliden. Det kan ud fra kommissionens perspektiv sættes lighedstegn mellem øget uafhængighed og øget kvalitet, hvorimod revisorprofessionen generelt er imod rotationen, idet denne mener, at rotation vil skade kvaliteten. De mellemstore revisionshuse understøtter heller ikke rotationen, idet de mener, at det vil øge omkostningerne og forringe kvaliteten i kraft af den tabte viden uden nogen garanti for at kunne løse konkurrencekoncentrationen på revisionsmarkedet. De gennemførte interviews anvendes til at forklare, hvordan revisorprofessionen mener, at det vil skade kvaliteten.

8.1.1 Reel effekt af revisors tidsbegrænsning

Teorien viser, at en øget uafhængighed alt andet lige vil resultere i en øget oplevet kvalitet set fra eksterne brugeres perspektiv. Dette er også på trods af, at revisorprofessionen mener, at det ikke vil føre til en øget kvalitet, men tværtimod vil resultere i en forringet kvalitet. Den oplevede kvalitet øges derved gennem en forbedret uafhængighed, men på baggrund af ændringerne i forordningens indhold i forhold til det oprindelige forslag, må spørgsmålet i dette afsnit således være, om der overhovedet skabes en større reel uafhængighed ved implementeringen heraf?

Efter kommissionens tilpasninger af indholdet af forordningen, som potentielt giver mulighed for at revisor skal betjene samme klient alene i op til 20 år, stilles der spørgsmål i forhold til opretholdelse af uafhængighedskriteriet i dette tilfælde. Markedsanalysen viste, at revisor i de 100 største selskaber i gennemsnit udskiftes efter 15 år, hvilket underbygger, at tilliden til revisor ikke forøges yderligere ved at indføre et krav om skift efter først 20 år. Idet tilliden ikke forøges, må det teoretisk kunne konkluderes, at kvaliteten ligeledes ikke forøges.

Dette underbygges yderligere af interviews med ledende revisionspartnere, som ligeledes bekræfter konklusionen om, at virksomhederne på eget initiativ alligevel skifter revisorer regelmæssigt: *”Generelt er det få virksomheder, som ikke har haft deres revision i udbud. For mange virksomheder er det en del af deres indkøbspolitik at sende revisionsydelsen i udbud på linje med andre ydelser, og derved sker der de facto en løbende udskiftning af revisionsfirmaer.”*¹⁹⁹ En anden interviewperson udtaler sig: *”... men det er jo ikke så meget andelede end det forhold, at vi i dag har mange*

¹⁹⁹ Bilag 5, JH

udbudsrunder og at der er kommet relativt stor bevægelighed i revisionsmarkedet."²⁰⁰ Dette underbygges endvidere af markedsanalysen, hvor en analyse fra Goethe Universitetet viser, at 24 % af revisorskiftene sker på baggrund af interne procedurer hos revisionsklienterne. Dette kan ligeledes illustreres i praksis, hvor professionelle investorer opstiller retningslinjer i forhold til skift af revisor hos virksomhederne. Der stilles større krav til virksomhederne og pålideligheden af regnskaberne, hvorfor flere investorer har indført et internt krav om revisorrotation.²⁰¹

Af figuren i afsnit 5.2.1.1.1 fremgik det, at der sker skift af den opgave ansvarlige partner to gange i perioden på 20 år, således at der i alt er tre forskellige partnere på opgaven. Har revisionsklienterne yderligere indført joint-audit, vil den enkelte virksomhed have fire forskellige partnere på opgaven i samme periode, hvorfor det må antages, at revisionsfirmaet ikke fortaber sin viden på blot fire år. Lovgiver har tidligere afskaffet kravet om to revisorer, hvorfor Kommissionen er modsigende ved at tillade en endnu længere periode på baggrund af tiltrædelsen af to revisorer. Det tidligere krav om tiltrædelse af to revisorer er afskaffet på baggrund af, at det ikke vurderedes at skabe den nødvendige uafhængighed, hvorfor det er modsigende netop at forlænge perioden med et argument om en øget uafhængighed. Det er derfor i sig selv svært at afgøre, hvorvidt der er tale om et kvalitetsforbedrende tiltag ved denne bestemmelse.

Ikke desto mindre har revisorprofessionen påpeget, at kvaliteten ved revisionsopgaverne forringes, idet der sker et tab af viden. Denne viden tabes, idet det er hele revisionsfirmaet, der udskiftes, hvorfor det nye team ikke besidder erfaringer i forhold til den pågældende klient. Dette synspunkt deles overvejende af alle interviewpersonerne, hvilket fremgår af afsnit 6.1.2. PEO fra KPMG 2014 udtaler følgende, som underbygger synspunktet: *"Når man tiltræder som ny revisor er der en vis fare de første par år for, at man ikke kender virksomheden godt nok – det gælder på alle leder og kanter, man mangler kendskab til virksomhedens processer og kompleksiteter, og mange af disse virksomheder er vidt forgrenede med mange mennesker, og som revisor skal man kende til disse."*²⁰² Interviewpersonerne deler alle holdingen om, at partnerrotationen opfylder uafhængighedskriteriet tilstrækkelig grad, men samtidig bibeholdes viden om klienten. *"Partnerrotation har den fordel, at manden in charge bliver skiftet ud, mens teamet, og den viden der er opbygget, bliver. Der kan man hævde, at du både får viden over tid samtidigt med friske øjne til at udfordre."*²⁰³

²⁰⁰ Bilag 6, JVH

²⁰¹ "PKA vil sælge Genan", Børsen, 29. april 2015, side 7

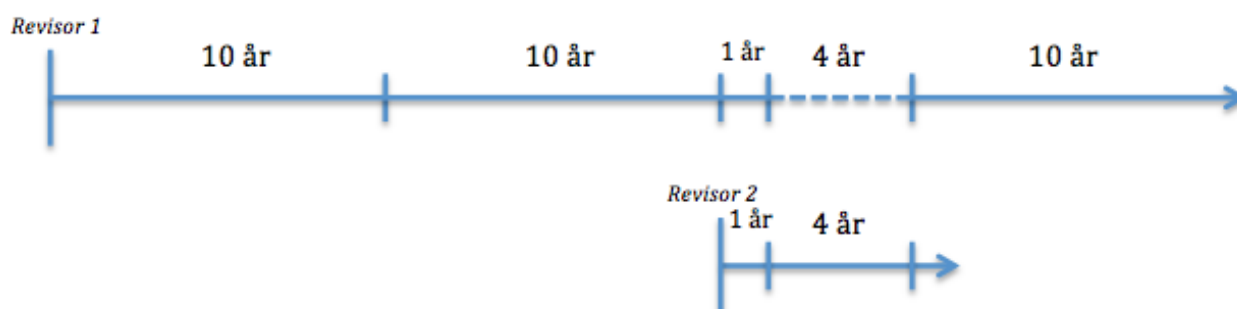
²⁰² Bilag 9, PEO

²⁰³ Bilag 6, JVH

Det påpeges ligeledes, at omkostningerne stiger, idet revisor i de første to-tre år skal udføre ekstraordinært arbejde for at oparbejde tilstrækkelig erfaring til at kunne opfylde kravet om at udøve professionel skepsis. I empirien understøttes denne hypotese af analysen af forordningens artikel 17, hvori analysen fra FSR præsenteredes, som angiver, at initialomkostningerne øges med 20 %. Dette synspunkt deles ligeledes generelt af interviewpersonerne, som argumenterer for, at der skal bruges væsentligt flere tidsmæssige ressourcer de første år for at opnå tilstrækkeligt kendskab til en ny klient. Flere af disse interviewpersoner refererer til en rapport fra Bocconi Universitetet, som har dokumenteret denne omkostningsforøgelse. Rapporten angiver, at der sker en forøgelse af omkostningerne, uden at kvaliteten forbedres.²⁰⁴

Spørgsmålet i dette afsnit er, om der reelt sker en forøget uafhængighed ved implementeringen af forordningen.

Såfremt en revisionsklients bestyrelse ønsker, at revisor skal bibeholde denne viden, der som udgangspunkt fortabes, kan bestyrelsen planlægge et skift af revisor, som til dels bibeholder denne oparbejdede viden. I nedenstående eksemplificeres to ekstremtilfælde, som rotationspligten kan medføre.

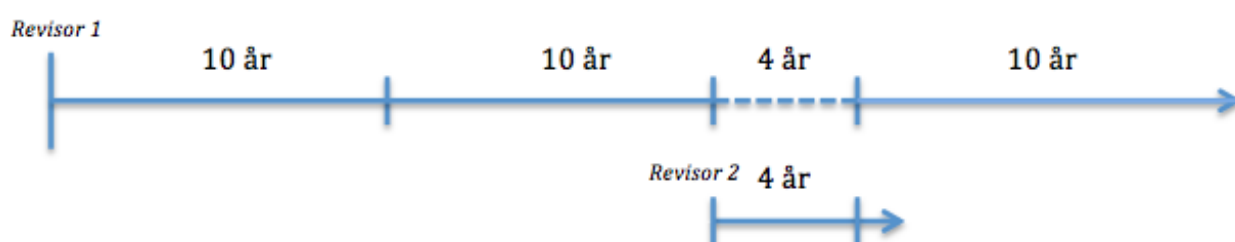

Det vil være en mulighed for bestyrelsen at bibeholde den af revisor oparbejdede viden ved, at der efter det 20. år tiltræder en revisor nummer to, hvorefter perioden for revisors tilknytning forlænges til 24 år. Bestyrelsen kan derfor lave et overlap i det 21. år, hvor revisor 1 kan "overføre" sin viden til revisor 2, som efter cool-off-perioden på fire år igen kan tiltræde. Argumentet for at det vurderes, at der kun skal bruges ét år til at "overføre" viden er, at det i tidligere afsnit er konkluderet, at det tager 2-3 år at opnå tilstrækkeligt klientkendskab. Denne periode må på baggrund heraf alt andet lige være kortere, hvis revisor 1 bistår i det første år med at overføre denne viden. Argumenterne i høringsvarene for at undgå denne tabte viden er ligeledes at indføre en overlappende periode, hvori to revisorer bistår revisionen.

²⁰⁴ Bocconi, "The Dark Side of the Audit Firm Rotation Rule"

Der kan til dels argumenteres for, at den nuværende viden herved bibeholdes, hvorfor kvaliteten ikke ændres negativt set ud fra et praktisk synspunkt. Anskues kvalitetsniveauet derimod ud fra uafhængighedskriteriet kan stilles der spørgsmålstejn til, hvorvidt dette forbedres langvarigt. I cool-off perioden må den oprindelige revisor ikke tiltræde revisionen, hvorfor den oplevede uafhængighed umiddelbart er forbedret, men tiltræder den tidligere revisor igen i en ny 20 årig periode, betragtes uafhængighedskriteriet heller ikke til at være opfyldt.

Et andet ekstremtilfælde ved implementeringen af den obligatoriske rotation er, at det nuværende revisionsfirma fratræder efter den maksimale periode på 20 år, hvorefter revisionsfirmaet tiltræder igen efter cool-off-perioden.

Uafhængigheden opfyldes ifølge kommissionen i denne situation, da der umiddelbart sker et skift af revisor. Scenariet er til dels det samme som ovenstående, blot med denne korrektion, at såfremt det reviderede selskab ikke ønsker at bære en ekstraordinær byrde ved at have to revisorer tilknyttet, fortabes den oparbejdede viden i cool-off-perioden. Den nye revisor som tiltræder i cool-off-perioden har ikke samme kendskab til virksomheden, hvorfor kvalitetsniveauet er lavere de første 2-3 år, hvilket er det overvejende synspunkt blandt interviewpersonerne. *"Revisionskvalitet er jo også at forstå den virksomhed man skal revidere, og evnen til at forstå den og virksomhedens risikofaktorer."*²⁰⁵ Den mellemliggende periode, hvor revisor ikke har det optimale kendskab til klienten er opdagelsesrisikoen derfor lavere, hvorfor kvaliteten af revisors arbejde ligeledes er lavere. Det kan derimod antages, at viden stadigvæk er bibeholdt af den oprindelige revisor, når vedkommende tiltræder igen efter den 4-årige cool-off-periode, idet der i den tidligere periode på 20 år har været tilknyttet tre forskellige partnere på kunden. Der er derfor stadigvæk den oparbejdede viden, som er tilstrækkelig til at kunne udvise den nødvendige professionelle skepsis.

Ved et skift tilbage til den oprindelige revisor kan det konkluderes, at det alt andet lige ikke skaber en øget kvalitet af revisionen. I ekstremtilfældene kan den oprindelige revisor til dels få gavn af den oparbejdede viden, hvis revisionsfirmaet tiltræder umiddelbart igen efter cool-off-perioden. Kompetencerne hos den tiltrædende anden revisor er derimod på et væsentligt lavere niveau, qua den

²⁰⁵ Bilag 6, JVH

klientspecifikke viden, hvorfor kvaliteten må anslås at være faldende heraf. Revisoren mangler derfor kompetencerne til at kunne udfylde sin professionelle skepsis.

Uafhængigheden, som Kommissionen tillagde stor betydning, vurderes derimod svækket efter ikrafttræden af forordningen – dels grundet den lange varighed op til 20 år med samme revisionsfirma og dels den korte cool-off-periode, hvor den nye revisor ikke har den fornødne erfaring, samt muligheden for at den oprindelige revisor kan tiltræde igen efter 4 år. I den 4-årige cool-off-periode vurderes revisorfirmaet ikke at fortabe sin viden omkring den enkelte klient, idet man tidligere har indfundet sig med løbende at rotere de ansvarlige personer på opgaven. *”Det er svært at gebærde sig imod svindlere, og vil man snyde, så kan man også det som virksomhed – se bare ItFactory.”*²⁰⁶

8.1.2. Perspektivering

Problemstillingen ifølge Kommissionen er, at revisor skal styrke sin uafhængighed for at kunne opfylde titlen at være offentlighedens tillidsrepræsentant.

I afsnit 4.1.4 blev der præsenteret en mulig fremadrettet konflikt, som angiver, at der er en risiko for at ledelsen og revisor indgår i samarbejder. Sker dette er det et klart brud på uafhængigheden fra revisor. Flere af interviewpersonerne redegør ligeledes for, at der kan skabes kvalitetsfordele ved i stedet for en lang maksimalperiode i stedet at indføre en minimumsperiode for revisor, hvor revisor er fastlåst og ikke kan udskiftes. Det vil herved øge tilliden til revisor, idet bestyrelsen ikke har mulighed for at afstå den pågældende revisor, såfremt revisoren stiller sig mere kritisk end hvad ledelsen ønsker. For at kunne udfylde begrebet offentlighedens tillidsrepræsentant, bør det derfor ikke være relationer til virksomheden, som afgør revisorperioden.

OCKN mener, at når man har valgt revisor, så bør man ikke kunne udskifte vedkommende efter en vis periode. *”Det mindste pres fra revisor, skaber på nuværende tidspunkt en mulighed for at han bliver smidt ud. Det skaber ikke den skepsiseffekt, som man ønsker.”*²⁰⁷ Samme holdning deles af PEO, som fortæller at en tvungen minimumsperiode giver mulighed for at lære klienten at kende de første år og efterfølgende servicere kunden effektivt de resterende år. Opretholdelsen af kvaliteten består herved i, at revisor kan fokusere på revisionsydelsen, samt at revisor ved, at vedkommende skal rotere, når perioden udløber. Dette bevirker en forøgelse af den professionelle skepsis, idet revisor ikke skal forholde sig mindre kritisk ved periodens udløb, idet et genvalg ikke er muligt.²⁰⁸

²⁰⁶ Bilag 5, JH

²⁰⁷ Bilag 8, OCKN

²⁰⁸ Bilag 9, PEO

Modargumentet til en fastlåst periode er, at klienten bør have valgfrihed af revisor, idet klienten skal afholde omkostningerne til revisor. Klienten bør derfor kunne udskifte revisor ved f.eks. samarbejdsvanskeligheder.

8.2 Skaber begrænsningen i ikke-revisionsydelse ændret kvalitet?

I dette afsnit vil det på baggrund af afhandlingen blive diskuteret, hvorvidt revisionskvaliteten vil ændres i kraft af begrænsningen i rådgivningsydelser. Der er på baggrund af afhandlingens gennemgang blevet klart, at revisors uafhængighed i forhold til klienten forbedres i kraft af forordningen, men det ønskes diskuteret, hvorvidt dette har indflydelse på kvaliteten af revisionsydelser.

Udgangspunktet er, at Kommissionen ideelt ønsker ”rene” revisionshuse, som alene beskæftiger sig med levering af revisionsydelser.²⁰⁹

Kommissionen argumenterer for denne løsning, idet revisor herved vil være helt uafhængig af klienten. Denne ideelle situation støttes af akademikere, som fremhæver, at revisors rolle ideelt set er netop at fungere som en uafhængig kontrollant over for ledelserne i virksomheder på vegne af eksterne interessenter.²¹⁰ Dette argument støtter sig på det teoretiske grundlag i agent-principal-modellen, idet revisor risikerer at stå i et dobbelt agent-forhold såfremt han også er rådgiver.

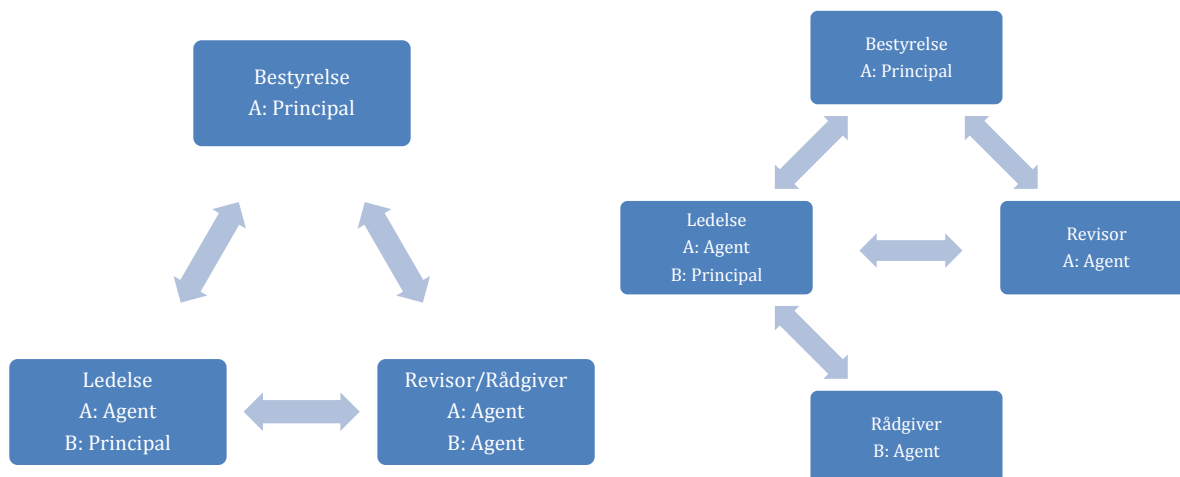
8.2.1 Den dobbelte agent-problematik

Tages udgangspunkt i principal-agent-modellen giver begrænsningen i rådgivningsydelser grundlag for en vægtning mellem revisors klientkendskab og uafhængighed over for ledelsen, som er objekt for kontrollen.

Figuren nedenfor illustrerer den dobbelte agent-problematik med og uden adskilles af de to funktioner for revisor. Relationerne mellem de forskellige aktører er fremvist ved A og B således, at aktørernes interne positioner over for hinanden er sammenkoblet.

²⁰⁹ ”Grønbog – Revisionspolitik: Læren af krisen” (10), side 12

²¹⁰ Summary of Responses – Green Paper – Audit policy: Lessons from the Crisis

Figuren til venstre illustrerer en traditionel situation, hvor revisor besidder en dobbelt agent-rolle. Det første agent-forhold består i, at revisor udfører sit virke som kontrollant af ledelsen på vegne af bestyrelsen, som er principal. Såfremt revisor samtidigt er rådgiver for ledelsen i virksomheden, indgår revisor i endnu et agent-forhold, men denne gang med ledelsen som principal. Det er dette dobbelte agent-forhold som der argumenteres for, kan være risikofyldt for revisor, idet en velinformeret tredjemand kan bringes i tvivl om revisors uafhængighed.

Til højre er revisors virke i overensstemmelse med Kommissionens ønske adskilt fra rådgivers således, at ledelsen ansætter en ekstern rådgiver, der ikke samtidig varetager revisionsopgaven. I den højre situation vil en velinformeret tredjemand ikke kunne betvivle revisors uafhængighed på baggrund af levering af ydelser til ledelsen. Revisor vil i stedet entydigt være principalens repræsentant og kontrollant. Denne umiddelbart ideelle situation kan imidlertid mødes af modargumenter fra den praktiske verden. Situationen vil for det første medføre øgede omkostninger for virksomheden uanset hvordan relationerne betragtes, idet der nu er behov for aflønne to eksterne parter, revisor og rådgiver, som begge skal bruge ressourcer på at opnå kendskab til klienten.

Ydermere kan det påpeges, at alene PIE-klienter, som overvejende betjenes af Big 4 og store revisionshuse, vil blive omfattet. Dette betyder, at der er tale om, at store og komplekse opgaver som betjenes af store revisionshuse. Dette kan derfor have den effekt, at det for andre i organisationer end den øverste ledelse, som aktivt har foretaget et valg om at benytte to forskellige eksterne parter, kan virke uoverskueligt og kompliceret at forstå rollefordelingen. Dette kan illustreres via JHs udtalelse: *”Der vil fremadrettet være et trekantsdrama; kunden forstår ikke, hvorfor rådgiver og revisor ikke taler sammen, hvilket skaber større arbejde for kunden, idet rådgiver og revisor ikke længere er fra samme revisionshus, og derved ikke taler sammen.”*²¹¹ Der sigtes med denne udtalelse på, at det

²¹¹ Bilag 5, JH

fremstår som dobbeltarbejde, når medarbejderne hos klienten skal sætte begge eksterne parter ind i klientens forhold.

Det kan konkluderes, at uafhængigheden vil øges men, at den kvalitetsmæssige påvirkning er sværere at forudsige. Imidlertid kan det hævdes, at den kvalitetsmæssige påvirkning er negativ, idet forordningen medfører en lavere grad af klientkendskab og øgede omkostninger for klienterne.

8.2.2 Klientkendskab i forhold til revisionsrisikomodellen

Adskillelsen af revisions- og rådgivningsydelser kan ligeledes ansues fra et andet perspektiv end de direkte relationer mellem aktørerne. Betragtes adskillelsen i stedet med udgangspunkt i revisors afhængighed af de to opgavetyper opnås en anden diskussion.

Denne diskussion tager ligesom oven for udgangspunkt i Kommissionens ønske om, at revisionshusene udvikles til ”rene” kontrolvirksomheder.²¹² Argumentationen for dette ønske er, selve revisionsydelsen således vil udgøre den kerneydelse, som revisor kan tilbyde. I den ideelle form vil revisor alene tilbyde revisionsydelser, hvorved det opnås, at revisor alene fokuserer og konkurrerer på denne ydelse.

I denne ideelle situation kan der argumenteres for, at revisor vil have et større fokus på revisionskvalitet, idet denne ydelse er revisors eneste ”produkt”. Revisor vil på denne baggrund være i en situation, hvor han skal konkurrere på, at kunne tilbyde det højeste mulige kvalitetsniveau til revisionsklienterne. Ydermere vil det sikre at revisor ikke risikerer at indgå i en dobbelt agentrolle som beskrevet oven for, hvilket sikrer revisors uafhængighed.

Denne argumentation for ”rene” revisionshuse indeholder imidlertid en række punkter, som mødes af modargumenter.

Det kan for det første hævdes, at såfremt revisor alene skal fokusere på at levere revisionsydelser, vil revisor ikke være i stand til at levere samme brede kvalitet som i den nuværende situation. Dette er begrundet i, at revisionshusene i dag er i stand til at opnå et dybere kendskab til klienterne i kraft af den brede palette af specialer, som revisionshusene besidder.²¹³ Myndighederne fremhæver i høringssvarene, at revisionshusene er i stand til at levere kvalitet til klienterne netop på baggrund af, at de besidder et specialiseret kendskab til mange andre områder end blot revision, eksempelvis skatteret.²¹⁴ Der kan på denne baggrund argumenteres for, at ”blandede” revisionshuse kan opnå et højere kvalitetsniveau end ”rene” revisionshuse, idet sidstnævnte ikke vil være i stand til at opnå samme grad af kendskab til de konkrete klienter såvel som klient- og transaktionstyper.

²¹² ”Grønbog – Revisionspolitik: Læren af krisen” (10), side 12

²¹³ Summary of Responses – Green Paper – Audit policy: Lessons from the Crisis, s. 17ff

²¹⁴ Summary of Responses – Green Paper – Audit policy: Lessons from the Crisis, s.20

Revisionsrisikomodellen kan benyttes til at illustrere, hvordan de ovenstående argumenter hævder, at revisionskvalitet vil blive påvirket af en lavere grad af specialisering.

Det fremgår af beskrivelsen af modellens tre komponenter i afsnit 4.1.2.4, at den iboende risiko og kontrolrisikoen kan behandles samlet som klientrisikoen. Denne klientrisiko er som forklaret kun under indirekte indflydelse fra revisor i forbindelse med kontrolrisikoen, men klientrisikoen er absolut ikke irrelevant for revisor, såfremt han skal være i stand til at levere kvalitet i revisionsydelserne. Netop af den årsag at revisor ikke kan kontrollere klientrisikoen, bliver den et meget væsentligt element af planlægning og udførelsen af revisionsydelse, idet revisor skal kunne imødegå klientrisikoen ved at fastsætte et passende niveau af opdagelsesrisikoen. Såfremt revisor kun besidder et begrænset kendskab til en klient, bliver det væsentligt sværere at fremkomme med en præcis og rammende vurdering af klientrisikoen, hvorfor der er større risiko for, at opdagelsesrisikoen sættes forkert.

Revisor kan på baggrund af dette vælge at fokusere på et højere niveau af opdagelsesrisikoen, hvilket vil betyde, at revisor skal udføre flere handlinger. Revisor i en ”ren” revisionsvirksomhed skal ud fra denne argumentation benytte flere tidsmæssige og økonomiske ressourcer for at opnå et tilfredsstillende kvalitetsniveau i revisionsydelserne end en revisor i et ”blandet” revisionshus. Dette skyldes, at såfremt et revisionshus tilbyder andre ydelser end revision, vil der opnås et bredere kendskab til generelle klient- og transaktionstyper samt den konkrete klients forhold.

Netop dette sidste argument har medført, at der i den vedtagne regulering tillades, at der ydes rådgivningsydelser til ikke-revisionsklienter. Herved imødegås kritikken delvist, idet revisionshuset bevarer muligheden for at opnå kendskab til generelle klient- og transaktionstyper således, at specialiserede afdelinger kan bevares. Den nye regulering forsøger imidlertid at begrænse, at der ydes andre ydelser end revision til revisionsklienter, hvilket hypotetisk vil føre til en situation hvor revisionshusene er ”rene” i forhold til deres revisionsklienter. Dette lykkedes imidlertid kun delvist, idet der via member state options fremkommer mulighed for at yde ikke-revisionsydelser til revisionsklienter.²¹⁵

Diskussionen af begrænsninger i revisors andre ydelser ovenfor omhandler primært, hvorvidt sådanne begrænsninger skaber kvalitet i revisionsydelserne. Et element, som i høj grad påvirkes af denne begrænsning – men som ikke er behandlet dybere ovenfor, er revisors uafhængighed. Der hersker ingen tvivl om, at en ”ren” revisor kan opnå en ideel position i forbindelse med uafhængighed af

²¹⁵ Bilag 6, JVH

klienten, men som det fremgår af argumenterne ovenfor vil dette være på bekostning af andre elementer, herunder kvaliteten af selve revisionsydelserne.

Diskussionens egentlig emne bliver således, hvilke elementer af revisionsydelser der skal tillægges størst vægt i samfundets optik, for at en revisionsydelse er optimal.

8.2.3 Perspektivering

Reguleringens fastsættelse af en begrænsning for tilladte ikke-revisionsydelse på 70 % af de gennemsnitlige revisionshonorarer over de seneste tre regnskabsår giver ligeledes anledning til diskussion.

Denne grænse fremstår umiddelbart arbitrært fastsat, idet der ikke kan findes argumenter for denne i hverken forslaget eller høringssvarene. Dette understøttes af, at flere af interviewpersonerne ikke kan se, hvorfor netop denne grænse er blevet valgt. En enkelt interviewperson bemærker, at der alene er tale om et plaster på såret for de revisionshuse, som bliver påvirket af reguleringen.²¹⁶

Det faktum at begrænsningen i den endelig regulering er blevet på 70 % synes derfor alene at være et resultat af politiske forhandlinger mellem Kommissionen og dens modparter.

Selve begrænsningens eksistens er et diskussionsemne, idet dette strider direkte imod formålet med reguleringen. PTK fremhæver da også, at der er tale om en rent operationelt begrænsning.

Fastsættelsen af en sådan begrænsning betyder, at de ydelser som kan omfattes af denne begrænsning i sig selv ikke anses for at påvirke kvalitet eller uafhængighed i revisionsydelser, idet de jo så burde være forbudte. Begrænsningen betyder ifølge denne logik, at tilladte ydelser, og dermed potentielt kvalitetsforøgende ydelser, kan forbydes, såfremt de falder over et bestemt beløb. Omvendt følger det af logikken, at ydelser burde være forbudte, såfremt de påvirker kvalitet eller uafhængighed.

En begrænsning som den indførte har dermed en modstridende natur, idet den enten tillader forbudte ydelser eller forbyder tilladte.

En anden diskussion som ovenstående leder hen til, er overvejelser om honorarfastsættelsens i forbindelse med revisionskvaliteten.

Flere af interviewpersonerne påpegede, at revisionsopgaver ofte er blevet benyttet som døråbner for rådgivningsopgaver hos en klient.²¹⁷ Revisionsydelserne har på denne baggrund været udsat for lowballing, hvor revisionshusene har afgivet tilbud på revisionsopgaver til honorarer, som ikke svarede til omkostninger. Årsagen hertil var, at revisionshusene forventede at kunne tilbyde

²¹⁶ Bilag 10, PTK

²¹⁷ Bilag7, LK

rådgivningsydelser, hvorpå der er en profit, til disse klienter. Det blev via denne tilgang muligt at opnå en samlet profit på alle opgavetyperne hos en klient.

Overvejelserne, som denne tilgang åbner for, er, at revisionshusene ville komme til at fokusere på at levere rådgivningsydelser til klienterne, idet der her ville opnås en profit. Risikoen er samtidigt, at revisionsopgaverne vil træde i baggrunden og miste fokus på kvaliteten, idet denne opgavetype i sig selv medførte tab. Ud fra denne argumentation vil en adskillelse af de to opgavetyper medføre større fokus på kvalitet fra revisionshusenes side. Modargumentet er imidlertid, at revisionshusene for at kunne udføre denne lowballing først skal være i stand til at konkurrere på kvaliteten af revisionsydelserne, da det er disse som medfører døråbnereffekten. Modargumentet vil på denne baggrund hævde, at muligheden for at tilbyde begge typer ydelser til de samme klienter kan øge eller opretholde kvaliteten i revisionsydelser, idet disse bliver det bærende element for succes.

8.3 Skaber konkurrenceintensiteten ændret kvalitet?

Ved gennemgang af Forordningen konstateredes det, at baggrunden for implementeringen var, at man ville øge uafhængigheden. Denne uafhængighed påvirkes væsentlig mindre i forhold til, hvad der var den oprindelige hensigt. Kommissionen valgte desuagtet at implementere forordningen, hvilket må kunne begrundes i, at man fortsat ønsker at svække markedsconcentrationen i revisionsmarkedet, som også havde stort fokus i den oprindelige Grønbog⁹⁶. Dette afsnit har til formål at diskutere, hvordan markedsconcentrationen vil ændre sig på baggrund af implementeringen for derved at konstatere, om det kan have en påvirkning på kvaliteten af revisionsydelserne.

Hensigten fra Kommissionen er blandt andet, at man vil svække koncentrationen på markedet, således at flere udbydere har mulighed for at tiltræde PIE-kundesegmentet. Af tidligere afsnit kan det konkluderes, at kommissionen frygter en ophobning af systemiske risici og derved lukning af at de førende revisionshuse.²¹⁸

Det er bemærkelsesværdigt at BDO og Beierholm ikke ønsker at deltage aktivt i konkurrencen på PIE-segmentet på baggrund af de store fornødne investeringer forbundet med etableringer af specialafdelinger. *"På revisionsmarkedet forventes der blot at ske en rokering blandt Big 4, idet de er de eneste, der besidder de fornødne kompetencer."*²¹⁹ Markedsanalysen viser ligeledes, at PIE-klienterne er domineret af Big 4 revisionsfirmaer, hvilket skaber en tryghed for klienterne, hvilket ligeledes underbygges af høringssvarene i afsnit 6.1.1.1. Revisionsklienterne kan ligeledes have en risiko ved at fravælge et Big 4-revisionshus til fordel for et mindre, idet et sådant fravalg kan skade

²¹⁸ "Grønbog – Revisionspolitik: Læren af krisen" (10), side 17

²¹⁹ Bilag 5, JH

omdømmet i medierne.²²⁰ Vælger en stor revisionsklient ikke et ankekendt Big 4 som revisor, kan dette have negativt medieomtale, såfremt der skulle opstå en skandale. Blikket kan derfor i en større grad rettes mod bestyrelsen, idet disse, set fra offentlighedens synspunkt, har valgt en revisor af ringere kvalitet

Det er interessant på baggrund af ovenstående, at diskutere, hvilken påvirkning denne markedscentralisering har på revisors kvalitetsniveau fremadrettet.

På nuværende tidspunkt er der kun 4-6 udbydere til at servicere de største revisionsklienter, hvor der fremadrettet kun bliver færre i kraft af rådgivningsbegrænsningen, som udelukker klientens rådgiver i revisionsudbuddet samt reglerne om certificeringer. I den grundlæggende udbud-/efterspørgselsteori skabes der et større monopollignende forhold, jo færre udbydere, der er på markedet. Det faktum at der ikke er andre udbydere, der kan trænge ind på markedet, må i større grad betyde en svækket kvalitet. Modstridende argumenter er, at revisor fortsat skal overholde de relevante standarder samt opretholde af sin professionelle skepsis. Revisortilsynet begrænser dette monopollignende forhold ved at kontrollere, at kvalitetsniveauet opretholdes i det enkelte revisionsfirma.

Der er dog nogle væsentlige forhold, som begrænser udbuddet betydeligt ved at udelukke mindre revisionshuse i at kunne deltage i konkurrencen om PIE-klienterne. Det faktum, at der forlanges omfattende certificeringer for at servicere finansielle PIE-klienter kræver at der ofres mange tidsmæssige ressourcer. Dette kan eksemplificeres ved, at et revisionshus vil fokusere på at revidere finansielle virksomheder, som kræver særlig certificering. Idet revisionshuset kun har få af disse klienter i starten kan det være vanskeligt at opnå det tilstrækkelige antal fakturérbare timer hos klienten. Det faktum at partnerrotationen også gør sig gældende bevirker, at man skal have flere revisorer, der skal kunne servicere disse klienter, hvilket stiller et endnu større krav til det mulige antal fakturérbare timer. Dette vil derfor begrænse mange mindre og mellemstore revisionshuse, da man ikke ønsker at investere de fornødne ressourcer i denne trods alt lille andel mulige klienter.

I det følgende anskues et eksempel ved en udbudsrunde, hvor nuværende revisor ikke længere har mulighed for forlængelse. Der er derfor reelt kun tre mulige udbydere på revisionen, og hvis ét af disse er rådgivere, og ikke har forberedt sig på at være revisorer, kan de derved udelukket af uafhængighedskriterierne ved begrænsningen af ikke-revisionsydelse, som bevirker at de ikke kan fremstå som en reel udbyder i udbudsrunder. I et sådant tilfælde vil det således kun være to mulige revisionsfirmaer tilbage at vælge imellem, hvilket giver det enkelte revisionsfirma en stor

²²⁰ Bilag 8, OCKN

sandsynlighed for at blive valgt. På baggrund heraf kan en mulig fremtidig problemstilling være, at revisionshusene kan udøve en svækket kvalitet, hvis ikke kvalitetskontrollerne sikrer en opretholdelse af relevante standarder og revisors professionelle skepsis.

Det kan derimod være en trussel for kvaliteten af revisors ydelser, hvis klienten fremadrettet begynder at opfatte revision som værende en standardydelse, som ethvert andet indkøb. Problemstillingen herved vil være, hvis revisor derimod bliver udskiftet for ofte, da dette tidligere har vist, at det skader kvaliteten i startperioden af en ny revisor grundet det manglende kendskab til klienten. Er effekten af forordningen at endnu flere virksomheder indfører forretningsgange, som blandt andet bevirker oftere udskift af revisor, kan dette have en negativ påvirkning på kvaliteten.

På nuværende tidspunkt ændres kvaliteten ikke qua konkurrenceintensiteten på revisionsmarkedet, idet det forventes, at de etablerede kvalitetskontroller varetager den risiko, der er på et marked domineret af få udbydere. Der er til gengæld en latent risiko for, at der fremadrettet vil ske endnu oftere skift af revisor, hvilket resulterer i en svækket kvalitet i start- og slutfaserne af tiltrædelsesperioden.

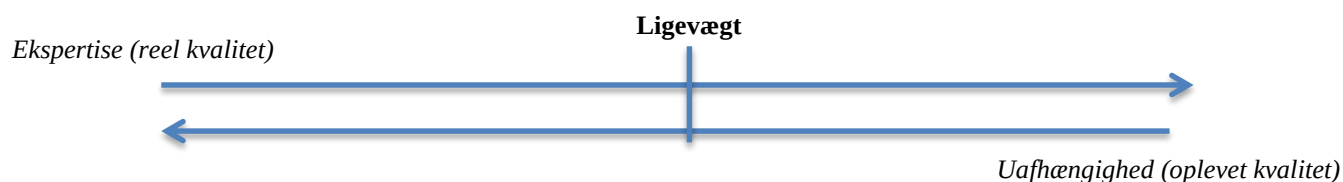
8.4 Kvalitetsteori

Det fremgår af afhandlingen, at kvalitet i revisors ydelser er baseret på to grundelementer, som er ekspertise og uafhængighed. Disse to elementer er gennemgående for samtlige kvalitetsdefinitioner vedrørende revisors ydelser, idet de udgør de mest konkrete elementer, som andre begreber, eksempelvis god skik og offentlighedens tillidsrepræsentant, kan beskrives med.

Et væsentligt aspekt af disse to begreber er imidlertid, at de ikke er sammenfaldende. Ekspertise kan være til stede uden uafhængighed og omvendt. Dette leder til den erkendelse, at de forskellige interessenter ikke tildeler samme vægt på de to elementer. Det fremgår af afhandlingen, at Kommissionen særligt fokuserer på at øge graden af uafhængighed for revisor ved forordningen, idet Kommissionen lægger vægt på, at revisors rapportering skal være troværdig. Revisionsprofessionen argumenterer på den anden side imod forordningen, idet professionen ikke ser nogen gavnlige effekter på kvalitetsniveauet, men professionens argumenter er i høj grad baseret på et ønske om at beskytte ekspertisen og i særlig grad den professionelle dømmekraft.

På baggrund af dette kan det konkluderes, at der reelt er to perspektiver på kvalitet i revisors ydelser, som skal harmoniseres. Imidlertid vægter disse to perspektiver de to grundelementer meget forskelligt.

Nedenfor er opstillet en model, som vil blive benyttet til at illustrere, hvordan kvalitet i revisors ydelser kan beskrives.

Grundlæggende viser modellen, at revisors ydelser kan defineres i forhold til ekspertise og uafhængighed som to modsatte elementer. Begge elementer kan betragtes individuelt, idet de indeholder to forskellige formål.

Ekspertisen beskriver den reelle kvalitet ved revisors ydelser, idet dette element nødvendigvis skal være til stede for at levere kvalitet. En væsentlig del af ekspertisen udgøres som gennemgået af den professionelle dømmekraft, hvorfor den reelle kvalitet oplagt kan beskrives ved benyttelse af revisionsrisikomodellen, idet denne model beskriver kvalitetsfaktorer på baggrund af revisors ekspertise. Dette betyder, at revisor vil være i stand til at levere den højeste grad af kvalitet, såfremt han har et perfekt og fuldstændigt kendskab til den pågældende klient. Et sådant kendskab kan imidlertid alene opnås i den ekstreme situation, at revisor reelt deltager og er involveret i driften af klientens virksomhed.

Denne ekstreme situation vil imidlertid ikke være acceptabel, såfremt uafhængigheden tillægges vægt, idet revisor i så fald ikke er troværdig. Tillægges alene uafhængighed vægt, vil den optimale kvalitet opnås, såfremt revisor ikke har direkte eller indirekte relationer til eller interesser i klienten. I denne ekstreme situation besidder revisor imidlertid yderst begrænset klientkendskab, hvilket medfører en lavere professionel dømmekraft ifølge ekspertiseperspektivet.

Modellen bygger således på, at vurderingen af kvalitet i revisors ydelser skal baseres på en vægtning mellem samfundets krav om revisors troværdighed og professionens ønske om at tilbyde den bedst mulige kvalitet. Årsagen til dette er, at disse to interesser tillægger revisors ydelser forskellig værdi. Disse modstridende perspektiver kan illustreres via to ekstremesituationer, hvor hvert af de to elementer tillægges fuld vægt. Det skal her bemærkes, at ingen interesser anser disse ekstremesituation som ideelle, men at de alene benyttes til at argumentere for betydning af hvert elements vægtning. Revisionsprofessionen tillægger det stor værdi, at de ydelser revisors leverer, er af en høj reel kvalitet, hvilket skal forstås således, at det konkrete slutresultat er retvisende. Omvendt tillægger andre interesser det stor værdi, at revisors rapportering er troværdig, idet disse eksterne interesser alene har adgang til slutproduktet, og derfor baserer kvalitetsvurderingen på oplevelsen heraf.

Samlet kan det vurderes, at IESBAs Section 290.4 litra (a) og (b) kan benyttes analogt til at vurdere kvalitetsniveauet af revisors ydelser. Hvor litra (a) kræver *independence in mind*, kan det tilsvarende fastslås, at det kræves, at revisor er bevidst om at levere det højest mulige niveau af reel kvalitet. Samtidig skal revisor leve op til en analog anvendelse af litra (b), som kræver *independence in appearance* forstået således, at en velinformeret tredjemand ikke må kunne blive i tvivl om, hvorvidt revisor har leveret en kvalitetsydelse.

Benyttes denne tilgang kan der udvikles en tilsvarende kvalitetsterminologi bestående af begreberne *quality in mind* og *quality in appearance*. Disse to begreber muliggør en beskrivelse og definition af kvalitet i revisors ydelser på grundlag af de to grundelementer ekspertise og uafhængighed.

Tilstedeværelsen af ekspertise er en forudsætning for, at der kan leveres kvalitet, og denne faktor øges med ved en højere grad af klientkendskab, idet den professionelle dømmekraft herved forbedres. Dette kan defineres ved begrebet *quality in mind* eller som den reelle kvalitet i revisors ydelser, idet dette begreb kræver, at revisor leverer det højest mulige niveau af kvalitet i såvel proces som slutprodukt.

Begrebet *quality in appearance* beskriver derimod en oplevet kvalitet for regnskabsbrugerne og andre eksterne interessenter, idet denne gruppe alene har adgang til slutproduktet af revisors ydelse, og ikke har adgang til at vurdere processen. Dette begreb er således baseret på revisors uafhængighed, idet det udtrykker troværdigheden over for en velinformeret tredjemand.

Disse to begreber kan benyttes til at beskrive kvalitet ved revisions- og rådgivningsydelser, idet der er knyttet forskellige forventninger til disse. Revisionsydelsen er særlig for revisor, og ved denne ydelse tillægges troværdigheden en væsentlig vægt. Dette sker på bekostning af ekspertisen, idet revisor ikke kan opbygge et fuldstændigt klientkendskab. I rådgivningsydelsen vægtes ekspertisen derimod tungest, idet slutproduktet er henvendt til klienten, som alene er interesseret i at modtage den mest korrekte ydelse.

Kvalitetsniveauet af revisors ydelser kan således beskrives hver for sig via benyttelse af disse to ligevægtpunkter, men idet det ikke er muligt at operere med to ligevægtpunkter på baggrund af de modsatrettede virkninger af grundelementerne, må der defineres en samlet ligevægt.

Denne ligevægt udtrykker revisionsprofessionen og samfundets kompromis og fælles definition af kvalitet.

9.0 Konklusion

Denne afhandling har haft til formål at vurdere påvirkningen på kvaliteten af revisors revisions- og rådgivningsydelser på baggrund af ikrafttræden af Forordning nr. 537/2014. Formålet har været at undersøge, hvordan kvalitetsniveauet af revisors ydelser vil blive påvirket, når forordningen træder i kraft. Det har derfor været nødvendigt at definere kvalitetsbegrebet i forhold til såvel revisions- som rådgivningsydelser, idet en vurdering af påvirkningen er vanskelig uden en konkret forståelse af ydelserne i kvalitetsmæssig forstand. Herefter foretoges en fortolkning af forordningen, hvorved de elementer, som har en potentielt kvalitetsmæssige påvirkning kunne identificeres. Slutteligt ønskedes på denne baggrund en vurdering af, hvorledes det fremtidige kvalitetsniveau vil blive påvirket ved forordningens ikrafttræden.

Afhandlingen er grundlæggende teoretisk i forhold til lovfortolkning, men indeholder ydermere en større andel empiri, som omfatter en gennemgang af høringssvar til forordningen samt syv interviews, som er udført med nøglepersoner i professionen. Benyttelsen af denne empiri medfører, at det bliver muligt for afhandlingen at vurdere, hvilke teoretiske elementer, som reelt er væsentlige. Afhandlingens empiri omfatter yderligere en række kvantitative analyser, som analyserer revisionsprofessionen og PIE-segmentet, hvilket muliggør, at afhandlingens betragtninger kan overføres til en vurdering af de reelle effekter på revisionskvaliteten.

Forordningens væsentligste kvalitetsmæssige påvirkninger vurderedes at stamme fra bestemmelserne om firmarotation og begrænsning af ikke-revisionsydelser, idet disse bestemmelser ville påvirke de to grundelementer af kvalitetsdefinitionen. Analysen af høringssvarene viste ligeledes, at påvirkningen på markedskoncentrationen, kan have en betydning i forhold til kvalitetsniveauet.

Afhandlingens definerer i delkonklusionen rådgivnings- og revisionskvalitet under et samlet begreb, idet kvalitet af revisors rådgivning ikke kan defineres selvstændigt. Den fremkomne definition identificerer uafhængighed og ekspertise som de to grundelementer af kvalitet.

På baggrund af afhandlingens delkonklusion kan vi konkludere, at kvalitet i revisors arbejde kan anskues ud fra to perspektiver, som umiddelbart er modstridende. De to perspektiver er den oplevede og den reelle kvalitet, som er baseret på de to grundelementer uafhængighed og ekspertise. Disse to perspektiver er samlet i en nyudviklet model, der illustrerer, at god kvalitet i revisors ydelser kan defineres ved et ligevægtspunkt mellem de modstridende interesser. Modellen er udviklet og taget i brug, idet det har vist sig umuligt specifikt at definere kvalitet i forbindelse med revisors rådgivningsydelser. Dette skyldes, at ekspertisen er en indikation for reel kvalitet i en udført ydelse,

mens uafhængighed er en indikator for oplevet kvalitet i kraft af troværdighed over for eksterne modtagere.

Resultatet af modellen er en udvikling af begreberne *quality in mind* og *quality in appearance*, som beskriver, at kvalitet i revisors ydelser grundlæggende består af, at revisor i kraft af sin ekspertise og professionelle dømmekraft er i stand til at levere ydelser af tilstrækkelig høj kvalitet. Ydermere betyder begrebet, at dette skal være åbenbart for en velinformeret tredjemand.

Benyttes den nyudviklede models terminologi kan *quality in appearance* fastslås at stige på baggrund af forordningens ikrafttræden. Den øgede uafhængighed er væsentlig på baggrund af såvel firmarotation som begrænsningen af ikke-revisionsydelser, og dette øger troværdigheden af revisors arbejde. Det må imidlertid ligeledes fastslås, at denne effekt i realiteten er begrænset, idet alene PIE-virksomheder omfattes. Ydermere har afhandlingens analyse de 100 største PIE-virksomheder vist, at alene omkring 40 % omfattes af begrænsningen på 70 % af ikke-revisionsydelser samt, at perioden for firmarotation potentielt er væsentligt længere den periode, som disse virksomheder reelt har beholdt den samme revisor.

Betragtes den nye regulering fra revisionshusenes side, medfører forordningen, at revisionshusene vil levere en lavere grad af *quality in mind*, idet revisionshusene vil opnå et lavere klientspecifikt kendskab samtidig med, at firmarotationsordningen vil medføre et fald i kvalitetsniveauet i en kort årrække omkring rotationsperioden.

Forordningen vil næppe føre til en forbedret markedsconcentration, idet alene de største revisionshuse er i stand til at betjene PIE-klienter. Grundet rådgivningsbegrænsningen vil udbuddet fremadrettet være forringet, hvorfor forordningen således skaber en større koncentration omkring Big 4 for PIE-klienter. Den kvalitetsmæssige effekt heraf er usikker, idet en øget koncentration kan føre til såvel øget som mindsket revisionskvalitet. Det afhænger af, hvordan revisionshusene reagerer på det ændrede konkurrenceforhold; enten har revisor ikke incitament til levere ydelser af høj kvalitet, da klientforholdet er sikret, eller også sættes der større fokus herpå, fordi revisor har større sandsynlighed for at indgå i klientforholdet.

Det kan samlet vurderes, at ikrafttræden af Forordning nr. 537/2014 vil få en negativ effekt på kvalitetsniveauet af revisors ydelser for en meget begrænset klient-gruppe. Dette er til trods for, at troværdigheden øges. Det kan samtidig fastslås, at Kommissionen alene har fokuseret på at øge troværdigheden, mens kvalitetspåvirkningen er en afledt effekt.

10.0 Kildehenvisninger

Bøger

- Ib Andersen (2013): *Den skinbarlige virkelighed*, 4. udgave, Frederiksberg: Forlaget Samfundslitteratur.
- KPMG (2013): *Indsigt i revisorloven*, 8. udgave, KPMG
- Füchsel, Kim, Gath, Peter, Langsted, Lars Bo og Skovby, Jens (2010 – 2. udgave): *Revisor – Regulering & Rapportering*. København: Thomson Reuters Professional A/S
- Johansen, Thomas Riise, Lunden, Martin, Harloff-Helleberg, Mikkel, Davidsen, Christina og Laursen, Peter Birkholm (2011 – 1. udgave): *Danske perspektiver på revisorer og revision*. København: Karnov Group Denmark A/S
- Bøg, Kjeld Chr. og Kiertzner, Lars (2007 – 1. udgave): *Professionsetik for revisorer*. København: Foreningen af Statsautoriserede Revisorer
- Eilifsen, Aasmund, Messier Jr., William F., Glover, Steven M. og Prawitt, Douglas F. (2010 – 2. udgave): *Auditing & Assurance Services*. Berkshire: McGraw-Hill Education
- Karnov Group Denmark A/S (2013 – 1. udgave): *Revisorhåndbogen 2013 – REVISION I og REVISION II*. København: Karnov Group Denmark A/S
- Langsted, Lars Bo, Andersen, Paul Krüger og Kiertzner, Lars (2013): *Revisoransvar*, 8. udgave, København: Karnov Group Denmark A/S
- Sudan, Sumit, Samuelsen, Martin, Parker, Henrik og Davidsen, Christina Maria (2012): *Revision i praksis – Planlægning–Udførelse–Konklusion*, 1. udgave, København: Karnov Group Denmark A/S
- International Ethics Standards Board for Accountants (2014): *Handbook of the Code of Ethics for Profesional Accountants*, 2014 Edition, New York: International Federation of Accountants
- Elm-Larsen, Rolf (1994): *Revision i agentteoretisk belysning* i Loft, Anne (red.): *Revision: Funktion og Vision – Festskrift for Robert Sloth Pederse*, Foreningen af Yngre Revisorer

Hjemmesider

- Karnov Online:

<http://www.karnovgroup.dk/studerende>

- Erhvervsstyrelsen:

<http://enklereregler.dk/forslag/706860/19>

- Euroinvestor.dk:

"Realtid FOREX satser":

[http://www.euroinvestor.dk/forex/overview.aspx?__utma=34699174.816173631.1432545796.1432545796.1432548512.2&__utmb=34699174.1.10.1432548512&__utmc=34699174&__utmz=34699174.1432548512.2.2.utmcsr=google&utmccn=\(organic\)&utmcmd=organic&utmctr=\(not%20provided\)&__utmv=-&__utm=78236822](http://www.euroinvestor.dk/forex/overview.aspx?__utma=34699174.816173631.1432545796.1432545796.1432548512.2&__utmb=34699174.1.10.1432548512&__utmc=34699174&__utmz=34699174.1432548512.2.2.utmcsr=google&utmccn=(organic)&utmcmd=organic&utmctr=(not%20provided)&__utmv=-&__utm=78236822)

- FSR.dk:

"Obligatorisk efteruddannelse": <http://www.fsr.dk/Kurser/Obligatorisk%20efteruddannelse>,

"Danske revisorers internationale medlemskaber": <http://www.fsr.dk/Om%20os/Internationale-medlemsskaber>

"Den kommende revisorlovgivning – Nyt fra EU-fortolkningen i Transposition Workshops":

http://www.fsr.dk/Faglige_informationer/Om_revisor/Lovgivning%20og%20bekendtgørelser/Den%20kom%20revisorlovgivning_Nyt%20fra%20EU-fortolkn%20i%20TWS_161214

- IFAC.org:

"About IESBA": <http://www.ifac.org/ethics/about-iesba>

- unibocconi.eu:

"Mandatory audit firm rotation: The best quality comes with the last term":

<http://www.knowledge.unibocconi.eu/notizia.php?idArt=14417>

Artikler

- "Nye revisionsregler kan koste dyrt", *Berlingske Business*, 17. august 2014

- "Den danske afgrænsning af PIES bør ændres – store virksomheder omfattet af ÅRL", *FSR*, 8. april 2015

- "Styrket kvalitet i revisionsbranchen - 17 forslag styrker kvaliteten i revisorbranchen", *FSR*, 9. december 2013

- "Notat om afgrænsning af virksomheder af offentlig interesse", *FSR*, 6. marts 2015

- "Internationale standarder om kvalitetsstyring og revision", *FSR*, 24. april 2014

- ”Fremtidens revisionspolitik”, *FSR*, 28. marts 2012
- ”Fremtidens revision”, *FSR*, april 2012
- ”Revision og årsregnskaber – hvem står på mål for årsregnskabet?”, *FSR*, juni 2014
- “The Dark Side of the Audit Firm Rotation Rule”, *Bocconi*, 26. marts 2014
- “Policy Statement - The Provision of Non-Audit Services to Audit Clients that are Public Interest Entities (PIEs)”, *FEE – Federation of European Accountants*, Juli 2012
- “Specialrapport”, *Berlingske Business Magasin*, 27. februar 2015
- ”Må revisor være konsulent?”, *Jyllands-posten*, 12. december 2011
- ”PKA vil sælge Genan”, *Børsen*, 29. april 2015
- ”Mange fusioner – mange udfordringer”, *Signatur*, marts 2015

Empiri:

- Goethe Universität, “Study on the Economic Impact of Auditors’ Liability Regimes”, september 2006
- ”Grøn bog – Revisionspolitik: Læren af krisen”, EU Kommissionen, 13. oktober 2010
- ”Grøn bog – Den lovpligtige revisors rolle, stilling og ansvar”, EU Kommissionen, 24. juli 1996
- “Summary of Responses – Green Paper – Audit policy: Lessons from the Crisis”, EU Kommissionen, 4. Februar 2011
- ”Analyse – Honorarer til børsnoterede selskabers revisorer”, *FSR*, februar 2013

Øvrigt:

- Alberg, Rasmus (2014): *Fremtidens revision – Analyse af EU-forordningens indvirkning på det danske revisionsmarked*. Cand.merc.Aud.-kandidatafhandling i Revision, Institut for Regnskab og Revisions, Copenhagen Business School
- Sefrioui, Yassir og Gunnarsson, Gunnar Freyr (2012): *Regulering af den lovpligtige revision af virksomheder af offentlig interesse*. Cand.merc.Aud.-kandidatafhandling i Revision, Institut for Regnskab og Revisions, Copenhagen Business School

11.0 Bilag

11.1 Bilagsoversigt

11.2 Skematiske oversigter

Bilag 1 - Skema over det oprindelige forslag i forhold til IESBAs Code of Ethics (Side 125)

Bilag 2 - Skema over det vedtagne forslag i forhold til IESBAs Code of Ethics (Side 127)

Bilag 3 - Oversigt over interessentgruppernes høringssvar (Side 129)

11.3 Interviewreferater

Bilag 4 - Carsten Høj Hansen, Deloitte (Side 130)

Bilag 5 - Jesper Hansen, PwC (Side 134)

Bilag 6 - Jørgen Valther Hansen, EY (Side 137)

Bilag 7 - Lars Kiertzner, FSR (Side 143)

Bilag 8 - Ole C. K. Nielsen, BDO (Side 146)

Bilag 9 - Per Ejning Olsen, KPMG (Side 149)

Bilag 10 - Peter Thor Kellmer, Beierholm (Side 155)

11.4 Kvantitative analyser

Bilag 11 - Fordeling af udbetalte honorarer hos de 100 største danske selskaber (Side 160)

Bilag 12 - Omsætningsfordeling hos de største revisionshuse (Side 164)

Bilag 13 - Revisorskift blandt de 100 største danske selskaber (Side 166)

11.2 Skematiske oversigter

Bilag 1 – Skema over det oprindelige forslag i forhold til IESBAs Code of Ethics

Forbudte ikke-revisionsydelser jvf. forslaget	IESBAs Code of Ethics
Art. 10, stk. 3, litra a) ”Alle ydelser, der medfører interessekonflikt”	
i) Ekspertydelser, der ikke har relation til revision, skatterådgivning, generel forvaltning og andre rådgivningsydelser	Omfattet
ii) Bogføring og udarbejdelse af bogholderi og regnskaber	Omfattet
iii) Udvikling og gennemførelse af en intern kontrol- eller risikostyringsprocedure relateret til udarbejdelse af og/eller kontrollen med finansieringsoplysninger i regnskaberne samt risikorådgivning	Omfattet
iv) Vurderingsydelser, udarbejdelse af ekspertvurderinger og rapporter om apportindskud	Omfattet
v) Aktuerydelser og juridiske ydelser, herunder tvistløsning	Omfattet
vi) Udformning og indførelse af finansielle informationsteknologisystemer for virksomheder af interesse for offentligheden som omhandlet i artikel 2, nr. 13, litra b)-j) i direktiv 2006/43/EF	Omfattet
vii) Deltagelse i revisionskundens interne revision og udførelse af	Omfattet

	ydelser relateret til den interne revisionsfunktion	
	Art. 10, stk. 3, litra b) ”Ydelser, der kan medføre interessekonflikt”	
i)	Ydelser relateret til menneskelige ressourcer, herunder ansættelse af den øverste ledelse	Omfattet
ii)	Afgivelse af støtteerklæringer til investorer i forbindelse med udstedelse af en virksomheds værdipapirer	Omfattet
iii)	Udformning og indførelse af finansielle informationsteknologisystemer for virksomheder af interesse for offentligheden som omhandlet i artikel 2, nr. 13, litra a) i direktiv 2006/43/EF	Omfattet
iv)	Due diligence-ydelser til sælger eller køber i potentielle fusioner og overtagelser og erklæring om den reviderede virksomhed til andre parter i en økonomisk eller forretningsmæssig transaktion	Omfattet

Kilde: Sefrioui m.fl., s. 52f

Bilag 2 – Skema over det vedtagne forslag i forhold til IESBAs Code of Ethics

Oversigt over forbudte ikke-revisionsydelser jvf. Art 5, stk. 1				IESBA
a) Skatteydelser relateret til:	i) Udarbejdelse af skatteblanketter.	Medlemslandene kan tillade levering af skattemæssige ydelser vedrørende litra a), nr. i) og litra a), nr. iv)-vii), jvf. Art. 5, stk. 3, så længe:	De ikke har eller kun i ubetydelig grad har indvirkning, hver for sig eller samlet, på de reviderede regnskaber, jvf. Art. 5, stk. 3, litra a).	Potentielt Omfattet
	ii) Lønsskat			
	iii) Told			
	iv) Udpegelse af offentlige tilskud og skatteincitamenter, medmindre bistand fra revisionen eller revisorfirmaet i forbindelse med sådanne ydelser er retligt påkrævet.			
	v) Bistand i forbindelse med skattekontroller fra skattemyndigheder nes side, medmindre bistand fra revisoren eller revisorfirmaet i forbindelse med sådanne ydelser er retligt påkrævet	Revisionsudvalget har opstillet retningslinier med hensyn til levering af sådanne ydelser, jvf. Art. 5, stk. 3, litra b).		
	vi) Beregning af direkte- og indirekte skat samt udskudt skat	Skattearbejde på lønsumsafgift og told er ikke inkluderet i medlemsstaternes mulighed efter Art. 5, stk. 3, og er aldrig tillades.		
	vii) Levering af skatterådgivning.			
b) Ydelser, der har indflydelse på den reviderede virksomheds ledelse eller beslutnings-tagning.	Er ikke helt klart defineret og er åben for eventuelle fortolkninger.			Omfattet
c) Bogføring og udarbejdelse af bogholderi og regnskaber.				Omfattet
d) Ydelser i forbindelse med lønninger.				Omfattet
e) Udformning og gennemførelse af procedurer for intern kontrol eller risikostyring relateret til udarbejdelsen af og/eller kontrollen med finansiell information eller udformning og		Denne type ydelser må ikke leveres i perioden fra revisionsydelsens begyndelse til afgivelsen af revisionspåtegningen, jvf. Art 5, stk. 1, første afsnit, litra a).		Potentielt omfattet

gennemførelse af finansielle informationsteknologisystemer.				
f) Vurderingsydelser, herunder vurderinger i forbindelse med aktuarydelser og støtte til retssager.	Medlemslandene kan tillade ydelser vedrørende litra f), jvf. Art. 5, stk. 3, så længe:	De ikke har eller kun i ubetydelig grad har indvirkning, hver for sig eller samlet, på de reviderede regnskaber, jvf. Art. 5, stk. 3, litra a).	Potentielt Omfattet	
		Revisionsudvalget har opstillet retningslinier med hensyn til levering af sådanne ydelser, jvf. Art. 5, stk. 3, litra b).		
g) Juridiske ydelser i forbindelse med:	i) Generel rådgivning		Omfattet	
	ii) Forhandling på vegne af den reviderede virksomhed			
	iii) Tvistløsning i en forsvarende rolle		Potentielt Omfattet	
h) Ydelser i forbindelse med den reviderede virksomheds interne revisionsfunktion.			Potentielt Omfattet	
i) Ydelser i tilknytning til finansiering, kapitalstruktur og kapitalallokering og den reviderede virksomheds investeringsstrategi, bortset fra levering af forsikringsydelser i forbindelse med regnskaber, såsom afgivelse af støtteerklæring i forbindelse med prospekter udstedt af den reviderede virksomhed.	Er ikke helt klart defineret, idet due diligence ydelser forventes at blive tilladt. Denne type ydelser er omfattet af en cool-off-periode på et regnskabsår forud for revisionsopgavens påbegyndelse, jvf. Art. 5, stk. 1, første afsnit, litra b).		Omfattet	
j) Fremme af, handel med eller tegningsgaranti for aktier i den reviderede virksomhed.			Omfattet	
k) Ydelser relateret til menneskelige ressourcer med hensyn til:	i) Ledelse, som betydeligt kan påvirke udarbejdelsen af det bogholderi eller det regnskab, som er underlagt den lovpligtige revision, såfremt sådanne ydelse omfatter:	- Søgning efter eller udvælgelse af kandidater til sådanne stillinger	Omfattet	
		- Kontrol af referencerne for kandidater til sådanne stillinger		
	ii) Strukturering af det organisatoriske design			Ej omfatter
	iii) Udgiftskontrol.			Ej omfatter

Kilde: Egen tilvirkning på baggrund af Alberg, s. 62f

Bilag 3 – Oversigt over interessentgruppernes høringssvar

Respondent	Rotation	Ikke-revisionsydelse	Markedskoncentration
Revisorer – Big 4	De er imod forslaget, da det skader revisionskvaliteten.	Er grundlæggende imod, da det vil svække kvalitetsniveauet, og at der er tilstrækkelige uafhængighedsregler.	De mener ikke, at de store revisionsfirmaer dominerer markedet.
Revisorer – SMV	De er imod forslaget, da det vil forøge omkostningerne, samt forringe revisionskvaliteten uden at give sikkerhed for, at det løser koncentrationen af revisionsudbuddet.	Der er for forslaget, men kun gældende på PIE-virksomheder. Det er deres eksistensgrundlag, der er motivationen for at være for forslaget.	De mener, at der er risiko for alvorlige forstyrrelser i markedet, hvis en af de fire store forlader. Fremhæver ”too big to fail”.
Investorer	Der er blandede svar – nogle er for, andre imod.	De er for svagt for forslaget, men lægger op til, at man offentligt skal være bedre til at klarlægge kriterierne for ikke-revisionsydelse i stedet.	De mener ikke, at koncentrationen er god for konkurrence og valgmulighederne på markedet. Hvis en af de store forlader markedet, kan det resultere i mistillid til revisionen.
Myndigheder	Generelt imod, men nogle mener, at man burde indføre firmarotationen.	De er imod forslaget, da det svækker kvaliteten, men mener dog, at det bør gælde nogle virksomheder. Dette skal bedømmes for sag til sag, evt. gennem et revisionsudvalg.	Nævner, at det nuværende marked er præget af en systemisk risiko. Taler om væsentlige fordele for små revisionsfirmaer at indgå i fællesskaber.
Akademikere	Blandede holdninger. Nogle fokuserer på et overlap.	Opbakning, da det ideelt styrker uafhængighedskriteriet, hvilket er grundlæggende for revisors arbejde.	De er bekymrede om, hvorvidt der er tilstrækkelig konkurrence på markedet.
Øvrige			Ikke klar enige om, hvorvidt der skabes en systemisk risiko på markedet. De erkender et stor problem for multinationale selskaber, da eks. tre mulige revisionsfirmaer ikke er tilstrækkeligt.

11.3 Interviews

Bilag 4, Referat Carsten Høj Hansen, Deloitte:

Ansvarlig for Deloitte's uafhængighed – medlem af FSR etiske råd. 80% af tiden går på uafhængighedsovervejelser. Etikken er dét der ofte tager over, når reglerne ikke er der.

1. Hvordan definerer du, revisionskvalitet?

Kvaliteten defineres som; 1) kvaliteten som kunden oplever, 2) den kvalitet, der forventes af myndighederne og 3) interne krav.

Den perfekte kvalitet er den interne kvalitet, der understøtter en god kvalitet overfor kunden, og som samtidig også lever op til lovgivningen.

God kvalitet defineres ligeledes ved, at påtegningen er underbygget og dokumenteret, så enhver udefra kan se, hvorfor de enkelte beslutninger er truffet – ses i arbejdspapirerne. Dette udfærdiges ved at have implementeret processer, som blandt andet understøttes af tjeklister, så det derved sikres, at tredjemand ligeledes vil være kommet frem til samme konklusion.

Citater:

"Nogle gange kan man godt læne sig tilbage, og tro at alt er overholdt fordi man følger reglerne, men tit træder etikken ind, hvor reglerne mangler."

"Her sidder vi 20 mand i lokalet, og vil vædde på, at der også er 20 forskellige definitioner af, hvad kvalitet er."

"Etikken er ofte den, du begynder at overveje, når reglerne ikke er der. Du kan også mange gange sidde i en situation hvor vi har fulgt alle reglerne, men så læner vi os tilbage og siger: Det kan godt være at, men det har nok aldrig været hensigten – hvad var intentionen bag ved loven?."

"Det er lige der den sunde fornuft, der kommer oveni, og den skal altid være der"

"Alle skal kunne kigge ind her altid – det skal altid kunne tåles af alle andre at se. Hvis du ikke gør det, bliver du fjernet fra landkortet"

2. Hvordan vil rotationspligten påvirke kvaliteten?

Forskere beviser at kvaliteten falder ved implementering af rotationspligten. Dette sker af to årsager;

1) når revisionsfirmaet er i sidste år, foretages revisionen lidt løsere, det der ikke er et muligt genvalg

på spil. 2) Omvendt, når den nye revisor tiltræder, så er alt nyt, og kvaliteten falder derved pga. manglende kendskab til revisionsklienten.

USA talte om at implementere tvungen rotation, men kom frem til, at det var uden værdi, hvorfor man undgik det.

Uafhængigheden:

Siden 2003 har vi haft endnu strengere regel end resten af EU, for så vidt angår afkøling, da vores ”afkøling” ikke kun gælder revision, men gælder ALT. Andre lande må man gerne betjene på rådgivningsområdet.

Det tætte forhold er allerede fjernet ved at have partnerrotation, men uden firmarotation beholder man den interne viden.

Man kan måske drøfte, om den jobansvarlige også skal rotere, og ikke kun den underskrivende partner.

Man skal i forvejen aflægge en gennemsigtighedsrapport, hvorfor det kun er de store, der kan betjene opgaven. Personrotationen må derfor være tilstrækkelig i et stort revisionshus fremfor et lille revisionshus, hvor man kun sidder to.

Partnerrotation kan måske hævdes utilstrækkelig i ekstreme tilfælde, eks. ny partner roterer ind på klient, som virksomheden har haft i mere end 100 år – et klientforhold han ikke vil miste.

”Er styret af uafhængigheden, men går ud over kvaliteten.” Carsten Høj Hansen mener ikke, at uafhængighed og kvalitet nødvendigvis er det samme.

”(Partner-)Rotationen er til for at sikre, at det ikke er venner man reviderer, og det går jo så ud over kvaliteten – det kommer det til.”

Citater:

”I USA drøftede man indførelsen af den tvungen rotation, men kom frem til at det var uden værdi, hvorfor man undgik det.”

”Vi kan ikke se, hvilken væsentlig værdiforøgelse det skaber også at have firmarotation..”

”Man kan måske drøfte, at også den jobansvarlige skal rotere, således at det ikke kun er den underskrivende partner..”

3. Hvordan definerer du rådgivningskvalitet?

Rådgivningen kan være ingeniører, HR m.fl. Hver faggruppe har sikkert deres egne definitioner heraf, hvilket ikke reguleret på samme måde.

Hos Deloitte regulerer man rådgivningen med samme kvalitet som revision, da det er samme navn udadtil, der bliver brugt. Man har derigennem en forpligtelse at leve op til – også gennem rådgivningen.

Kvaliteten sikres eksempelvis ved forudgående at udarbejde et aftalebrev, notat af risici, samt en redegørelse for, hvordan disse risici afdækkes.

Under udførelsen eftertjekkes sagen, hvis der er tale om en højriskoopgave.

Risk-afdelingen kigger ALLE opgaveaccepter igennem. Ved fx PIE-kunder, så skal det godkendes af én person fra den 8 mands store centrale partnergruppe, som Deloitte har siddende på området.

Rådgivningen er ikke reguleret på samme måde, men Carsten Høj Hansen ligger vægt på, at det er samme overordnede krav.

Særligt ved rene rådgivningskunder: Der skal være planlægning ud fra forventninger til klienterne

”Det vi kan levere bliver indskrænket, og så bliver det meget vigtige for os at finde ud af, hvad er det for nogen kunder – hvem har vi i dag til revision, og hvem er det vi gerne vil have i morgen, fordi de rådgivningsopgaver vi sætter ind der, skal vi jo sikre os, at de ikke spænder ben for valget til revisor.”

Citater:

”det er ikke reguleret på samme måde, men vi følger stadigvæk samme overordnede krav.”

”vi må indtil videre rådgive PIE-kunderne, men vi må ikke træffe beslutninger. (selvrevision)”

”fremadrettet bliver der større fokus på rådgivningsydelserne, for det nytter ikke, at vi udfører en rådgivningsydelse, så vi derved spænder ben for at kunne deltage i udbudsrunden.”

4. Hvordan er samspillet mellem revision og rådgivning?

”Vi er et revisionshus, så vi har revisionskunder og det er også det vigtigste for os...”

Revisionen kan dog ikke entydigt anses som værende kerneydelsen. Det er dog set, at nogle kunder vil have dem til rådgive, og så har de været nødsaget til at fratræde som revisorer grundet brud på uafhængigheden. Det vil dog aldrig ske, at Deloitte selv ringer og siger, at de ikke længere vil

revidere. Det vil være et brud på den tillid klienter har til revisor, hvordan man derved vil risikere, at klienten vælger af afskære revisionsfirmaet fuldstændigt.

Citater:

”Hvis man er revisionskunde, så vil man aldrig opleve, at revisor ringer og siger; jeg kan desværre ikke påtage dit regnskab mere, fordi jeg vil hellere lave en rådgivningsopgave for dig.”

5. Hvordan bliver Deloitte's rolle fremadrettet?

”Hvis jeg vidste det, så sad jeg i chefstolen”.

Ved reguleringen for store kunder, bliver revisionsfirmaerne nødt til at pege nogle kunder ud, som de gerne vil være revisorer for. Det bliver de nødt til at ”satse”, og begrænse deres rådgivning, så muligheden for revisionen stadigvæk er åben.

Hvis man afskærer sig en del af rådgivningen, så skal man også være mere sikker på, at blive valgt til opgaven.

Det er ingen, der ved, hvordan reglerne bliver i Danmark endnu. Vi venter på den betænkning fra revisorkommissionen. Forordningen er bygget ud fra noget, som vi SKAL følge, men der er nogle lempelser, som nationalstaten kan indføre.

6. Hvilke konsekvenser har forordningen for revisionsmarkedet?

Vedr. rådgivning:

Der bliver øget konkurrence, da andre konsulenter også kan byde ind. Kunden forventer at revisor er god, grundet det interne kendskab i virksomheden. Når kunden nu ikke kan det, så er der ikke nogen grund til, at man kun spørger hos de øvrige i Big 4.

Der bliver derfor kastet mere ud i det store marked.

Man kan ikke sige, at det Deloitte ikke får, går til PwC og omvendt.

Vedr. revision:

Det koster noget at holde et maskineri i gang i forbindelse med PIE-kunder, så det begrænser væsentligt for mindre revisionshuse at kunne byde ind.

Bilag 5, Referat Jesper Hansen, PwC:

Jesper Hansen er independence partner hos PwC, som derved sikrer uafhængigheden ved revisions- og rådgivningsydelser.

1. Hvordan definerer du, revisionskvalitet?

Kvaliteten i en revisionsopgave defineres ud fra, hvem der ser på det. En revision, der bliver udtaget til kontrol og ikke får nogle anmærkninger, må vurderes at være af høj kvalitet. Det er dokumentationen ved revisionsopgaver, der er vigtigt.

Hos PwC har man nul-tolerance overfor partnere, hvis revision bliver taget ud til kontrol. Kvalitet er indlagt som en aflønningsfaktor, da partnere bliver ramt på pengepungen, såfremt der er fejl ved kontrollerne.

Det er revisors professionelle dømmekraft, som udgør helikopterplan, som derved udgør kvaliteten i revisionen, og som i visse tilfælde har manglet i de sager, der har været fremme i offentligheden. Revisionen kan være udført korrekt, men mangler den professionelle dømmekraft, er der tale om fejl ved revisionen.

Citater:

” Revisionen kan være udført korrekt, men mangler den professionelle dømmekraft, er der tale om fejl ved revisionen.”

2. Hvordan vil rotationspligten påvirke kvaliteten?

Det er ifølge Jesper Hansen afgørende at skelne mellem partner- og firmarotation. Jesper er tilhænger af partnerrotationen, da det har fordel af, at der kommer friske øjne på opgaven, som derved kan stille nogle mere kritiske spørgsmål. Det er dog samme team, hvorfor kendskabet til virksomhedens bibeholdes, og den professionelle dømmekraft derved forbedres. I de første år på en ny revision, er det ikke unormalt at revisor bruger tre gange så mange timer, for at lære virksomheden at kende. Først efter nogle år, har revisor lært virksomheden at kende.

Jesper Hansen vurderer at uafhængigheden bliver overholdt ved partnerrotationen, idet key-audit-partnere også skal udskiftes efter 7 år.

Firmarotation forventes ikke at give mere, hvilket man kan se i USA, hvor studier viser, at dette ikke øger uafhængigheden. De lande som har haft det, kan ikke se sig fri fra sager – heller ej, selvom de ydermere har haft joint-audit.

Generelt er det få virksomheder, som ikke har haft deres revision i udbud. For mange virksomheder er det en del af deres indkøbspolitik at udskifte revisor løbende.

At vælge revisor er en selskabsretlig beslutning, hvorfor der bør laves rammer herfor, så bestyrelsen heller ikke blot kan udskifte revisor, hvis revisor eksempelvis er for skeptisk.

Citater:

”I de første år på en ny revision, er det ikke unormalt at revisor bruger tre gange så mange timer, for at lære virksomheden at kende.”

”Generelt er det få virksomheder, som ikke har haft deres revision i udbud. For mange virksomheder er det en del af deres indkøbspolitik at sende revisionsydelsen i udbud på linje med andre ydelser, og derved sker der de facto en løbende udskifning af revisionsfirmaer.”

3. Hvordan definerer du rådgivningskvalitet?

Definitionen på rådgivning af høj kvalitet er, at kunden er tilfreds, at der ingen efterfølgende erstatningssager eller dårlig omtale er. PwC skal leve op til et brand, hvorfor der er højt fokus på kvaliteten af rådgivningsydelsen. Rådgivningsydelse udtages også til interne kontroller, svarende til samme kontroller som ved revisioner.

4. Hvordan er samspillet mellem revision og rådgivning?

Det er meget forskelligt fra kunde til kunde omkring, hvor meget rådgivning der efterspørges. Nogle klienter efterspørger eksempelvis mere i perioder ved børsintroduktioner. Generelt opfatter PwC sig selv om værende et revisionshus.

Jesper Hansen mener, at rådgivning skaber en kvalitet til revisionen, idet det giver mulighed for at koordinere eksempelvis skat mere effektivt. Kvaliteten af revisionen vil derfor falde, fordi revisionen og rådgivningen får en dårligere interaktion.

Der vil fremadrettet være et trekantsdrama; kunden forstår ikke, hvorfor rådgiver og revisor ikke taler sammen, hvilket skaber større arbejde til kunden, idet rådgiver og revisor ikke længere er fra samme revisionshus, og derved ikke taler sammen.

Citater:

”Der vil fremadrettet være et trekantsdrama; kunden forstår ikke, hvorfor rådgiver og revisor ikke taler sammen, hvilket skaber større arbejde for kunden, idet rådgiver og revisor ikke længere er fra samme revisionshus, og derved ikke taler sammen.”

5. Hvilke konsekvenser har forordningen for revisionsmarkedet?

Det forventes, at advokaterne kan overtage en del af den fremtidige skatterådgivning. Nogle siger, at markedet er samme størrelse, men at der blot sker en omfordeling. Jesper Hansen tror på nye spillere på visse områder af rådgivningsmarkedet.

Jesper Hansen mener ligeledes, at man har budt lavt på revisionen, for at være en døråbner til at kunne tilbyde klienten rådgivningsydelser. Dette prisfald forventes at blive stoppet på revisionen, idet man ikke længere også må rådgive i samme omfang. Enkelte lande mener faktisk, at prisen vil stige på revisionsydelserne.

Man forventer ligeledes, at visse revisionshuse måske slet ikke vil byde på en revision, idet rådgivningshonoraret kan være betydeligt mere rentabelt. Dem der har meget rådgivning vil måske byde af høflighed, men til en pris, der lægger højere. Vælge de øvrige udbydere samme strategi vil det betyde en prisstigning på revisionsmarkedet for PIE-klienter.

På revisionsmarkedet forventes der blot at ske en rokering blandt Big 4, idet de er de eneste, der besidder de fornødne kompetencer.

Citater:

”Dem der har meget rådgivning vil måske byde på en revision af ren høflighed, men til en pris, der lægger højere. Vælge de øvrige udbydere samme strategi vil det betyde en prisstigning på revisionsydelsen for PIE-klienter.”

”På revisionsmarkedet forventes der blot at ske en omroking blandt Big 4, idet de er de eneste, der besidder de fornødne kompetencer.”

Bilag 6, Referat Jørgen Valther Hansen, EY:

1. Hvordan definerer du, revisionskvalitet?

JVH anfører, at den gængse definition af kvalitet i revisionsydelser som udgangspunkt er overholdelse af standarder, metoder og politikker.

Måling af at dette opfyldes sikres via et omfattende sæt spørgeskemaer, som benyttes ved den efterfølgende kvalitetskontrol.

JVH lægger fokus på dokumentation under hele forløbet af såvel planlægning som udførelse. Den afgivne erklæring skal ligeledes være behørigt dokumenteret.

Der gennemføres interne efterfølgende kvalitetskontroller mindst en gang årligt. Disse foregår ved, at et team af udenlandske reviewere kontrollerer de udførte opgaver og bedømmer dem efter en skala på 1 til 3. Såfremt en opgave bedømmes til 3 eller 2 med væsentlige kommentarer, udtages den pågældende sagsansvarlige revisor automatisk til den næste kontrol.

Udtagelsen foregår på partner- /directorniveau således, at der for hver ansvarlig partner/director udtages minimum to opgaver mindst en gang hvert 3. år.

EYs udgangspunkt for denne procedure er ISQC1.

Citater: *"I praksis omsat til overholdelse af standarder, metoder og politikker."*

"Vi har et meget omfattende sæt spørgeskema, som vi benytter til den efterfølgende kvalitetskontrol. Der måler vi på, om man har opfyldt de relevante målepunkter."

2. Hvordan vil rotationspligten påvirke kvaliteten?

JVH fremhæver, at det helt grundlæggende er en meget ressourcekrævende proces at sætte sig ind i en ny virksomheds forhold som revisor.

Dette er i særdeleshed relevant i forhold til ledelsen i en virksomhed og kvaliteten af dennes forklaringer, idet dette er et forhold, som prøves over tid. Det er muligt at få en god forklaring på et tidspunkt, men tilliden kan først bekræftes efter tid, når forklaringen kan efterprøves. Særligt dette punkt betyder, at det tager flere år at opnå godt kendskab til en klient.

Dette betyder, at revisor må investere økonomisk og tidsmæssigt meget i en ny klient i opstartsfasen. Ifølge JVH er revisionsmarkedet samtidig præget af udbudsrunder og relativt stor bevægelighed.

JVH fremhæver de risici, som er forbundet med at skifte revisor såvel som at undlade dette. En ny revisor starter på en frisk og skal først opbygge kendskab til klienten, men fast revisor betyder lige så stor risiko.

Partnerrotation var en måde, hvorpå man kunne bibeholde viden på teamet samtidigt med, at partneren udskiftes, hvorved der ligeledes kom nye øjne på opgaven.

Den øgede uafhængighed mindsker klientkendskab, hvorfor denne mindre indsigt medfører lavere kvalitet. Men uafhængighed øger troværdigheden overfor omverdenen.

Citater: *"... Men det er jo ikke så meget andelede end det forhold, at vi i dag har mange udbudsrunder og at der er kommet relativt stor bevægelighed i revisionsmarkedet. Det betyder typisk, at man må forberede sig på at lave en stor investering tidsmæssigt og økonomisk i overtagelsesåret."*
"Revisionskvalitet er jo også at forstå den virksomhed man skal revidere, og evnen til at forstå den og virksomhedens risikofaktorer, og måske i særdeleshed at forstå den ledelse man skal forholde sig til, og dermed også når man udfordrer forklaringer, der er det jo, at en tillid til en ledelse og dens forklaringer er noget der prøves over tid."

"Hver gang du skifter revisor, starter du på en frisk med at forstå virksomheden og ledelsen, og det indebærer nogle risikofaktorer – ligeså vel som det ikke at skifte gør det."

"Partnerrotation har den fordel, at manden in charge bliver skiftet ud, mens teamet og den viden der er opbygget, forbliver. Der kan man hævde, at du både får viden over tid samtidigt med friske øjne til at udfordre."

"Ja, det synes jeg der er gode argumenter for" (at partnerrotation opfyldte kvalitetskravene)

"Alt andet lige er formålet med firmarotationen, at den opfattede uafhængighed øges og dermed troværdigheden i omverdenen, men ikke nødvendigvis kvaliteten."

3. Hvordan definerer du rådgivningskvalitet?

Kvalitet af rådgivningsydelser defineres i EY ved to parametre.

Den første parameter er den oplevede kvalitet, hvilket kunden definerer. Den anden parameter er overholdelse af standarder, regulering og interne krav som det var tilfældet ved revisionsydelser.

I al væsentlighed håndteres klienter ens, uanset om de er revisions- eller rene rådgivningsklienter. Revisionsklienter underlægges dog skrappe krav i forbindelse med uafhængighed.

Citater: *"En konsulent ville sige, at det var noget med oplevet kvalitet, så det er noget kunden definerer."*

"Det er to ting: kundens tilfredshed og vores overholdelse af standarder, love og interne krav."

4. Hvordan er samspillet mellem revision og rådgivning?

JVH bemærker, at der er ikke-revisionsydelser kan vurderes efter en gradskala, idet nogle ydelser har en mere direkte og tættere relation til revisionsydelsen end andre, eks. udarbejdelse af skatteopgørelser.

Modsat dette er der ydelser, som stort set ikke har relevans i forhold til revisionen.

Den væsentligste faktor for, hvorledes påvirkningen vil blive er, hvordan virksomhederne selv vil tilpasse sig den nye regulering. Det er oplagt at mange virksomheder vil vælge alene at benytte revisor til levering af revisionsydelser, idet der er for mange bindinger på revisors ydelser.

Det ses allerede at virksomheder benytter en anden Big 4 som rådgiver end som revisor. Dette er bl.a. sket i USA efter Sarbanes-Oxley.

Denne løsning er imidlertid også besværlig, idet både klient, revisor samt revisorer, som fungerer som rådgivere, skal planlægge deres positioner.

Er en revisor benyttet som rådgiver, risikerer han at være blevet ikke-valgbar, idet han ikke betragtes som uafhængig i forhold til levering af nogle ydelser, eks. IT-systemer.

JVH mener imidlertid alene at dette er et praktisk problem.

Citater: *"Nogle rådgivningsydelser har en tæthed til revisionsydelser, eks. udarbejdelse af skatteopgørelsen. Tilsvarende er der andre ydelser som har lavere relevans."*

"For mig at se handler det især om, hvordan virksomhederne vælger at tage bestik af de regler. Man kunne godt forvente, at virksomheder helt valgte ikke at benytte revisor til andre ydelser."

"Når man skal ud at vælge sin revisor, så skal man jo sørge for, at de er uafhængige – altså sikre at der er reelle alternativer, og med det beskedne antal (Revisionshuse) kan det godt blive svært."

5. Hvilke konsekvenser har forordningen for revisionsmarkedet?

Helt overordnet er revisionsmarkedet præget af, at Big 4 har valgt at følge en voldsom vækststrategi samtidig med, at revisionsmarkedet ikke vokser. Væksten må derfor ske via non-audit.

Dette har medført, at en voksende andel af Big 4 udgøres af ikke-revisionsydelser. Muligheden for at kunne tilbyde disse ikke-revisionsydelser har i høj grad til formål at gøre revisionshusene attraktive for klienterne, idet Big 4 kan levere en hel pallet af rådgivningsydelser. Dette er derfor blevet en konkurrenceparameter.

JVH forventer ikke, at den nye regulering vil medføre store forandringer på markedsniveau. Firmarotationen vil betyde, at der vil blive ”byttet” klienter, men revisionsmarkedet vil stadig blive domineret af Big 4.

Samtidigt fremhæver JVH, at firmarotation, som pt. kun kendes fra Italien, historisk kun har medført højere koncentration på revisionsmarkedet.

Med hensyn til ikke-revisionsydelser forventer JVH øget konkurrence større konsulenthuse, men JVH ser ikke en potentiel markedsforskydning blandt revisionshusene inden for disse ydelser, idet der ikke er andre end Big 4 blandt revisionshusene, som har de nødvendige kompetencer og ressourcer til at yde rådgivning til internationale klienter.

JVH påpeger at mange ikke-revisionsydelser kræver kompetencer, som ligger tæt på revisors kernekompetencer, hvorfor udefrakommende konsulenthuse næppe vil konkurrere på disse.

JVH påpeger, at forordningen næppe ender med at harmonisere reguleringen på baggrund af member state options. I Tyskland er det eksempelvis nu blevet muligt at tilbyde skatterådgivning på visse betingelser.

JVH forventer, at PIE-klienterne vil undgå besvær med at opfylde reglerne ved at kræve at revisor yder ren revision eller rådgivning, idet klienten ellers risikerer at blive begrænset, eks. midt under en transaktion

Overordnet tror JVH ikke at rotationsordningen og begrænsningen af ikke-revisionsydelser vil øge kvalitetsniveauet. Derimod vil det troværdigheden overfor omverdenen. Dette er et trade-off mellem lavere teknisk kvalitet og troværdighed.

Slutteligt påpeger JVH, at revisionsprofessionen er vant til reguleringsbølger, hvorfor professionen nok finder en brugbar løsning. Personligt mener JVH, at det er mest optimalt, hvis revisor er ”clean”, idet det giver færre gråzoner og subjektive vurderinger.

Citater: *”De (Big 4) har valgt en vækststrategi og, hvis du kigger på markedet for revisionsydelser, så vokser det jo ikke så, hvis du skal have vækst i en Big 4, så skal du gøre det via non-audit.”*

”PwC købte en stor konsulentvirksomhed, BoozAllen, for et par år siden, som virkelig tilførte volumen. Og det gør alle, Big 4 har købt konsulenthuse og vokser gennem overtagelser af non-audit på forskellig vis. Det betyder jo alt andet lige, at en større og større del af Big 4 bliver non-audit.”

”Man sidder i øjeblikket og har en forventning om, at firmarotationen betyder at du bytter kunder i et eller andet omfang, men du vil stadigvæk have rundt regnet 25 % af markedet delt mellem de fire store.”

”...og så vil du have en større og større del af forretningen, som er non-audit. Men det er jo noget vi har valgt, fordi vi synes at volumen er vigtig i forbindelse med at nedbringe fællesomkostninger og gøre sig attraktiv som providers... også overfor dem man ikke reviderer, der skal man jo gerne vælges til andre at levere andre ydelser.”

”Betyder firmarotationen større eller mindre koncentration på revisionsmarkedet – det kan man jo så spørge sig selv om. De historiske erfaringer (fra Italien)... (viser, at) det har ført til øget koncentration. (Videnskabelig artikel fra UK)”

”Firmarotationen gør måske det modsatte – når deres (BDO og Beierholm) PIE-klienter skal i udbud, så er sandsynligheden for, at de vælger en Big 4 måske i virkeligheden større... Det vil blive endnu mere koncentreret.”

”... konkurrencen på de bredere rådgivningsydelser – procesoptimering, IT mv., der er man i konkurrence med andre – Implement, Valcon, PA... men det er meget få under Big 4, som har muskler til at gå ind i det her og gøre sig gældende.”

”... de ydelser som kræver lidt mere end kernekompetencerne (de revisornære), dem har de (BDO, Beierholm, andre mindre spillere i revisionsverden) som udgangspunkt ikke.”

”Da reguleringen kom frem var den meget kategorisk – enten er du revisor eller også er du ikke. Så er der kommet forskellige member state options ind, f.eks. på skat... Det gode spørgsmål er så, hvilken vej går man? Forsøger man at bevare tingene som status quo, så revisor kan levere de ydelser han plejer og så vride implementeringen af de nye regler så meget man kan? Det er et svært spørgsmål, men lige nu synes det som om man forsøger at sikre maksimale frihedsgrader.... Så man kan sige, at man er ret langt med member state options, så det hele bliver mere grumset.”

”Men til syvende og sidst er det virksomhederne selv der vælger – så hvis virksomhederne ikke gider være underlagt 70 % begrænsningen undgår de den bare”

”(member state options) udvander jo den intention, da det var en forordning og ikke et direktiv man benyttede”

”...hvis jeg var CFO ville jeg undgå 70 %-begrænsningen, for hvis jeg er midt i en transaktion kan jeg jo ikke bare skifte leverandør. Så jeg ville slet ikke prioritere at benytte revisor til andet end revision.”

”man prioriterer uafhængighed på de store (klienter), for det er dyrere, men på de mindre accepterer man argumentet om at benytte den viden revisor måtte besidde.”

”Hvis der er en relation mellem kvalitet og større uafhængighed, så er det, at det giver lavere teknisk kvalitet, men omverdens opfattelse af revisors udsagn kan være større.”

Bilag 7, Referat Lars Kiertzner, FSR:

1. Hvordan definerer du, revisionskvalitet?

God kvalitet defineres ud fra at regnskabet skal revideres ud fra god revisorskik. Kvaliteten i en revisionsopgave fremgår i tilfælde, hvor regulering ikke er tilstrækkeligt. Man skal gøre sit arbejde ordentligt i forhold til, hvad standarderne angiver. God kvalitet er at afgive den påtegning, der er passende til forholdene. Ved PIE-klienter skal betydelige forhold ligeledes fremhæves.

Det er revisors opgave at sørge for, at regnskabet giver et retvisende billede – også hvor reglerne ikke hjælper revisor. Der skal afgives de supplerende oplysninger, hvor det er nødvendigt.

Citater: *"God revisionskvalitet er, at man gør sit arbejde ordentlig og udfører de nødvendige handlinger, hvor der er risiko og væsentlige poster, og opnår den tilstrækkelige sikkerhed til at kunne udtale sig om regnskabet." "... det er ikke en investeringsanbefaling..., men man tager stilling til om regnskabet giver et retvisende billede ud fra de regler som gælder..."*

"regler skal også suppleres, ..., der hvor reglerne ikke er tilstrækkelige..." og skal fraviges, hvis det er nødvendigt for at give et retvisende billede"

2. Hvordan vil rotationspligten påvirke kvaliteten?

Rotationen påvirker kvalitetsniveauet – der er dog ikke meget viden på området, men empirisk undersøgelse fra Italien viser klart, at kvaliteten falder og omkostningerne stiger. Kvaliteten falder pga. den tabte viden i starten af, og i afrapporteringen slapper revisor mere af. Regnskabsmanipulation finder sted i større grad i de første år, som undersøgelsen viser, idet revisor er mindre skeptisk – ikke fordi han ønsker at være det, men fordi baggrunden er sådan.

Disse undersøgelser støttes også af undersøgelserne om partnerrotationen, som udviser den samme effekt. Man forsøger at gardere sig herimod ved at have to partnere i en glidende overgang.

Rotationspligten er indført i politisk blindhed. Reglerne overlevede i en meget mildere grad. De gavnlige effekter heraf er ikke dokumenteret nogle steder. Reglen er grebet ud af luften, og derfor uden rationale. PCAOB's sponserede eksperiment – påviste revisor mindre skeptiske i første år. USA viser ligeledes modstand, idet det ikke er "klogt".

Citater: *"Det viser klart, at kvaliteten falder, og omkostningerne stiger"*

"I afrotteringsåret og det første tiltrædelsesår falder kvaliteten"

"Al empirisk viden peger på, at der er et fald i kvaliteten"

"Men er der nogen gavnlige effekter af firmarotation? De er ikke dokumenteret af nogen endnu"

3. Hvordan påvirker implementeringen konkurrenceforholdet?

Det tyder på, at markedet for PIE-klienter er mere monopolagtigt pga. omkostningstungt udbud. Markedet vil blive mere koncentreret - der kan måske godt komme et Big 5, men ikke fuldkommen konkurrence.

Dem der revisorer kreditinstitutter og forsikringsselskaber skal være certificerede, hvorfor det yderligere begrænset udbuddet. Men forventer at antallet af disse revisorer vil falde, pga. antallet af nødvendige efteruddannelsestimer og praktiske erfaring. Ud over dette, skal man også opfylde partnerrotationsreglerne.

Det er nok kun de tre store, der kan håndtere dette markedet, måske KPMG, BDO og Beierholm kan fremadrettet.

Der er en last in first out regel, dvs. senest udbud 2017 for tiltrædelse 2006 - mærkelig overgangsregel.

Citater: *"Der er noget, som tyder på, at vi vil få et mere monopolagtigt marked... Jeg tror ikke, det vil blive bredt ud i hvert fald, for det bliver meget omkostningstungt at byde ind i de her processer....Så jeg tror, at det nok nærmere bliver yderligere koncentreret... Jeg har i hvert fald svært ved at se, at det bliver mere spredt – altså, jeg vil ikke udelukke, at man får Big 5 eller et eller andet, men du får ikke Big 10 – det er der ingen chance for, slet ikke i et marked som det danske, ... der er det helt udelukket, vil jeg tro"*

"...I Danmark har vi yderligere det, at dem der skal revidere, de skal være certificerede, og så bliver udbuddet endnu mere begrænset."

"Jeg tror at de store tre, som er der nu, de kan klare det. Jeg er usikker på, om der er andre, som kan, hvis jeg skal være helt ærlig"

4. Hvordan definerer du rådgivningskvalitet?

Revisor skal altid overholde revisors etiske retningslinjer. Dvs. man er mindre frit stillet end andre rådgivere. God rådgivning er, at man optimerer bedst muligt for klienten, indenfor gældende regler. Så længe man rådgiver indenfor gældende regler, er det i orden.

Man er ikke offentlighedens tillidsrepræsentant i rådgivning. De etiske regler regulerer i forvejen for, hvad man må rådgive om. De store klienter kan medføre, at de store klienter vælger enten eller i forhold til rådgivning/revision. Det er meget lettere at lave et forbud, end at have en 70% grænse. I mindre virksomheder vil 70%-grænsen få virkning, ikke i store globale virksomheder.

Pengene er i rådgivningen, men det trækker begge veje. Det er svært at afgøre, om revision bliver et andet valg. Noget tyder til gengæld også på, at honorarerne til revision stiger. Tidligere har revisionsfirmaerne fået rådgivningsopgaverne med at lowball revisionen.

I de øvrige dele af markedet, er revisor døråbner.

Citater: *"Man skal altid overholde etiske retningslinjer i revisionshuse i modsætning til konsulenthuse, der er mere fritstillede"*

"...at man optimerer, set fra klientens side, en eller anden problemstilling, men under hensyntagen til gældende regler"

"Man er ikke offentlighedens tillidsrepræsentant, i rådgivning er man klientens mand"

"de etiske regler har allerede skarpe regler vedrørende rådgivning, ..., og hvis man gennemfører dem, altså EU-reglerne, så er der ikke stor forskel – der er nogen forskel, der er særligt den, at EU-reglerne er meget komplekse..."

"Jeg tror, at de her regler, de kan få den betydning, at i hvert fald de store klienter vil få en tendens til at sige, enten er du revisor eller også er du rådgiver, for det andet er for komplekst."

"Jeg tror... ikke så meget, at revisorerne vil drive processen, men at mange af de store virksomheder vil sige, enten er du revisor eller rådgiver – hvad vælger du?" "Og der tror jeg, at revisionsudvalgene, som jo i sidste ende skal overvåge disse regler, vil sige, at det er meget lettere det andet. Det er meget lettere at sige: "Du må ikke" end det er at sige: "Du må godt inden for de her regler, som gælder"

"Revisionen har ikke længere den døråbner-effekt. Tidligere har man sagt, at revisionens store betydning var, at den gav adgang til rådgivningen, ... og det taler jo for, at hvis man skal byde ind på kun at være revisor, så skal man have en højere pris."

"Den mere begrænsede konkurrence kan også trække den vej – men jeg tør simpelthen ikke gætte på det."

5. Hvad kan være begrundelsen for kun at lade forordningen omfatte PIE-virksomheder?

Man vil aldrig mere se en finansiel sektor, som nedsmelter som i år 2008. Dette var det store fokus, hvor man ikke havde øje for andet. Det var det formål kommissionen havde. De øvrige selskaber er derfor blevet ofre herfor iflg. kommissionen. Falder det på plads i finanssektoren, så påvirker det automatisk de andre selskaber.

Bilag 8, Referat Ole C. K. Nielsen, BDO:

1. Hvordan definerer du, revisionskvalitet?

Kvalitet defineres som overholdelse af revisorloven, bekendtgørelser og revisionsstandarder. Hos BDO har man et slogan; ”Det bedste af to verdener”, hvilket betyder at for SVM-klienterne, som ikke bliver begrænset af forordningen der udgør overholdelse af regelsættet samt indlevelsen hos kunden kvaliteten.

Denne kundeoplevelse gør DBO mere anerkendt end Big 4, fordi de har et dybere kundenærhed gennem segmentet.

Citater:

”De fleste klienter kan betragte det som en byrde, men for mange af kunderne er det en oplevelse og gennemgang af hele systemet.”

2. Hvordan vil rotationspligten påvirke kvaliteten?

Ole Nielsen tror generelt ikke, at kvaliteten forbedres ved implementeringen af rotationspligten.

Kvalitetsbegrebet af afledt af dokumentationen, og regnskaberne i Danmark er tilfredsstillende uden mange fejl, hvorfor det som regel kun er ved visse små revisionsklienter, at dokumentationen dumper.

Man har sænket konsekvenserne ved at have fejl i et regnskab, hvorimod der er nul-tolerance på fejl hos revisor, hvilket straffes med kæmpe bøder. Dette bevirker at revisor i forvejen har stort fokus på opfyldelse af tilstrækkelige kvalitet.

Partnerrotationen opfylder til fulde samme krav som firmarotationen, bortset fra at firmarotationen skaber naturligt bøvl. Skulle det have haft værdi, så skulle perioden havde været enten 5 eller 7 år.

Vigtigt ved en revision er, at man minimum har der 3-5 år, idet man investerer meget tid som revisor at starte hos en ny klient.

Rotation på andre end § 21, stk. 3-kunder kunne også være fornuftigt. Når man har valgt revisor, så bør man til gengæld ikke kunne afskære revisor. Det mindste pres af revisor, skaber på nuværende tidspunkt en mulighed for at han bliver smidt ud. Det skaber ikke den skepsiseffekt, som man ønsker.

Det eneste der eksisterer herom, er et notat fra Erhvervsstyrelsen, som mener at det ikke har været hensigten ved udarbejdelsen af revisionspligten for disse klienter. Frankrig har eksempelvis implementeret af bindingsperiode på 6 år.

Citater:

” Partnerrotationen opfylder til fulde samme krav som firmarotationen, bortset fra at firmarotationen skaber naturligt bøvl. Skulle det have haft værdi, så skulle perioden havde været enten 5 eller 7 år. ”

” Vigtigt ved en revision er, at man minimum har der 3-5 år, idet man investerer meget tid som revisor at starte hos en ny klient. ”

”Rotation på andre kunder – kunne også være fornuftigt. Når man har valgt revisor, så bør man til gengæld ikke kunne afskære revisor.”

3. Hvordan definerer du rådgivningskvalitet?

Der er hos BDO kvalitetskontroller af rådgivning, som omfatter kundeacceptregler, hvidvaskningsregler m.fl. Opgaveaccept skal ske i forhold til opfyldelse af uafhængighedskriteriet indenfor revision. Det er dog svært at opstille konkrete krav til rådgivningen. Der findes ingen formelle bindinger til substansen – men indholdet af rådgivningen skal være korrekt.

Ved skatterådgivning er god kvalitet, når klienten betaler den korrekte skat eller mindre.

Det kan ikke betegnes som værende dårlig rådgivning, hvis man finder frem til, at kunden skal betale mere i skat. I sådanne tilfælde har revisor fjernet en mulig risiko for at blive opdaget af Skat.

Hovedregelen for god rådgivning og derved også god kvalitet er, at man skal tilføre kunden værdi - ikke nødvendigvis en besparelse eller merindtjening, men også undgåelse af problemer.

Skattespekulation anses for værende kreativt, men ifølge reglerne er det ikke forbudt. Til gengæld kan reglerne om etik være brudt.

Citater:

” Det kan ikke betegnes som værende dårlig rådgivning, hvis man finder frem til, at kunden skal betale mere i skat. ”

” Skattespekulation anses for værende kreativt, men ifølge reglerne er det ikke forbudt. Til gengæld kan reglerne om etik være brudt. ”

4. Hvordan er samspillet mellem revision og rådgivning?

Kerneydelsen var måske revision, men fremadrettet er kerneydelsen rådgivning, idet de små revisionshuse, har ikke ressourcerne til at betjene de store.

Ole C. K. Nielsen håber på, at udsalget på revisionsydelsen forvinder, da det ødelægger markedet. Kvaliteten i revisionsopgaverne skal afhænge af den tid, revisor bruger – og skal kunne stå alene uden at være afhængig af rådgivningen.

Citater:

” Kvaliteten i revisionsopgaverne skal afhænge af den tid, revisor bruger – og skal kunne stå alene uden at være afhængig af rådgivningen. ”

5. Hvilke konsekvenser har forordningen for revisionsmarkedet?

Det forventes ikke, at det samlede revisionsmarked vil blive øget. Ole Nielsen har svært ved at se, at implementeringen af forordningen skaber en større konkurrence på revisionsmarkedet.

Det vurderes umiddelbart, at konkurrencen på rådgivning ikke bliver flyttet væk fra Big 4, da klienterne kan risikere dårlig omtale i medierne ved at have valgt et ikke-Big-4. Det er ikke nogen umiddelbar frygt for at advokatbranchen skal overtage en større andel af skatterådgivningen på markedet – det bliver primært i revisionsfirmaerne. Andre konsulenthuse kan derimod forsøge konkurrencen på markedet.

Det flytter ikke omsætningen på rådgivning, når satsen kun er matematisk angivet efter de 70%, hvorimod hvis det havde været indholdet man havde sat det ud fra.

Citater:

”Det vurderes umiddelbart, at konkurrencen på rådgivning ikke bliver flyttet væk fra Big 4, da klienterne kan risikere dårlig omtale i medierne ved at have valgt et ikke-Big-4. ”

”Det er ikke nogen umiddelbar frygt for at advokatbranchen skal overtage en større andel af skatterådgivningen på markedet. ”

Bilag 9, Referat Per Ejning Olsen, KPMG:

1. Hvordan definerer du, revisionskvalitet?

KPMGs tilgang til revisionskvalitet todelt.

Den første og grundlæggende del fokuserer på den faglige kvalitet, som omhandler overholdelse af regulering og internationale standarder.

Hertil stiller KPMG endnu et aspekt til kvalitet, et såkaldt service-ben, som går ud på, at givekunden en merværdi og ikke kun en påtegning.

PEO konkluderer, at det er kompleks at fremkomme med en egentlig og konkret definition på revisionskvalitet.

Det påpeges af PEO, at revisionskvalitet også omhandler fornuftig fortolkning af regler, og KPMG er i denne sammenhæng at finde blandt de ”forsigtige”, der arbejder på langtidsholdbare løsninger.

PEO fremhæver, at en vigtig parameter for revisionskvaliteten for KPMG er, at revisionshuset er troværdigt for omverdenen.

Citater: *”Det tror jeg ikke, at jeg kan gøre kort.”*

”Punkt et på vores agenda er overholdelse af regler og standarder, det kan man kalde en faglig standard. Så er der også en anden vinkel på kvalitet, og det er service-benet og de add-ons, man kan give kunderne i forbindelse med revisionsydelsen – det tænker vi nok ikke så meget over, når vi snakker kvalitet.”

”I bund og grund er det også kvalitet af en revisionsydelse, at dem der betaler noget føler, at de får noget den anden vej – for det er jo ikke nødvendigvis forudsat i revisionsstandarderne.”

”På den lange bane er troværdighed en vigtig parameter.”

”En del af vores værdisæt er, at det vi skal stå på mål for er langtidsholdbart.”

2. Hvordan vil rotationspligten påvirke kvaliteten?

PEO bemærker, at kvaliteten har været udsat for en udvikling i lang tid. Denne er i særlig høj grad af den teknologiske udvikling, som har muliggjort, at der kræves færre tidsmæssige ressourcer til at udføre revision af høj kvalitet. Udviklingen har været særligt udpræget på klientside, idet klienterne via teknologi har bedre styr på alt og er klar til revisionen.

Den teknologiske udvikling og det lavere forbrug af tidsressourcer har medført en generelt pres på honorarerne. Dette har medført, at professionen internt har været presset til at rationalisere og effektivisere, men dette er ikke netop ikke sket på bekostning af kvaliteten. Tværtimod er fokus blevet overført til de vigtigste områder, således at kvaliteten sikres.

Umiddelbart ses ikke nogen kvalitetsmæssig forbedring på baggrund af firma- eller partnerrotation. Dette skyldes, at det er en kompleks opgave, at sætte sig ind i en stor revisionsklient og opnå tilstrækkeligt kendskab. De første par år er der derfor større fare for, at revisor kommer til at overse

noget i kompleksiteten. Dette gælder særligt i forbindelse med mennesker, da revisionskvalitet forudsætter kendskab til disse i organisationen.

5-7 år vurderes at være en kort periode hvis kvalitet skal opretholdes, mens 10 år kan virke rimeligt ved partnerrotation.

PEO fremhæver, at partnerrotation gælder for alle i et team som har en betydende rolle. Det ville være formålstjeneligt, om ikke alle disse personer skulle udskiftes samtidigt, idet man kunne sikre kontinuitet og dermed kvalitet ved planlagte generationsskift med overlap.

PEO fremhæver certificeringen til finansielle institutter som konkurrencemæssigt uheldig. Løsningen er imidlertid den bedste og uden egentlige alternativer. Hertil påpeger PEO, at inddragelse af udenlandske revisorer kunne være oplagt til disse opgaver, da udfordringerne og kompleksiteten i den finansielle branche netop er international.

Citater: *"Det er svært at sige ensidigt, om kvaliteten vil falde når der bruges færre timer – hvis man bliver presset på sit honorar, bliver man også presset til at tænke mere... man bliver mere effektiv og fokuserer på det, som er vigtigt."*

"Jeg må sige, at jeg ser ikke nogen fordel i kvaliteten ved firmarotationsordningen, og som udgangspunkt heller ikke nogen fordel ved partnerrotationen. Men det kommer an på kompleksiteten af tingene, for jeg synes, at man skal være opmærksom på, at det egentlig er meget kompleks at sætte sig ind i de store virksomheder." *"Når man tiltræder som ny revisor er der en vis fare de første par år for, at man ikke kender virksomheden godt nok – det gælder på alle leder og kanter, man mangler kendskab til virksomhedens processer og kompleksiteter, og mange af disse (virksomheder) er vidt forgrenede med mange mennesker, og som revisor skal man kende til disse."*

"Jeg synes, at det er en risiko for nedgang i kvaliteten, at man skal skifte så ofte – så kan man sige: hvor ofte bliver det egentlig?" *"5 år vil være uforsvarligt, 7 år er lidt, 10 år kan man begynde at synes er lidt bedre"*

"Man kan sikre kvaliteten ved kontinuitet og planlagte generationsskift og overlap på et team..." *(ved partnerrotation)"* *man kan sige at det ville være bedst, hvis man kunne beholde nogle personer med en betydende rolle, uden at man blev diskvalificeret af det, for det er der man opbygger noget af den viden"* *(som sikrer kontinuiteten)*

"I Danmark har man forsøgt at tage højde for det (kompleksiteten i den finansielle sektor) ved at indføre en certificering, som jeg synes er lidt uheldig i markedsmæssige konsekvenser, men jeg synes

jeg har svært ved at forestille mig hvad alternativet er.” ”Du skal op at have en kritisk masse, for at kunne håndtere denne kompleksitet.” ”man kunne overveje, at tage folk ind fra udlandet...” (For at ”trække kvalitet ind” fra udlandet), ”for kompleksiteten kommer udefra”

3 og 4. Hvordan definerer du rådgivningskvalitet? Hvordan er samspillet mellem revision og rådgivning?

KPMG har uskrevne regler for kvalitet i rådgivningsydelser. Disse kan komprimeres til, at det skal være langtidsholdbar rådgivning.

Uafhængighedsreglerne er KPMG meget opmærksomme, og dette er også i tilfælde hvor regulering ikke stiller krav herom. Udgangspunktet hos KPMG er, at er man revisor, så er der opgaver man ikke kan påtage sig for klienter.

PEO fremhæver, at der er forskellige typer reguleringer, som på visse enkeltområder, eks. due-diligence, er meget omfattende, mens der er en mindre grad af regulering på andre konsulentområder.

Der er forskel på den salgsmæssige tilgang til revisions- og rådgivningsklienter, idet man over for revisionsklienter ikke kan deltage ved implementering af eks. IT-systemer. I relation til rådgivningsklienter er KPMG opmærksomme på egne intentioner således, at man ikke afskærer sig selv fra at tilbyde revision. I sådanne tilfælde må revisionsvirksomheden nøje overveje, hvad der tjener virksomheden bedst.

KPMG er i en opbygningsfase, og skal derfor definere sin egen identitet. PEO mener, at revision og rådgivning bliver mere ligeværdig i den nye organisation end i enkelte andre revisionshuse. KPMG ønsker imidlertid stadig at blive betragtet som et revisionshus, hvorfor man byder på opgaver når man bliver indbudt, selvom dette kunne konflikte med KPMGs intentioner med hensyn til rådgivningsydelser.

Det sidstnævnte skyldes også, at man ikke ønsker at støde sine klienter, som det er sket når enkelte andre huse i Big 4 har takket nej til at byde.

Kvalitet ved rådgivningsydelser kan bedst beskrives ved et væsentligt system af interne procedurer, som sikrer, at processen forløber korrekt.

KPMG benytter på netværksbasis et internt system, som forhindrer, at en opgave først accepteres, når det er sikret, at den ikke er i konflikt andre ydelser fra KPMG til klienten. Dette sikrer, at KPMG ikke

påbegynder opgaver, som KPMG ikke må udføre og derfor siden springer fra. Dette ville blive opfattet meget negativt af klienterne.

Citater: *"Kvaliteten i rådgivning skal også defineres ud fra rollen som revisor – man skal sige, at er man revisor, så er der nogle ting som man ikke kan påtage sig."*

"Når man er ny virksomhed, så skal man definere sig selv... Og den virksomhed, som er her er mere ligeværdig i revisions- og rådgivningsbenene. Men jeg vil definere revision som vores kerneydelse men ikke den eneste kerneydelse, da skat og anden rådgivning er lige så vigtige."

"Vi vil stadig byde hvis vi bliver indbudt."

"Der er ikke nogen eksterne kvalitetsstandarder, men der er rådgivningsstandarder inden for vores del af det."

"Der er procedure – og der er masser af det... især på kundeaccept, hvor der er meget, meget strikse regler."

"Vi har i KPMG et system, hvor uanset hvad du skal lave, så skal du søge tilladelse i det system. Systemet kan så fortælle, om der er sat en spærrer ind for den ydelse på den pågældende klient... Det er worldwide."

5. Hvilke konsekvenser har forordningen for revisionsmarkedet?

KPMG vil, som alle andre store revisionshuse, ekspandere mod mere rådgivning, idet revisionsvirksomhed bliver mere uforudsigeligt.

KPMG håber, at markedssituationen vil rette sig lidt på baggrund af den nye regulering, så prisen enten vil stige eller rette sig.

Virksomhederne er begyndt at førtidsimplementere reglerne, og de forventer større konkurrence ved udbud blandt de få tilbageværende aktører, som vil føre til lavere honorarer.

PEO er på dette punkt ikke optimistisk på professionens vegne, idet PEO forventer, at Big 4 vil konkurrere om prestigeklienter, og tilbyde lavere honorar til disse.

I resten af PIE-segmentet vil konkurrencen være uændret og primært imellem Big 4 og måske 1 eller to af de øvrige huse, idet disse er de eneste som besidder de nødvendige kompetencer og mindset. PEO tvivler på, at second tier revisionshuse reelt vil være interesserede, idet det er omkostningstungt at betjene PIE-klienter.

Ydermere fremhæver PEO, at det ikke er muligt at opdele en revisionsvirksomhed i afdelinger med fokus på forskellige størrelser af virksomheder, da det vil give en stor udfordring i forhold til at skabe et samlet mindset og dermed en samlet virksomhed.

PEO nævner i forbindelse med markedssituationen også revisionsudvalgene, som generelt i praksis har virket meget forskellig. I mange virksomheder bidrager revisionsudvalg til at øge kvalitet og samarbejde, mens det i andre måske mere har fokus på at få prisen ned.

Det nævnes, at hvis et revisionshus skulle vælge at takke nej til en indbydelse, kan der være risiko for, at klienten ikke inviterer det pågældende hus til at byde på rådgivning. Dette skyldes, at klienter selv er klar over reglerne, og er bange for, at konkurrencen skades, hvis flere huse undlader at byde på revisionen. – det skal ikke være revisors valg.

PEO nævner, at nogle lande har regler for at revisor vælges for en meget lang periode. f.eks. i Italien, hvor man ifølge reglerne er valgt for en periode på 9 år. Denne periode giver mulighed for at lære klienten, hvilket tager 2-3 år, samt servicere effektivt de resterende. Sikkerheden i denne periode medfører, at revisor kan fokusere på revisionsydelsen. Samtidig ved revisor, at han skal rotere ud når perioden udløber.

Slutteligt illustrerer PEO, at afhængighed af enkeltklienter sker for den enkelte revisor i et stort hus, og aldrig hele huset. Meget få store revisionshuse vil være i nærheden af begrænsningen på 15 % af omsætningen hos en klient, men dette vil ofte være tilfældet for enkeltrevisorer i huset. Det er altså den enkelte revisor, som er afhængig af klienten, og det er meget tvivlsomt, at et helt revisionshus vil ”gå med på noget” samlet. Den enkelte revisor vil altså stå med problemet, hvis han bevidst træffer en beslutning om at yde dårlig kvalitet, og en sådan beslutning vil hurtigt blive opdaget.

Citater: *”Der vil blive mere rådgivning, det er jeg sikker på. Man vil stå i en situation hvor der bliver roteret i tide og utide, og man ved ikke helt præcis hvor man er henne med sin revisionsvirksomhed, så derfor vil man ekspandere mod mere rådgivning”*

”Vi kan se, at nogle virksomheder er begyndt at før-implementere reguleringen... og de er tilfredse, for de forventer, at det vil blive billigere for revisionsydelser...”

”Der er så stor prestige forbundet med de helt store klienter, at jeg ikke forventer prisseffekten på honorarerne her...”

”Jeg tror ikke der kommer flere i Danmark, tværtimod... Det er et mind-set. Hvis du skal ofre det der skal til for at betjene de kunder, så bliver det en stor opgave.”

”Hvis du vil lave et fokus på et segment, så kan du godt dele virksomheden op - nogen tager sig af de små og nogen af de store. Men der går kun meget kort tid før virksomheden er delt op i to, så det ikke er en mere – og det opdager folk lige med det samme.”

Bilag 10, Referat Peter Thor Kellmer, Beierholm:

1. Hvordan definerer du, revisionskvalitet?

Ifølge Peter Thor Kellmer udgøres god revisionskvalitet, når relevante revisionsstandarder overholdes. Foruden revisionsstandarderne har Beierholm interne kvalitetskrav, som forlanger en intern tjekliste. Denne interne tjekliste resulterer i, at såfremt en revisionspost enten er af høj væsentlighed eller høj risiko, så skal handlingen godkendes af den ansvarlige partner. Det samme forhold gør sig gældende ved eksempelvis udenlandske indkomster, hvor den ansvarlige revisor skal konsultere skatteafdelingen.

Der er større kvalitetskrav ved PIE-virksomheder, men idet 15-20 af klientporteføljen udgøres af PIE-virksomheder er der ikke noget specifikt internt kvalitetssystem, som regulerer dette. Hos Beierholm har man dog implementeret en procedure som bevirker, at en anden partner ligeledes kigger revisionsopgaven igennem, selvom vedkommende intet har haft med det at gøre. Dette har til formål at få nogle ”friske øjne” til at gennemgå det. Idet der ikke har været sager vedr. disse klienter sidestilles det som værende af god kvalitet.

Citater: *”Vores kvalitet i Beierholm går, ikke overraskende, på, at vi overholder ISQC1 samt selvfølgelig kravene i ISA-standerne, som er påkrævet i det arbejde vi laver. Vi skal ikke lave nogen opgaver, hvor vi ikke har overholdt de standarder, og det har vi så værktøjer til in-house, der gør, at hvis vi vælger en given erklæringstype, har man de handlinger der skal til for at løse den pågældende opgave.”* *”Omvendt er vi nok ikke nogen der skal levere mere kvalitet end det, så vi er meget optaget af, hvad står der i standarderne – leverer vi der? Der hvor der står SKAL, gør vi det, bør, så overvejer vi og hvis kan, så tager vi det til efterretning. Vi ser på det som hardlaw, og så leverer vi det – homesafe.”*

”Vi har nogle enkelte interne kvalitetskrav. Det er i Beierholm meget begrænset, de få ting vi har er fra gammel tid IFRS-regnskaber, de skal underlægges et kvalitetskrav i forbindelse med noter og evaluations. Der står ingen steder at man skal, men det forlanger vi bare.” *”Interne kvalitetskontroller... hvor vi går videre, er ud fra en risikobetragtning.”*

”Vi har et internt kvalitetskrav – en regnskabspost med høj revisionsrisiko og væsentlighed skal obligatorisk godkendes af den underskrivende partner”

”Vi har ikke et specifikt system til PIE-virksomheder, vi kører i vores største model – vi mener at revisionsstandarderne er lige. Det eneste der er, er at de fleste PIE-virksomheder er efter IFRS, så der ligger en tjekliste...” *”Vi laver nye lister hvert år,..., og vi har ikke haft sager i finansielle råd på den konto, så det mener vi er en af årsagerne.”*

” Vi har second partner review, som vil sige, at der skal være en anden partner til at se sagen igennem på PIE-virksomheder. Han har intet med sagen at gøre, men læser den igennem.”

2. Hvordan vil rotationspligten påvirke kvaliteten?

Man vil i fremtiden se flere regler på området, hvilket i praksis betyder, at der skal kontrolleres endnu mere. Fremadrettet vil man se flere kvalitetskrav som eksempelvis obligatorisk interview med ledelsen, eller at faglig sparing skal dokumenteres i en endnu højere grad end i dag.

Peter Kellmer mener ikke, at der tabes væsentlig viden, idet denne viden bør være opfanget af nuværende systemer, som eksempelvis revisionsprotokollater.

Citater: *”Jeg tror, som trenden er lige nu, og i den ånd de regler er skrevet, vil der komme flere regler, og der skal kontrolleres endnu mere. ... F.eks. har vi lige ansat en risk manager, og jeg kunne da forestille mig, at han har nogle obligatoriske lister vi skal gå igennem når vi har en PIE-virksomhed.” ” det betyder at vi får nogle udvidede kvalitetskrav vi skal undersøge – vi fjerner ikke nogen af dem vi har, men der kommer nogen nye”*

3. Hvordan påvirker implementeringen konkurrenceforholdet?

Det er svært at vurdere, hvad det fremadrettet vil have af effekt på konkurrencen på markedet, men rotationen er medskabende til nye klientforhold. Konkurrencen er udelukkende styret af, hvor sulte revisionsfirmaerne er for at kapre disse nye potentielle kunder.

Peter Kellmer refererer til, at kritikere mener, at der tabes en viden, men at det netop er dét, der er fordel. Det giver et løft på kvaliteten, når en revisionsopgave ses på med nye øjne.

Citater: *”Hvor afhængig man er af at bevare den viden (hos den enkelte revisor), det er hvor gode systemer du har til at samle data op, der beskriver hvad det er for viden og hvor god du har været til det. For så vil det sige, at en ny revisor bare skal læse ind i nogle standarddokumenter de kender”*
”Firmarotation er et nyt klientforhold, og det må være en forøget omkostning at sætte sig ind i det – og hvad har det af konsekvenser? Det må afhænge af hvor sulten den enkelte (revisor) er”
”At der tabes viden er netop argumentet for firmarotation, for man sidder ikke og falder i søvn og tror der er gode kvalitetssystemer hvis de ikke er der. En ny vil se med helt nye øjne på det” ” rent kvalitet – set bort fra effektivitet og omkostninger, er det jo et løft”

4. Hvordan definerer du rådgivningskvalitet?

Det er svært at give et entydigt svar på, hvordan kvalitetsforholdet ved rådgivning defineres. Kvalitetsnormen er blot, at regelsættet overholdes, og at man arbejder som offentlighedens tillidsrepræsentant – ikke fagligt, men betyder at man arbejder indenfor loven. Samfundet skal vide, at man i revisionshusene arbejder med forhold, som man kan stå inde for.

Det er ingen krav til erklæringer, idet man er uden for revisorloven. Beierholm har derimod interne krav, som bevirker, at det skal være nedskrevet, hvad der er aftalt, samt hvad der et blevet lavet og et mødereferat.

Citater: *"Den kvalitetsnorm der er som man rådgiver, hvad enten det er årsregnskabsloven, IFRS eller skattelovgivning, der forventer vi at man ligger indenfor de regler der er der."*
"...meget lidt der kræver en erklæring.. og så vil det sige at der er et topartsforhold udenfor revisorloven. Så er der ikke kvalitetskrav, men interne krav."

"Samfundet skal vide, at det vi involverer os i, også selvom det er rådgivning, det kan se dagens lys."

5. Hvordan er samspillet mellem revision og rådgivning?

Peter Kellmer argumenterer for, at begreberne *revision* og *rådgivning* er to modsigende poler. Revision er arbejde som offentlighedens tillidsrepræsentant, hvorimod rådgivning gælder om eksempelvis at udspekulere måder at optimere driften, hvorfor uafhængigheden forsvinder.

Hvis man er en rigtig rådgiver, så er det svært at bevare uafhængigheden. Peter Kellmer savner argumenter fra EU for, hvorfor man har accepteret en rate på 70% til rådgivning – hvorfor kan det ikke ligeså godt være 30%? Fremadrettet tror Peter Kellmer på, at klienterne enten vælger ren revision eller ren rådgivning hos den pågældende revisionsfirma, men af andelen på 70% kan tolkes som et plaster på såret.

Vigtigt er dog stadigvæk overholdelse af de etiske regler, hvilket bevirker, at man stadigvæk ikke må lave noget, som skader uafhængigheden. Man må eksempelvis ikke lave bogføringsarbejde for en IFRS klient.

I forhold til samspillet, mener Peter Kellmer, at jo mere indsigt man har hos en klient, jo højere kvalitet skabes der – forudsat at revisor bevarer sin professionelle skepsis.

Det er her ligeledes revisors pligt at overholde de etiske regler, som samtidig angiver, at jo længere tid man har revideret samme klient, jo mere afhængig er man, hvorfor en rotation skal finde sted.

Peter Kellmer udtaler udelukkende ud fra et kvalitetsmæssigt synspunkt, at rotation er godt, men kunden vil se det som et fordyrende element. Det er kun revisorerne, der har bildt sig ind, at det er okay, både at rådgive og revision.

Når revisor ikke har opstillet regnskabet, vil man kunne se mere kritisk på det.

Citater: *"Der noget modsatrettet, der et aspekt i det, at hvis du er rådgiver, så tror jeg, at det er svært at bevare sin uafhængighed, ..., og det er så der her med at det er 70 %, det kan problematiseres – hvorfor lige dette tal? Mit svar er, at det er operationelt at arbejde med, men etiske regler forhindrer at det påvirker uafhængighed."*

"Jo mere indsigt du har i en virksomhed, og hvis du evner at være kritisk, så øger det kvaliteten. Etisk regler operer også med rotation, da længerevarende forhold øger sandsynligheden for subjektivitet."

"Nye øjne, de vil fange nogle ting"

"For mig er det (70%-begrænsningen) mere et plaster på såret, end noget med kvaliteten"

6. Hvilke konsekvenser har forordningen for revisionsmarkedet?

Beierholms fremtidsplaner er, at byde på begge typer opgaver. Peter Kellmer tror, at de helt små revisionsfirmaer vil overveje kun at vælge rådgivning, idet kvalitetskravene er så store, at det kun er de allerstørste revisionsfirmaer, der har mulighed for at deltage i udbuddet.

Pengene er i rådgivningsbranchen, men man får ikke nogle af de store til at sige, at de kun vil rådgive.

Fremadrettet behøver rådgivere ikke at være revisorer. Der kan fremadrettet etableres et nyt marked for deltagere på rådgivningsdelen, som dog skal have speciale indenfor skat og regnskab, som revisor kun besidder. Advokaterne kan dog vide lidt om rådgivning indenfor skat mv.

Citater: *"Vi kan se, at der bliver noget rotation, og der bliver nogle kunder som skal vælge en revisor og en rådgiver. Og vi vil gerne tilbyde begge dele, og gerne i forhold til vores konkurrenter, hvis de skal pege på nogen der kan hjælpe dem."*

"Hvis du går ned efter nogen der er mindre end os, så har de da endnu større overvejelser end os – skal de have disse PIE-kunder?" "det vi bare ved, er at hvis du afleverer disse klienter, som kommer du aldrig tilbage igen."

"kvalitetskravene er så ekstremt høje, at det kræver en kæmpe organisation"

"Jeg tror at firmarotationen gør at nogen skal afgøre om de vil være med eller ej, også på rådgivningen"

”De store virksomheder er professionelle, så de siger, at de godt kan håndtere at have EY som revisor og PwC som rådgiver, tidligere var det nærmest en dødssynd”

11.4 Egne analyser

Bilag 11 – Fordeling af udbetalte honorarer hos de 100 største danske selskaber

Navn	CR-nummer	Revisor	Lovpligtig revision*	Andre erklæringsopgaver*	Skatteåtgivning*	Andre ydelser*	Total*	Honorarfordeling	Omfattet	Regnskabsår	Bemærkninger**
SAS Institute	75163517	BDO	3.881	-	613	1.484	5.978	54,0%	0	31-12-2013	Regnskabsårets opgjort i EUR
Alm. Brand	77333517	Deloitte	625	-	515	110	1.250	100,0%	1	31-12-2014	
AP Pension	18530899	Deloitte	955	205	195	650	2.005	72,8%	1	31-12-2013	
Area	25511484	Deloitte	646	34	56	11	747	9,9%	0	31-12-2013	
Auriga Industries	34629218	Deloitte	5.058	123	3.400	2.006	10.587	104,3%	1	31-12-2014	
Coop Danmark	26259495	Deloitte	1.000	-	1.000	1.000	3.000	200,0%	1	31-12-2014	
Danish Agro	59789317	Deloitte	5.490	126	455	125	6.196	10,3%	0	31-12-2014	
Danish Crown	26121264	Deloitte	1	-	2	-	3	200,0%	1	30-09-2014	
Dansk Landbrugs Grovareselskab A.M.B.A.	36542144	Deloitte	2.211	42	1.784	2.453	6.490	188,1%	1	31-12-2014	
Danske Bank	61126228	Deloitte	12.000	2.000	5.000	3.000	22.000	57,1%	0	31-12-2013	
Eliganten	17237977	Deloitte	160	-	-	60	220	37,5%	0	30-04-2014	
Falk Holding	33597045	Deloitte	1	-	-	-	1	0,0%	0	31-12-2014	
Flemeth & Co.	58180912	Deloitte	2.000	-	-	4.000	6.000	200,0%	1	31-12-2014	
Grundfos	37499919	Deloitte	-	-	-	-	-	i/o	i/o	31-12-2014	Ikke oplyst med hjemmel i ÅRL § 96, stk. 3
H. Lundbeck	56759913	Deloitte	2.000	-	-	14.000	16.000	700,0%	1	31-12-2014	
Industris Pension	16614130	Deloitte	700	200	-	600	1.500	66,7%	0	31-12-2014	
Jyske Bank	17616617	Deloitte	4.000	1.000	1.000	1.000	7.000	40,0%	0	31-12-2013	
MSC Scandinavia Holding	19950875	Deloitte	1.601	-	315	325	2.241	40,0%	0	31-12-2014	
Næs Energy	20293195	Deloitte	328	40	56	79	503	36,7%	0	31-12-2014	
NKT Holding	62725214	Deloitte	700	-	-	300	1.000	42,9%	0	31-12-2014	
Nykredit	12719248	Deloitte	6.000	-	1.000	4.000	11.000	83,3%	1	31-12-2014	
Orifarm Group	27347282	Deloitte	140	-	-	189	329	135,0%	1	31-12-2013	
OW Bunker (under konkurs)	34900167	Deloitte	5.488	7	2.520	6.154	14.169	157,8%	1	31-12-2013	Regnskabsårets opgjort i USD
Pensio danmark	29194238	Deloitte	1.000	-	1.000	1.000	3.000	200,0%	1	31-12-2014	
PFA Holding	22438018	Deloitte	3.000	-	-	2.000	5.000	66,7%	0	31-12-2013	
Scan group	81260311	Deloitte	356	-	50	422	828	132,6%	1	31-12-2013	
Topdanmark	78040017	Deloitte	4.000	-	-	4.000	8.000	100,0%	1	31-12-2014	
Tom	22460218	Deloitte	2.717	2.717	2.038	679	8.151	50,0%	0	31-12-2014	Regnskabsårets opgjort i USD
Ting	26460212	Deloitte	3.000	-	1.000	7.000	11.000	266,7%	1	31-12-2013	

William Demant Holding	71186911 Deloitte	8.000	-	2.000	2.000	12.000	50,0%	0	31-12-2014	
Arla Foods	25313763 EY	4.472	-	1.491	745	6.709	50,0%	0	31-12-2014	Regnskabsvaluta opgjort i EUR
Bestseller	26508347 EY	6.092	189	1.282	1.142	8.705	38,6%	0	31-07-2014	
Bigyna Gruppen	22069519 EY	1.808	-	107	132	2.047	13,2%	0	31-12-2013	
Dansk Supermarked	35954716 EY	4.300	200	800	7.000	12.300	173,3%	1	31-12-2013	
DFDS	14194711 EY	7.649	238	3.511	1.769	13.167	66,9%	0	21-12-2013	
DSB	25050053 EY	2.100	800	100	1.400	4.400	51,7%	0	31-12-2014	
DSV	58233528 EY	15.000	-	2.000	2.000	19.000	26,7%	0	31-12-2014	
Ecco Holding	20096098 EY	11.157	386	9.544	4.554	25.641	122,1%	1	31-12-2013	
Egmont Fonden	11456111 EY	661	32	54	281	1.028	48,3%	0	31-12-2014	
Energi Danmark	1725898 EY	722	131	93	412	1.358	59,2%	0	31-12-2013	
Euro Cater	29783535 EY	2.100	-	100	-	2.200	4,8%	0	30-09-2014	
Fleggaard Holding	77847316 EY	2.411	-	-	141	2.552	5,8%	0	30-09-2014	
GN Store Nord	24257843 EY	5.000	9.000	3.000	-	17.000	21,4%	0	31-12-2014	
ISS	28504799 EY	35.000	6.000	11.000	16.000	68.000	65,9%	0	31-12-2013	
MT Højgaard	12562233 EY	3.400	300	1.000	1.900	6.600	78,4%	1	31-12-2013	
Nets Holding	27225993 EY	5.000	4.000	1.000	13.000	23.000	155,6%	1	31-12-2013	
Nomeco	20678232 EY	410	-	-	196	606	47,8%	0	31-01-2014	
OK	39170418 EY					-	i/o	i/o	2013	ikke oplyst
Pandora	28505116 EY	4.000	1.000	11.000	3.000	19.000	280,0%	1	31-12-2014	
Royal Greenland	79427217 EY	2.803	30	462	768	4.063	43,4%	0	30-09-2014	
Schouw & Co.	63965812 EY	3.400	300	1.300	2.200	7.200	94,6%	1	31-12-2014	
Siemens Wind Power	76486212 EY	1.343	29	-	-	1.372	0,0%	0	30-09-2014	
Sydbank	12626509 EY	1.000	1.000	-	-	2.000	0,0%	0	31-12-2013	
Ultrarex	32949541 EY	1.800	-	102	-	1.902	5,7%	0	31-12-2013	Regnskabsvaluta opgjort i USD
VR Holding	30830415 EY	9.000	-	5.000	2.000	16.000	77,8%	1	31-12-2014	
A.P. Møller-Mærsk	22756214 KPMG	20.000	2.000	23.000	20.000	65.000	195,5%	1	31-12-2013	Joint Audit med PwC
Carlsberg	25508343 KPMG	24.000	1.000	3.000	8.000	36.000	44,0%	0	31-12-2014	
Codan Forsikring	56771212 KPMG	445	-	-	-	445	0,0%	0	31-12-2013	
Post Danmark	26663903 KPMG	1.000	1.000	-	-	2.000	0,0%	0	31-12-2013	

Statol refining Denmark	29975884 PwG	600	180	-	-	780	0,0%	0	31-12-2013	
A.P. Møller-Mærsk	22756214 PwC	15.000	1.000	2.000	13.000	31.000	99,8%	1	31-12-2013	Joint Audit med KPMG
Also	17630903 PwC	381	-	-	184	565	48,3%	0	31-12-2013	
BRKredit	13409838 PwC	2.000	-	-	2.000	4.000	100,0%	1	31-12-2013	
Cir. Hansen Holding	28318677 PwC	4.472	2.236	2.236	745	9.690	44,4%	0	31-08-2014	Regnskabsvaluta opgjort i EUR
Coloplast	69749917 PwC	8.000	-	-	2.000	10.000	25,0%	0	30-09-2014	
Cowi Holding	32892973 PwC	3.862	904	2.802	2.073	9.641	102,3%	1	31-12-2013	
Dagrofa	28527411 PwC	3.294	3.097	110	2.314	8.815	37,9%	0	31-12-2013	
Dampskibsselskabet Norden	67758919 PwC	1.997	217	394	1.216	3.824	72,7%	1	31-12-2013	Regnskabsvaluta opgjort i USD
Danfoss	20165715 PwC	21.000	-	6.000	4.000	31.000	47,6%	0	31-12-2013	
Dansk Shell	10373816 PwC					-	i/o	i/o	31-12-2013	Ikke oplyst med hjemmel i ÅRL § 96, stk. 3
Danske Commodities	28113951 PwC					-	i/o	i/o	31-12-2013	Ikke oplyst
DONG Energy	36213728 PwC	12.000	2.000	5.000	7.000	26.000	85,7%	1	31-12-2014	
DT Group	55828415 PwC					-	i/o	i/o	31-07-2014	Ikke oplyst
Energinet.dk	28980671 PwC	1.000	-	1.000	3.000	5.000	400,0%	1	31-12-2014	
Haldor Topsøe	41833816 PwC	3.000	-	2.000	3.000	8.000	166,7%	1	31-12-2013	
Hempel	32058205 PwC	7.454				7.454	0,0%	0	31-12-2013	Regnskabsvaluta opgjort i EUR
HMM Natargas	32505821 PwC					-	i/o	i/o	31-12-2014	Kommunalt i/S. Ikke oplyst
IBM Danmark	63305216 PwC	1.750	2.896	308	131	5.085	9,4%	0	31-12-2013	
Icopal	29802068 PwC	5.948	-	2.214	276	8.438	41,9%	0	31-12-2013	Regnskabsvaluta opgjort i EUR
Jysk Holding	86001519 PwC	1.818	-	931	5.322	8.071	343,9%	1	31-08-2014	
Lego	54562519 PwC	9.000	4.000	9.000	7.000	29.000	123,1%	1	31-12-2013	
Leo Pharma	26411238 PwC	6.000	-	7.000	4.000	17.000	183,3%	1	31-12-2013	
Monjaas Holding	33150709 PwC	514	-	412	501	1.427	177,6%	1	31-12-2013	
Nordea Bank Danmark	13522197 PwC					-	i/o	i/o	31-12-2013	Ikke oplyst
Nordea Liv & Pension	24260577 PwC	2.500	100	-	-	2.600	0,0%	0	31-12-2013	
Novo Nordisk	24256790 PwC	24.000	4.000	11.000	5.000	44.000	57,1%	0	31-12-2013	
Novozymes	10007127 PwC	8.000	-	7.000	3.000	18.000	125,0%	1	31-12-2013	
PenSam Holding	12629332 PwC	1.285	36	88	100	1.509	14,2%	0	31-12-2013	
Perstetiff	24257797 PwC	3.259	264	1.519	815	5.857	66,3%	0	30-09-2014	

O8 Danmark	61082913 PwC	500	315	189	575	1.579	99,7%	1	28-02-2014	
Rambøll Gruppen	10160669 PwC	3.168	598	1.120	3.240	8.126	115,8%	1	31-12-2013	
Rema 1000 Danmark A/S	17741519 PwC	593	2.439	202	187	3.422	12,8%	0	31-12-2014	
Rockwood International	54879415 PwC	8.000	-	2.000	2.000	12.000	50,0%	0	31-12-2013	
Sampension KP Livsforsikring	55834911 PwC	1.170	140	240	120	1.670	27,5%	0	31-12-2013	
Semler Holding	16949175 PwC	1.411	20	349	1.434	3.214	124,6%	1	31-12-2013	
Skandnavisk Holding	21431516 PwC					-	i/o	i/o	31-12-2013	Ikke oplyst
Solar	15908416 PwC	2.982	-	745	745	4.472	50,0%	0	31-12-2013	Regnskabsvaluta opgjort i EUR
Statoll Fuel & Retail	28142412 PwC	770	345	235	373	1.723	54,5%	0	30-04-2014	
TDC	14773908 PwC	10.000	3.000	1.000	5.000	19.000	46,2%	0	31-12-2014	
United Shipping & Trading Company	76950016 PwC	2.853	28	1.086	1.891	5.858	103,3%	1	30-04-2014	
Vestas Wind Systems	10403782 PwC	7.454	-	7.454	37.271	52.179	600,0%	1	31-12-2013	Regnskabsvaluta opgjort i EUR
Gennemsnitligt honorar		4.733	666	1.920	2.847	10.167	88,3%			
Gennemsnitlig procentmæssig fordeling		46,6%	6,6%	18,9%	28,0%	100,0%				
Antal omfattede selskaber								40		
Antal omfattede selskaber i procent								43,0%		
*=Tal opgjort i 1.000 DKK										
**Valutakurser										
EUR/DKK	7,4541									
USD/DKK	6,7926									
Set på Euroinvestor.dk 20/05-2014 kl. 11:25										

Bilag 12 – Omsætningsfordeling hos de største revisionshuse

(mio. DKK)	Lovpligtig revision	Andre erklæringsopgaver	Skatterådgivning	Andre ydelser	Total	Gennemsnitlighedsrapport
1. Deloitte	789,000	163,000	283,000	1.106,000	2.341,000	13/14
2. PwC	730,357	83,046	387,791	620,652	1.821,846	13/14
EY	291,832	36,758	144,180	142,076	614,846	2012/2013
3. KPMG	894,262	i.o.	332,527	277,815	1.504,604	Årsrapport 2013
KPMG-EY	1.186,094	36,758	476,707	419,891	2.119,450	
BDO-Kommunernes revision	74,400	7,000	5,900	66,000	153,300	13/14
4. BDO - Danmark	303,200	10,100	63,100	374,900	751,300	13/14
BDO	377,600	17,100	69,000	440,900	904,600	
5. Beierholm	211,729	151,435	24,759	109,848	497,771	13/14
6. RSM Plus	57,802	11,425	11,056	82,137	162,420	13/14
7. Redmark	39,555	21,180	10,436	69,246	140,417	2014
8. Brandt	32,007	17,733	5,340	51,714	106,794	2013
9. Martinsen	i.o.	i.o.	i.o.	i.o.	-	
10. AP Statsautoriserede Revisorer (Før spaltning)	60,487	1,648	8,238	47,307	117,680	13/14
11. KPMG	34,000	3,000	-	26,000	63,000	2014
12. Partner Revision	27,008	15,072	3,772	52,221	98,073	2012/2013
13. Grant Thornton (Før fusion)	54,010	0,769	8,351	30,764	93,894	2014
14. Christensen Kjærulff	i.o.	i.o.	i.o.	i.o.	-	
15. Info:Revision	i.o.	i.o.	i.o.	i.o.	-	
16. Dansk revision Randers	i.o.	i.o.	i.o.	i.o.	-	
17. Baker Tilly Danmark	i.o.	i.o.	i.o.	i.o.	-	
18. Revision limfjorden	i.o.	i.o.	i.o.	i.o.	-	
19. Kvist & Jensen	i.o.	i.o.	i.o.	i.o.	-	
20. TimeVision	i.o.	i.o.	i.o.	i.o.	-	
I alt	3.599,649	522,166	1.288,450	3.056,680	8.466,945	
Procent i alt	42,5%	6,2%	15,2%	36,1%	100,0%	

	Lovpligtig revision	Andre erklæringsopgaver	Skatterådgivning	Andre ydelser	Rådgivning*
1. Deloitte	33,7%	7,0%	12,1%	47,2%	59,3%
2. PwC	40,1%	4,6%	21,3%	34,1%	55,4%
EY	47,5%	6,0%	23,4%	23,1%	46,6%
3. KPMG	59,4%	i.o.	22,1%	18,5%	40,6%
KPMG-EY	56,0%	1,7%	22,5%	19,8%	42,3%
BDO-Kommunernes revision	48,5%	4,6%	3,8%	43,1%	46,9%
4. BDO - Danmark	40,4%	1,3%	8,4%	49,9%	58,3%
BDO	41,7%	1,9%	7,6%	48,7%	56,4%
5. Beierholm	42,5%	30,4%	5,0%	22,1%	27,0%
6. RSM Plus	35,6%	7,0%	6,8%	50,6%	57,4%
7. Redmark	28,2%	15,1%	7,4%	49,3%	56,7%
8. Brandt	30,0%	16,6%	5,0%	48,4%	53,4%
10. AP Statsautoriserede Revisorer (Før spaltning)	51,4%	1,4%	7,0%	40,2%	47,2%
11. KPMG	54,0%	4,8%	0,0%	41,3%	41,3%
12. Partner Revision	27,5%	15,4%	3,8%	53,2%	57,1%
13. Grant Thornton (Før fusion)	57,5%	0,8%	8,9%	32,8%	41,7%
Gns. Alle	41,5%	8,9%	9,0%	40,6%	49,6%
Gns. Big 3+1	45,9%	4,5%	14,0%	35,6%	49,6%
Gns. Big 4+2	44,7%	8,4%	11,4%	35,5%	46,9%
Gns. Mellemstore	38,4%	9,4%	6,5%	45,8%	52,3%
* = Skatterådgivning+Andre ydelser					

Bilag 13 – Revisorskift blandt de 100 største selskaber

Navn	Varighed af nuværende revisor	Fleere end 1 revisor?	Årstal for seneste skift	Antal skift siden 1995
A.P. MOLLER - MAERSK A/S	1		2014	1
A.P. MOLLER - MAERSK A/S	29 JA		1986	0
A/S DANSK SHELL	29 NEJ		1986	0
A/S UNITED SHIPPING & TRADING	21 NEJ		1994	1
ALM. BRAND A/S	16 JA		1999	2
ALSO A/S	7 NEJ		2008	2
AP PENSIONLIVSFORSIKRINGSAKTIESELSKAB	5 NEJ		2010	1
ARLA FOODS AMBA	15 NEJ		2000	0
ATEA A/S (TOPNORDIC A/S)	15 NEJ		2000	2
AURIGA INDUSTRIES A/S	10 NEJ		2005	1
BRF KREDIT A/S	i/o	i/o	i/o	i/o
BYGMA GRUPPEN A/S	19 NEJ		1996	1
CARLSBERG BREWERIES A/S	9 NEJ		2006	4
CHR. HANSEN HOLDING A/S	10 NEJ		2005	1
CODAN A/S	8 JA		2007	2
COLOPLAST A/S	20 JA		1995	1
COOP DANMARK A/S	13 NEJ		2002	1
COWI HOLDING A/S	23 NEJ		1992	1
DAGROFA APS	27 NEJ		1988	0
DAMPKIBSELSKABET NORDEN A/S	17 JA		1998	1
DANFOSS A/S	1 NEJ		2014	1
DANISH AGRO A.M.B.A	4 NEJ		2011	1
DANISH CROWN A/S	16 JA		1999	0
DANSK SUPERMARKED A/S	29 JA		1986	0
DANSKE BANK A/S	22 JA		1993	0
DANSKE COMMODITIES A/S	4 NEJ		2011	1
DFDS AS	8 NEJ		2007	2
DONG ENERGY A/S	5 JA		2010	4
DSB	i/o	i/o	i/o	i/o
DSV DE SAMMENSLUTTEDE VOGNMAEND AF 13-7 1976 A/S	5 JA		2010	4
DT GROUP DANMARK A/S	9 JA		2006	1
ECCO HOLDING A/S	18 NEJ		1997	0
EGMONT FONDEN	29 NEJ		1986	0
ELGIGANTEN A/S	14 NEJ		2001	2

ENERGI DANMARK A/S		22 NEJ		1993	0
ENERGINET.DK	i/o				
EURO CATER A/S		8 NEJ	i/o	2007	1
FALCK HOLDING A/S		3 NEJ		2012	2
FLEGGARD HOLDING A/S		6 NEJ		2009	2
FLSMIDTH & CO. A/S		10 NEJ		2005	1
GN STORE NORD AS		25 JA		1990	0
GRUNDFOS A/S		20 NEJ		1995	0
H. LUNDBECK A/S		7 JA		2008	1
HALDOR TOPSOE A/S		30 NEJ		1985	0
HEMPEL HOLDING A/S		12 JA		2003	1
IBM DANMARK APS		28 NEJ		1987	0
ICOPAL A/S		13 JA		2002	2
INDUSTRIENS PENSIONSFORSIKRING A/S		23 JA		1992	0
ISS A/S		21 NEJ		1994	0
JYSK HOLDING A/S		17 NEJ		1998	1
JYSKE BANK A/S (GROUP)		6 JA		2009	2
LEGO A/S		14 NEJ		2001	1
MONJASA HOLDING A/S		11 NEJ		2004	1
MSC SCANDINAVIA HOLDING A/S		18 NEJ		1997	1
MT HOJGAARD A/S		27 NEJ		1988	0
NEAS ENERGY A/S		3 NEJ		2012	3
NETS HOLDING A/S		14 JA		2001	1
NKT HOLDING A/S		2 JA		2013	1
NOMECO A/S		11 NEJ		2004	3
NORDEA BANK DANMARK GROUP		26 JA		1989	0
NORDEA LIV & PENSION LIVSFORSIKRINGSSKAB A/S		16 JA		1999	1
NOVO NORDISK A/S		29 NEJ		1986	0
NYKREDIT HOLDING A/S		24 JA		1991	0
OK A.M.B.A.		20 NEJ		1995	0
ORIFARM GROUP A/S		12 NEJ		2003	0
OW BUNKER A/S	i/o		i/o		
PANDORA A/S		6 NEJ		2009	2
PENSAM HOLDING A/S		19 JA		1996	1
PENSIONDANMARK HOLDING A/S		14 JA		2001	1

PER AARSLEFF AS		10 JA		2005	1
PFA HOLDING A/S		13 JA		2002	1
POST DANMARK A/S		2 JA		2013	2
Q8 DANMARK A/S (Kuvait...)		6 NEJ		2009	2
RAMBOLL GRUPPEN A/S		24 NEJ		1991	0
REMA 1000 DANMARK A/S		11 NEJ		2004	1
ROCKWOOL INTERNATIONAL A/S		1 NEJ		2014	3
SAMPENSTON KP LIVFORSIKRING A/S		15 JA		2000	1
SAS INSTITUTE A/S		4 NEJ		2011	2
SCAN GROUP A/S	i/o		i/o		
SCHOOW & CO A/S		23 JA		1992	0
SEMLER HOLDING A/S		1 NEJ		2014	1
SIEMENS WIND POWER A/S		6 NEJ		2009	2
SKANDINAVISK HOLDING A/S		6 JA		2009	1
SOLAR A/S		9 NEJ		2006	2
STATOIL FUEL & RETAIL A/S		1 NEJ		2014	2
STATOIL REFINING DENMARK A/S		1 NEJ		2014	2
SYDBANK A/S		17 JA		1998	1
TDC A/S		15 JA		2000	2
TOPDANMARK A/S		30 JA		1985	0
TORM A/S		12 JA		2003	2
TRYG A/S		12 JA		2003	1
ULTRANAV APS		5 NEJ		2010	0
VESTAS WIND SYSTEMS A/S		11 JA		2004	1
VKR HOLDING A/S		13 NEJ		2002	2
WILLIAM DEMANT HOLDING A/S		29 JA		1986	0